

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:
JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.

L.I. • 2022/4.

NÉPRAJZI HÍREK

Néprajzi Hírek

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztatója

A Néprajzi Múzeum tiszteletére és köszöntésére

Új épületbe költözött a 150 éves Néprajzi Múzeum (3)
A Néprajzi Múzeum megszületése a korabeli sajtó tükrében (9)
A Néprajzi Múzeum kettős ünnepe (135)

ÖTVENEGYEDIK ÉVFOLYAM
2022/4.

Szerkesztők:
Hála József (felelős szerkesztő)
Máté György

A szerkesztők munkatársa:
Geiger Annamária (Magyar Nemzeti Múzeum)

A kiadást támogatta a

Néprajzi Múzeum
Museum of Ethnography

Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0133 - 8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság és a Néprajzi Múzeum
Felelős kiadó: Kemecsi Lajos
Engedélyszám: III/Sz1/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Nyomdai munkálatok:
Kapitális Nyomda
Felelős vezető: Kapusi József

Tartalom

ÚJ ÉPÜLETBE KÖLTÖZÖTT A 150 ÉVES NÉPRAJZI MÚZEUM.....	3
Hála József: Előszó a Néprajzi Hírek néprajzi múzeumi számához.....	5
A NÉPRAJZI MÚZEUM MEGSZÜLETÉSE A KORABELI SAJTÓ TÜKRÉBEN.....	9
Kemecsi Lajos: Bevezető a Néprajzi Híreknek a Néprajzi Múzeummal kapcsolatos dokumentumokat közlő számához	11
A NÉPRAJZI MÚZEUM KETTŐS ÜNNEPE	135
A NÉPRAJZI MÚZEUM NAPJA. EMLÉKÜLÉS A NÉPRAJZI MÚZEUM ALAPÍTÁSÁNAK 150. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL (Budapest, Danubius Hotel Helia, 2022. március 5.)	137
Kemecsi Lajos: 150 éves a Néprajzi Múzeum	137
Gyarmati János: „Ha időmnek ura leszek”. Xántus János: megyei ügyvédből univerzális gyűjtő.....	143
A NÉPRAJZI MÚZEUM ÚJ ÉPÜLETÉNEK HIVATALOS ÁTADÁSA (2022. május 22.)	152
Kemecsi Lajos: A Néprajzi Múzeum főigazgatójának megnyitóbeszéde	152
Orbán Viktor: Magyarország miniszterelnökének ünnepi beszéde	154
A NÉPRAJZI MÚZEUM ÚJ ÉPÜLETÉNEK ÉS KIÁLLÍTÁSAINAK ÜNNEPÉLYES SZAKMAI MEGNYITÓJA (2022. május 25.).....	159
Horváth Kinga: Rendezvénysorozat a Néprajzi Múzeum új épületének szakmai megnyitója alkalmából.....	159
Kemecsi Lajos: Épületmegnyitó.....	167
Paládi-Kovács Attila: „Megérkeztünk”. A Néprajzi Múzeum időszaki kiállításának megnyitója	169
Ralf Čeplak Mencin: Két kiállítás, amely múltunkat, jelenünket és jövőnket kérdőjelezi meg. „ZOOM – Perspektívaváltás” és „Kerámiatér – látványraktár” a Néprajzi Múzeumban	174
MINISZTERIUMI ELISMERÉSBEN RÉSZESÜLT A NÉPRAJZI MÚZEUM (2022. október 27.).....	178
Hoppál Péter: Ünnepi beszéd a Néprajzi Múzeumnak megítélt elismerő oklevél átadása alkalmából	178

TÉKA	182
Főzy Vilma: Gyarmati János könyve a Néprajzi Múzeum megalapítójáról, Xántus Jánosról	182
Berényi Marianna: A Néprajzi Múzeum a sajtófigyelem fókuszában	186
Petrovics Gabriella: Gyűjtemények és történetek. Már több mint százezer látogatója volt a Néprajzi Múzeumnak.....	189

ÚJ ÉPÜLETBE KÖLTÖZÖTT A 150 ÉVES NÉPRAJZI MÚZEUM

A 150 éves Néprajzi Múzeumról kiadott alkalmi boríték
(Magyar Posta Zrt., tervező: Domé Eszter)

Előszó a Néprajzi Hírek néprajzi múzeumi számához

Kétezerhuszonkettő aranybetűvel lesz beírva a budapesti Néprajzi Múzeum történetébe. Ugyanis az intézmény ebben az esztendőben 150. születésnapját ünnepelte, s e jeles évforduló alkalmából születésnap ajándékként egy új, erre a célra emelt épületet is kapott a Városligetben. Az impozáns, sajátos, minden igényt kielégítő múzeumot Ferencz Marcel tervezte, s a főváros új büszkesége megépülése óta számos nemzetközi építészeti elismerésben részesült.

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztató folyóiratának, a *Néprajzi Hírek*-nek ezzel a tematikus számával köszönti a 150. éve, Xántus János 1872. március 5-én a Magyar Nemzeti Múzeum Ethnographiai Osztálya örévé való ki-nevezésével megalakult Néprajzi Múzeumot, kívánva, hogy másfél évszázados odisszeia után a múltjához, rangjához, nemzetközi jelentőségéhez és hírnevéhez méltó új épületben beteljesítse fontos tudományos és társadalmi hivatását. Továbbá köszönti abban a reményben, hogy a magyar néprajztudomány egyik régi fellegrára és patinás egyesülete a múlthoz hasonlóan a jövőben is szoros együttműködésben munkálkodik majd a közös célok elérése érdekében.

A Néprajzi Múzeum új épülete
(Fotó: Incze László)

Kiadványunk két fő részből áll.

Az első részben válogatást adunk az 1870. január 3. és 1872. december 1. között megjelent újság- és folyóiratcikkekből. Erre az időszakra esett Xántus Jánosnak a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteményét megalapozó kelet-ázsiai utazása (1869–1870) második szakasza, hazatérése, az első hazai néprajzi kiállítás megrendezése és megnyitása (1871. június 7.) és ezzel párhuzamosan a Magyar Nemzeti Múzeum Ethnographiai Osztályának megalapítása és Xántus őrré való kinevezése, ahogy Gyarmati János legutóbb megfogalmazta (Gyarmati János: *A gyűjtés rabszolgája. A múzeumalapító Xántus János és az osztrák–magyar kelet-ázsiai expedíció.* Bp., 2020. 218.): Xántust „1872. március 5-én, a múzeum [Nemzeti Múzeum] érdekében kifejtett tevékenységéért és érdemeiért az Eötvös József helyére lépett Pauler Tivadar válás és közoktatásügyi miniszter »ethnographiai örnek« nevezte ki a múzeumhoz, azaz ő lett a Nemzeti Múzeum újonnan létrehozott Ethnographiai Osztályának vezetője. Ezzel létrejött a magyarországi néprajz legelső intézménye.” Mindezekről olvashatunk az időrendben újraközölt cikkekben és értesülhetünk belőlük még például a Kelet-Ázsiából hazatérő Xántus budapesti fogadtatásáról, ünnepléséről, az utazásával kapcsolatos szerepléseiről, előadásairól, felolvasásairól, elismeréseiről, kitüntetéseiről stb. És természetesen az általa küldött/hozott természettudományi és néprajzi gyűjteményekről. Kis hírek és terjedelmes beszámolók váltják egymást, közelebb hozva az olvasóhoz és árnyalva ezt, a magyar muzeológia és néprajztudomány szempontjából egyaránt fontos időszakról alkotott képet.

A cikkek köréből kiemelendők a Xántus gyűjteményéről és az első hazai néprajzi kiállításról szóló részletes beszámolók, kezdve Jókai Mórival, aki már 1870. november 25-i cikkében sürgette a Nemzeti Múzeumban egy önálló Ethnographiai Osztály létrehozását és külön osztályőr kinevezését. Kiemelten említendő a *Hazánk s a Külföld* 1871. június 22-i száma, amely a kiállításról ezidáig ismert egyetlen ábrázolást tartalmazza. Xántus kelet-ázsiai utazásának eredményeiről először a Magyar Tudományos Akadémia 1871. május 15-én megrendezett osztályülésén számolt be. Erről vázlatos ismertetés jelent meg. Mivel fennmaradt az előadás eredeti kézírata is, ez szintén olvasható összeállításunkban a rövidített, publikált változat mellett. Figyelemre méltóak a korabeli élclapok írásai és karikatúrái is.

Az 1872-ben megjelent cikkekben egyre inkább sürgetik, hogy a Nemzeti Múzeum a távoli népek kultúráját demonstráló kollekciónak mellett hozzon létre magyar néprajzi gyűjteményt is. Ennek megvalósítására jó alkalomnak kínálkozott az 1873. évi bécsi világkiállítás. Az ott bemutatásra került magyar néprajzi (háziipari) anyag összegyűjtésével Xántus Jánost és Rómer Flórist bízták meg – ahogy ez összeállításunk utolsó cikkeiből is kiderül. De – ahogy mondani szokták – ez már egy másik történet...

A második fő részben a Néprajzi Múzeum 2022. évi kettős ünnepségének (születésnap, épületmegnyitó) eseményeit dokumentáljuk.

Március 5-én a budapesti Danubius Hotel Helia Konferenciatermében szakmai konferenciával és a Grecsó Zoltán vezette Willany Leó Improvizációs Táncszínház *Magyar táncdialektusok* című programjával ünnepelte létrejöttének 150. évfordulóját. A rendezvényen az alábbi előadások hangzottak el. Kemecsi Lajos: *150 éves a Néprajzi Múzeum*, Csorba László: *Pulszky Ferenc és a muzeológia keresztútjai az 1870-es évek elején*, Gyarmati János: „*Ha időmnek ura leszek*”. Xántus János: *megyei ügyvédből univerzális gyűjtő*, Lackner Mónika: *Rómer Flóris háziipari gyűjtőútjai 1872–1873*. (A négy kiváló előadásból, sajnos, a legnagyobb igyekezetünk ellenére is csak kettőt kaptunk meg közlésre!) A táncszínház művészeit és Csernovszky Márk zongoraművészt a múzeum archív filmfelvételei inspirálták arra a dialógusra, amely az abban a pillanatban születő kortárs táncban és zenében elevenedett meg.

A múzeumot hivatalosan május 22-én Orbán Viktor miniszterelnök nyitotta meg, a szakmai átadásra május 25-én ünnepi beszédekkel, kiállítás megnyitókcal és a Muzsikás együttes műsorával került sor, s e napon vette kezdetét az ebből az alkalomból megrendezett háromnapos tudományos összejövetel azzal a céllal, hogy bemutassa az elmúlt évek változásait, a múzeumi szakma és a néprajzi múzeumok szervezeti, tartalmi, mi több, fizikai, épületi újragondolását, megújítását. Több mint 20 európai néprajzi múzeum igazgatója számolt be arról, hogy náluk „*Mi a helyzet?*” azaz „*What’s Up?*” (*What’s Up?! EthnoConference – Conference of Directors of European Ethnographic Museums*. 2022. május 25–27.).

A Magyar Néprajzi Társaság az 1889-ben megrendezett első rendes közgyűlésének emlékére október 27-én minden évben megtartja A Magyar Néprajzi Társaság Napját. Erre először 2022-ben a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság képviselőinek jelenlétében és előadásaival (Jakab Albert Zsolt elnök: *Intézménytörténet. Eredmények és tervek*; Vajda András alelnök: *A társaság konferenciái és kutatásai*; Nagy Ákos irodavezető: *Oktatási háttérintézményi tevékenység*) került sor az új Néprajzi Múzeum Konferenciatermében. A rendezvény „meglepetésvendég”-e Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkár volt, aki ekkor adta át a múzeum kollektívájának a Kulturális és Innovációs Minisztérium elismerő oklevelét. Az államtitkár ünnepi beszéde e részben kapott helyet, mint a Xántus Jánosról szóló legújabb könyv ismertetése, a Néprajzi Múzeum új épülete megnyitásának sajtóvisszhangja és a megújult intézmény első fél évét értékelő főigazgatói interjú is.

Kemecsi Lajos főigazgató egy helyen (*múzeumcafé86*, 2021/6. november–december. 27–28.) így fogalmazta meg a múzeum lehetőségeit, feladatait s a kor kihívásaira adandó válaszok lehetőségeit: „*Az utóbbi harminc esztendő a hazai néprajztudomány és kulturális antropológia történetének rendkívül fordulatos időszaka. Ez nyilvánvaló módon közvetlenül leképeződik az önmagát társadalmi múzeumként meghatározó Néprajzi Múzeum tudományos tevékenységében is. A társadalmi múzeum (écomusée) fogalma az európai, frankofón muzeológiában kristályosodott ki az elmúlt három évtizedben. Újdonsá-*

ga leginkább abban az általános orientációban mutatkozik meg, ami érzékenységet, elkötelezettséget jelent a társadalom széles rétegeinek mindennapi élete, kultúrája, a folyamatos társadalmi változások, az új jelenségek, a jelenbeli aktuális társadalmi kérdések iránt. A társadalmi múzeum nyilvánvaló módon épít a történetiségre és él annak konkrét múzeummódszertani eszközeivel. Az etnográfiai muzeológiai értelemben a művészeti, a történeti muzeológia és tárgyközpontú projektek erőteljesen formálják a jelenben is. Ismeretes nemzetközi területen az etnográfiai-etnológiai tárgyakkal összefüggésben az a »veszély«, hogy az intézményeknek a látványosságra törekvés, látogatócsalogató megoldásai miatt a látványos tárgyak kiválogatása, hatásvadász módja erősödik. További veszélyt hordoz a globalizálódó és multikulturálissá váló világ elvárásainak félreértelmezett intézményi reakciójaként a történetileg kialakult gyűjtemények összeegyeztethetlenségét hangsúlyozó, azok esetleges átalakítása, felbomlása felé mutató folyamat. A néprajzi múzeumok és közönségük viszonyának értő és érzékeny elemzése oldhatja föl ezeket a veszélyeket. A világturizmus és a helyi közösségek kettős érdeklődése a néprajzi-etnológiai gyűjteményekkel foglalkozó múzeumok esetében rendkívül sokrétű és irányú módszertant tesz lehetségessé. Fontos azt tudni, mit várnak el a múzeumtól az azzal kapcsolatba kerülők turistaként, kutatóként, forrásközösségként, állami vagy önkormányzati fenntartóként. A néprajzi múzeumoknak ki kell tudni elégíteni ezen csoportok igényeit, megőrizve identitásuk, tudományos szerepük, küldetésük komplex és érzékeny egyensúlyát. Ezekben látom jelenleg a Néprajzi Múzeum számára a legnagyobb lehetőséget és kihívást is egyben!”

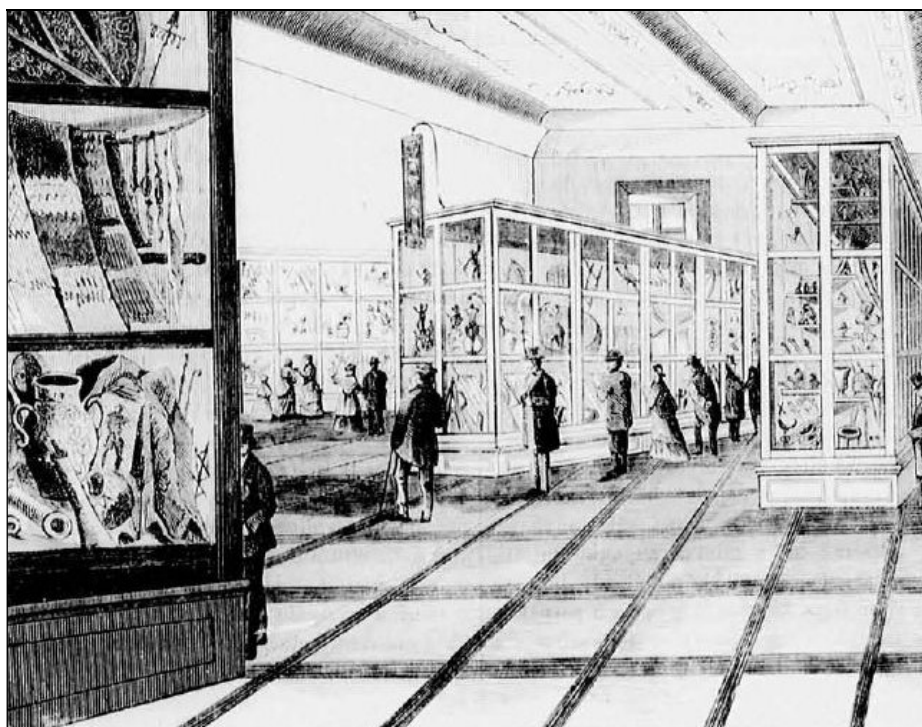
A fentiek megvalósításához kívánunk minden jót és sok sikert tudomány-
szakunk régi/új intézménye vezetőségének és munkatársainak!

HÁLA JÓZSEF

A NÉPRAJZI MÚZEUM MEGSZÜLETÉSE A KORABELI SAJTÓ TÜKRÉBEN

A kelet-ázsiai néprajzi gyűjtemény, kiállítás a Nemzeti Múzeumban
(A Hazánk s a külföld 1871. jún. 22-i számának 225. oldalán látható ábra részlete)

Bevezető
a Néprajzi Híreknek a Néprajzi Múzeummal kapcsolatos
dokumentumokat közlő számához

Minden szaktudomány számára szükséges, hogy időről időre felmérje és pontosítsa feladatait, vállalásait és eredményeit. Ugyanígy egy-egy intézmény, közgyűjtemény számára is elengedhetetlen a tevékenységének eredményeit – visszatekintve a korábbi időszakokra – értékelni és működését a kutatás- és tudománytörténet szempontjait figyelembe véve elemezni. A 150 éves évforduló alkalmá is fölhívta a figyelmet arra a tényre, hogy nem készült korábban a Néprajzi Múzeum történetét összefoglaló igényű monografikus kötet. Miként Fejős Zoltán fogalmazott, az intézmény vezetői szinte kivétel nélkül írtak hosszabb-rövidebb múzeumlétezési szövegeket, de ezek egyike sem működött koherens intézménytörténetként.¹ A Néprajzi Osztály első igazgatói mind írtak saját korszakukig terjedő áttekintést – elsősorban hivatalos jelentések, előterjesztések vagy vitairatok formájában – a gyűjtemény alakulásáról, az intézményesülés állomásairól és akadályairól.² A későbbi utódok is készítettek olyan beszámolókat, helyzetképeket, melyek az intézmény fejlődése adott pillanat szerinti összefoglalásának tekinthetők.

Természetesen egy-egy ilyen publikáció nem helyettesíthet egy komplex intézménytörténetet, de még csak a múzeum aktuális tevékenységének, gyűjteményeinek mégoly vázlatos összefoglalását-bemutatóját sem.³ Az 1989-ben megjelent országos múzeumi körképet tartalmazó kötet számára Selmeczi Kovács Attila által írt intézménytörténeti összefoglalás óta nem készült célzott, újabb ilyen jellegű munka. Számos rész tanulmány, gyűjteménytörténeti elemzés született viszont, több elméleti igénygel írt meghatározó jelentőségű írás mellett.⁴ Ezek közül intézménytörténeti szempontból is kiemelendő jelentőségű a Fejős Zoltán főszerkesztői irányításával készült, hatalmas kollektív teljesítményként értékelhető *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei* című kötet.⁵

Intézménytörténeti szempontból minden esetben különösen tanulságos minden külső szempontból megvalósult értékelés figyelembevétele. A *Magyar Néprajz* kézikönyvnek a sorozatot teljessé tevő 2011-ben megjelent kötetében tömör értékelés olvasható a Néprajzi Múzeum utóbbi évtizedeire vonat-

¹ Fejős főszerk. 2000. 22.

² Xántus 1892; Jankó 1896; 1900; 1902a; 1902b; Semayer 1906; 1913; Bátky 1902; 1926; 1927; 1929.

³ Korábbi intézménytörténeti összefoglalások az alábbiak: Balassa 1952; 1954; 1961; 1997; Gráfik 1997; Hoffmann 1974; Selmeczi 1989; 1997; Szemkeő 1997a; 1997b; 2002.

⁴ Pl. Selmeczi 1989; 1997; ill. pl. Gyarmati 2013; 2016; 2020; Fejős 2003.

⁵ Fejős főszerk. 2000.

kozóan.⁶ Legutóbb éppen Fejős jelentetett meg egy intézmény- és tudománytörténeti tanulmányokat is közreadó tanulmánykötetet, illetve készült az évfordulóra időzítve egy hangsúlyos módon adattári funkciókat is fölvállaló kötet a múzeum elmúlt harminc évének működéséről.⁷ Mindezen értékes előtanulmányok azonban nem helyettesítik a Néprajzi Múzeum történetének monografikus igényű összefoglalását. A Néprajzi Múzeum épületének története végigkísérte az intézmény másfél évszázados működésének teljes időszakát. Így az új épületekbe költözés és a 150 éves jubileum alkalmat kínált arra is, hogy elinduljon a célzottan ilyen irányú középtávú kutatási program, melynek eredményeként terveink szerint 2027-ben megjelenhet egy ilyen hiánypótló munka.

A tervezett múzeumtörténeti kötet a bevett eljárást követi a kronologikus megközelítéssel. Az intézmény „növekedését”, de az előrehaladás akadályait, a kedvezőtlen eseményeket és körülményeket is elemző szemlélettel készül. Többszerzős, elsősorban az egyes korszakokat – hosszabb periódusok esetében intézményvezetői szereplők működését – összefoglaló tanulmányok/fejezetek lehetnek alkalmasak a minden korábbinál teljesebb intézménytörténeti összefoglalásra. A nemzetközi és hazai gyakorlatnak megfelelő az a kézenfekvő megoldás, hogy a meghatározó személyiségekre koncentrálnak a feldolgozások. Ez azonban gyakran üdvtörténet színezetet eredményez. Az átgondolt és következetes szempontokat érvényesítő korszakolás segíthet ennek elkerülésében és árnyaltabb-hitelesebb képet kínálhat. A Néprajzi Múzeum történetével összefüggésben nincsen értelme egyenes vonalú fejlődésről írni. Az így készülő elemzés nem az eseménytörténet vonzásában áll, hanem a történeti folyamatokat előidéző hatóerők összefüggéseire, következményeire érzékeny.

Ezen előzetesen vázolt helyzet és vállalt cél teszi különösen fontosá és értékessé a *Néprajzi Hírek* kiváló és számos esetben korábban nem ismert forrásértékű dokumentumot összegyűjtő és közreadó számának megvalósulását. A folyóirat alapításától hűséges és hiteles krónikása a Néprajzi Múzeum legfontosabb eredményeinek, működésének. Megkerülhetetlen minden intézménytörténeti elemzés számára az elmúlt évtizedekben megjelent számtalan vonatkozó cikk és tanulmány. A most napvilágot látó hiánypótló anyag összeállítását a néprajzi tudomány- és kutatástörténet elkötelezett és értő kutatójaként is működő szerkesztő, Hála József és a Néprajzi Múzeumban évtizednyi időn keresztül eredményesen működő Máté György különös érzékenységgel végezték el. Köszönet érte Nekik, hiszen a *Hírek* ezen száma a készülő intézménytörténeti mű szempontjából kiemelkedő értéket képvisel és a közvetlen múzeumi kapcsolódásokon túl szaktudományunk számára is nagyon fontos igazodási pontokat kínál.

KEMECSI LAJOS

---

⁶ *A magyar etnográfia tudománytörténete* című fejezetet a főszerkesztő Paládi-Kovács Attila írta. Paládi-Kovács 2011. 39–125.

⁷ Fejős 2020; Kemecsi 2022.

Felhasznált irodalom

Balassa Iván

- 1952 A Magyar Néprajzi Múzeum 1872–1952. Budapest. (Kézirat) EA 32404.
- 1954 A Néprajzi Múzeum működése 1944–1954. *Néprajzi Értesítő* XXXVI. 300–306.
- 1961 Fejezetek a Néprajzi Múzeum történetéből. Sárospatak. (Kézirat)
- 1997 A Néprajzi Múzeum történetéből (1944–1946). *Magyar Múzeumok* 3. 25–28.

Bátky Zsigmond

- 1902 A magyarországi gyűjtemény. In Szalay et. al.: *A Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene alapításának századik évfordulója alkalmából*. Budapest. 349–356.
- 1926 Néprajzi Múzeumunk 1917-től 1926-ig. *Néprajzi Értesítő* XVIII. 45–47.
- 1927 Múzeumunk érdekében. *Néprajzi Értesítő* XIX. 123–127.
- 1929 *Kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Gyűjteményeiben*. Budapest

Fejős Zoltán

- 2003 *Tárgyfordítások. Néprajzi múzeumi tanulmányok*. Budapest
- 2020 *Néprajz és muzeológia. Tudománytörténeti megközelítés*. Budapest

Fejős Zoltán (főszerk.)

- 2000 *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest

Gráfik Imre

- 1997 A Néprajzi Múzeum magyarországi gyűjteményeinek kezdetei. *Néprajzi Értesítő* LXXIX. 19–45.

Gyarmati János

- 2013 Gyűjtemény, koncepció, épület. A Néprajzi Múzeum első fél évszázada az állandó ideiglenességek sorozata – egy intézmény, amelynek még soha nem volt saját, erre a célra épült otthona. *Múzeumcafé – A múzeumok magazinja* 7. 37. sz. 33–37.
- 2016 Pengeélen. A Néprajzi Múzeum első két évtizede. *Ethnographia* CXXVII. 226–243.
- 2020 *A gyűjtés rabszolgája. A múzeumalapító Xántus János és az osztrák–magyar keletázsiai expedíció*. Budapest

Hoffmann Tamás

- 1974 A Néprajzi Múzeum 100 éve. *Néprajzi Értesítő* LVI. 17–24.

Jankó János

- 1896 Néprajzi Osztály. In *A Magyar Nemzeti Múzeum (1802–1895)*. Budapest. 43–49.

- 1900 A M. N. Múzeum Néprajzi Osztályának gyűjteményei 1870-től 1899. december 31-ig. *Néprajzi Értesítő* I. 33–48.
- 1902a A néprajzi osztály története. In Szalay et al. (szerk.): *A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya a múzeum alapításának százados évfordulója alkalmából*. Budapest. 337–348.
- 1902b A rokon népek gyűjteménye. In Szalay et al. (szerk.): *A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya a múzeum alapításának százados évfordulója alkalmából*. Budapest. 357–363.
- Kemecsi Lajos
2022 *Örökség és változás. A Néprajzi Múzeum három évtizede 1989–2021*. Budapest
- Paládi-Kovács Attila
2011 A magyar etnográfia tudománytörténete. In *Magyar Néprajz. I.1. Táj, nép, történelem*. (Főszerkesztő Paládi-Kovács Attila, szerkesztő Flórián Mária). Akadémiai Kiadó, Budapest. 39–125.
- Selmeczi Kovács Attila
1989 A Néprajzi Múzeum története. In *Néprajz a magyar múzeumokban*. (Szerk. Selmeczi Kovács Attila–Szabó László) Budapest–Szolnok. 7–27.
- 1997 Fejezetek a Néprajzi Múzeum történetéből. *Magyar Múzeumok* 3. 13–20.
- Semayer Vilibáld
1906 A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának jelene és jövője. *Néprajzi Értesítő* VII. 81–85.
- 1913 A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának állapota az 1902-től 1913-ig terjedő években. Jövője. *Néprajzi Értesítő* XIV. 185–192.
- Szemkeő Endre
1997a Törekvések az önálló Néprajzi Múzeum megteremtésére. *Néprajzi Értesítő* LXXIX. 57–84.
- 1997b A Néprajzi Múzeum a Csillag utcában (1893–1906). *Magyar Múzeumok* 3. 21–24.
- 2002 Néprajzi Múzeum. In *Múzsák kertje. A magyar múzeumok születése*. Budapest. 26–33.
- Xántus János
1892 A Magyar Nemzeti Múzeum Ethnographiai Osztályának története, s egy indítvány jövőjét illetőleg. *Ethnographia* III. 298–310.

PEST, JANUÁR 3.

Petz tengernagynak Yokohámából nov. 1. kelt s pár nap előtt vett átirata folytán, Xantus János ur közelebből ide érend Scala és Burger urak társaságában. Triesten át haza utazandó.

Eördegh Jenő

(A Hon [Esti kiadás] VIII. évf. 1870. jan. 3. 1. sz. [1.] o.)

Fővárosi hírek

***József főherceg** tegnapelőtt meglátogatta a múzeumot, a különös érdeklőséggel nézte kivált a természeti osztály ritkaságait, köztük a most Borneóban időző Xantus János küldeményeit. [...]

(Fővárosi Lapok VII. évf. 1870. márc. 2. 42. sz. 179. o.)

ORSZÁGGYÜLÉSI TUDÓSÍTÁSOK. A KÉPVISELŐHÁZ CXXXIV. ÜLÉSE

1870. márczius 3-án d. e. 10 órakor

[...] A rendkívüli szükséglet első rovatánál, hol Xantus Jánosnak, a kelet-ázsiai expeditióban való részvéteért és az általa a muzeum számára eszközölt gyűjtésekért 20,500 frt előirányoztatik,

P. Szathmáry Károly felszólal. Ha ezen összeg a keletázsiai expeditió utólagos költsége, akkor szónok nem járulhatna hozzá megszavazásához, mert úgy látja az expeditió eddigi eredményeiből, hogy ezen expeditiónál a magyar érdekek teljesen mellőztettek. A ministerium előterjesztésében azt mondta, hogy az expeditió egyik főczélja az új magyar-osztrák közös keresk. lobogó megismertetése; ha ez a cél, akkor teljesen eltéveszték szem elől; a keresk. lobogót akarják megismertetni és hadihajókkal mentek oda; melyek nem viselik a közös lobogót; de különben is az expeditióból visszaérkezett egyik utazó sehol az egész világon nem látott közös lobogót; egyetlen egy hajót látott ily lobogóval Triestben. A keleten Magyarországról mindeddig nem tudnak semmit. Az expeditió tagjai csak német nyelven levelezhetnek és ezen levelek is az admirális cenzuráján mennek keresztül. Az admirál továbbá kijelenté, hogy csak a bécsi muzeum számára engedi meg a gyűjtést. Szóló a muzeum gyűjtései számára megszavazza az összeget, de nem a keleti expeditiónak.

Fest Imre államtitkár előadja, hogy itt csak Xantus gyűjtéseiről van szó s így csak ehhez lehet szólni. A kormány Chinával, Japán és Siammal kötött keresk. szerződések előterjesztése alkalmával az egész ügyet fel fogja világosítani és akkor Szathmáry visszatérhet az általa mondottakra.

Berzenczey Lászlónak nem tetszik az expeditió neve sem, az nemázsiai, hanem oceáni. Helytelennek tartja, hogy mint a „Novara” expeditionál egy hajóval indultak el segédhajók nélkül. Beszél a német tudósok arrogantiájáról. Van nekünk is Ázsiában keresni valónk. A magyar nemzet úgy van Európában mint Mohammed koporsója, nincsenek rokonai; ezeket fel kell keres-

ni, fel kell keresni bölcsőjét nemzetünknek. Utal Kőrösi Csorna Sándor példájára és felhívja a ministert, hogy azon esetben, ha találkoznának, kik Ázsiában nemzetünk bölcsőjét keresni vállalkoznának, támogassa ezeket inkább mint a keletázsiai expedíciót.

A ház megszavazza az első rovat alatti 20,500 frtnyi tételt. Ezután észrevétel nélkül megszavazza a következő rovatokat. [...]

(Budapesti Közlöny 1870. márc. 4. 51. sz. 855–857. o.)

JELENTÉS

a magyar nemzeti muzeumnak 1869-dik év utolsó negyedében történt szaporodásáról, tárgyainak használatáról és mozgalmairól.

A muzeumnak célba vett újabbi szervezése óta, azaz, mióta a kormány a személyzet szaporításáról, a tárgyak és az azoknak meghatározhatására elkerülhetetlen segédeszközök gyarapításáról és a lajstromozás végbeviteléről gondoskodott, az intézetben bár zajtalan, de mégis folytonos, előremenő törekvés észrevehető. [...]

Az állattani osztálynak csak egyik részéről szólhatunk, minthogy Xántus János által a keleti expeditio folyama és önálló, lelkes és önfeláldozó működése által ritka tapintattal és ügyszeretettel szerzett állattani és műipari tárgyak külön kiállítatván, külön is fognak lajstromoztatni, miért is itt csak egész általánosságban azon tárgyak nagy számáról és még nagyobb becséről tehetünk előleges jelentést.

Ezen osztály rendes szaporodása októberben 19 db, – novemberben 972 db, – decemberben 770 db, – összesen 1761 darab. [...]

Adja a jó ég, hogy *a fűtés hiánya miatt* a télen át ne kellessék a nemzetnek ezen művelődési intézetét egészen nélkülöznie; sokan csak télen lakják a fővárost, sokan csak a téli szak alatt szentelhetik idejüket a tudománynak, – *pedig nekünk minden perczre van szükségünk, ha az elmulasztottak pótolni, a haladó művelt Európával lépést akarunk tartani!*

Pesten, 1870. február hó 12-én.

A muzeumi tanácskozmány meghagyásából

Dr. Rómer Flóris
n. muzeumi őr.

(Budapesti Közlöny 1870. márc. 9. 55. sz. 927–928. o.)

XANTUS JÁNOS

következő levelet intézett a vallás- és közoktatási minister urhoz:

Saravak, Borneo
april 14. 1870.

Nagyméltóságú minister ur!

Egy óra előtt érkeztem meg az ország bensejébe tett expeditiómból, s minthogy a gőzös még ma estve indul Singaporéba, röviden habár tudósítani kívánom nmgodat azon rendkívüli eredményről, mely vállalkozásomat koro-

názta. A legelső lövésre ugyanis, melyet a Ladoug folyó rengetegjeiben tettem, sikerült egy óriási Pythecus Moriót elejtenem, egy majomfaj, mely ezelőtt 12 évvel fedeztetett fel, tökéletesen egyenlő nagyságu a Gorillával, s melyből eddigelé egyetlen egy példány van csak európai muzeumokban. A bőrt a British Museum vette meg 250 font sterlingen, s ugyanazon példány csontvázát a Derby-Museum szerezte meg 350 font sterlingen Vallace Alfréd angol természettudóstól.

A példány, melyet lőttem, s bőrben úgy mint csontvázban elkészítettem, következő dimensiojú volt a helyszínén megmérve:

magassága a térdcsuklótól a fej tetejéig	4' 8"
kezei hosszúsága	3' 7"
lábai hosszúsága	2' 9"
nyaka körzete	2' 8"
melle körzete	3' 11"
hasa körzete	4' 5"

az állat súlya 168 font.

Ezentul lőttem öszvesen 9 Pythecus Satyrust, vagyis Orangutánt, melyekből 4 példányt bőrben és 3 példányt csontvázban elkészítettem. Továbbá az igen ritka és nevezetes Semnopitecus larvatust, vagyis hosszúorru majmot sikerült szintén kézrekerítenem, szintén bőrben és csontvázban.

A nélkülözést és fáradságos működést, melyet ezen expeditio folyama alatt kiállottam valóban nehéz volna leírni; térdig, sőt övig érő chocolate forma iszapban kellett folyvást magamat hurczolni s két hétig a szunyogok úgy összemartak, hogy épen úgy néztem ki, mint a himlős beteg. Azonban ezen most már tulvagyok, s vigasztal a tudat, hogy kitartásom nemzeti muzeumunkat oly kelet-ázsiai quadrumának birtokába hozta, melylyel egyetlen egy európai muzeum sem dicsekedhetik.

Holnap a pakoláshoz fogok, s mind gyűjteményeim, mind magam a jövő gőzössel indulni fogok Singaporéba, a onnét Bataviába.

Megérkezve, nmsgod febr. 4-én kelt 2343. sz. a. levele várt reám, melyből azon váratlan tudósítást vettem, hogy nmltgod ismét L. 400 bocsátott rendelkezésemre. Ezen körülményeknél fogva ezentuli működésemet is változtatni fogom, a menyinyiben hátralévő gyűjtéseimet nagyobb mérvre terjesztem.

Mély tisztelettel és nagyrebecsüléssel
nagyméltóságod

alázatos szolgája:
Xantus János

(Budapesti Közlöny 1870. jún. 1. 124. sz. 2309. o.)

Ujdonságok.

***Xántus János** borneói gyűjteménye, melyről a fáradhatlan természetbúvár levele nyomán nem rég említést tettünk, szombaton érkezett meg a nemzeti múzeumhoz. Ugyanekkor a prágai Lobkovitz-féle gyűjtemény utolsó szállítmánya is megérkezett.

(Magyarország és a Nagyvilág VI. évf. 1870. jún. 5. 23. sz. 275. o.)

Xántus János válogatott külföldi leveleiből.

I.

B. Eötvös Józsefhez, a magyar tudományos akadémia elnökéhez.

Makaó, márczius 15.

Hogy leveletem csak most kapja Exciád, annak oka az, hogy Pest igen messze esik Makaóhoz. Makaó tudvalevőleg a Makao-játék hazája s azért akárki akármit veszítsen itt el, mindig és mindent Makaóban vészit. Egy innen csak két betűnyi távolságra fekvő helység neve Kakao, mely törzsszóból származik az ural-altáji, tehát magyar „csokoládé”. Fogarasink azon állítása, hogy a magyar nyelv legrokonabb a khinaival, ezáltal fényesen bebizonyul.

Mínthogy a makaó hazájában vagyok, természetes, hogy pénzem már elfogyott s kérem tehát Exciádat, méltóztassék nekem telegraphice utalványozni itteni consulunknál 2000 frtot, melyekre gyűjtéseim folytatására okvetlenül szükségem van.

Eddig is igen csodálatos tárgyakat gyűjtöttem már a muzeum számára. Nevezetesen egy igen értékes makaói kutyát, s egy khinai patkányt; mindkét állat Európában még teljesen ismeretlen s a British-Museum vagy a Jardin de Plantes szivesen adna mindegyikért 100 font sterlinget. Továbbá rovaraim is igen megszorodtak, nevezetesen egész series poloskát hozok haza a világ minden tájáról, úgy hogy muzeumunk ezen érdekes állatnak csaknem egészen teljes gyűjteményével fog dicsekedhetni. Ha az általam szükségelt 2000 frt. megérkezik, ezen összegben még singalesi, siami, ceyloni, sumatrai, jávai, borneoi, celebesi, bandai, timori és floresi poloskákat fogok összevásárolni, mert ezeknek eddig fájdalom még teljesen híjában vagyok.

Ha exciádnak azon bogara találna lenni, hogy a 2000 frtot nem utalványoztatja, homlokom tücskekoszoruját fogom csak hazahozhatni.

Fogadja stb. stb.

Xántus János

(Borsszem Jankó III. évf. 1870. jún. 26. 130. sz. 266. o.)

Különfélék.

Pest, aug. 17.

[...] A pesti fővám hivatalnokai köszönetet és elismerést érdemelnek, hogy a m. n. múzeumhoz érkező, és felsőbb helyről nyert engedmény erejénél fogva a muzeumi helyiségekben felnyitandó málhák és rekeszek vizsgálásával

járó tiszteletdíjról az intézet javára önként lemondtak. E jótétemény leginkább most érezhető, midőn annyi csomag és láda érkezik keletről Xantus-féle gyűjteményekkel. [...]

(A Hon [Reggeli kiadás] VIII. évf. 1870. aug. 18. 193. sz. [3.] o.)

Hírek.

– Xántus János hihetőleg néhány hét múlva itthon lesz. Legutóbbi úti terve szerint Borneoból Japánba készült, onnan vissza Singaporeba és végre Ceylonba, hová azóta meg is érkezett, ha tervét meg nem változtatta, vagy valami fel nem tartotta. Innen ohajtott haza jönni, hogy megírja keletázsiai érdekes tapasztalatait. Utazásából még ezenkívül is lesz haszna az irodalomnak, és pedig a szorosán tudományosan vett irodalomnak, mert mindazon állatok leírása és rajza önállólag meg fog jelenni, melyek eddig ismeretlenek voltak mint megjelent volt Bécsben a „Novara” expedíció által fölfedezett természettani lények ismertetése. Ugy halljuk, hogy e tudományos művet – Xántus jegyzetei és az általa gyűjtött példányok nyomán – a nemzeti muzeum természettani osztályának tisztviselői írják meg s a közoktatási miniszterium adja ki diszes rajzokkal, s a magyar szöveg mellett latin jegyzetekkel, hogy a külföld is használhassa. Xántus részére a muzeumnál – melyet oly gazdag és kiváló gyűjteménnyel gyarapított, – elsőrendű állás van fentartva.

(Ellenőr II. évf. 1970. szept. 19. 4. sz. [1] o.)

Hírek.

Pest, szept. 10.

– A nemzeti muzeumban nagy sürgés-forgás van, miután az országgyűlés által megszavazott jelentékeny összeg életet önthetett e közintézetünkbe. A Lobkovitz féle ásvány-gyűjtemény, melyre az országgyűlés külön 35,000 frtot szavazott meg, már megérkezett, s nagyrészüket ki is van pakkolva. Becses és választékos gyűjtemény ez, mely 40,000 darab ásványt foglal magában, s a muzeum eddigi szegényes ásvány-gyűjteményét tekintélyessé teszi. Jelenleg legjobban a természetiek osztálya van elfoglalva, mert Xantus keletázsiai küldeményeinek elkészítése sok munkát ad, s a rendelkezésre álló erők nem elégségesek. E küldemények becse és érdekessége igen nagy. Oly állatok vannak azok közt, melyeknek még egyetlen muzeumnak sincsenek birtokában. Legnevezetesebb ezek közt egy pár orángután-faj, mely még a tudomány előtt is új, s csak egyikből van egy kisebb példány a british-muzeumban, míg Xántus több példányt küldött; bőrben és csontvázban –, ezenkívül sokféle ritka majmot, repülő eveteket, hüllőket, több ezerre menő halat és 27,000 darab rovar, melyek egy részeért csere útján ismét ujakat lehet szerezni. Xántus a kormány költségén utazván, e küldemények nem a muzeum tulajdonát képezik. A kormány fog azokból több példányt a muzeumnak ajándékozni, s a fenmaradtakat pedig elsőrendű intézetek közt osztja föl. Ekkép a kolozsvári muzeum is jelentékeny adományokban részesül, valamint a nagyobb iskolák muzeumai; míg

egy rész a csere útján fog értékesülni. A *Xántus*-féle küldemény külön is ki lesz állítva, s e célra 5000 forint van megszavazva. Az erre szükséges butorzat aztán a nemzeti muzeum tulajdonává válik. Egy új terem bebutorzására is van 5000 forint s ennek nagyrészt az emlősök kiállítása veszi igénybe, mert ezek eddig szabadon álltak kitéve légnak és pornak, s kigőzölgesők sokszor boszantotta a látogatókat. Most üveg szekrényekben helyezik el. A közönség érdekeltséggel várhatja a kelet-ázsiai küldemény kiállítását; de hogy mikor történik ez meg, most még nem lehet tudni, mert nincs elégséges avatott kéz, mely a kikészítési munkát gyorsan végezhetné; továbbá az egyes állatok, rovarok stb. fájának és nevének fölismerésére könyvekre van szükség. Erre is szavazott meg ugyan az országgyűlés bizonyos összeget, de a jelenleg folyó háboru miatt oly nagy az ágio, hogy a megrendeléseket célszerűbb volt későbbre halasztani. A küldemények egyik jelentékeny részét képezik az etnographiai tárgyak, melyek által a muzeumban egy új osztály alapja van megvetve: a népismeji osztályé. Nagy kérdés azonban, hogy hol lesz ez berendezve, miután a muzeumot nemcsak a főrendiház szorongatja aránylag szűk helyiségében, hanem gyűjteményei is annyira felszaporodtak, hogy minden zig-zug igénybe van véve, s a második emeleten már a folyosókat is termékké alakították. Rövid idő alatt szükségessé válik, hogy harmadik emeletet építsenek, addig is egyelőre az van tervben, hogy a hátsó udvarban emelnek egy pár termet, s ott helyezik el az etnographiai tárgyakat, melyek közt eddig Siámból, Khinából és Borneóból vannak öltönydarabok, házi eszközök, asztali és étkezési készletek, konyhaszerek, pipere-tárgyak, porcelánneműek, játékok, fegyverek, pajzsok zene-szerek, szőnyegek, fonadékok stb. Látni lehet itt a dájek ünneplő ruháját, mely nem más, mint néhány nagyobb színes toll, gyöngyös korczra fűzve, s melyet dereka körüli övez: látni lehet e harczos nép nehéz fegyverzetét, jó vasból készített, különféle alaku dárdáját, nagy tegzeit, bőr- fa pajzsait, melyek rikitó cirádákkal vannak befestve, majd szőrös bőrral tarkázva. A khinai és siami tárgyak közt számos van, mely kifejlett műízlésről tanuskodik. A híres porcelánt (melyből itt a legdivatosabb alakukak és festésűek szemlélhetők) mindenki ismeri, a pompás elefántcsont faragványok pedig annál meglepőbbek, mert a képzőművészet állásáról a boltok czimerei, a bálványok, a legyezők festményei, az idomtalan s csupán a szemnél átlyukasztott álarczok (egy-egy papír-sísak mindenik) a szüntelen mozgó pagodlik nem a legjobb fogalmat keltik. A mozaik művek, melyeket szalmából s gyöngyházból láttunk, ismét remek művek. A szövetek és ruhák izlésteljes színei s alakzatai, a gyékények finomsága a szövés mesterség előhaladottságát mutatják. A lábtyü-művészet azonban megmaradt a szandáloknál. Egy-egy czipő csak talpból áll s abból jó fel két oldalt a boka mellett két szalag, mely a lábfejen össze van kötve, s a nagy labuj közt ismét a talphoz erősítve. Az ember lábujja közé teszi s a czipő nem okozhat tyukszemet. A talp – a viselő állásához képest – vagy többszörös bőrből áll, s az ilyeneknél a szalag gyakran hímezve is van, vagy fából olykor gyékényvel bélelve. Igen érdekesek a

zeneszeret, s ilyen annyi van, hogy egy egész zenekart össze lehet állítani. Legtöbb a dob, melyek alakja és nagysága sokféle; vannak könyvek is, s ezek közt nem egy fahéjra írva. Szóval Xantus küldeménye oly érdekes, hogy muzeumunkat a jelentékenyebb ilyenmű intézetek közé fogja emelni.
(Ellenőr II. évf. 1870. szept. 20. 5. sz. [3.] o.)

Rövid hírek.

– Xántus néhány hét múlva haza érkezik s megírja kelet-ázsiai élményeit; számára elsőrendű állást tartottak fenn a múzeumnál.
(Fővárosi Lapok VII. évf. 1870. szept. 20. 206. sz. 893. o.)

Különfélék.

Pest, sept. 22.

B. (Xantus Jánostól) több orangutang bőr érkezett Pestre, melyek kitömetvén a nemzeti muzeumban felfognak állíttatni. Minthogy azonban erre természetes fák szükségeltetnek, minők a múzeumnak nem állanak rendelkezésére, a múzeum igazgatója megkereste a várost, hogy engedjen át a városligetből néhány erre alkalmas fát.

(Pesti Napló [Esti kiadás] XXI. évf. 1870. szept. 22. 228. sz. [2.] o.)

Ujdonságok.

*Xántus kelet-ázsiai gyűjteményeiből – külön kiállítást rendeznek a muzeumban. E célra ötezer forint áll rendelkezésül, de mivel a gazdag gyűjtemény gyors elrendezéséhez nincs elegendő avatott kéz, a kiállítás idejét bajos meghatározni. E gyűjteményben az állatokon kívül igen érdekes néprajzi osztály van: keleti öltözetek, fegyverek, porcellán, elefántcsont faragványok, legyező-festmények, mozaik művek, szövetek, zenészeret, könyvek (egy fahéjra írva), melyeknek legritkább példányai bővebben is le voltak írva ama levelekben, melyeket Xántustól közölt Ázsia különféle, messzefekvő pontjairól.
(Magyarország és a Nagyvilág VI. évf. 1870. szept. 25. 39. sz. 467. o.)

Hírek.

Pest, oct. 5.

– Xántus Jánostól e napokban egyik pesti ismerőse Jávából kapott levelet. Visszaérkezéséről nem szól semmit, s hihetőleg hosszabb ideig fog gyűjteni muzeumunk részére. Levelében említi, hogy Javában rhinoceros vadászaton volt, és sikerült ez érdekes nagy állatokból egyet elejteni, valamint lőtt egy vad ökröt is, melyek már utban vannak a múzeum számára, több érdekes fajú emlőssel együtt.

(Ellenőr XI. évf. 1870. okt. 6. 21. sz. [3.] o.)

Ujdonságok.

***Xántus János** még huzamosb ideig marad keleten, s a muzeum számára rhinoczerost és vadökröt is küld, melyeket Jávában maga ejtett el.
(Magyarország és a Nagyvilág VI. évf. 1870. okt. 16. 42. sz. 503. o.)

Közlekedési hírek.

„Amiens, okt. 9. (Eredeti sürgöny.) *Gambetta léghajón* ide érkezett Párisból, és Toursba folytatja útját.”

Az amerikai szövetséges államok nagykövete: Bancroft, Grant meghívására Berlinből a *tengeralatti huzalon* sietett New-Yorkba.

Xántus János hazánkfia *egy üstökös farkába kapaszkodva* Yokahámából a Fidschi-szigetekig folytatja útját. [...]

(Bolond Miska XI. évf. 1870. okt. 16. 42. sz. 164. o.)

Ama bizonyos csizmadia és felesége kérdései és feleletei.

– Xántus János egy nagy orrszarvut küldött a nemzeti muzeumnak. Képelem, hogy a muzeum igazgatója, Pulszky, erre a czélzásra mennyire megaprehendált. [...]

(Az Üstökös XXII. kötet. 1870. okt. 22. 43. sz. 502. o.)

Hírek.

Pest, nov. 7.

– Xántus Jánost ma várták Pestre hosszas keletindiai utazásából. Szombaton már Triestből táviratozott egyik pesti barátjának.

(Ellenőr II. évf. 1870. nov. 8. 54. sz. [2.] o.)

Különfélék.

Pest, nov. 8.

– Xántus Jánost tegnapra várták haza keletázsiai útjából. Szombaton táviratot küldött itteni barátainak Triestből.

(A Hon [Reggeli kiadás] VIII. évf. 1870. nov. 9. 270. sz. [3.] o.)

Különfélék.

Pest, november. 12.

(Xántus János) már hazaérkezett keletázsiai útjából és jelenleg rokonainál időz Győrött.

(Pesti Napló [Esti kiadás] XXI. évf. 1870. nov. 12. 273. sz. [2.] o.)

Hírek.

Pest, nov. 11.

– Xántus János már Győrött időz édes anyja és rokonai közt. Legutóbbi küldeményét Jávában adta fel, de ez még nem érkezett meg. E szállítmányban van többi közt a rhinoceros is, melyről már tettünk említést. Ennek elejté-

se oly következményekkel lehet kapcsolatban, hogy dolgot adhat gr. Festetich rendjel-osztogató miniszterünknek. Jávában ugyanis vannak vadászati törvények, melyeket a fejedelem szokott magyarázni. Így többek közt nem igen engedi meg, hogy idegenek nagyobb vadakra vadászhassanak. Midőn Xantus minden áron rhinocerosot akart szerezni a muzeum számára, ő felsége határozottan megtiltotta. Erre Xantus azt a kecsegtető ígéretet tette, hogy kieszközli, mikép a felség domboru mellét osztrák–magyar rendjel ékesítse. Ugy látszik a messze keleten is nagy hire van rendjeleinknek, mert Jáva nagy ura erre örvendezni kezdett, s nemcsak megengedte a rhinoceros-vadászatot, hanem nagy tömeg hajtókat is rendelt ki, a kik feleségeikkel, gyermekeikkel, sípokkal és más egyéb lármás szerszámokkal jelentek meg, éktelen zshivaj közt üzve a vadat, melyek e lárma elől el is iramlottak a vidékről. Az első kísérlet ekkép nem sikerülvén, Xantus akkor ragadta meg ismét az alkalmat, mikor a fenség lóversenyekre távozott. Hajtó-vadászatot rendezvén, a nagy állatokból csakugyan sikerült is elejteni egyet. Tizennégy lövést tettek rá, s noha mindenik talált, még ekkor is 25 angol mértföldnyire volt képes ügetni, mikor aztán összeesett s az üldözők hatalmába került. A zsákmányt azonban ő felsége csak az előbbi ígéret megújítása után engedte hajóra tenni, hogy t. i. érdemjelt kap. Ez azonban még eddig abban maradt.

(Ellenőr II. évf. 1870. nov. 12. 58. sz. [2.] o.)

Rövid hírek.

– Xántus János a múlt hét végén Pestre érkezett, s ezentúl állandóan itt marad, valószínűleg a múzeumnál nyerve munkakört.

(Fővárosi Lapok VII. évf. 1870. nov. 22. 259. sz. 1155. o.)

TÁRCZA.

Xantus gyűjteménye a muzeumban.

Ha valami megérdemlette a ráfordított költséget, úgy Xantus keletázsiai gyűjteménye, mely a magyar kormány megbízásából szerzett a nemzeti muzeum számára. A különféle ethnographiai sajtáságok, viseletek, iparczikkek, kézművek és műremekek, azután a természetrajzi tárgyak és gazdasági cikkek, valamint a geologiai gyűjtemények egy sokra becstüendő kincsalapot nyujtanak nemcsak a hazai tudományosságnak, de magának az iparnak és kereskedelemnek is. A tárgysorozatban mintegy hatezerféle cikket találunk, s miután egy szám alatt tiz példány is foglaltatik némely tárgyból, valami harminczezerre tehető a szerzett gyűjtemény tárgyainak száma. Nagy részét még most bontják ki; rendezve még semmi sincs; mert nincs ember és hely hozzá. Én a természettudományiak öre, t. cz. Friwaldszky ur baráti szivességéből tekinthettem meg e gyűjteményt, mielőtt az a közönség számára berendezve leend.

Igen érdekes tanulmány fog az lenni, ha egyszer be lesz rendezve. Egy idegen világrész kulturai fejlődése, függetlenül a miénktől. Ha látni fogjuk,

hol kezdődik és hol culminál az emberi leleményesség? Elkezdve a szigetlakók gyarló fegyverzetén, az indus nád-pajzsán, mely megölt ellensége hajfürteivel van feldisztatva, egész a japani főúr kardvasáig, mely versenyez a legfinomabb angol aczéllal, a mezitelen emberek primitív kézműszerszámaiktól fel a chinai remekfaragványokig, a japani tudományos könyvekig, s azoknak utánozhatatlan szép és tartós papír, porcellán- és mozaik festéséig.

Ott látunk kalapokat kétségbeejtő változatosságban; az európai divat gyermekség hozzájuk képest; és vannak közöttük oly finom szövötű rost kalapok, mik könnyűsége, puhaságra a florenczit felülmulják, ezek európai divat-szerűek már: ott van a falusi doctor süvege vékony puha sáslevélből, az indus harcos macskabőr sipkája, épen olyan, mint felvidéki tótjainké, fogantyu helyett egy szarvorrú madár roppant csőre ragasztva hozzá. Azután a siami leányok gyöngy pártáit s színes madártoll és gyöngy ékszereit. Az anamita főrangú ur hölgy remek fonatu kalapja oly terjedelmű, hogy az alá az anami gavallérok nem kacsinthatnak. Némelyik olyan finom teknőnczhéjjal van bevonva, hogy a fonadék keresztül látszik rajta.

Gyékényeket látunk, mik oly pompás fonatuak, mint valami szőnyeg, és azután mintáit a szövetfestésnek. Előbb a virágokat viaszszal a fehér szövetre nyomtatják, akkor a szövetet a festékbe mártják, s mikor megszáradt, leforrázzák róla a viaszt, ott marad a virág.

Kezünkbe veszünk ezerféle tárgyat, miről a szemlélő magától ki nem találja soha, hogy mi célra szolgálnak. Ez a vastag favilla venyigével bevonva. Ez a tolvaj fogó. Ha a tolvajt kergetik, ezt a nyakára taszítják, a venyigének ezernyi tüskéje van, mely nem engedi, hogy a nyakat visszarántsa s fogva van. Ez a nádból font egérfogó? ez pedig halkelepce; a hal bele megy egyfelül, s ki nem tud belőle többé jönni. Ezek a fésű és kulcsforma lemezek az indusok és chinaiak pénzei. Ez az ölnyi széles lugos alaku félkör, melyről érczhengerek függnék alá, az anamiak zongorája. Képzeljünk alá egy anami Liszt Ferenczet, ki azon remekel. Dob, harmonika, tilinkó, faharang, tamtam, vékony nyaku mandolinok egészítik ki a zenekart.

Vannak mindenféle néptől megszerzett bálványok: utálatosak, furcsák és szépek. Különösen szépnek nevezhető a jokohamai „könyörületesség istennője”, mely szép fiatal nőalakot ábrázol, csaknem olyan, mint nálunk a szűz Mária szobrok, csak a szeméi rézsut metszése teszi mandzsuvá; ugyanaz istennő alakja meg van Chinából is egész aranyfestésű ruhában. Eredeti merészség volt Xantustól chinai és japáni papokat rávenni, hogy adják el neki az oltárról az isteneiket.

Azután jönnek a fegyverek, az indus szigonyoktól kezdve a chinai alabárdokig. A japani vasak nagy becsüek, de alakjuk néha meglepő, némely kard olyan hátra nyaklott, mint egy kinyitott borotva; s a markolatára oda vannak kötve az elejtett ellenség emlékfürtei: egynek a markolatát a vörös orangután szőre ékesíti. Egy oldalvisit a kitömött urasághoz, kit szinte Xantus ejtett el, kellő respektusra tanít bennünket. A ki e hatalmas négy kezű ura-

ságnak egy szál karddal mer kiállani, az meg is érdemli, hogy a legyőzött ellenfél hajmlekét kardmarkolatán viselje.

El fogják ragadni különösen a női közönséget és az iparos világot a chinai porcellán, bronz, festészet és butorfaragványok műremekei, mik az európai ipart e téren messze túlhaladták. A soknemű kelet-ázsiai fák, mik alkalmasabbak is a faragásra, mint a nálunk ismeretesek, majd természetes színeikben a legmesterségesebben kifaragva, áttört és plastikailag kidomborított képletekkel, majd azzal az utánozhatlan festéssel zománczolva, mely a fát a csalódásig hasonlóná teszi az érczhez; mintha a lapok arannyal, ezüsttel, cinkkel volna kirakva és kivésve, s az ezüstnek, aranynak ismét saját árnyalataival, az arany néha veresebb, az ezüst kékebb, zöldebb; s az egész csak festve van, de az a festés oly szilárd, hogy forró vízzel lehet mosni, le nem megy a fáról.

És a mellett minő mesés olcsóságnak e tárgyak! Egy mestermű váza tick fából, állvánnyal és földéllal: 50 frank; egy gyönyörű áttört faragványu szekrény ritka fanemekből, 247 frank. Egy másik pompás lackfestményű szekrény, mely arany-ezüsttel látszik kirakva lenni, 26 frank. Egy aranyozott szekrényke, belül pompásan citelirozott cinkföldéllal, 13 frank. Egy szekrény olyan fából, melynek rostjai csillámlanak, mint a pávafark, s haliongo-gyöngyházzal kirakva 30 frank. Egy virágtartó billikom elefántcsontból a mikroskopikus finomságig tökéletes áttört faragással, valami tündéri mű, 21 frank. A ki készítette, legalább 42 napot fordított rá. Nálunk a favágó keres annyit egy hét alatt.

A bronz és porcellán edények és művek pedig minden magasztaláson felül állnak. Az a zománczozás, festés és anyag a keleti civilizáció titka. Vannak köztük ritkaságok is, mik magában Japanban is antikok; így egy theamelegítő legfinomabb Szatzuma porcellánból 26 frank.

Egy aczeltükör az aczélkészítés remeke.

A selyemhimzetek pedig, melyek egy selyemlapnak mind a két oldalán ugyanazt a pompás képet mutatják, minden hozzáértőt el fognak ragadni.

Egy javai álló híd mintája meglepő alkotás, csupa bambuszból, egyetlen darab vas hozzájárulása nélkül; nagy vizen keresztül.

És végre a könyvek!

Ezekből is tömérdek látunk összegyűjtve: az eredeti incunabuláktól kezdve a chinai nyomtatványokig. Ott a pálmalevél-könyv, másfél láb hosszú S tenyéryi széles talipot-levelekre írva 21 füzet, gazdagon aranyozva; elmékedések Buddha fölött, ára 70 frank volt. Azután a japáni illusztrált munkák, szinpadi jelenetek: egész drámák lefestve: a könyvek úgy hajtva tábláik közé, mint nálunk a térképek, hogy egyszerre ki kell tárnai az egész könyvet. Látunk ott schangai hivatalos lapot egy ív kenderpapirosra nyomtatva. Hej jó dolga lehet ott Salamon Ferencznek; (a lap csak az egyik oldalán van tele betűvel) de ros z dolga lehet a szedőnek; az egész lapon két egymáshoz hasonló betű nem fordul elő. Ott a betüszedő okvetlenül tudós társasági tag. (Nem a sok dolgát véve.) A papir pedig finom és elszakithatatlan. Azután látunk chinai

magyar nyomtatványokat. Xantusnak elfogyván a lajstromai, miket innen vitt, Chinában kényszerült azokat utána készíttetni. De egyetlen sajtóhiba nem fordul azokban elő – correctura nélkül. Chinában úgy szednek – magyar szövegből!

Mindezek között az anami királynak ajándékai: egy pár felfüstölt fej, levágott ellenségek feje.

Egyébiránt hamis állítás, mintha a javai szultán e fejeket egy Ferencz József rendért ajándékozta volna a magyar muzeumnak, mint a lapok irták; ő felsége nemcsak azokat adta ingyen, sőt a rhinoceros vadászatot is, mely legalább 2000 forintjába került, fejedelmi szivességéből rendezte kedvünkért s 34 mértföldnyire üldöztette a rhinoceros vitézeivel, melyet Xanthus tizenöt lövéssel ejtett el.

Azután a természetrajzi osztály gyűjteménye végtelenül gazdag még és igen érdekes; hanem az szakértő leírására vár. Engem nagyon érdekeltek a már kitömött oráncsok; és különösen az a hosszú orru majom, mely még eddig egyetlen a muzeumban, a többi mind pisze. Ez mintha farsangi orrt tett volna fel. A repülő kutyák és majmok, a galeopythecus és pteromys, a kis arasznyi páva tökéletes pávafarkával, polypsectrum bicalcaratum, s az óriás, ludnagyságu koronásgalamb, pompás főkötőjével, a rubinpiros paradicsom madár, a négyféle szarvorru madár, s a mindenféle emlősök, szárnyasok, hüllők, rovarok és puhányok légiója.

Ez utóbbiakkal a természettani osztály fog gazdagodni; hanem az előbbiekre nézve mulhatlanul szükséges, hogy azok egy külön ethnographiai osztályban egyesítenek s azoknak rendezése és az osztály terjesztése külön osztályörre bizassék; mert épen ez osztálya muzeumunknak lehet az, melyből a közönség nemcsak tudományt és élvezetet, de gyakorlati tanulságokat is meríthet.

Ohajtjuk, hogy e kincsek minél előbb átadathassanak a közhasználatnak.

Jókai Mór

(Hat láda a tengerbe veszett. Azon a hajón jöttek, melyre a bécsi muzeum számára szerzett gyűjtemény volt feladva. Még ott is!)
(A Hon [Reggeli kiadás] VIII. évf. 1870. nov. 25. 284. sz. [1–2.] o.)

Rhinoceros.

(Keleti tündérrege, Hafiz után szabadon fordította: Kálmán diák.)

Motto: mein Herz was willst du noch mehr!

Az óperenciás tengeren is tul-tul,
Tenyerébe hajtva fejét, Xantus búsul.
A király kegyetlen tilalmán kesereg:
Rhinocerosot löni „pszt!” magyar fegyvernek.

S im' Xantus agyában egy gondolat villan.
 Jáva királyához legott vissza illan.
 „Uram fölség – mondja – tilalmadat szegd meg:
 És Festetics küld majd gyapjas érdemrendet.”

Király arcza kigyul, s örömtől repesve
 Hajtóvadászatot tűz ki napi-rendre.
 Egész Jáva népe, élén fejedelme
 Csörtet a nádasban, a lépás berekbe.

Hurrah victoria! – rival a hajtó had –
 Tizennégy lövésre elterül a szörnyvad.
 A nagy rhinoczerost Muzeumunk kapja:
 És Rimanoczeros a király ordéja!
 (Az Űstökös XXII. évf. 1870. nov. 26. 48. sz. 560. o.)

(RHINOCEROS-BEAFSTEAKET) is sütnék Pesten thea mellé, mint az a mult napokban történt. Okot reá jeles archaeologunk adott, ki a távol keleten vadászó barátjának még a tavasszal tréfásan izentette, hogy „meg ne felejtkezzék neki valami ritka vadpecsenyét küldeni.” – A ritka vadpecsenye megjött a napokban. Romer úr előtt azonban titkolták s csak Xantus úr megjöttére adott estélyen, Fr... urnál: a ház asszonya által tálaltatott föl a bámuló gourmandnak: „ha kérted, már most költsd is el”-féle biztatással. A vadpecsenye az igaz hogy ritka vadból való volt s Fr. asszonyság is kitüntette magát a hónapok előtt elejtett pecsenye elkészítésében; hanem biz azért a vidám asztali társaság húzódozott tőle, csak a derék régész fogadta el a kihívást, s birkózott meg a neki szánt portióval – nem mulasztván el közbe-közbe magát erősen biztatni „a mit az ember magára vállal, annak feleljen is meg”-féle erkölcsi mondattal, s egy pár pohár jó diószegivel.
 (Magyarország és a Nagyvilág VI. évf. 1870. nov. 27. 48. sz. 575. o.)

Pest, dec. 23.

A pénzügyi bizottság dec. 22-én ez évben utolsó ülést tartott. Eleintén azon tárgyak lőnek megvitatva, melyek a miniszterek által adandó bővebb felvilágosítást igényeltek, vagy a tárgyalás folyamában megállapított elvek értelmében rectificálandók voltak. Így azon jelentés alapján, melyet a közokt. miniszter a kelet-ázsiai expedícióban részt vett Xantus költségeire nézve utólagosan terjesztett be, az 1869-re megszavazott 20,000 frton s az 1870-re megajánlott 12,000 frton kívül még 6000 frtnyi összeg is meg lőn ajánlva s hirlik, hogy a kelet-ázsiai expedícióra szánt 59,000 frtnyi összeg nem elégséges. Miután azonban a magyar országgyűlés kijelentette, hogy a fenebbi öszszegnél többet nem ad, az osztrák kereskedelmi miniszter hiába fog kérelmezni újabb öszszegnek megszavazásáért. [...]
 (Ellenőr II. évf. 1870. dec. 24. 100. sz. [1.] o.)

Hírek.

Pest, jan. 8.

– A nemzeti muzeumban történt ujitásokról s osztályainak gyarapodásáról kimutatást közöl a „P. LI.” s ennek nyomán röviden összefoglaljuk az 1870-ben ezen intézetünk körül történt nevezetesebb mozgalmakat. A könyvtár becses kincseket nyert a király által oda ajándékozott négy corvincodexben, azonkívül pedig számos köteles példánnyal és több értékes művel gazdagodott, melyeket az igazgatóság szerzett be. A Széchenyi-könyvtár lajstromozása befejeztetett valamint teljesen rendezték a képtárt is. A természetnani osztályt a Xantus- és a Lobkowitz-féle gazdag gyűjtemények növelték s ezek nagy részt már rendezve is vannak. Az emlősök üveggel fedetnek, az ethnographiai tárgyak számára pedig külön termet rendeztek be. [...]

(Ellenőr III. évf. 1871. jan. 9. 116. sz. [2.] o.)

Hírek.

Pest, jan. 31.

– A Friedrich korvettről táviratilag az a tudósítás érkezett Xantus Jánoshoz, hogy a nevezett hadihajó e hó 27-én Singaporéból megérkezett a polai kikötőbe, de a rajta volt állatok legnagyobb részben, a majmok pedig (mintegy 150 darab) a nagy hideg és a borzasztó tengeri viharok következtében mind elvesztek. A szárnyasok közül csak két ázsiai galamb és egy argusz-fácán maradtak meg. Ez utóbbiakra nézve intézkedés történt, hogy Pestre, az állatkertbe jussanak, annál is inkább, mint az argusz-fácán oly ritka faj, minőt most egy európai állatkert sem mutathat föl.

(Ellenőr III. évf. 1871. febr. 1. 139. sz. [3.] o.)

Országgyűlési tudósítások.

A képviselőház ülése febr. 22-én

[...] – Nemzeti muzeum. **P. Szathmáry Károly** e rovatnál azon óhaj-tást fejezi ki, hogy ezen intézet felől bővebb tudósítás terjesztessék a törvényhozás elé.

Pulszky Ferencz azonnal megteszi az előterjesztéseket. Legelőször fel-
emliti, hogy tavaly mily sok látogatója volt a muzeumnak. Daczára, hogy a
könyvtár rendezés alatt áll, s annak csak egy részét lehetett használni 11,918
személy használta a könyvtárt. A képtárt 7 hó alatt 63,210-en, a régiség-
osztályt 41,661-en, a természetiek tárát 32,000-en látogatták. Főlemliti szóló,
hogy a nép legalsó osztálya is mily tömegesen látogatja, s kiemeli, hogy a
legnagyobb tolongásokban is, soha sem történtek rendetlenségek. Sajnos,
hogy a muzeum a téli hónapokban nincs nyitva, mert a termek fűtetlenek;
holott a főváros épen télen át a legnépesebb. Óhaj-tandó volna, hogy a labora-
toriumban alkalmazott gőzfűtés a termekbe is bevezetessék. De szóló erre
nézve nem tesz indítványt, ismerve a pénzügyi helyzetet. Csak arra kéri a

miniszterium képviselőjét, hogy azt, a ki a laboratórium gőzfűtését berendezte, szólítsa fel költségvetés készítésére tájékozás végett.

A tavaly megszavazott összeg mind felhasználtatott. A képtár műértőleg és úgy rendeztetett, hogy a magyar művészek jó helyet találtak. Közkézen forog a képtár lajstroma, melyből a közönség megtanulhatja mindazt, mi a képek megértésére szükséges. Az előcsarnokban szoborgyűjtemény rendeztetett be, melyben a magyar szobrászatnak néhány jeles terméke van. A természetiek osztályának rendezése még messze van, mert Xántus igen nagy mennyiségű anyagot küldött. Ennek rendezése több éven át nagy kiadást fog okozni. [...]

(Ellenőr III. évf. 1871. febr. 23. 161. sz. [1–2.] o.)

ORSZÁGGYÜLÉS.

A képviselőház febr. 22-iki ülése.

I.

A mai ülés előzetes tárgyai közt Stratimirovics György és Wahrmann Mór határozati javaslata keltett figyelmet. [...]

Pulszky Ferencz: A muzeum ügye mellett bővebben akar felszóllalni. A nemzet jól tudja, mily nagy kincset bir a muzeumban, bizonyítja ezt a látogatók nagy száma.

A könyvtárt a mult esztendőben összesen 11,918 személy látogatta; a képtárt 7 hónap alatt 63,210 ember látogatta, a régiségosztályt 41,661, a természettárt 32,000; s így a muzeumot összesen 150,000 ember látogatta.

Előadja, mi történt a muzeum körül. A múzeum a mult esztendőben 7 hónapig volt látható, 3 hónapig a tél kizárta a közönséget. Mindaddig nem veszünk hasznát, szónok szerint, teljesen az intézetnek, míg az tél alatt bezárva lesz, felszólítja a miniszter képviselőjét, hogy most, midőn a laboratóriumban a gőzfűtés berendeztetik, ugyanazon egyén megnézhetné a muzeum helyiségeit is, és a gőzfűtés iránt költségvetési tervet nyújtson be. Ezen év alatt továbbá a képtár teljesen berendeztetett, hozzáadatott az előcsarnokban egy csinos kis szoborgyűjtemény is. Elkészült a képtárnak catalogusa is. A természeti osztályban még sok a teendő, az anyag, melyet Xántus beküldött, oly nagy, hogy annak elrendezése még sok időbe fog kerülni. A földtani rész számára sikerült a Lobkovitz-gyűjteményt megszerezni, és ezen 40–50 ezer darabból álló gyűjtemény fele már el van rendezve, a duplicatumokból az ország intézetei részesíttetnek. [...]

Táncsics Mihály Pulszky szavaira néhány megjegyzést tesz. A ház erre a muzeumi szükséglet tételeit megszavazza a pénzügyi bizottság javaslata értelmében. [...]

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. febr. 23. 44. sz. [1–2.] o.)

Országgyűlési tudósítások.

A képviselőház ülése febr. 23-án

[...] – „A muzeum gyűjteményeinek szaporítása” című rovatnál Simay Gergely az erdélyi muzeum részére 10,000 frtnyi segílyt kíván a budgetbe betenni. (A pénzügyi bizottsághoz utasított.) Megszavaztatott: Xántus Jánosnak a kelet-indiai beszerzésekre adott hitellel beváltására 6,000 frt. Gipsz-öntvényekre 5,000 frt; a képtár rendezésére 1,000 frt. A Bielcz-féle kagylógyűjtemény megvásárlására előirányzott 4,000 frtnál a pénzügyi előadó megjegyzi, hogy azt már megvásárolta az erdélyi muzeum. [...]
(Ellenőr III. évf. 1871. febr. 24. 162. sz. [1–2.] o.)

ORSZÁGGYŰLÉS.

A képviselőház febr. 23-iki ülése.

I.

[...] **Kaucz Gyula**, előadó: A m. nemzeti muzeum gyűjteményeinek szaporítására előirányzott összegek tekintetében ezeket jegyzi meg a bizottság:

a) a Xántus János részére előirányzott 12,000 forinton kívül a miniszter pólóterjesztése folytán még 6000 forint szükségeltetvén, a bizottság a 18,000 forintot megszavazandónak véleményezi.

b) A 2-ik számú (Gypsmuzeumra) 5000 forint összegben szintén helybenhagyandó volna; ép úgy a 3-ik számú (képtár rendezésére) is 1000 forintban, ellenben a 4-ik számú annak folytán, hogy az erdélyi muzeum az itt érintett Bielcz-féle gyűjteményt megvásárolta, – elesnék.

c) Az 5-ik rovat alatti 1000 forintot (Schwabenaus lovag gyűjteménye) a bizottság nem véli megszavazandónak; a 6-ik rovatnak címét pedig ekként javasolja kijavítani: a muzeumi épületi lépcsőház megromlott mennyezetének kijavítására, s szintén helybenhagyandónak véli; végre a könyvtár rendezésére kért 7-ik rovatot 12,400 forintban, a bizottság szintén megszavazandónak tartja; minek folytán a muzeumi gyűjtemények szaporítására szánt összeg összesen 42,400 forintot teend.

Pulszky Ferencz a Bielcz- és Schwabenaus-féle gyűjteményekre nézve megjegyzi, mihelyt az illetők a költségvetésben olvasták, hogy az ország meg akarja ama gyűjteményeket venni, azonnal fölemelték ezek árát, úgy hogy ma már azok nem kaphatók. Hogy ilyesmi jövőre ne történjék, azt javasolja, hogy a két gyűjteményre előirányzott 5000 forint az illető gyűjtemény megnevezése nélkül ily cím alatt szavaztassék meg: egy ásványgyűjtemény megvételére 5000 forint.

E módosítás a pénzügyi bizottsághoz utasittatik és a rovatok mind a pénzügyi bizottság javaslata értelmében fogadtatnak el. [...]

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. febr. 24. 45. sz. [2.] o.)

Vegyes.

– **Az orsz. m. iparegyesületben** febr. 22-kén igen érdekes ülés tartatott a Keletázsiba küldendő áruminták tárgyában. Az ülésen nagy számu gyárosokon és iparosokon kívül részt vettek Cserei Manó és Xantus János urak, a keletázsiai expedíció tagjai is. Mindenekelőtt előadatott, hogy a jelen gyűlésnek feladata, tiszta tájékoztatást nyújtani a chinai beviteli viszonyokról és általában mindazon tényezőkről, melyek az áruminták küldésének kérdésével összefüggésben állanak.

Ezek után Cserei Manó ur nagy érdekeltséggel hallgatott felolvasást tartott a chinai kereskedelmi viszonyokról, különös figyelmet fordítván China hajózási és beviteli forgalmára, az egyes államoknak ezekben való részvételére és főleg a jobb beviteli czikkekre, és az előterjesztett adatokból kiderítette, hogy a chinai külforgalmat Anglia dominálja nemcsak az által, hogy a kereskedést leginkább ő közvetíti, hanem főleg az által is, hogy a főbb beviteli czikkek óriás tömegét az angol ipar szolgáltatja. Ezen nem nagyon biztató tényállás mellett részletesen szólott mindazon egyes czikkekről, melyek nálunk mint kiviteli czikkek szóba jöhetnek. Végül megemlítette előadó azon módokat, melyek által a különféle kereskedelmi czikkeknak Chinában keletet lehet teremteni, és azon nézetet fejezte ki, hogy legalkalmasabb mód erre kisebb szállítmányoknak oda küldése és e tekintetben szívesen kész azoknak, kik vállalkozni hajlandók volnának, oly kereskedőházakat megnevezni, kikkel a küldők egyenes összeköttetésbe léphetnének. A mi árumustrák küldését illeti, ettől szóló nem várja azon hatást, hogy azok alapján megrendelések tétetnének, – de a kísérlet semmi esetre sem árthat.

Xanthus János ur az elmondottak kiegészítésére igen élénk színekkel festett vázlatát adta azon áruminta-kiállítások történetének, melyek a keletázsiai expedíció alkalmával Shanghaiban és Yokohamában rendeztetek; kiemelvén, hogy a kiküldött áruk azon alkalommal – a chinai szükségleteknek nem ismerése folytán – sok tekintetben nem jól voltak megválasztva. Szóló tapasztalái alapján azon nézetben van, hogy a számos akadály daczára kitarással és a szükségletnek figyelembe vételével lassan lassan mégis lehetne némi importot létesíteni.

Szükséges azonban, hogy a küldendő áruk jobban választassanak meg, és erre nézve czélszerűnek tartja, hogy a vállalkozni kívánók előzetesen Cserei úrral, vagy szólóval értekezzenek.

Ezen tényeknek tudomásulvétele után a hozandó határozatra és a teendő lépésekre nézve élénk eszmecsere fejlődött ki, melyben részt vettek Novelli, Thék, Feivel, Kanitz, Garay sat. urak. Egyfelől hangsúlyoztatott az, hogy sokkal czélszerűbb volna a keletázsiai messze piacok helyett a közelfekvő aldunai piacokra fordítani nagyobb figyelmeit, másfelől azon morális előnyök emeltettek ki, melyek minták küldésével elérhetők. Szabóky Adolf ur többi közt a távol országokkal való összeköttetések létesítését és fentartását már csak azért is szükségesnek tartja, hogy alkalma nyiljék a fiatalabb nemze-

déknek magát consularis functiókra gyakorlatilag kiképezhetni. A jelen esetben pedig minták küldését kívánatosnak tartja, nehogy iparunkat azon szemrehányás érhesse, miszerint még csak kísérletet sem mert tenni.

Az eszmecsere folyamában több indítvány merülvén fel, Mudrony Soma azon javaslatot tette, hogy miután azon fővárosi iparosok, kiket az ügy leginkább érdekel, jelen vannak; és miután a hallott becses felvilágosítások nyomán azon helyzetben lehetnek, hogy magukat elhatározhatják, vajjon hajlandók-e mintákat küldeni, vagy nem; végre miután az iparegyesület, midőn alkalmat nyitott a tiszta tájékozódásra, nem lehet hivatva azokat, a kik vállalkozni akarnak, elriasztani, vagy ellenkezőleg untalan tulvérmes reményeket ébresztetni; – minden további határozat mellőzésével azonnal tétessék ki egy ív, melyen a vállalkozni kívánók magukat aláírassák. E javaslat annyiban el is fogadtatott, a mennyiben határozattá lett, hogy a jelentkezni kívánók, kik mégis némi meggondolási időt óhajtanak, e hó végéig az egyesületnél (Pest országut 7. sz.) beiratkozhatnak. Minden vállalkozni kívánónak azonban ajánlatik, hogy Cserei vagy Xanthus úrral értekezzenek arra nézve, vajjon az illető cikk alkalmas-e a kiküldésre, vagy nem.

Az ülés végre Cserei és Xanthus uraknak nemcsak szives közleményeiért, hanem azon megígért készségükért is, hogy minden vállalkozni kívánónak utmutatással és tanácsal fognak szolgálni, legmelegebb köszönetet mondva eloszlott.

Megemlíthetjük, hogy azonnal az ülés után egy két tag bejelentette mintaküldési szándékát. [...]

(Ellenőr III. évf. 1871. febr. 25. 163. sz. [4.] o.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Pest, febr. 25.

(Xántus János tiszteletére) barátjai holnap d. u. 2 órakor a Frohner-vendéglőben lakomát rendeznek, s ez alkalommal Xántus urnak több emléket nyújtanak át.

(Pesti Napló [Esti kiadás] XXII. évf. 1871. febr. 25. 46. sz. [2.] o.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Pest, febr. 27.

(Xántus János barátai) tegnap a Frohnerben Xántus János tiszteletére lakomát adtak, melyen mintegy 70 tag volt jelen. A főhely elfoglalására Kubinyi Ágost urat kérték fel, ki első áldomását király ő felségére monda, s ez által az egész lakomának bizonyos diplomaticus szint adott. Kubinyi ur ez áldomása után Xántust köszönté föl, mit ez hosszabb beszéddel viszonzott, megköszönve barátainak kitüntető figyelmét. A lakomán az egyéb köszöntések természetesen egymást érték, és Xántust barátai ezüst billikommallal is megtisztelték, elismerésül azon buzgalomnak, melylyel távol vidékeken a nemz.

múzeum természeti kincsei gyarapításában fáradott. A muzeum igazgatóját, Pulszky urat, a roszullét gátolá a megjelenésben.

(Pesti Napló [Esti kiadás] XXII. évf. 1871. febr. 27. 47. sz. [1.] o.)

Fővárosi hírek.

***A Xántus-lakomában** tegnapelőtt d. u. két óraker körülbelül nyolcvan vendég gyűlt össze a Frohner-teremben. Voltak köztük tudósok számosan, előkelő tisztviselők, írók, képviselők, két honvédtiszt, stb. Az asztal főhelyén Kubinyi Ágoston ült, ki először is poharát a királyra emelé, mint ki a kelet-ázsiai expedíciónak létet adott; később pedig Xántust élteté, ki már számüzeztetésében is jelentékeny küldeményekkel gyarapítá a múzeumot, az expedíció alkalmával pedig tömérdek ritkaságot szerzett e nemzeti intézet számára. E felköszöntésre Fridvalszky János átnyújtott Xántusnak egy nagy ezüsterleget s egy szép albumot, melybe tisztelői beirták nevüket, s behelyezék arcképeiket. Xántus többi közt kiemelé köszönő válaszában azokat is, kik törekvéseit előmozdíták, köztük a jelenvolt Hegedűs Kundid és Miletz közoktatásügyi tisztviselőket, stb. Rómer Flóris pedig Xántus édes anyjáért emelé poharát, mint ki a hazának ily derék fiat nevelt. E köszöntést táviratilag azonnal megküldék a Győrben lakó anyának. Szontagh Pál Kubinyi Ferencet élteté, ki vagyonával s munkásságával egyiránt támogatta a hazai tudományosságot. S volt még sok érdekes felköszöntés, s a vendégek a legjobb hangulatban töltöttek egy pár órát, kezet szoritva az érdekes férfival, kinek tiszteletére ez ünnepélyt rendezék.

(Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. febr. 28. 48. sz. 223. o.)

Xantho-symposion

azaz:

Xántus-diszebed.

Diszeződött mult vasárnap a Frohner-szállodában.

(A levest nagy ezüst serlegben hordozzák körül.)

Kubinyi Ágoston *(egyet kortyantva a serlegből.)* T. gyülekezet, midőn e serlegből kortyantok, könyveim belé peregnek...

Henszlmann. Pfiu tajxel, akkor én nem eszem levest.

Kubinyi Ág. Igenis, könyveim belé peregnek.... bibliotheca mea pergit in ipsum... *(Sir, megöleli Xántust és eszik. A többiek a levest Kubinyi könyveivel együtt visszautasítják)*

Xántus *(megilletődve).* Barátim! E nagy megtiszteltetést igazán meg nem érdemeltem. *(Helyeslés.)* Mit tettem én, hogy ily ünneplést megérdemeljek? Csak azt, ami kötelességem volt. Az ország megparancsolta, hogy adjak ki 35,000 közösügyes forintot, s én... kiadtam. De hisz ezt megtette volna más is. *(Helyeslés.)* Megtette volna bárki közülünk. *(Élénk helyeslés.)* És mind-

azonáltal most ennyi barátot látok magam körül összegyűlve. Enynyi jó barátot! Igazán azt kell hinnem, hogy valami Sonntagskind-féle vagyok...

Szontágh Pál (nógrádi.) Micsoda? Szontágh's Kind? Az nem vagy, bruder; legfőlebb lehetsz Szontágh's Brúder!

Rómer (*villájára tűzve egy falat beefsteaket.*) Uraim! E falat rhinoceros-télyost Xántus János barátom tiszteletére eszem meg. (*Megeszi.*) Ő, ki utazása alatt csak viziborjucoteletekkel, nonpossumusokkal... akarom mondani: opossumokkal, orrszarvas-czombbal, megatherium-kocsonyával és mesopotamussal... azaz hogy: hippopotamussal élt, most a honi beefsteakek boldogító küszöbén, a magyar konyha tűzhelyének láresei és penátesei által oltalmazva, éljen sokáig!

Gelléri-Szabó (*végtelen toastot hevenyész, melyet végén kezd s eleje felé haladva mond el. Tartalma körülbelöl az, hogy valamint a czethal elnyelte Jónást, ugy most Xántus Jónás viszont elnyeli azon czethalat, mely tatárszós és majonéz közt uszkálva forog e perczen „közszájon”, amiért is Xántus éljen!*)

Rónay. Uraim! azon férfiura emelem poharamat, ki a külföld előtt első ismertette meg érdem szerint a magyar gyomrot, bebizonyítván, hogy, ha mammuth-töpörtyüt küld is haza, azt is megeszszük a hazáért. A hazai emésztő szervek nevében, kiknek régi hirnevét Keletázsiban oly buzgón védelmezte, éljen Xántus!

Henszlmann. Uraim! A xantharidák országából...

Többen. Ohó! Can, de nem xan...

Henszlmann (*egy pohár pezsgőt lehajtva.*) Can? Már hogy volna can? Hiszen ő nem „kantus”, mely valami női zekét jelent, hanem Xantus! (*Még egy poharat kiürít.*) Igen uraim, egy férfiú van közöttünk, kinek nevét az egy ismeretlenü hasonlatokhoz lehet egyenliteni... azaz hogy: egyenletekhez lehet hasonlítani, mert egy X van benne. De mindazonáltal ezen X értékét matematikusaink már rég kiszámították és tudják, hogy ez az ismeretlen X többet ér mint bármely magas név, melyben több ismeretlen van, t. i. egy X és egy Y, mely utóbbi nemességet jelent. Igenis, van egy férfiú, a ki bár (*még egy poharat megiszik*) a ki bár, (*ujra töltet*) a ki bár férfiú, de 35,000 forint (*kiáll a terem közepére*), a ki bár Mozambik, Sumatra és Bakcsiszarájban is megfordult, de azért sohasem fordult el hazájától. Sokáig éljen! (*Megcsókolja Xántust és ez alkalommal rábukkan annak ezüst serlegére.*) Hah! Mi ez? Egy ezüst serleg! (*Megvizsgálja.*) E serleg igen becses régiség! (*Fölteszi pápaszemét.*) A 13. és 14. század 15-ik feléből való! Ha nem csalódom, német művész készítette, de olyan, a kin Olaszország hatása világosan meglátszik, mert e serleg mutatja, hogy készítője Olaszországban született. (*Belenyul a serlegbe.*) Ime, belől nedves is. Ebből azt lehet következtetni, hogy e diszedény sokáig feküdt valamely folyóvízben és onnan halászták ki. De itt irás is van.

Télfy (*odasompolyog.*) Igazán s ha nem csalódom görög. E szó annyit tesz, mint „Xantus” s ez azt bizonyítja, hogy Henszlmann barátunknak igaza van azon hypothesisében, miszerint e serleg valaha folyóvizben feküdt. Xanthus ugyanis egy görögországi folyó volt, s e szerint világos, hogy e serleget Xantus görögországi folyóból halászták ki.

Kubinyi Ág. Micsoda? Hisz ez szörnyű csalódás? Az az irás nem egyéb, mint az, a melyet én vésettem bele, t. i. Xántus János neve a dátummal együtt. (*Derültség.*)

Henszlmann (*mély megvetéssel tekintve Kubinyira.*) Uram ön a természettudományokban ugyan nagy kontár, de ellenben az archaeológiához épen nem ért. Tudja meg, hogy ezen irás régi goth minuskulákból áll és ennél fogva nem mai korból való. (*Büszkén visszamegy helyére s elalszik.*)

Xántus. Uraim, e mély tudományosságról tanuskodó vita újból meggyőz arról, mekkora dicsőségben részesülök, midőn ily tudós férfiak tisztelnek meg diszebéddel. (*A pinczerek egy albumot tálnak föl, aláírásokkal és fényképekkel. Az étlapon az áll, hogy: „Album, farci de souscriptions, garni de photographies.”*) Ezen étel albumintartalma azt az én kedvencz ételemmé teszi, de minthogy az albumin, azaz tojásfehérnye só és paprika nélkül igen nehezen emészthető...

Télfy (*közbeszólva.*) Majd adok én attikai sót!

Besze (*detto.*) Én meg magyar paprikát!

Xántus (*megijedve.*) Az istenért, ne! Inkább megeszem az albumot só és paprika nélkül.

Besze (*7 lábnnyira fölegyenesedve.*) Uraim, ilyen megtisztelő fölhívásnak ellent nem állhatok, ámbár ma olyan rekedt vagyok, mint a repedt bögre, miért is bocsánatot kérek, hogy aligmult stentorokgyuladásom miatt halkal fogok beszélni. (*Sajnálkozás.*) Uraim! (*Menydörgő hangon.*) Keletázsia határán él egy elefánt! (*Két ablak megreped.*) Annak az orrmánya... (*Henszlmann fölébred álmából.*)

Henszlmann. Ki emlegeti a kormányt!

Besze. A kormány, uraim, Xántus János barátunkat a keletázsiai rhinofantusok és elenocerosok közé küldé. (*Az asztal kettéreped.*) A Hippopotomac folyó partjain, a kék, zöld, sárga, fekete, barna, szürke, violaszinü, és nemzeti színü tengeren vadászott, halászott, bogarászott, agarászott és madarászott a drága hazáért Xántus János! (*Henszlmann és Télfy elájulnak, mert azt gondolják, hogy meglőtte őket valami ágyu s az szólt olyan nagyot.*) Az indiánusok között fáradhatlanul írtotta a poloskák vérengző fáját és lövöldözte a moszkítókat rajait, nem mint moszketir, de mint moszkitór! (*Kubinyi rosszul lesz és kikisértetik.*) A sziamézikus ikrekkel négy szemközt társalgott, (*a tető egy része leszakad s a társaság felét eltemeti,*) a khinézer császár kedvencz bolháját elfogta a nemzeti muzeum számára, (*a padló fele leszakad s a társaság másik fele lezuhan a földszinre,*) igenis ; uraim, Nanking városát mint nyári nadrágot viselte lábain, (*egy kémény a negyedik emeletről alároksad a terem-*

be,) Makaó városát egy hatalmas slágerrel meghódította a magyar civilizáció-
nak (*a szálloda falai kezdenek ingadozni,*) Azt kiáltom tehát:

A ki annyi elefántust
Lőtt a sűrű rengetegben:
Éltesse az isten Xánthust
Kigyóval egyetemben.
Adjon neki elefanthust
Bibiczbórbül uri kantust
Ennyi elég leszen tán must –
Hun vagy cigány, huzzál mán tust!

(*Megtörténik. Xántus tudóssá diszebédeltetvén, a muzeum ethnografiai
osztályába muzsikáltatja magát.*)

(Borsszem Jankó IV. évf. 1871. márc. 5. 166. sz. 645–646. o.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Pest, mart. 7.

(Felolvasások.) A pesti nőképző egyesület saját nőnevelési céljai előmozdítására, e folyó mart. hó 9., 15. és 20. napján P. Szathmáry Károly segédkezése mellett fölolvasási estélyeket rendez, a következő sorban és tartalommal: Első estély, mart hó 9-én: 1. Pulszky Ferencz: „Széptani értekezés a nemzeti muzeum gypszöntvényeiről.” 2. Berecz Antal: Természettani értekezés „A vizről” (kísérletekkel.) Második estély, mart. hó 15-én: 1. Greguss Ágost: Madách „Ember tragédiájáról.” 2. Rónay Jácint: „Földünk őstörténelme” term. tud. értekezés. Harmadik estély, mart. hó 20-án: 1. Jókai Mór: Szépirodalmi fölolvasás. 2. Xántus János: A „chinai nőkről” népismeii fölolvasás. E fölolvasások a fennjelölt napokon délutáni 6 órakor veszik kezdetüket a városi redout kis termében. Helyárok: pamlag- és körszék 2 frt; számozottszék 1 frt; állóhely 60 kr. Mind három előadásra körszék 5 ft, számozottszék 2 frt. Jegyek válthatók: Rózsavölgyi, Kugler F. Henrik és Tábornszky és Parsch uraknál valamint az előadási napok estéjén a pénztárnál.

(Pesti Napló [Esti kiadás] XXII. évf. 1871. márc. 7. 54. sz. [2.] o.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Pest, mart. 13.

(Nyilvános felolvasás.) A nőképző-egylet felolvasásai közül a 2-dik és 3-dik nem a vigadóban, hanem az „Európa” termében lesz. Martius 15-én Rónay Jácint és Greguss Ágost, 20-án pedig Jókai Mór és Xántus János olvasnak fel.

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. márc. 14. 60. sz. [3.] o.)

TÁRCZA.

A nőképző-egylet harmadik felolvasási estélye.

(Marc. 20-án az „Európa” termében).

(y.) Ezúttal nem lehet panaszunk a részvét ellen. Jöttek annyian, a menyien csak a terembe férhettek, s a részvét bősége zavarokat is okozott, mert nem mindenki jutott könnyen helyéhez, s az előadást jóval hét után lehetett megkezdeni.

Öröm volt együtt látni ily nagy és diszes társaságot, mely élénk tanubizonyosságát adta, hogy nálunk a tudományos és költői fölolvasásokat – jó czélokkal összekötve, – mennyire divatba lehetne hozni.

Most is két felolvasás volt.

Jókai Mórt, a mint kilépett az olvasó asztalhoz, tapssal és zajos éljennel üdvözlék. „A nők a tüzhely mellett” volt czime felolvasásának, melyet nagybőjti predikáczióknak nevezett.

Elismeri – ugymond – hogy vakmerő gondolat tőle ép most, midőn a fölvilágosult emberek a nők teljesen emanczipált munkaképességét emelik dogmává, ama foglalkozást dicsőíteni, melyhez úgy is kizáró utasítással küldik a nőnemet az ósdiak, maradiak és zsarnokok, s arról a glóriáról beszélni, melylyel a tüzhely lángja a hölgyarczot még ragyogóbbá pirosítja; de hogy ez a gondolat ép most ütközik hozzá, annak is a francia–német háboru az oka. Páris elesett, mert elfogyott a hus, s a kenyeret is gramm számra adta a pék. Liszt, zsiradék, bor volt még elég, de hiába, a francia asszony nem tud főzni, s a hussal vége lett mindennek. – E bevezetés képezte az alapot, melyre Jókai ezúttal a jó magyar gazdasszony szobrát állította föl. „Olyan kevésre becsülik – ugymond – ezt a szót: gazdasszony, pedig a középosztálynak ez a létfentartója.”

Hogy mit ér egy gazdasszony-feleség: azt valódi bensőséggel mondá el. Ide jegyzünk e pontnál egy lapot, mely valóban a sziv egyszerű beszéde.

„Hogy miért dicsőitem én az asszonyt a tüzhely mellett, – mondá a felolvasó – arra én nekem személyes tapasztalásból vett indokaim is vannak. Mikor megházasodtam, hát akkor én is fiatal ember voltam. Uraknál úgy szokás, hogy a fiatal házásokat a szülők elküldik menyegzői utazásra; minket is elküldtek, de nem a szülőink, hanem herczeg Windisgrätz, a ki télviz idején elküldött Pestről Debreczenbe. Kicsit nagyon is küldött. Debreczenben a legelső nyilatkozványa a vendégszeretnek az volt, hogy nem lehetett sehol enni kapni. Az ország előkelő menekültjei elfoglaltak minden vendéglőt s azok elől hazaárulás terhe alatt nem lehetett egy csésze levest elfoglalni.

Pénzem sem sok volt. Ha párisi ember lettem volna, nem maradt volna számomra más, minthogy bele ugorjam a Szajnába. De miután Debreczen alatt nem folyik a Szajna, s miután a feleségem magyar asszony volt, hát nem azt tettük, hanem vettünk két lábast a piaczon, hozzá főzőkanalat, lisztet, hust, szalonnát; bérszobánkban volt egy belől fülő kályha, abban a feleségem olyan fejedelmi lakomát főzött, hogy még egy éhhalállal küzdő kormánytanácsos

barátunkat is meghihattuk rá, s ekként egy magyar aszszony két lábas és egy főzőkanál segítségével megmentett a hazának egy poétát, meg egy kormánytanácsost, pedig hivatására nézve azon aszszony mint művésznő volt ismeretes a »régi magyaroknál«. És ez így tartott tavaszig. És még most is így tart.

És annak már isten jó voltából huszonkét esztendeje. Azóta tetőtől talpig megöregedtem. Csak a mi a feleség gondviselésére volt bizva: a gyomrom és a szívem, az maradt mindvégig ifjan.”

A hü feleség, az édes otthon, a tüzhely erényeinek festése után a felolvasó áttért a magyar konyhára, mely valódi művészet, még pedig olyan, mely magától fejlődött ki, s megérdemli a historiai tanulmányozást.

Mátyás király még az ujjaival evett, a nélkül hogy azokat meg kellett volna törölnie, a miből látszik, hogy akkor még kevés lével főztek. A következő században már a török főzés kapott lábra s minden étel uszott a lében. A háromszáz év előtti ételekről egy czimtelen szakácskönyv ad számot. Ebből Jókai a czifra nevű és furcsa készítésű étkek egész halmazát (valódi kuriózumokat) sorolá elő humoros előadással. Majd elbeszélte – Apor emlékiratai után – hogy másfél század előtt hogy lakomáztak Erdélyben az urak. A magyar konyha kifejlődése – ugymond – összefügg történetünkkel, s kár hogy a magyar étkezést is háttérbe kezdi szorítani a divat: a francia konyha divata, mely nem hangzik össze a mi életrendünkkel; izgató, terhelő, egészségtelen.

Elmés képben hallottuk bebizonyítani, hogy délután öt órai ebéd mért nem lehet nálunk átalános, más életrendet folytatván a munkás ember, mást meg a high life méltóságosa, s nem a khinai fal választja el őket hanem a francia tüzhely.

A jómodu középosztály régi tüzhelyét s a háromszéki székel asszony tiszta konyháját (e minden tüzhelyek legideálisabbikát) élénk képekben, mintegy élénk festve láttuk, azon jó hatásokkal, melyeket a népre gyakorolnak. Mert mind e konyhai eleven leírások egy komoly irányeszmének voltak illusztrációi, mely komoly és helyes eszmét e sorok fejezik ki: „Helyeslem azt, hogy a nők számára minden keresetmódot fölszabadítsunk, mely azokat – mint a férfiakat – tisztességes uton, ész és munka útján kenyérszerzésre képesítse; ha én is óhajtom, hogy a nő lehessen író, művész, orvos, kereskedő, tanító, stb., a mellett és daczára annak, követelem: hogy a nőt úgy neveljük, hogy az azért gazdasszony is legyen. Midőn a férfi jogaiban osztozik, ne szünjék meg a nők előjogait megtartani.”

Elmondá Jókai, hogy a művészet terén, hol a női keresetmód régóta közös a férfiakéval, mily szépen oldják meg e kettős feladatot. Elmondá, hogy a magyar gazdasszonyok az aszály évében mint láttak a főzéshez, s – dicsértésük nevök! – egy ember sem balt meg aztán éhínségben. A derék gazdasszonyok e faja ne vesszen ki soha az országból, „s olyanokká neveljék az ifju női nemzedéket, a milyenek ők maguk, hogy meg maradjon köztünk az ősi erény, mely megtartá apáinkat s megtartja fiainkat s mi keményebb idegü férfi-nem

buzgón fogunk küzdeni „pro aris et focis” – a mi oltárainkért, a mi tűzhe-
lyeinkért Amen!

A felolvasás elmés ötletei, humoros tetszései egész derűtséget idéztek
elő s a záradék után melegen megtapsolták az előadást.

Xantus János felolvasása a „khinai nőről” szólt. Azért választá e tár-
gyat – úgy mond – mivel Ázsiából visszatértek minden hölgy leginkább az
ottani női életről tudakozódott érdekelten és mivel, ha hölgyeink megismerik
a 250 millió ázsiai nő társadalmi állását, a saját magukét annyival inkább méltá-
nyolhatják. E párhuzam különben is korszerű most, miután a nőkérdésben
oly beteges törekvések is nyilvánulnak (választási jog kérése stb.), melyek a
nőnem iránti hódolatot és mondhatni cultust csökkentik. Szerencse azonban,
hogy az ily törekvések épen a nők közt is kevés viszhangra találnak.

A khinai nő – mint a felolvasásból hallottuk, igen szomorú állapotban él.
Imádkozni s engedelmeskedni tanul: ez az egész élete. Az élet örömeit, a boldogságot nem ismeri. Rabja a férj szeszélyeinek. Az eljegyzés is az ő beleszó-
lása nélkül történik. Xantus részletesen beszélt el a czifra szertartású eljegyzés-
t, a jószok megkérdezését stb. A jegyesek sokszor csak e szertartások köz-
ben látják egymást először. Sajátságos, hogy ha az eljegyzési lakomát követő
három napon valami baleset történik (a pipa kiesik a vőlegény szájából, a
menyasszony thea csészéje eltörik stb.), a házasságot azonnal felbontják. A
menyegző is nagy czeremoniákkal történik.

Az öt hónapos khinai lánynak rendszeren megcsonkítják lábait. A második
és harmadik ujjat a hüvelyk ujj alá szorítják, a lábfejet lefelé s a sarkat a boka
felé nyomják, s aztán – hogy nagyobbra ne nőhessen – keményített pólyába
helyezik. Xantus fölmutatott egy parányi czipőt, minőt ott felnőtt hajadonok
viselnek. Bámulatos, hogy mint fér bele csak három ujjuk is. A boka felé nő-
vesztett talp és sarok persze a czipőn kívül maradnak. E lábbal aztán nem is
tudnak járni, kosárban hordják vagy apró kocsin huzzák őket. Futkosni, társa-
ikkal játszani nem képesek. A láb kisebb-nagyobb volta rangkülönbséget je-
lez, s ez az egyetlen kasztkülönbség az egész birodalomban, s mi az oka e
lábcsonkításnak? Az, hogy a nő el ne hagyassa a házat, urára szoruljon s
engedelmes és hü maradjon. A nyomorékság csakugyan bábokká teszi őket. A
mezei munkásnők s a vizeken dereglyén lakó nők azonban nagylábuak, de
aztán nincs is szerencsájük, mert a legszerényebb boltossegéd sem vesz fele-
ségül mást, csak kislábu nőt. Ezért a lányok szerencséje a kis lábban áll.

Özvegygyé lett nők 27 hónapig gyászolnak; 10-ig fehérben, 10-ig sötét-
kékben, 7 hónapig feketében. Előkelő családokban nagy botránynak tartanak,
ha az özvegy másodszor is férjhez menne. Ugyanazon vezetéknévvel viselők
nem kelhetnek össze. A nő nem válhat el férjétől, bárhogyan bánik is az vele.

De a férj követelheti az elválást, ha neje nem engedelmeskedik a férj szü-
leinek, ha a nő hűtlen vagy féltékeny, vagy sokat fecseg, ha a férj titkait és
terveit kibeszéli s ezzel kárt okoz, ha ragályos beteg, s ha három év alatt sem
születik gyermeke. De ha a nő bebizonyítja, hogy férjének elhalt szüleit gond-

dal ápolta, őket tisztelte s parancsaikat teljesíté: akkor a férj semmi ok miatt sem válhat el tőle.

A nők nem tánczolnak; már kis lábuknál fogva sem tehetik, de különben is a táncz Ázsiában csupán alacsony keresetmód. Az öltözködésre sok idő és gondot fordítanak, s szeretik az ékszeret, selymet, himzést. Hajukat oly keményre fésülik, mintha fából volna, s háromszögletes favánkoson alszanak, hogy hajuk össze ne törjék, mert hetenkint csak egyszer fésülködnek. Az előkelő nő fehérre festi arczát.

Valódi örömtelen, rabszolgaélet, szánandó lények!

Xantus e szánalmat emelkedett hangon fejezte ki fölolvassága végén. Megtapsolták és éljeneztek, s sokan siettek asztalához, nézni a khinai czipőket.

S ezzel bevégeződött a felolvasások idejé folyama, s illő, hogy bucsu gyanánt köszönetet mondjunk az egyletnek, a rendezés körül buzgólkodott P. Szathmáry Károly s mindenekfölött a közreműködőknek, kik három estét igen élvezetessé tettek hallgatóikra nézve.

(A Hon [Esti kiadás] IX. évf. 1871. márc. 21. 66. sz. [1.] o.)

A khinai nők.

– Xántus János fölolvassága a nőképző egyletben. –

T. hölgyeim! Khinában a nők már az ősidők óta nem tartoznak a hím-nemhez. (Sensatio.) Ezért megkülönböztetésül nőknek neveztetnek. (Ah!) Csodálatos, hogy csaknem minden második ember Khinában: nő. Alig van család az egész országban, melyben egy vagy több nőt nem lehetne találni. (Boldog ország!) A férfiak feleségei is rendesen nők. (Éljen!) Az anyák hivatalát kivétel nélkül nők töltik be. (Oh! Khina, Khina!) A dajkák hivatalából pedig a férfiak külön törvény által, mely az ugynevezett természeti jog vagyis jus naturális körébe tartozik, ki vannak zárva. (Elénk tetszés.) A szakácsnők és szobaleányok is mind nönemen levő fehérszemélyek, vagyis inkább sárgaszemélyek, miután Khinában az arcbőr sárga. (Pfuj!) Különben a nők Khinában igen tetszvágyók és hiuk...

ELSŐ HÖLGY (második hölgyhez). Ahá, Xántus bizonyos Kőházynéra céloz.

XÁNTUS... és ezért öltözékeikre rettentő sok pénzt adnak ki. Selyemruhánál egyebet föl sem vesznek soha...

MASODIK HÖLGY (harmadik hölgyhez). Itt van la, Fehérkelebynének szól ez a vágás.

XÁNTUS... lábaikat pedig már legzsengébb ifjú korokban oly szűk czipőkbe préselik...

HARMADIK HÖLGY (negyedik hölgyhez). Nini, a Frau von Schleifenburg hogy elpirult!

NEGYEDIK HÖLGY. Bizonyosan találva érzi magát.

XÁNTUS... hogy összezsugorított törpe lábaikon később járni is alig tudnak...

ÖTÖDIK HÖLGY (hatodik hölgyhez). Akkuráte mint az én szomszédnőm, kinek oly magas a steklije, hogy egy macska könnyen átbujhat alatta.

XÁNTUS... mihez még az is járul, hogy czipóik talpa 2–3 hüvelyknyi magasságu zsámolyt képez, s ezen kénytelenek jární.

ÖTÖDIK HÖLGY. Itt van ni; világos, hogy a szomszédnőmre czéloz.

XÁNTUS... Járásközben aztán nyakukat előre messze kinyujtják...

HATODIK HÖLGY (hetedik hölgyhez). Mintha csak Makkváry Libussa kisasszonyról beszélne!

XÁNTUS... míg ellenben hátsó részeiket hátrafelé tolják, ugy, hogy tökéletesen meggörnyedve sétálgatnak.

HATODIK HÖLGY (nevetve). Szakasztott mása Makkváry Libussának! (Tapsol.)

XÁNTUS. Műveltségük majdnem semmi. Olvasni, írni nem tudnak...

AZ ELNÖKNÉ. Persze, mert nőképző-egyleteik nincsenek!

XÁNTUS... Egész nap henyléssel foglalkoznak, selyem legyezőiket forgatják, piperézik és cziczomázzák magukat, órákig fésültetik fejeiket, míg óriási és bonyodalmas haj-alkotmányaik szerencsésen létrejönnek...

HETEDIK HÖLGY (nyolczadik hölgyhez). Ismeri ön Hajmágy Forellát? Az mindig három font vendégajat visel a fején.

NYOLCZADIK HÖLGY. Alighanem őt rajzolja Xántus.

XÁNTUS... melyeket aztán hosszú tűkkel lehet csak ugy megerősíteni, hogy szét ne bomoljanak...

HETEDIK HÖLGY. Hisz mondom, hogy a Hajmágy-leányról beszél!

XÁNTUS. Igen is, tisztelt hölgyeim, ilyenek a khinai nők. Látjuk tehát, hogy a magyar nőkkel semmiképen sem versenyezhetnek (Helyeslés), és hogy mi magyar férfiak boldogoknak érezhetjük magunkat, mert nem khinai, hanem magyar menyecskékkel és hajadonokkal van dolgunk. (Általános taps és helyeslés. A legcsunyább hölgy Xántust „testületileg” meg akarja csókolni, de ez szokott szerénységével elhárítja magáról a „meg nem érdemlett kitüntést”.)

(Bolond Miska XII. évf. 1871. márc. 26. 13. sz. 50. o.)

Hirek.

Pest, apr. 25.

– A nemzeti muzeum helyiségei szűkek abban a nagy épületben. Örvendetes baj, de segíteni is kell rajta mielőbb, mert például Xántus gyűjteményét sem lehet hova tenni; a képtár helyisége is kér még egy termet, miután az Erny-féle bécsi képek már megérkeztek, de a rendelkezése alá eshető teremben a főrendiház szokott értekezleteket tartani. Pulszky igazgató tehát a belső udvarban óhajt egy pavillont építtetni, még pedig minél gyorsabban. A terv már készen van, és ugy halljuk, hogy be is adja a jövő évi költségvetéshez. E pavillon alsó részeiben lenne elhelyezve Xántus ethnographiai gyűjteménye több más osztálylyal a felső részen pedig kiállítási nagy csarnok van tervezve.

Pulszkynak az a terve, hogy e csarnok a képzőművészeti társulatnak adassék át, s ott rendezze a tárlatokat. Ez által a közönség figyelmét nagyobb mérvben lehetne fölhevíteni a képzőművészetekre, s népszerűsíteni melyek a muzeumot szakadatlanul ostromolják, bizonyosan nagy rész látogatná meg a tárlatot is, s oly helyzetbe emelné a képzőművészeti társulatot, hogy hathatósan működhetnék célja elérésére. Ugy halljuk, hogy Pulszky már felszólította a képzőművészeti társulatot a terv megvizsgálására, eshetőleg pedig az ajánlat elvagy nem fogadására.

(Ellenőr III. évf. 1871. ápr. 26. 222. sz. [2.] o.)

Fővárosi hírek.

***A múzeum** tárgyai úgy szaporodnak, hogy sem a Xántus gyűjteményeit, sem a megérkezett Erny-féle bécsi képeket nem tudják elhelyezni. Pulszky Ferenc tehát – mint az „Ell.” írja – a belső udvarban egy pavillont tervez (a tervet be is adja a jövő évi költségvetéshez), s e pavillon alsó részében helyeznék el a Xántus néprajzi gyűjteményét, míg felső része a képzőműv. társulat kiállításaira szolgálhatna. Mindenesetre alkalmasb hely lenne, mint az akadémia-palotában levő mostani termék, melyekhez oly szűk és magas lépcsőkön juthatunk. Pulszky már föl is szólítja a társulatot, hogy vizsgálja meg a tervet, s értesítse őt: elfogadja-e, vagy sem? Különben a társulat kiállítási helyéről másfelől is kezdenek gondoskodni. Nevezetesen az iparmúzeum emelését sürgető vegyes bizottságok az emelendő épületben helyet terveznek e társulat kiállításaira, mely kapcsolatba hozatnék az ipartárgyak tárlataival. Ha a képzőműv. tanács, melynek elnökeiül – hir szerint – közelébb nevezik ki Pulszkyt és gr. Waldsteint, megalakúl: akkor biztosan remélhető, hogy a képkiállításoknak itt vagy ott, de mindenesetre jobb helyük akad. Érdekes megemlíteni, hogy a közoktatási minisztérium a képek vételére országgyűlésileg megszavazott ötezer forintot a képzőműv. társulat rendelkezésére bocsátá, t. i. hogy kiállításából az vegyen külföldi képeket a múzeum számára. Ez a külföldi képviselőket is buzdítani fogja, hogy műveket küldjenek Pestre.

(Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. ápr. 27. 96. sz. 433. o.)

Fővárosi hírek.

***Xántus János** a muzeumban tiz-tizenkét nap alatt befejezi a kelet-ázsiai néprajzi gyűjtemény fölállítását, melyhez a katalógust is most nyomják. Pár hét múlva tehát a közönség meg fogja ismerni e becses gyűjteményt, mely bizonyára azokat is meglepi, kik láttak már ilyennemű gyűjteményeket.

(Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. máj. 6. 104. sz. 467. o.)

Hirek.

Pest, május 6.

– A nemzeti muzeumban Xántus János néhány nap mulva már befejezi a kelet-ázsiai néprajzi gyűjtemény felállítását, s nemsokára átadatik a nyilvános megtekintésre.

(Ellenőr III. évf. 1871. máj. 7. 233. sz. [3.] o.)

Különfélék.

Pest, máj. 13.

(Magyar tudományos akadmia.) A III. osztály 1871. május 15-én tartandó ülésének tárgyai: I. Szabó József r. t. Az ásványok olvadása meghatározásának általa megállapított új módja. II. Kondor Gusztáv 1. t. Magnetikai helymeghatározások Magyarországon 1869-ben. III. Xántus János 1. t. Előleges jelentés a keletázsiai kiküldetése alkalmával gyűjtött természeti és népismereti tárgyakról. IV. Than Károly 1. t. A margitszigeti hévforrás vegyelemzésének eredménye. Szabó József osztálytitkár.

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. máj. 14. 112. sz. [3.] o.)

A m. t. akadémiában ma [május 15-én] d. u. Stoczek elnökleje alatt a III-ik osztály tartott ülést. Először is Szabó József r. t. értekezett az ásványok olvadása meghatározásának általa megállapított új módjáról. [...]

Kondor Gusztáv 1. t. „magnetikai helymeghatározások Magyarországon 1869-ben” című értekezést olvas föl. [...]

Xántus János előleges jelentést tesz a keletázsiai kiküldetése alkalmával gyűjtött természeti és népismereti tárgyakról. Elbeszéli azon intrikákat, melyeket Bécsben folytattak a végre, hogy a keletázsiai expedícióban magyar ne vegyen részt; Eötvös és Gorove miniszterek végre kivitték, hogy ő is elmessen. Postahajón indult, s csak miután Kelet-Ázsia több szigetét látogatta meg, csatlakozott az expedícióhoz Singaporeban. Meglátogatott 11 japáni kikötőt s az ország belsejébe hatolt több alkalommal. 1869. oct 1-én elvált az expedíciótól, mert nem tudott kijönni osztrák atyáncfiaival s egymaga járta be Borneót, Sumatrát. Itt tette azon fölötté érdekes gyűjtéseket, melyek még nincsenek rendezve. Felolvassa a tárgyak lajstromát: 171 emlős, 1362 kigyó, 56 csontváz, 53,748 rovar stb. Megemlíti, hogy több keletázsiai tudományos társulatot felszólított, hogy lépjen csereviszonyba a mi akadémiánkkal. Végül kéri az osztályt, nevezzen ki egy bizottmányt, mely tervet dolgozzon ki, miképen lehetne az általa gyűjtött anyagot feldolgozni. Az indítvány az értekezletben fog tárgyalatni.

Than Károly számot ad azon észleleteiről, melyeket a margit szigeti hévforrás vegyelemzése alkalmával tett. [...]

Több tárgy nem lévén, az ülés ½7 órakor eloszlott.

(Ellenőr III. évf. 1871. máj. 16. 242. sz. [2–3.] o.)

Előleges jelentés.

Előleges jelentés a Kelet-ázsiai Küldetésje alkalmával
gyűjtött természeti és néprajzi tárgyakról
Tudományi Akadémia ^{Karintars} ^{gyűjtéséről.}
(Keltatta a III. osztály, május 1871. május 18.).

A mint a Kelet-ázsiai Expedíció ^{íróváltó}
kelt, a Pécsi irányadó urak - kérték az
egy befolyásos körökbe adatott - egyáltalán
eltérte voltak, hogy magyarok - bármilyen né-
ven nevezendők, csak féljancsdij is független
leu állásban - félvadászok. Mikor a
M. tudom. Akadémia hívanta, hogy az
Expedícióval egy magyar küldöncöt,
mint hazai tudom. érdekeink érdekében,
kérnek képviselője, s e hátsóra az A.
Akadémia összehívásánál volt fives év.
dítóanyba hozni - Pécsben egyben pa-
raxismusba jötték az illetők, mert egy-
általán eltérte voltak, hogy valamilyen mi-
nyosra, az ő engedelmük nélkül.
Igy néz befellett Kereskedelmi minis-
teriummal, hogy az Expedíció csakis
Kereskedelmi ügyekkel foglalkozhasson,
halkorai, - s Kereskedelmi minis-
teriummal beleegyezett, hogy tehát magyar
tudós ne menjen.

Aromban öt minden Pécsi tudom.
nyos intézetből pénzeket fordítottak fel, ezen
intézetek gyűjtőit, más csinn "alatt be-
csomagolták a hajókra, s jól nevezve
s magyarok hívekenységén - utat
is indultak.

Ezen stratégia aromban köztudó.
mási titok volt, s így a M. tudom. A.
Akadémia, a mint emlekeni méltos-
latnak - újra fellejett, s ez által e-
sélyes is követelő hazájou, s végre
sikeresült Eötvös és Gorove Minis-
terak kombinált, s valóban erőpakos.
kado fellejésének hívirni, hogy egy
magyar is mehepen mint körnive,
lédien érdekeink érdekében képviselője.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

M. T. Akad. Értek. A Természettud. Közéből. 1871.

1444
1871

2

En, tudva a dolgok állását, láttam
 mily tövise pályát áll előttem, de úgyre
 Cótvör miniszter éppen úgy, mint több Akad.
 demiai tagjársam arral kagantáltak,
 hogy nemmi kötelepésem, mert a sok
 aprák gyűjtő ellenében, mást mint eger,
 met - nem állíthatnak fel, hogy sikerre
 hárítani tehesen. É utovígre magam is
 állítottam, hogy en állórat hozatal, úgy
 volna „kötelepésemé” vált.

É népből Cótvör miniszter usual hi.
 kötöttem, hogy ha jóval látom tudom,
 interstéink éndekében, oda is hazghafam
 az expedíriót, s gyűjtőhepek ottan és
 úgy, a hol és a hogyan jóval látom
 tudom. interstéink éndekében, feltéve
 hogy ily ehetőség követkeében hi.
 lón bejelentem mindig pändéklott ter.
 német. További kikötés, hogy oly endő
 hitellel láttafam el, terveim pontos és
 gyors keresztülvitelére, minden magát e.
 löadható ehetőségre.

Cótvör miniszter us mindenbe, a legne.
 gyöbbs képreggel beleegyezt, iöt több hi.
 kelt adott, mint késtem; s utolsójára
 is az volt: „ha több pénz kell, isjon
 jöket előre, s mindig lefe, a nemnyi
 pülséget.” — Így csak kötelepésemet
 rovom le, ha a t. Akadémia előt, in
 nevelésen beismereem, miként minden jó.
 alaratomnak, s minden kitartó fárado.
 rásainnak vajmi kevés sikere lehetett
 volna, ha oly felvilágosodott miniszter nem
 lett volna elnökönk, — s így a fényes siker,
 mely küldetésemet koporurta, egyedül
 és kizárólag korán elhunyt elnökönk
 és miniszterünk báno Cótvör érdemez.

s kétféle faj tehát nekem halála, mert
nem is volt alkalom a néh. a gyűjtés
nyelvi bemutatni, s magyarázni is magam
felémű főadórészeinek azon elvétel
felelő, hogy az eredményen legalább
örülhetek volna.

Végül a tárgyakhoz, csak azt emlí-
tem meg meg, miként magam megpróbáltam
kutatni az Akademiától is Muscum,
hol alapított kétem, s ezekkel felje-
selve 1868. karácsonykor sőt indultam.
Az expedíció már része elöttek utra-
kelt - mint a t. Akademia emléke,
mi fog, s én posta hajón meutem el,
Singapóréban vele találkoztam. Ut-
közben megálltam Adubon, déli Arabi-
ában, s aztán Ceylon feljöttel költöttem
közel 3 hetet, hol mindennemű jelenté-
kony gyűjtésnyelvet feleltem, aztán
Penang feljöttel, és Malakkában al-
lítottam meg egy kis időre, s végül Si-
gaporéba érkeztem, honnét az expedi-
ciónak folytatott az utat Japánig.

Igen sok tárgya lévén a mai n-
apnak, lehetetlen réplesternek utáni-
mat, a crekely, sendelkerésére álló
idő alatt, de meg azt sem foroghat,
nám aló" egyfajta, hol voltam min-
denütt 2 évig tartott küldetésem alatt,
Répletes jelentésemet majd amah ide-
jében, - ha a gyűjtésnyelvi sendelés
jobbán folytatban levi, nem mu-
laptandom el beadni, hogy nyoma-
tában mindent is alkalmas legyen
répletesben is megismertni. Most
csak annyit említek, hogy az expedi-
ciónak Si'amban, Cochinchinában,

4
 több Chinai és Japán kikötőkhöz
 fordultam meg, hol mindenütt az or-
 szágot belsőjebe jelentékeny kirándulá-
 sokat - sokszor egész utasárolat - let-
 tem, s igen jelentékeny gyűjteményeket
 perestem össze.

Négyes körölköztem felelő nem akar-
 tam magamat többé kitérni azon
 sokféle kisinyes bopantárolat, mel-
 lyek feladatam megadta'ára irányoz-
 sáltak, s így 1869. Október elején oda
 hajtam az Expeditiót, s a Minis-
 ter ur újra kinyert beleegyzés mellett,
 artán négy utastam - Formosa szig-
 tet utba ejtve - Kínába és Szin-
 foiba, s artán Borneo, Sumatra, Já-
 va szigeteken, s a Malajzi Archipel-
 gus, s Szunda szigetein ger több pont-
 jáin perestem össze azon nagy gyűj-
 teményeket, mellyek Museumunk di-
 szel leendőnek sokáig. Különös tul-
 jektessem Borneora, s épitend érdakes
 kuszuski, s épitend egyépen ismeretlen ál-
 latosajja miata, s épitend itten körül
 5 holnapot töltöttem, s itten perestem
 azon nagy, sifrak Borneoi gyűjtemé-
 nyeket, mellyeknek a nagy sziget en-
 ven sifet illustráló faunáját kért-
 ve, alij léteik párja a világon.

MAGYAR
 TUDOMÁNYOS AKADEMIA
 KÖNYVTÁRA

Bárhol megfordultam, s vala-
 melly tudom. intézet léteik, nem mu-
 latottam el toha felajánlani, hogy a
 m. tudom. Akademiával összekötte-
 kéibe léjjen. Ely összekötéséi élethe-
 képtetésére képmek is nyilatkozott az
 Royal Asiatic társaság Ceyloni, Hongkongi,

Shanghaii, és Japánú ág, melyek mindvégig
önálló folyóiratokat ad ki, már sok ével óta,
s ezen folyóiratok az egyellen jó kuszorrad,
honnét aron orfázok tudományos állásait
tanulmányozni lehet. Bátor volnék tehát a
jántatba hinni, hogy ezen tudományos tár-
tulatokkal a csepe vízfolyó mielőbb indit-
kapják meg.

A Bataviai tudos társaság már a
parad elö ével óta évkönyvet és egyéb
transactiókat ad ki, s egyéb Batsiában
a legjelentékenyebb ilyenű egyesület.
~~Értelem~~ Sikerült exrel olyaténképesz hinni
öfveköttetésbe Akademiáinkat, miként
neverett társaság mindeu eddij megje,
leat nagy fontosságú nyomtatványait
küskint átadta, melyek főmáa miat,
100 réfben nagy 4 réf kötet. Ezen
gyűjtemény a Museumban van, s ot-
tan bármikor átvethető. Aromban mel-
kötöfőanah intézkedni, hogy csepeben
az Akademia kiadványai is mie,
lőbb megküldésenck, s hogy a vízfoly
erentulra is szakadatlannul bentar,
kapják.

Magánosok piute lőbb, nagybecsű
műveit ajándékolnak az Akademia-
ának, nevéfőent Overbeck Hongkongi
főkonsulunk, egy legújabbau megje,
leat nagy Angol Kínai és Kínai
Angol kötet, melynek külömben
bolki ára 35 font sterling. Erentul
egy Kínában megjelent igen neveretes
tudom. folyóirat egész folyamát köves.

Dr. Schlegel Guptav, lőbb tudom.
társaságok saja, s a Hollandi költ.
niak föitkása, saját nagybecsű nyelv.

8

vérfeti munkáit ajándékozta Akademiának, s ijeste hogy esentul is fog nyilváni becses könyveket, - különösen Malaji és Khinai nyelv - Külden. Bátor volnék indítványba horni, hogy mindkét nyelv közzét nyilváni sapék a lithari hivatal által nagy, hemi ajándékaest.

Önjelleményemben sok Sanskrit, Páli, Szingál, és Tamil kézirát is van, Talijot, levélbe írva, s több ízem fejez díjkiállítású példány. Ezek a közzétatási miniszerium kölcsönzésen prezentettek, de ugy hírem, népbem legalább - jünte az Akademia kézzártaának fogmak adatum, minthogy az Akademia egyenes kivárjárása prezentem meg ezen kézirátokat.

Nem akarván eruttal népbetelbe menni, hogy kedő tájékozást nyilváni a sek, Akademiának, küldetésem eredme nyél, egyperuen felolvasom "Jüvaldó" János Museumi termézetoltsálya, ^{ajándéko} az hivatalos öfveirát, melly feccent két ársai önjelleményemböl eddiglé a követ kevé példányok ebberkek be a Museumba:

Emlő állat	171.
Évontás és hozony	56
Madár, kisövesse	771.
Madárféjel és tojás	220.
Öjt, kippó, és tekaövféle	1362.
Halak	4524.
Rovarok	53748.
Rovarféjel	17.
Rákfélek faj	3868.
Öt féle állatok	4100.
Csigák és kappók	16500.
Korallók	300.

Szárvalatok és fészkek 413

Növények, magvak stb. 65,000

Ásványok, kőzetek stb. 428

Értek, pérek stb. 426

Könyvek, kérvények stb. 500

Ethnographiai tárgyak 2690

Ezentúl egy egész gyűjtemény a hajóval, melyre rakva volt, elvitték. - egy másik pedig még Mátyásból utban van harafelé.

Előzőleg Eötvös miniszter az igen nagy silyt fektetett az Ethnographiai gyűjteményre, s erre külföldi figyelmet is fordítottam. A mint hara eikertem kirándulásomból, miniszter az egész birótt meg azok rendszerével, felállításával és sorozásával, - s éppen a napokban feladatokat be is végeztem. Jelenleg van a gyűjtemény nyomatott leíró sorozatát ezentúl átadni a t. Akademiának, s igen kérem a t. tagokat, mel. tartásának a gyűjteményt mielőbb felmél. és látogatással megfigyelni.

A természetrajzi gyűjteményből már szinte igen sok példány látható kiállításra, de bár friföldi János az körül egy éve csaknem királyi ezen gyűjtemény rendszerével foglalkozik, s. g. és tejedéséről híjjában, leg. nagyobb burgosága mellett is csak látni haladhat előre, a tárgy tárgyaut toka. s. és sokféleje miatt.

Ezenből áll, a mit jelent az a küldetés eredményéről előző mondani fele. séjermek talállok, - de jelenleg J. Akademián, az én küldetésemnek nemcsak az

8

erője lehetett, hogy általa tudom. művészeink
gyűjteményét tökéletesítsem és gazdagítsam;
— de egy másik, sokkal fontosabb, mely a tud.

gyar tudományosság tekintélyes és emelése.
Ist tudjuk, hogy más országok, ily külf.
világnépi kutatásról és gyűjtemények eredménye-
nyeit, kidolgoztatták, az őfűves világ táját.
jává tették, s így emelkedett tudományos
irodalmunk újabb időben aron tekintélyre,
a melyen valóban áll.

Ist tudjuk, hogy legközelebbi szempontaink
a további kiegészítés gyűjteményeit (emel-
lyek pedig főmunka és benne — a geológia
kivételével, melyem követelhetik az én
gyűjteményemet) szinte feldolgoztatták,
s fényes kiállításokban köze is tették.

A mi feladatunk perintem nem
tehet kevesebb, mint éppen ez; hanem
praktikusaink közt hi kell osztani a gyűj-
temény főmunka osztályait, s aztán hi,
adni nyomatásban, s így végre való-
háza elvértjük mi is azt, hogy a mi-
velt világ elfog ismeri becsületet, mind
tekintélyeket, s főmunka vett kéme-
petraje irodalmi kére.

Nem főmunka ezáltal bármely inf.
lehetett kevesebb elöljáró, csak ki-
letteljesen indítványozni bátorkodom
hogy a t. Akadémia magánvá kémei mel-
lőlapok elöben az ajánlatot, s neves-
sen hi melőbb kebeléből egy bíróttu-
mely néplétes tervezet dolgozaron hi
arról, hogyan lehetne ezen keletársiai gyűj-
temények saját háza tudom. erőlt által
feldolgoztatni, s minő költséggel rendelkez-
hetnének; hogy azok aztán, mint egy őfűves
ezél tudományos kéjretekjünk melto-
ságához kéjre itt kiadásban megjel-
hetnének.

Táplálással by by

158. (20.) *Xantus János* I. t. „Előleges jelentés a keletázsiai kiküldetése alkalmával gyűjtött természeti és népismeit tárgyakról, összekötve egy indítványval a gyűjtött természeti tárgyak kidolgoztatását és kiadását illetőleg” című értekezést olvasta. Kivonata ez:

Felemlítette azon kellemetlenségeket, melyek közt missiója létrejött a bécsi intrigák ellenében, – s felemlítette továbbá bold. Eötvös minister érdemeit a sikerrel végződött kiküldetésben; igéri jelentésttevő, hogy mihelyt a múzeumban a gyűjtemények rendezése előhaladni fog, nem mulasztand el koronként részletesebb jelentéseket is tenni, – jelenleg csak röviden megemlíti, miként Egyiptomon és Arabian át utazott Ceylonba, onnan Penang és Malacca utbaejtésével pedig Singaporéba, hol csatlakozott a már elébb elindult expeditionhoz, s véle Siamot, Cochinchinát, Chinát és Japánt járta be. Japánban azonban úgy győződött meg, miként az expedition kívül sokkal többet tehet tudományos intézeteink érdekében, s tehát itten elvált – a minister beleegyezésével – az expeditiontól, s egyedül utazott aztán vissza Singaporéba, Formosa szigetet és több khinai kikötőt utba ejtve. Aztán Borneot, Jávát, Sumátrát, s a Maláji archipelagus és Sunda szigetek több pontját meglátogatta, hol mindenütt igen terjedelmes és érdekes gyűjteményeket szerzett.

Jelentést tevő előadja, miként mindenütt az Akadémiát is összeköttetésbe iparkodott hozni tudom. társulatokkal, s ez több esetben sikerült is. Előszámlálja azon ajándékokat is, melyeket az Akadémia számára kapott társulatoktól és magánosoktól, s indítványozza, hogy ezeknek köszönet nyilváníttassék a titkári hivatal által.

Felemlíti ezután a gyűjtemények számát szakonként, nevezetesen hogy a múzeumba tényleg be van küldve:

Emlős állat	176
Csontváz és koponya	56
Madár kitömésre	771
Madárfészkek és tojás	220
Gyík-, kígyó- és teknőczféle	1362
Hal	4524
Rovar	53,748
Rovarfészkek	17
Rákféle sat.	3868
Pókféle	4100
Csiga és kagyló	16,500
Korál	300
Sugarállat és féregféle	413
Növénymag sat.	65,000
Ásvány kövület sat.	428
Érempénz sat.	976

Könyv, kézirat	500
Ethnographiai tárgy	2690

Értesíti továbbá az Akadémiát, hogy a reá bizott népisme gyűjtemény már fel van állítva és sorozva, átnyujt egyúttal egy példány-leíró sorozatot nyomtatásban, s meghívja az Akadémiát a gyűjtemény megtekintésére.

Végül ajánlatba hozza jelentést tevő, hogy az Akadémia nevezzen ki egy bizottmányt, mely tervet dolgozzon ki, hogyan lehetne a keleti Ázsiában szerzett nagymérvű természetrajzi gyűjteményeket, hazai tudom. szakerők által feldolgoztatni; s azok kiállítására minő pénzerőkkel lehetné rendelkezni? Mert jelentést tevő csak akkor látna igazán eredményt küldetéséből, ha a beszerzett anyag tudományos feldolgozása által, a külföld előtt felléphetnének – mint tudom. tekintély – a természetrajzi irodalomban.

A jelentés bírálatra bocsáttatik, az indítvány pedig véleményadás végett az osztályhoz tétetik át.

(Huszadik akadémiái ülés. A III. osztály [math. és természettud.] ötödik ülése. 1871. május 15-én. A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője V. évf. 1871. 9. sz. 147–149. o.)

Krónika.

Pest, május 16.

– **Nemzeti muzeumunk** érdeken és tartalomban gazdagodott azon nagybecsű gyűjteménnyel, mely létét Xantus János fáradhatlan buzgalmánának köszöni, s melyből egy terem, az ethnographiai már egészen be van rendezve s maholnap átadatik a nyilvánosságának. Volt alkalmunk e gyűjteményt a nagynevű gyűjtő vezetése mellett megtekinteni, s mondhatjuk, azt nem csupán megtekinteni érdemes, de legkivált iparosainknak tanulmányozni is végzetlenül hasznos lesz. Xantus ur odatörekedett, hogy ne csak disz czikkeket szeressen, hanem a házi eszközökből a kiviteli művészet minden fokozatán keresztül hozzon oly mintapéldányokat, melyeket tanulmányozni iparosainknak igen hasznos lesz. Így pl. gazdag és teljes e kiállítás a chinai és japáni papírgyártás, nád és rostfonadék, selyemtermelés, selyem- és kartonszövés, porcellánfestés stb. tekintetében. Vannak emellett érdekes régiségek is, ezerévesnél idősebb chinai nyomtatott (!) könyvek, bambuszlevélre és kártyára stylussal vésett munkák, Krisztus előtti időkből bronce Buddhák, bálványok, japáni oltárképek, vadaknak primitív fegyverei, emberhajjal ékesített pajzsok, mérgezett nyilak, füstölt emberfejek stb. A szomszédos termekben lesznek fölállítva a különböző szövő és fonógépek, csónak és sandolinpéldányok, a ritka szép korall és puhanczgyűjtemény, mellette pedig a természetrajzi, melylyel megbecsülhetlenül gazdagodott természetrajzi gyűjteményünk. Itt ki van már tömve az a négy óriási vörös utáncs, melyet Xantus maga lőtt s melynek párja nincs egész Európában, egy ritka szép példány azon szarvasforma tehénfajból, mely a mi házi teheneinknek anyja stb. stb. A rhinoceros még nincs

kitömve, miután bőrét még ekkorig sem tudták föláztatni. Most már a teljes cathalogus is elkészült s így nyitva van az ut a közönségnek nézni és tanulni. (Magyar Ujság V. évf. 1871. máj. 17. 113. sz. [2.] o.)

Fővárosi hírek.

Xántus már csaknem bevégezte a kelet-ázsiai népismereti múzeum berendezését, mely mindenkit meg fog lepni. (Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. máj. 18. 114. sz. 511. o.)

Hírek.

Pest, május 18.

– Lesz mit nézni ünnepek után a nemzeti muzeumban. Xántus nagybecsü és fölötté érdekes ethnographiai gyűjteménye már rendben van s látható lesz pár nap mulva. Xántustól ma egy értesítést kaptak a szerkesztőségek, melyben holnap, pénteken 9 órakor a muzeum természeti osztályába meghívotnak, hogy a gyűjteménnyel megismerkedjenek. (Ellenőr III. évf. 1871. máj. 19. 245. sz. [2.] o.)

K ü l ö n f é l é k.

– Xántus János ma délelőttre meghívta a sajtó képviselőit a muzeumba, hogy személyesen megmutassa nekik azon nagybecsü ethnographiai gyűjteményt, melyet magával hozott Keletázsiból. Az előre hallottak után igen sokat vártunk a gyűjteménytől, de meg kell vallanunk, hogy mindenkinek meghaladta várakozását az, a mit látott. Az ipar, tudomány, művészet, mindenféle műszer, fegyver, gazdasági szerek, anyagok stb. oly roppant bősége és választéka található itt, hogy az embernek feje szédül bele, mire végig nézte. Holnapi lapunkban megkísérlünk némely részleteket leírni e látogatás alkalmából, most csak sajnálkozásunkat fejezzük ki a felett, hogy a muzeumban nincs elegendő hely, a hol a rendkívül becses tárgyakat czélszerűen kiállíthatnák. Vajjon nem lehetne kitenni a muzeumból a már úgy is felesleges felsőházi mumiákat.

(A Hon [Esti kiadás] IX. évf. 1871. máj. 19. 15. sz. [1.] o.)

Egy új világ.

Ma délelőtt Keletázsiban voltam. Innen írom e sorokat. Nehogy az olvasót félrevezessem: mindjárt most eleinte kijelentem, hogy azt az ethnographiai kiállítást értem, mely a nemzeti muzeumban a pünkösdi ünnepek után látható lesz, s melynek hazánk fővárosába lett átplántálását Xántus Jánosnak köszönhetjük.

Csodaszerű, ismeretlen egy világ az, melybe egy európai ajtón keresztül belépünk. Elfelejtjük köznapi foglalkozásainkat, a megszokott, ismert életmódot, s mintha egyszerre néhány ezer mértföldet léptünk volna át a néhány hüvelyknyi küszöbön: ott állunk egy idegen emberfaj civilizációjának, élet-

módjának, szellemi termékenységének művei között, melyeknek láttán ámulat és csodálkozás fogja el lelkünket s elbámulunk felette, hogy mily csekély semmik vagyunk mi, és mily nagyszerű az „ember”.

Ne beszéljen nekem többé senki a civilizáció élén haladó nemzetekről. Olyan nem existál. Az összes emberiség halad a civilizáció felé, s nem engedi át egy „nemzetnek” hogy ez haladjon „elő”. Egyik ebben, másik abban halad.

A mit ma láttam, az mind azt mutatja, hogy az emberi kéz által teremtett látható művekben mi, európaiak, nagyon, de nagyon hátra állunk.

Csodálatos, hogy az emberi kéz e megbecsülhetlen remekeit épen a szerintünk rabszjiba fűzött emberi kezek teremtették.

Ma délelőtt Xántus vendége volt a hirlapirodalom s ő kész szivességgel mutatja be az általa szerzett gyűjtemény tárgyait.

Tartozunk olvasóinknak azzal, hogy e ritka gyűjtemény tárgyaiból mi is bemutassunk egyet-mást, habár e becses szállítmány megérkezésekor már jelent meg egy érdekesítő tárcza lapunk szerkesztőjétől.

Japánnal kezdjük. A terembe belépve, üveges közfalakra akadunk, melyekről papirdeszákak függenek alá.

E deszkák veres alapuak, egymás alá pingált összevissza kuszált fekete madárfészkekkel. Ezek „firmák”, boltfeliratok, felülről lefelé kell őket olvasni.

Hogy a satyra tökéletes legyen, (az osztrák–magyar monarchia a kelet-ázsiai expedícióval mindenféle papírneműt küldött ki Keletáziába) a japáni gyűjtemény épen papírneműekkel kezdődik.

Van ott kemény, préselt, színezett papír arany porral behitve, papír, melyet vékonyan levágott márványlapnak hinnél, ha nem hajlanék, színes borító, bronz, ólom, ezüst, arany-szín papír, könyvborító papír, másfél négyszögöles csomagoló papír, oly erős, hogy ember nem képes ketté szakítani, nyomdapapír, kárpitpapír, csodálatos festményekkel – és ez mind bambuszból. Rizsből, kukoriczából, pálmalevelekből szinte ennyi papírt készítenek. A selyempapírnak pedig annyi neme van, hogy számát se tudni. Festett kárpitpapír nyers selyemből, oly élénk színekkel, a milyenekről nekünk fogalmunk sincs, üveg-selyem papír és olyan papír, mely tökéletes levegő-szín, alig hogy meglátni, s nem hinnéd, hogy ott van, ha meg nem tapintanád. Van papír, hogy pókháló nem lehet finomabb s a bőr nem lehet erősebb annál, van átlátszó festett kárpit papír, melyet zöld alapu falra ragasztva, a szoba olyan lesz tőle, mintha zöld napfény világítana benne.

Aztán a festékek, a lenyomatok e papirokon! Van tuschmázolás, oda vetve könnyedén, – de minden vonása megszegyeníti a legkülönb európai karikatúra-vázolót, jellemképek, vázlatok a japán élet minden mozzanatából, madarak, virágok, pillangók napragyogásu színekkel festve, a mi csillog és vakít, kápráztat és kétségbeejt a nálunk használt színek halványsága felett.

Itt vannak a mindenféle kéziratok, a legrégebb időktől a legújabbakig, fametszetekkel illusztrálva, melyekből megtanulhatjuk, mennyire hátravannak

a japánok az árnyékolásban, s mennyire előre a váz (contour) raizban. Könyvmutatványok, szakmunkák képekkel, pl. egy mű a halakról, a japáni növényekről, madarokról, a szövésről és egyéb iparágakról, mind színezett képekkel. Továbbá Japán fővárosának: Jeddonak színezett térképe, pontos földmérés után, a japán birodalom földképe, a greenwichi meridián után fölvéve, mindenféle rajzok, tuszmázolások, selyemre, növényiszövetre, papírra, száz meg száz féle változatban.

Ide akartunk mi exportba vinni papírt.

A kézműipar termékei alig számlálhatók meg. Olyan fonatu kosarak, hogy festésnek hiszi az ember, nádból, rátángból,*) füzveszszöből, bambusz-héjből, rizs-szalmából, náddal körülfont porzellanból, tárczák, boroskorsók, női és egyéb saruk, toilletteszerek, ételtartó asztalok, pénz számláló táblák, százféle lámpák, lakat, finom gyékény mustrák, melyek szőnyegül is használhatnak szobákban, és az a sokféle kalap, a melyekhez hasonlítva az európai kalapok alakjai valóságos egyszerűség. Háziszerk, esőköpenyek kívül belül hálóval bevonva, templomi és egyéb dobok, madárkalitok, virágtartó kosarak oly fának a rostjából, melyet eddig a természettudósok is csak névről ismeretek, faragott, ezüsttel, bronzal ékített szelenczék, szekrények, edények, csészék mindenféle anyagból, vánkossok, esernyők, napernyők, fantastikus sokszerű változatokban, – vitzartó pipák, a mikbe alig néhány szippantás csoda finomra vágott dohány fér, tücsökfogó háló s a porzellánnak képzelhetlen mennyiségű alakzatai.

S mennyire elbámul az ember, ha megnézi azokat az egyszerű eszközöket, melyekkel e csodaszerű műveket készítik. Mind az emberi kéz és az emberi agy teremő erejében rejlik az a művészet, mely itt az ipar minden termékére rásüti bélyegét, mert azok a furók, kések, gyaluk, fejszék, vésük semmivel sem különbek – hacsak anyagra nem – a mieinknél.

Itt láthatók továbbá a mindenféle fegyverek, kardok igen finom aczélból, melyeket dereka körül kerithet az ember, mintha szij volna, gyönyörű ciselirozott hüvelylyel és markolattal, harakári kard, illetőleg tör, melylyel a becsületbíróság által halálra ítélt nemes ember köteles hasát felmetszve magát kivégezni, borotvák, ollók, a császári ijászok ive, mely bambuszapapírból van készítve, még a hurja is, de azért kiállja a legnagyobb erőfeszítést is s 60–70 rőf távolságra lehet vele czélba löni.

A gyűjteményben látható egy főrangu japán nő diszruhája selyemből, arannyal és szálselyemmel himezve. Divatnőink megtébolyodnának utána. Aztán azok a mindenféle selyemszövetek! Így hívják a különböző selyem nemeket: „ma-hang”, „kau keú”, „sus laiki”, „kái kaiki”, „lun kou” stb., de azért képzelhetlen szépek.

---

* A rátáng egy kúszó nádfaj, melyet vékony szálakra hasítanak s meszes vízben áztatnak, a mitől oly hajlékony lesz mint a kender, s oly tartós mint a vassodrony.

Következnek a különböző edények, szerek. Van egy régi harang bronzból, régi gyertyatartó ugyanabból, ódon szerkezetű teamelegítő, bronz-korsó, váza bambuságakat és repdeső szitakötöket ábrázolva; ódon bronz váza Fiz dai mio czimerével és paizsával ékesítve, egy másik Sátzumo daimio csalán czimerevel, sütemény- és gyümölcstartó, teknőczökön sétáló darukkal ékített világtartók, régi templom edények bronzból, bálványok Korea szigetéről, Lejának, a könyörület istenasszonyának egy gyönyörű szobra, Buddha három példányban, mind bronzból, a szent kutya, mely mint Buddha őre nagy szerepet játszik Japánban, – s a modern edények és szobrok, melyekben azonban a régiek művészi kiviteléhez mérve nagy visszaesés tapasztalható.

Látható itt aztán főuri sisak vert aczélból, selyemmel bevont posztó váll- és nyak-takaróval, templomi tűzharang, mely szarvas bőrrel bevont állványon nyugszik, s ha a szarvasbőrrel bevont fakalapáccsal ráütnek, oly rendkívüli hangot ad, hogy perczek mulva is kábitolag hat, Leja istenasszony, a yokohamai templomból, igen szép fafaragvány ezüstös állványon; kézi festmények, szinkekkel és arannyal, színházi hirdető lapok, hivatalos hirdetmények, különböző nyomtatványok, tuschfestmények, levélpapír-mustrák alapnyomtatványokkal különböző színben, szinezett papirszeletek, melyeket cigarette formára göngyölitve meggyujtanak, s áldozatul használnak az oltár előtt, stb.

A faragványok felett eláll az ember szeme szája. Nyolcz darab egyszerű vésűvel a legcsodásabb műveket birják előállítani. Így pl. e gyűjteményben elefántcsontból faragva látható, a mint egy csoport gyermek ingerkedik egy harcossal, s egy ember, a ki borítóval rókát fogott, de az állat a borító alól az ember vállára ugrott, s az ember farkánál fogva tartja a rókát.

A tömérdek ilyenmü apróságot lehetetlen itt elősorolni, azt látni kell, még pedig sokszor, hogy az ember méltókép megítélhesse.

A házi és öltözőszerek is nagy mennyiségben vannak itt képviselve. Ke-fék, fésűk, tükrök, állványok, hajtük, arc-, ajk- és orrlyukfestő ecsetek farostból és tollból, keztyűtartók, ékszerek, ékszerszekerények, piperedobozok, tárczák, tálczák, 75 db réz-, 26 db bronz-, 5 db ezüst-, 4 db aranypénz, kétségbeejtő szép legyezők, selyemmel himezve, ugy, hogy előlhátul egyenlő, napernyők, szivartárczák, varrószerények, szövetanyagok, kész szövetek, s a gyűjtemény legértékesebb tárgya, egy japáni főuri nő utazó ékszerkészlete, az európaít messze megszegényítő izléssel készítve, szerények faragva s a rovatékokban érczel kiverve stb. – ugy hogy maga a japáni gyűjtemény 663 darabot számlál. (Folytatása következik.)

*

Következnek azok a tárgyak, melyekről Khina még a kevésbé mivelt emberek előtt is híres: a porcellánedények. Találhatni itt égetett agyagból készült teakannákat, belső szivóval, a milyenek a legszegényebb sorsuaknál is divatban vannak s miknek darabja 3–4 krba kerül a mi pénzünk szerint, aztán

legfinomabb agyagból készült teakannák egy-egy csészére, tejes kannák, közönséges porcellán-mustrák Shangaeból, aranyozott sárga porcellánedények Szuchawból, veres, nehéz porcellánok, ébenfa állványokon, ugyanonnan, nankingi halvány porcellánok, pattogatott porcellán edények Shangaeból, Nankingból és Amoyból, melyek igen ritka és keresett tárgyak s úgy készülnek, hogy a már kész mázos edényt behuzzák vékony, forró mázzal s melegen jeges vízbe teszik, a mitől a felső vékony máz gyönyörűen meghasadozik; erre újra festéseket alkalmaznak s az egészet bevonják vékony átlátszó mázzal.

A gyűjtemény igen gazdag a különböző városokból szerzett gyönyörű porcellán mustrákkal; a többi közt van egy leirhatlan színű nagy gyönyörű teatál, márványveres mázzal. Ez minden oldalról másféle szint mutat, a szivárvány valaményi színét, vörös alapon. Ezeket hajdan Szuchawban készítették, de most már az egész iparág kihalt s ily edények készítés-módja sem tudatik. Csak a leggazdagabb családok asztalán fordul meg most már az ily edény.

A himzések szinte megérdemlik, hogy felemlítettessenek. Vannak itt himzések selyemmel selyem alapra, a színe ép olyan mint a viszája, himzett legyezők nagy választékban, aranynyal, virágokat és madarakat ábrázolva, gyönyörű pénz- és dohány tárczák, leány párták kivarrva és sallangozva, színes női czipők, házi sapkák stb.

A figyelmet különösen megragadó tárgyak között ott látni egy khinai „virághajó” mintáját, egy darab bambuszból faragva, számos alakkal, serlegeket, bambusz és ébenfából állványokon, fedéllel és faragott füzérekkel, khinai koporsót ábrázoló burnotszelence szandálfából, mázos bambuszpoharak, theacsésze sajtolt vászonból, kívül belül vörös mázzal bevonva, mely kiállja a legforróbb vizet is; remek faragásu almáriomok, sokféle keményfából és elefántcsontból, puha fából faragott mandarin és két szolgálja Ningpoiból, mandarinó szolgálóival, kantoni virághajó, csontból faragott alakok s mindenféle diszedény elefántcsontból, apró egyszerű vésőkkel faragva, de oly finomra, hogy az ember fehér lószörből fonottnak hinné, s alig mer rálehelni, nehogy összetörjék, – szobrászmintául szolgálható gyermekjátékok, apró emberalakokat ábrázolva, miket közönséges agyagból egyszerű fazekasok készítenek s elszámálhatatlan hasonnemű holmi.

Látni itt tabletteket 8 rovátkos jeggyel, a miket a mátkapár eljegyzéskor küld egymásnak, melyekből a jós kiszámítja, hogy a kötendő házasság boldog lesz-e vagy boldogtalan. Van papirból készült villám s betegséghárító, a miket ha az ember ajtaja fölé függeszt, se beteg nem lesz soha, se hasába bele nem üt a menykő (már t. i. a khinaiak hite szerint).

A női ékszereknek akkora halmaza van itt, hogy ha Metternich hercegnő tudomást szerez róla, sárga lesz az irigységtől. Kivált egy melltü, mely egyetlen egy darab elefántcsontból van faragva s gömbalaku zárt kosarat képez; e kosár vagy kalitban benn egy kis madár gyönyörű alakja áll függő karikán. Hogy ezt mikép faraghatták, csak Isten, meg a khinai a megmondhatója.

A különböző gondola, csolnak és hajóminták szinte megérdemlik, hogy az ember megnézzze.

Aztán jönnek a különböző bronz-, csont- és fabákványok. A „könyörület anyja”, Buddha, Confucius stb. mindenféle anyagból és változatban. Ezeket Xántus francia tiszteltől szerezte meg. (Csak nem képzelhető a khinaiakról, hogy eladják isteneiket!) Igen szép Buddha játéka a gyermekekkel, – oldala mellett két mosolygó geniusbékán nyargalva, – bambusz faragvány.

A nők Khinában is csak oly hiuk, mint nálunk. Van ennél fogva mindenféle üveg, acél és egyéb érctükrök mindenféle foglalattal. Pipereszekrényük igen sokszerű, dobozaik mindenféle alakúak. Igen szeretik az apró madártollakkal himzett legyezőket, a miket nagy árral fizetnek. Tárcák, festéktartók, arcmázoló ecsetek, illatszereknek való edények, ékszertartók s mindenféle csecsebecse mind kiegészítő része a khinai nő öltöző asztalának.

Érdekes egy tüztartó sárkány alak. Egész Keletáziában divatban van ugyanis a verandán folyvást paráztűzet tartani, hogy az arra menő szivarozók s általán dohányzók rágyujthassanak. Ez ércsárkány mellett vékony pálczikák állnak, a miknek a végét megszokták gyújtani; – egy ily hosszú gyufa oly lassan ég, hogy fél napig is eltart.

A Xántus által hozott éremgyűjteményről (van pénz olyan is közte, mely Krisztus előtt több mint ezer évvel volt forgalomban) beszéljenek a numizmaták.

Vannak itt korsók és serlegek, melyekből a menyasszony melegített bort iszik egybekelése napján, mindenféle szertartási és templomi szer és edény, dohány és opiumpipák, a mik oly kicsinyek, hogy azokba 3–4 szippantásnál nem fér több, hozzá való gyújtó, hamutartó, szurkáló stb. szerkezettel, műeszközök, és – a mi az európai nőket felette érdekelni fogja – gazdag kiállítású szövet mustrák.

Selyem, butorszövetmustrák, Jusching cantoni gyárából, atlasz és nehéz rovátkos selyem-mustrák, selyem ganze-selymek, – könnyü, ugró (crape), nyers- és tudja a jó ég miféle selyem mustrák. Ragyog, hullámszik, kápráztat valamenynyi, némelyik olyan, mintha víz folya alatta, a másik, mintha örök-ké szél funá, neveik pedig így szólnak: Szawlán-selyem, Pum-Csuk selyem, Kotü-Gon selyem, Csuk-Tomlong-, Há Sgo-, Má Hew, Pán Tu Tratlú, Pán Lu-, Huang Thán-, Punjám-Ting-, Punjám Mang-, Punjám-Tainpáng-selyem, mind a hirneves készítők szerint keresztelve.

A háziszerekből is van egynehány, a miket azonban nagyobb terjedelmük miatt nem lehetett nagy mennyiségben ide szállítani. A többi közt dézsák, vedrek, vállrud, akasztó guzsalyok és kosarakból álló készlet, melylyel Keletáziában a hordárok elvisznek négy mázsa tehert is, minden erőlködés nélkül.

A chinai gyűjtemény tárgyai 807 darabra mennek. (Folyt. köv.)

A khinai gyűjtemény után Kochin-Khina müipari termékeivel találkozunk.

Itt mindjárt első pillanatra sokféle, paizs-, teknő-, szakajtó-, csucsos czukorsüveg stb. alaku részben valóban művészi fonatu kalapok tűnnek szemünkbe. Némelyik roppant terjedelmű, s mégis képzelhetlen könnyű.

Az öltönytémék között feltűnik egy csóköpeny, mely a talipot-pálma leveleiből készült, színes gyékény mustrák, szőnyegek, gazból szótt vitorlaszövet, bocskorok juhbőrből, rizs szalmából, kókusz-diónak a rostbélből napernyők, legyezők stb.

Igen szépek a tikk fából készült, gyöngyházzal rendkívül ügyesen kirakott mesterséges alkatú boltczégek, piperetálczák, fűszertartó dobozok, állványok, ékszertartók, opiumos pipához való tálczák, házi oltárok, elefántcsont szegélyfaragványokkal feltűnően szép domborművekkel ékesítve. Ezek igen becses és ritka tárgyak, miután az ezzel foglalkozott felette fáradságos iparág részben egészen kihalt, részben kihalóban van.

A többi tárgyak közül felemlítjük a régi bálványokat aranyozott fából, fekete mázzal bevont bálványokat czédrusból, Buddha szobra, aranyozott kőből, templomedények sárgarézből, aranyozott mázos fából, theakannák, facsészék, vízmerítő kupák, óriási tengeri rákok héjából, edények szandálfából, sokféle műszerek, melyek azonban Khinával és Japánnal közösek, mindenféle ólom-, bronz-, réz-, ezüst- s több pénzek, ezek között a felfűzött váltópénz, melyből 750 db megy egy ezüstforintra, pénzek a 12-dik századból lefelé, többi közt négyoldalú tiszta ezüstpénz, melyet Husin Turing veretett a 15-ik században s ma is nagy ritkaság – fegyverek, lándzsák durva vasból, tikkfanyéllal, a melyeneket a francziák ellen viselt utolsó anámi-háboruban is használtak, az Anamiták kardja, teknőczhüvelylyel, igen jól készített szoboralakok égetett mázos agyagból, ábrázolva alamizsna kérő koldust, pihenő napszámosokat, marhahajcsárokkal stb.

A siámi gyűjtemény valóságos curiosumok muzeuma.

Hosszu nyelű napernyők, olajos papirból, miket vallásos menetek alkalmával a papok feje felett szoktak hordani; fantastikus alaku papirhalak, melyeknek az a különös jelentőségük van, hogy a mely ház ajtaja elé azokat kiakasztják, oda bátran bekopogtathat a siámi gavallér, biztos lehet felőle, hogy szívesen látják, mert „lány van a háznál eladó”; függőágyak, miket úgy ellehet zsebre tenni, mint valami kis kendőt; aranyozott fáklyák, mikkel a siámi gazdag uraságok meggyújtják a gazdag rokon hullája alá rakott máglyát! Gyönyörű hamutartó, melyben az elégetett hulla hamvát őrzik; buddhista kolduló papok edényei, mikbe az öszszekéretett ételt rakják, templomlámpák, ülő Buddha-szobrok; egy teljesen fölszerelt szövőszék, munkában levő szövettel; verandákon használt hálószerű föggönyök; két személyre való igen szép szerkezetű sandolin, a minőt postaszolgálatra használnak az ország csatornáin s a mit oly sebesen lehet hajtani, hogy a legsebebb gőzhajóval is versenyez; mézgás tengeri moha (liehen), a miből az éti fecske ehető fészket készíti, mely

nagy delicatesse gyanánt szerepel az európaiak asztalain; földmivelési eszközök, hanttörő boronák, ekék, jármok stb. mindenféle selyem és egyéb szövetmustrák különböző színekben, állván Siámban az egyéni szabadság oly gyönyörűséges lábón, hogy meg van szabva, ki milyen színű és anyagu ruhában járjon s a szövetkészítés császári monopólium levén, – hogy felsohajt majd az irigylendő példa hallatára Kerkapolyi! – külön szövik a parasztnak, a polgárnak, a nemesnek s a főnemesnek való ruhát.

A fegyverek, műszerek, és sajátos alaku hangszerek Siámból egész külön tárt betöltenének. A siámi császár testőrségének óriás alaku fegyverei, szigonyok, visszahajló élű dárdák, széles fűrész alakú pallosok, mind hosszú nyélen, parang kések, lándzsák tikkfanyéllal és tokkal, bárdok, ívek, melyekből agyaggolyókat lövöldöznek, fuvó csövek, melyekből hihetetlen távolságra fuják a mérgezett hegyü nyilakat, stb.

Szövőszék alaku igen jól hangolt zeneszer, melynek közepibe az ember bele ül s köröskörül kigyóbőrrel bevont faveróval illeti a lelógó s különböző kellemes hangokat adó falapokat, hosszú dobok állványokon, bronzcsengettyűhangszer, hajó alaku fazongora, bronzgömbhangszer, gazdag urak fortepianója, citera, gitár; fuvola stb alaku hangszerek.

A siami gyűjtemény 241-féle tárgyat foglal magában.

Következik a maláji szigettengerről hozott gyűjtemény. Tengerparti vidék lévén, a lakosok többnyire halászattal foglalkoznak s műszereik is többnyire a halászathoz valók. Mindenféle hálók, haltartó kosarak, halász varsák, ladikminták, kötelek sásból stb. Aztán házi szerek, mezőgazdasági szerszámok, czukornád sajtók, sokféle szövetek, kalapok, a többi közt egy feltűnő alaku, a „Gilunbi” (Maius Javanica) pikkelyeiből s egy másik gyönyörű diszkalap, melyet a delhii sultán neje saját fejéről ajándékozott Xantusnak.

Feltűnik a többi közt egy kis szívalaku ezüst lemez, mely faragványokkal van ékcsitve s rostszüvetü vékony szijakkal ellátva. Ez bizony nem egyéb, mint egy maláji kisasszonynak – egész öltözéke.

A fegyverek között ott látható néhány tör, lángpallos alakra, minél több görbülés van rajta, annál becsesebb. Legbecsebb a hétszer hajlott. Ezek közt van egy egyenes tör is, az igazságszolgáltatás pallosa. Az elitétet leültetik s e fegyvert meztelen bal vállába függőleges irányban beütik, úgy, hogy kénytelen a szívet ketté metszeni.

E gyűjteményből 82 darab van kiállítva (Folytatása következik.)

*

Hátra van még a Ceylonból, Jávából, a Mollukka-szigetokről, Szumatráról és a Borneoból hozott gyűjtemény, melyekből az első 122, a második 165, a harmadik 68, a negyedik 70, az ötödik pedig 193 különböző tárgyat számlál.

Oly tárgyak, melyek Ceylont különösen jellemeznék, nem igen vannak. Általában úgy látszik, hogy Ceylon-sziget fejlődésére nagy befolyással volt a

tengerparti tartományok kulturája. Felemlítendő mégis egy különös szerkezetű ladik, mely messze a sik tengerre is kivitorlázik. A kiálló rudakra ugyanis (ontrigger) súly helyeztetik, ha a szél- és hullámmozgás úgy kívánja, s ezen körülmény miatt nem igen borulhatnak fel. Ily ladikokon tüzhelyek is vannak sajátos alakú edényekkel. Mint nagy kiviteli czikk, a „Semicorpus Garduerii” nevű világhírű fekete máz említendő meg. Könyvek is találhatók itt különféle papírra nyomtatva arab, singál és támil nyelven.

A jávai gyűjteményben leginkább a mezőgazdasághoz szükséges szerek szerepelnek. Itt azonban nem hagyhatók említés nélkül a gyönyörű viaszfestésű szövetek sem, melyek nagyobb értékűek a legdrágább európai szöveteknél is. Ezeket úgy készítik, hogy pipa alakú kis edényekbe, melyeknek alsó végén egy felette finom kis cső van, forró viaszt öntenek, s vele szabad kézzel berajzolják a fehér gyapotkermét. Ez aztán festékbe helyeztetik, s így a viaszszal bekent rész fehéren marad. Aztán ismét ugyanazon szövetre másfélét rajzolnak viaszszal, ismét másféle festékbe tétetik a kelme, s így jönnek elő azon szép színvegyületek. (Az egész műtét olyforma, mint nálunk a viaszkos husvéti tojások készítése.)

Mint curiosum érdekes, a jávai rendőrök fegyvere, mely villaalakra összekötött tüskerőzsékből áll, de úgy, hogy a tüskék hegye visszafelé fordul. A rendőr aztán, a kit el akar csipni, a nyakára taszítja ezt a furcsa villát s huzza maga után. A delinquens kénytelen követni őt, mert a tüskék különben kitépnek nyakizmait. Igen szép mű a legrégibb hindu bronzbárvány is, melyet Xántus a Borobodo-i romok közül hozott.

Figyelemre méltók még a különös fegyverek, melyek mint buzogányok használatnak minden nyél nélkül:

„Balaska”, bárdforma fegyverek, melyek a sultánok előtt vitetnek, mint hatalomjelvények, szarvas-vadászatoknál használt „Parang”-féle kardok, vadászés, mely leginkább ág- és gally-vágásra használtatik, török, hüvelyben, igen finom vasú „Krisz”-féle fegyverek, egy rendkívüli szép, négyszögvasú régi Krisz, igen csinos „Krisz”-féle tör, közönséges utnyeső kard, csontmarkolattal.

Továbbá szövőszék egészen fölszerelve, egy félig kész szövettel, egy 240 láb hosszú bambuszhid mintája (a Kampokiáng folyón), egy másik, lábakon álló bambuszhid mintája (a Sinagár folyón), rátáng-tekercs, 89 láb hosszú egy darab oly nádból, mely többek közt kötél helyett használtatik repülő hidak átkelésénél.

A Molluka szigetek és a Szumatráról hozott gyűjtemény nem felette gazdag s nem is oly nagy becsű, hogy tüzetesebben lehetne vele foglalkozni. Műszerei, ipartermékei mind emlékeztetnek más keleti népek hasonló tárgyaira, legfeljebb a különféle mérgezett nyilak, a hosszú csövek, melyekből az ellenségre fujják, ivek, finom fonatú könnyű, s mégis szilárd pajzsok és a képzelhetlen alakú dobok és hangszerek mutatnak némi eredetiségre.

Annál becsesebb azonban a Borneoról hozott gyűjtemény. Borneonak különösen északi részén kevés európai ember járt s még kevesebb hasonló czélból, mint Xántus, s így joggal mondhatja, hogy innen hozott gyűjteményének párja egy európai muzeumban sem található fel.

A külczivilizációtól majdnem egészen elzárt vad nép csakugyan oly feltűnő jelenség műveiben, hogy valóban méltó a tanulmányozásra. A kosarak, kalapok, pajzsok s különféle edények művészi fonatokból, bizarr festéssel mindjárt magokra vonják a figyelmet. De a mi még feltűnőbb, az a tömérdek mindenféle bronz- és ezüst karika, perecz, gyűrű stb. Ezeket Borneo belakói lábakon, karjaikon, nyakukon, sőt még hasukon is sűrűn egymás mellé helyezve viselik, úgy hogy néha egy emberen 70–80 font ily ékszer is van s csak itt ott látszik a fényes pereczek alatt egy kis meztelen test is.

A kosarak közt felemlitendő az u. n. „sziri” kosár, mely a hadi fölszereléshez tartozik. Az ily kosarat a kard mellett, oldalra függesztve viselik, s szelenczékbe tett meszet, áreka-diót és bettel-levelet viselnek benne. A kosáron függ egy csinos rézsodronynyal szépen körül font kés, melylyel a diót feltörik s a bettellevelet összevágják, – ez lévén a borneoi katonáknál ugyanaz, a mi a poroszoknál az „Ersbenwurst”.

Furcsa „aczel-kova-tapló” szerszámuk is van, emlékeztető a hajdan nálunk is divatozott kén-gyertyákra. E tűzszerszám ólomból öntött kis mozsárból, töltő rudból s egy darab taplóból áll s épúgy a hirtelen légnyomás gyújtó hatásának ismeretén alapul, mint ami középkori tűzgerjesztési módszerünk.

Az öltönyök közül érdekesek a különféle ujjas öltönykéek gyapotszövetből s kivált Upafakéregből, melyek igen melegek. Mert habár Borneo az egyenlítő alatt fekszik, a hegyes vidékeken oly erős harmat hull egész éven át, hogy éjjel és reggel meglehetősen hűvös van. A nők éjjel tehát ezt az öltönyt viselik. Nappal nem viselnek öltönyt, kivéve a bronzkarikat s a néha igen szép himzetű szemérem ellenzőket.

A piperére úgy látszik sokat adnak e vademberek. Oly gyűrűik és fülbevalóik vannak, hogy bármely párisi ékszerésznek becsületére válnának. Szépek a porcellán gyöngyökkel borított kucsmák is, melyeknek tetején nyílás van.

A nők e nyíláson keresztül huzzák hosszú fekete hajukat, úgy hogy némelyiknek az onnan lepélként lebomló hajsátor egész felső testét eltakarja övig.

Ladikjaik igen nagyok, úgy hogy 60 evezős és 100–120 fegyveres embert szállit el egy-egy, több napra való élelemmel együtt. S a mi a legsajátságosabb, ebben az egész járműben egyetlenegy vasszög sincs, az egész rátággal van összefűzve és kötözve, s oly szilárdul, hogy az eresztékeket alig lehet megtágítani. Ily ladikokon bronz-ágyuk is vannak, az európaiakhoz mérve persze inkább játékszereknek nevezhetők, de készítésük igen diszes, faragványokkal ékesítve. Ez ágyu nem csak ágyu, hanem egyúttal pénz is. Rá van nyomva ugyanis mindegyikre, hány fontot nyom? s minden fontnak törvénye-

sen meghatározott ára van s az ily ágyut pénzértékben mindenki köteles elfogadni. Ez ágyukat a brunii sultán öntödéjében készítik.

A kalapoknak is sok neme látható itt. Vannak majdnem öles átmérőjű női kalapok, jós-sipkák, színes rátángból, kuruzsolók sipkája macskabőrből, gyaluforgácscsal, mint doctor jelvénynyel; hadi sisakok, óriási bors-madár csőrrel és árgusztollakkal, továbbá sisakok párduczéből, ember- és orángutánghajjal s madártollakkal diszítve stb.

A pajzsok akkorák, mint egy-egy teknő. De azért könnyük s igen szilárdak, úgy hogy a kirepített nyíl vagy vetődárda mindig visszapattan róluk. Czifrázatokkal vannak ékitve, s harántos vonalban van reá erősítve a megölt ellenség haja. Ily győzelmi jel a kardok markolatán is diszeleg, melyek szinte sokfélék, kereszt alaku ólommal kivert, úgy elefántcsont, ezüst, szarvmarkolata széles, görbe, pompás damasz-pengéjű kardok, pallosok, hullámos damaszból, „iláng”-kardok arannyal beeresztve, – szigonyélű, ólommal kirakott, festésnek tetsző finom rátáng fonatokkal, tollakkal s emberhajjal diszített hajító kopják, lándzsák, melyeknek nyele egyuttal nyilfuvó.

E gyűjteményben van egy borzadalmas látvány is. Pálmaszijakra fűzött füstölt emberi koponyák. Ezek ellenség fejei s a nemzetségek diadaljelvényei, egyedül e czélra emelt diszépületeken lógnak s nagy becsben tartatnak. Ily füstölt emberfej kettő van a gyűjteményben, melyekhez Xantus úgy jutott, hogy két falu közt perlekedés tárgyát képezték, s az uralkodó mint legfelsőbb bíró, hogy igazságos véget vessen a pernek, a fejeket a magyar nemzeti muzeumnak ítélte oda.

Csak futólag röviden érintettük e gyűjteményt, melynek megszemlélésére hetek kellenének. De azt hisszük, eléggé felköltöttük iránta a figyelmet annyira, hogy vidéki olvasóink, ha Pestre jönnek, nem mulasztják el a ritka becsű gyűjtemény megtekintését.

Törs Kálmán

(A Hon [Reggeli kiadás] IX. évf. 1871. máj. 20. 116. sz. [1–2.] o.; [Esti kiadás] máj. 25. 120. sz. [1.] o.; [Esti kiadás] máj. 27. 122. sz. [1.] o.; [Esti kiadás] jún. 2. 126. sz. [1.] o.)

A nemzeti muzeum érdekében.

Sokszor mondják nekünk, hogy hagyjunk föl a politikai ábrándozásokkal, mert az igazi életet nálunk a művelődés fejlesztéséből kell meritenünk. Hogy ennek a széles értelmű biztatásnak mi a voltaképeni értelme, e pillanatban nincs szükségünk fejtegetni, mert ugyanazon tenorból akarunk szólni, melylyel e nóta hangzik.

Ma délelőtt a nemzeti muzeumban a sajtó képviselői kellemes meglepetésben részesültek, mert oly gyűjtemény létezéséről szereztek részletes tudomást, mely muzeumunkat jelentőség teljessé tette. Van egy kelet-ázsiai népismereti gyűjtemény, mely a maga specialitásában páratlannak mondható.

A kik jelen voltak s végig tekinték a tudomány és ipar szempontjából egyaránt nevezetes gyűjteményt, kíváncsian kérdezték Xantustól, ki azokat a kormány megbízásából messze világrészen szerezte össze fáradsággal és szakismeretekkel, hogy mily összegbe kerülhetett a nemzeti muzeum ily szerű felüditése?

Megvalljuk milyen összegre gondoltunk, eszünkbe jutván, hogy az országos költségvetés tárgyalásakor a pénzügyi bizottság némely tagja, felszólalt azon költségek ellen, melyek muzeumunk gyarapítására voltak feljegyezve, nevezetesen a kelet ázsiai gyűjtések ellen.

Azt a választ kaptuk, hogy magában az etnografiai gyűjtemény, mely már rendezve van, csak egy része a kelet-ázsiai gyűjtéseknek; a másik rész oly halmaz, hogy hosszú időbe kerül, míg rendbe hozzák. Xántus úr azután elvezette vendégeit s megmutogatta a gorillák és csimpánzok csoportját, mely egy muzeumban korán sem oly multságos csekélység, mintha csak egyszerűen beszélünk felülök; megmutatta az érdekes emlős állatok elkészített több darabját, egy egész koral gyűjteményt, a lepkék és rovarok tarka legióit, a növények vastag kötegeit, a borszeszbe tömött halakat, hullóket, stb., mint szintén csak egy részét a gyűjtés eredményének, minthogy a legtöbb még nincs a megsejmlélhetés állapotában.

A rendezés alatt levő gyűjteményekről szolgáljanak tájékozással a következő számok: emlős állat 171, csontváz és koponya 56, madarak 771 db, madárfészek és tojás 20; kigyó, gyikfélék, teknőczök 1362; hal 4524; rovarok 53,748, rovarfészek 17; rákfélék 3868; pókfélék 4100; csigák és kagylók 16,500; korálok 300; sugárállatok és férgek 413; növények, magvak 65,000; ásványok, kövületek 428; érmek, pénzek 976; könyvek, kéziratok 500 példány.

Mindez összesen 38,000 frtba került két év alatt. Megvalljuk, hogy mindnyájan meg voltunk lepetve. Hozzá még ez összegben benne van a Kochin-Khinában szerzett gyűjtemény is, mely a tengeren elsülyedt, és benne van a szállítási és biztosítási díj is, a mi magában 13,000 frt.

A ma látott etnografiai gyűjteményben egy népisme gyűjtemény alapja van megvetve, még pedig oly szerencsésen, hogy habár a külföldi muzeumoknak van széles körű etnografiai gyűjteménye, egy országban ennyi részlet sehhol nincs együtt.

Érdekes az mindenkire, s többet tanulunk meg egyszeri végig tekintés után, mintha utazási könyvekből kötetet kötetre olvasunk. A tudomány férfianál nem nézi ezeket kevesebb érdekléssel az iparos sem, a ki a kézművek rendkívüli ügyes előállítását, találékonyságot és sajtászerűleg csiszolt finom ízlést lát.

Mi tehát felhívjuk a kormány figyelmét, hogy most, midőn épen a jövő évi költségvetést készítik, méltassa kellőleg a muzeum számára eddig eszközölt gyűjtések eredményét, s nemzeti intézetünk emelésére ismét tegye lehe-

tővé azok folytatását, s határozza el, hogy a népismei gyűjtemény megvetett alapját tovább lehessen fejleszteni.

A főváros színterítésére milliók vannak fölveve. A nemzeti muzeum érdekesítése éppen beleillik e keretbe, mert a színterítés célja úgy sem más, mint a főváros emelése, az egy virágzó közintézet mindig hatalmas factor erre nézve.

Állandósítsa a kormány néhány évre a költségvetésben azt a tételt: „Külföldi gyűjtésekre a muzeum számára”, s írjon utána néhány ezer forintot. Nyolcz-tíz év múlva a nemzeti muzeum bizonyára több vonzerővel lesz a külföldre, mint boulevardunk. Reméljük, hogy az eddigi eredmény után a pénzügyi bizottság panaszos sopánkodásai is elnémulnak.

Más részt tegye lehetővé a kormány, hogy az összehalmozott anyag, melyet Xantus keletázsiai expedíciója eredményezett, mielőbb gyorsan átdolgozassék. Gondoskodják a kellő munkás kézről.

Mivel pedig maga az eddigi gyűjtemény elrendezésére is szűk a muzeum épülete, talán már arra is lehetne gondolni, hogy hol fér meg ez, a muzeum többi, folyton gyarapodó osztályával.

Mi azt hisszük, legcélszerűbb lenne a képtárat külön választani a muzeumtól, s az itteni képcsarnokot egyesíteni az Eszterházy-képtárral.

A közmunkatanács által Budapest színterítésére megállapított tervben annyi sok minden van, hogy bevehetnének még oda egy épületet (például a boulevard-vonalra), melyben az Eszterházy-képtár s a muzeumi képcsarnok egyesítenének.

A dolog mindenesetre meg van érve arra, hogy foglalkozzunk vele. (Ellenőr III. évf. 1871. máj. 20. 246. sz. [1.] o.)

Uj kincsek.

– Xantus J. népismei gyűjteménye a muzeumban. –

Élvezetes napunk volt: megnéztük, mit hozott nekünk Xantus Keletásziából. Xantus, mint tudva van, körülbelül két éve hagyta el hazánkat a kormány megbízásából, hogy messzefekvő Chinában, Japánban, a Molukkek szigetén, Borneo, Sumatra, Yava és Czelebesz-ben utazva, nemzeti muzeumunkat azon népismei tárgyakkal szaporítsa, melyek az intézet gyűjteményeinek tudományos kiegészítésére szükségesek, és melyek egy majdan alakulandó külön népismei tár alapját lerakni alkalmasak.

Az ily ethnográfiai tárlat életrevalóságát nem lehet eléggé kiemelni. Az ethnográfiai kiállítások célszerű, s a laikusoknak is hozzáférhető modorban összeállítva, jelentékeny emeltyűjül szolgálhatnak iparunk fejlesztésére, műizlésünk gazdagítására s tisztulására, világismeretünk bővítésére, s művészetünk kiképzésére. Ha a magyar kézműves chinai társától eltanulhatná a fonál és szövet ama leirhatlan finomságát, melyet ma bámulni alkalmunk nyílt; ha gyárparosaink a japániak könnyű a mégis szolid munkáit tüzetes vizsgálat alá véve, tapasztalataikat érvényre hoznák hazai iparéletünk különféle téerein! A festő, a nyomdász, az ékszerész mind tanulhat itten.

Sokkal kisebb térre vagyunk ezuttal szorítkozva mintsem hogy minden egyes becses, sokszor párját ritkító új ritkaságról tüzetesen beszélhessünk. Meg kell elégednünk futólagos átpillantásával az ethnográfiai tárgyhalmaznak.

Az egész új gyűjtemény egy bájos teremben van fölállítva, oly ügyes berendezéssel, a legkisebb tér oly praktikus fölhasználásával, mely Xántus, a tudós, gyakorlati érzékének becsületére válik. Több mint harmadfélezer tárgy fekszik előttünk gondosan leltározva, a műipar, a tudomány s a művészet minden ágaiból, miket a keleti népeknél csak fölhalálhatunk.

Mint az ázsiai művelődés zászlóvivői a japániak állanak természetesen az első helyen.

A japániak papiraibói bambuszra festett márványpapír főleg tetszett; utánozhatlanul finom, majdnem átlátszó lemezekkel.

A selyemkáptok oly szép kézi festésekkel vannak ellátva, hogy azok nem egyre pirithatnának rá európai festészetek közül. Veszik is a spekulatív angolok, s a japáni kivitelben nem jelentéktelen terepet játszanak.

Különösen tetszett nekünk egy japáni illusztrált tankönyv, mely az ornithologia tanait oly világos magyarázó képekkel kíséri, melyek természetrajzi tankönyveinknek díszére válhatnak.

A kosárfonás is oly tér, hol a japáni főleg képes természetes ügyességét tanusítani. Órákig állhattunk volna ezen, a legkisebb apróságokig s a legparányibb részletekig tökéletesen bevégzett kis műremek előtt. Van itt kis és nagy kosár, gyékényből s bambusz-nádból, mesterséges kötésű söprűk, nádfonatu czipó, továbbá japáni divatu két ujju kapczák, melyek emlékeztettek favágóink kétujju téli keztyűire.

Rendkívüli érdeket nyújtanak a japániak zeneeszközei, nem különféleségük, s hangzatosságuk, mint inkább azon primitív szerkezet által, mely a keleti népek hangszereinek kiváló sajátja. De e tekintetben is a japániak kitűnnek Keletázsia többi népei közül, s nagy a különbség ama szumátrai, a primitívénél is primitívebb sipnál, mely egyszerű sorba illesztett facsövekből áll, s a japáni udvari zenészek gitárja közt, melyet a Mikádó művészei háromszögletű fácskával pengetnek.

Alig fogynánk ki a japániakból, ha mindazt csak említeni akarnók, mi érdekeset muzeumoknak ajándékoztak. Egymást érik itt a szigetország porcellán gyárainak remek termékei, s a finom női szövetek, melyek a leggyönyörűbb selyemszineken fénylenek, az emberhosszuságu piros iv, s ellentétül a harcz fegyvere mellett a békés fogalomé: a különféle pénzdarabok, közben kuriózumként egy jeddói színlap, szerény nagyságu, négyszögletes és képes kerettel körülvont papirszelet, körülbelül nemzeti színlapunk alakjában.

Ne felejtsük el a teplomharangot, melynek hangját (bár terjedelme a miénkéhez képest egészen eltörpül) az teszi hatalmassá, hogy belül számos bronz gombokkal van ellátva, melyek egymáshoz és a harang oldalaihoz verődnek.

Mellőzzük az igen finom ékszereket, az élet minden kényelmét elősegíthető kézműárúkat, még a toilette szereket is, melyek, mint mindenütt, úgy a japáni nők világában is ezer és ezer alakuak, s az ázsiai szépek nélkülözhetlen segédeszközei, hanem áttérünk a chinaiakra.

Nőkről szólva, azonnal eszünkbe jut egy pár kis czipő, alig három hüvelyk hosszú, melyet Xantus úr egy előkelő chinai nő házczipőinek mond.

Bármennyire rajta vannak bájos európai hölgyeink, hogy a lábnyomorgatásban elérjék a keleti civilizáció fokát, mégis e példa láttára félnünk kell, hogy hála isten nagyon hátra vannak.

Sok nézőt vonzhat a pipázók e hazájában a khinai pipák és dohányzó szerek gyűjteménye tekinteni a vastag fütőlő készletekre, melyek nem kis hasonlóságot mutatnak a törökéivel.

Szükségesnek tartunk egy körülményt fölemlíteni, mely eléggé mutatja, mennyire előhaladt a „menyzei birodalomban” a müipar. Xantus utazásában egy igen értékes poharat talált eltörni, azonnal ott termettek a chinai „pohárfoltozók”, kik a törött poharat kapcsok s más eszközök segítségével csakugyan majdnem régi állapotába helyezék vissza. E munka külön iparágat képez, s az illető pohár a gyűjteményben kiállítva lévén, mindig elég nézőt fog vonzani.

Láttunk katonai selyemszöveteket egy gondola mellett ugyanazon városból. Utóbbi hasonlít a velenceiekhez, mint Kanton városa maga is ázsiai Velenczének van elhíresztelve. Figyelemreméltók a chinai tankönyvek, első helyen egy anatómiai kézikönyv, amely rajzainak tisztaságát, a csontvázak hűségét tekintve, a versenyt bárminő, a szakba vágó európai művel is kiállja. A chinai iránytű is egyetlen a maga nemében; nagyobb a mienkénél és egészen lapos, rendszeren a chinai csillagászati naptárral ellátva.

Kanton óvatos alkirályi fölsége, a fegyverek után itélve, óriás alaku egyénekre bízhatta teste biztosságát, melynek védelmére 8 láb hosszú, fokos-alaku fegyverek szolgálnak.

A chinai rendőrség egy furfangos eszköze, melyet a tolvajok vagy rablók elfogására használ, méltán vonná magára Thaisz E. vagy akár Ráday gróf figyelmét is. Ez eszköz körülbelül szénásvilláink alakjára van készítve, belül éles tuskékkal ellátva. Különösen az éji öröknek tehet nagy szolgálatot, kik, a készlet rudja hosszú levén, a tolvajt vele nyakon szoritják, kit a tövisek aztán úgy megfognak, hogy tovafele nem képes.

A többi országokból és szigetekről jött tárgyak közt a delhii szultánné egy sisakja követeli a fölemlítést, melyet az ünnepélyes menet alkalmával fejen hordott s Xantus kérelmére azonnal levevé s átadá. A sisak háromszögletű, piros és aranyozott.

Beszélhetnénk még borneoi füstölt emberfejekről (a barátságos borneoiak ugyanis elfogott ellenségök fejét levágják, s mint mi kevésbé ártalmas állatok husát szoktuk, felfüstölik).

Beszélhetnénk száz még száz bálványról ékszerről, szövetekről egy Czelebeszi falusi bíró pálczájáról, guineai dobokról, bambuszból készült, mérget fuvo csövekről, jávai járommintákról, rizskosárákról, ceyloni iskolakönyvekről, szilang nyelven, pálmalevélből készült színes dobozokról, és ezer és ezer más tárgyról, mely mindannyi megérdemlené a tüzetes leírást, de a gyűjtemény rendezése a pünkösdi ünnepek után végkép be fogván végeztetni, a közönségnek gazdag alkalma fog nyilni, mindezekről saját magának tudomást szerezni.

Xantus ur gyűjteménye oly teljes, hogy, a mint maga mondá, a felsorolt országokból való ily gyűjtemény sehol sincs teljesebb. Tudósunk utja 23 hóig tartott; a gyűjtemény megszerzése, elszállítása, az ut költségei stb. mindössze 38,000 frtba került kormányunknak, mely összeg tekintve a valóban megbecsülhetlen kincseket, melyeknek általa birlokába jutottunk, bizonyára szerénynek látszik. Xantus azonban a természet három országáról sem feledkezett meg. Hozott több mint 60,000 növény példányt (7600 fajban), 700 madarat és öt pompás orángutángot, nem tekintve a számos új rovarokat, hüllőket stb.

Vajha Xantus ur eszméje, egy állandó népisme (ethnográfiai) kiállítást létesíteni, mentül többek által karoltatnék fel, s mentül előbb teljesebnék. (Reform II. évf. 1871. máj. 20. 38. sz. [1–2.] o.)

TÁRCZA.

A nemzeti muzeum népisme osztálya.

(–k.) Xántus János ma a sajtó meghívott képviselői előtt bemutatta a kelet-ázsiai gyűjtemények egy részét, mely már rendezve van, s mely az ünnepek után tárva lesz a közönség előtt is. Ez az etnográfiai tárgyak gyűjteménye.

E lapokban volt már szó hónapok előtt e gyűjteményről, akkor még, midőn rendezés alatt állt. De most újra kell arról szólanunk, mert országos költségen szereztetvén, megkívánhatja mindenki az értesülést, ha nincs oly helyzetben, hogy a fővárosban megtekinthesse. Másrészt oly nevezetes gyűjtemény ez, hogy annak keletkezése mindig kiváló helyet foglaland el nemzeti muzeumunk történetében; fővárosunk mükincseit pedig olyannal gyarapítá, hogy ha vannak is más muzeumokban nagyobb területekre vonatkozó népisme gyűjtemények, az itt képviselt országok ily sok oldalról, ily érdekes példányok által alig ha vannak bemutatva. Van tehát ismét több egy helylyel, hová az idegent jókedvvel vezethetjük. De végre szólnunk kell erről bővebben is, hogy fölhívjuk rá kézműveseink és iparosaink figyelmét, mert a kézművekből – daczára, hogy a tárgyak nagy része a khinézerek hazájából való – nemcsak ügyességet tanulhatnak, de oly kiváló izlést is, melynek meghonosítását mindnyájan kívánjuk, s mely e tárgyak mindenikét jellemzi alakjában, színeiben, és a többi.

Mint tudjuk, Xántus két évig járt Kelet-Ázsiában s a kultus miniszterium budgetjén szerzette a tárgyakat, emlősöket, madarakat, hüllőket, rovarokat,

növényeket, melyek közül azonban még csak az első van rendezve, s ekkép csakis az elsőről szólhatunk.

A természettaniak osztályának első terme van átengedve az etnografiai gyűjtemények számára. A berendezésén látszik, mily szűk már a muzeum épülete. A nagy terem üveggel fedett szekrényekkel van tele rakva, s ezekben vannak összehalmozva a tárgyak úgy, hogy egyetlen szekrény tartalma képes volna egy kisebb termet betölteni, pedig 9–10 nagy szekrény van.

Országok és szigetek szerint külön vannak osztályozva s minden egyes tárgy számokkal ellátva s ekkép a lajstrom után mindenki megnyerheti a kellő fölvilágosítást. E lajstrom egész kötet, 62 lapra terjed s 2533 darab tárgymutatója.

Az egyes tartományok lehetőleg minden tárgyból vannak képviselve. A képzőművészetekről oltárképek, fali szőnyegek, tus-rajzok, fametszvények, színes nyomatok, legyezőkre szabadkézzel ecsetelt festmények, bálványszoborcskák stb. által nyerünk fogalmat, még pedig olyat, mely után tájékozhatjuk magunkat, hogy például Japánban magasabb fokon áll a művészet ez ága, mint Khinában, s hogy a karikaturákban mester mindkettő. Látunk nyomtatványokat, melyek közül némelyik igen régi; tankönyveket, melyekből meggyőződünk, hogy a tudományokat igen részletesen tanítják; szak-könyveket, például a selyemtenyésztésről, csillagászatról; utleírásokat illusztrálva, sőt látunk látogató jegyeket is, melyek oly nagyok, mint egy színlap. A papírok anyagja rizs-szalma, bambusz, nem ritkán pedig selyem. A tulajdonképeni papírt, igen ügyesen használják különféle eszközökre, például nyilak tegzének, vagy sisaknak, melyeken a golyó sem hat keresztül. Az esztergályozás, csontfaragás valódi remekművek s ezekben Európa nem versenyezhet velük. Látunk különbnél különféle öltönyöket, furcsákat és czélszerűket. Ezeknél ismét a gyékény és bambusz játsza a főszerepet úgy, hogy az esőköpenyek is gazból vagy gyékényből készítvék. Látunk házi oltárokat, egyházi edényeket. A kézműveknél bámulnunk kell az ügyességet, türelmet, s mint már említők, az izlést. Mennyi találékonysággal vannak készítve a Mollukkók lakóinak minden eszköze, melyeknél egyetlen vasdarabot sem lehet látni. És mennyi izlés van szöveteikben s gyékényből font pajzsaikon, holott a civilizációtól egészen elzárva élnek. A fonásmestersége mintaszerűleg fejlődött. A kosarak, puttonyok, gombkötő munkák mind mind tanulmányul szolgálhatnak mesterembereinknek. Még a seprük kötését is ajánljuk megfigyelésre és utánzásra.

A pompás porcelánokról nem is szólunk. De még meg kell említenünk, hogy a fegyverzetekből is van elég mutatvány. Látunk ezek közt fuvó csöveket, melyeken át mérgezett nyilakat funak az ellenségre. Látunk alabárdokat, sajátságos alaku kardokat; továbbá házi eszközöket, meg egész női toilettékészletet. Nem hiányoznak a különféle járművek kis mintái sem, mert a gyűjtésnél az volt a vezérelv: bemutatni minden sajátságost, s figyelemre méltót, ha lehetséges kis példányokban. A pénznemek is össze vannak gyűjtve a legrégebb kortól. Van köztük ólom és csiga pénz is.

Tekintsük először a japáni tárgyakat. Első helyen vannak bambusz papírok, aztán a fali szőnyegek, melyek átlátszók és izlésteljes rajzolatokkal, czi-rádákkal ékítvék, úgy hogy aranyozott falra, vagy sötét alapra téve igazi ékít-ményül szolgálhatnak. Ezek egy része szabad kézzel van festve. Itt láthatók igen geniálisan tussal mázolt madarak, alakok, jelemképek a japáni életből. A festészetéről egyáltalában megjegyezhetjük, hogy csak vízfestést (aquarell) lehet látni. Vannak igen kitűnő részletes térképek, többi közt Jeddó városáé, melyen még a háztulajdonosok nevei is beírják. Következnek a szalma és nád fonadékok, kosarak, korsók, ételhordók, saruk. A női saruk oly parányik, hogy csakis két lábujra huzhatnák föl a mi hölgyeink. Még a vízmerítő vedrek is kókusz-rostból fonják. Szekrényekül a kámforfát látjuk legtöbbször használva. Az ily szekrényeknek ékes faragványok szolgálnak diszitéseül. A selymek minden faja együtt van. Ezek némelyikére a mustrák nem szöve, de festve vannak, s kimoshatlanok. A legyezők némelyike kincset ér, selyemből készültek, pompás színes himzésekkal. Együtt vannak a hangszerek is, sajátágos alakú guitárok, nádfuvolák, stb. A porcelánokról érdekes tudni, hogy Japánban csak oly 6 porcellán készítő hely létezik, melyeket gyárnak lehet nevezni; a többi egyesek kezében van, s olyan formán készül mint nálunk a cserép edény a fazekasoknál.

Legnevezetesebb Satzuma herczeg gyára Kagosimában, mely már a 8-ik században is hires volt. A gyárak specialitásokkal foglalkoznak; a kagosimai pedig nehéz, gazdagon aranyozott és halvány festésű czikkeket készít; míg a nangasaki könnyűeket, rikító színekkel és bronzirozva; a jeddói gyár egyszínű aranyozott tárgyakat állít ki s a kiotói és miakói igen finom, vékony és kék festésűeket minden aranyozás nélkül. Mind e gyártmányok képviselvék.

Figyelemreméltó a császári nyilászok ive, mely a nádfonatok kivételével egészen bambusz-papírból készül, még hurja is; de azért a legnagyobb feszítést is kiállja s 60–70 rőf távolságra lövi a vesszőt. Érdekes darab a harikári kard is, egy tokban lévő kés, melylyel a becsületbiróság által halálra ítélt nemes ember sajátkezüleg köteles hasát fölmetsztve magát kivégezni.

Az öltözékek közt a napszámos és főúr, vagy előkelő hölgy ruhája is be van mutatva. Az elegánsabbak selyem vagy arany szálakkal himzettek. A selymek minden faja szemek előtt van. Tudvalevőleg a japáni selyem a legelső s ezek 5 főosztályra oszlanak, az 5 főtermelési hely után. Minden osztály aztán alosztályokkal bir, melyeket számokkal jelölnek az egész világon. Például Lun kon 2” azt jelenti, hogy közép finom selyem Lun-kon-ból; Lun-kon 0” pedig hogy a legfinomabb.

A templomi szerek, bálványok, házioltárok közt legjobban megragadja a figyelmet a gong (harang) mely dézsa alaku és szarvasbőrrel bevont ütővel kongatják. Belül sok apró domborodása van, miáltal az ércz oly rendkívüli hangot ad, hogy még több percz múlva is bug.

A kenderpapir kárpitok, nyomtatványok, legyezők, a yokohamai színház 1869. okt. 22-ki előadásáról szóló szinlap, bronz edények, szelenczék, szivar

és dohánytartók után figyelmünket a császári testőrség fővegei ragadják meg, melyek szegfű gomba alakúak s oly terjedelműek, mint egy napernyő. Mázos és aranyozott vastag papirból vannak sajtólva, melyeket a legerősebb dőfés sem szurhat át. Becses darab egy nagy értékű antik utazó étkezési készlet, a legfinomabb régi arany mázzal, mely századok óta kihalt iparág, s ekkép az ily példányok igen keresettek.

A női toilette-asztal körül ott van az aczeltükőr, fésük és hajtük fából, festő ecsetek farostból és tollból. Egy pipere szekrény szalmával van kirakva finom árnyalat szerint másik gyöngyházzal. Végül következnek a pénzek.

A khinai tárgyakat szintén papírok nyitják meg, melyeket több ölnyi hosszúságban gyártanak. Van többi közt egy számla is, melyet Xantusnak nyújtottak egy papirgyárban tett vásárlás után. Csak 6 rőf hosszú, s ráférne a szentiványi ének. Érdekesek a proclamatiók számára készített óriás papír-szalagok is, minthogy azokon a császári stempli is rajta van, akkora nagyságban, mint egy közönséges sajt. A különféle préselt, rajzolt, festett, aranyozott diszlevélpapírok bambuszból készültek. A papírok közt van a betegség- és vilámlámhárító is, melyekre bűvös szavak iratván, fára huzatnak, vagy ráába tétetnek s az ajtó fölé akasztanak azon hitben, hogy a házba betegség nem jöhet, mennykő le nem üthet.

A könyvek közt van anatómiai tankönyv ábrákkal, száz esztendő s naptár, szakművek, utleirások. Ez utóbbiak egyikében ábrával is be van mutatva, hogy Arábiában majomfarkú emberek laknak. A legbecsesb régiségek egyike „Puncaub” nevű 1174-ben nyomtatásban (tehát a nyomtatást már ismerték akkor, midőn mi még nem) megjelent természetrajzi munka 1479-iki kiadása ábrákkal; továbbá Khina őstörténete 1307-iki cantoni kiadásban. A hongkongi hiradó (napi lap) azért említésre méltó, mert 1100-ban indult meg s 80 ezer előfizetője van. Az itt levő példány 1869 nov. 18-diki. Meg van a pekingi hivatalos lap azon száma is (1869. sept. 7.) melyben a szerződés megkötése Ausztria–Magyarországgal közöltetik.

Az oltárképek kevés és kemény szinezésben aquarell festmények, közönséges khinai alakokkal, melyek derékig vannak rajzolva, némely képen 10–15 is együtt. Szebbek ennél a kézzel festett madarak, vagy a kiáztatott (macirált) *ficus religiosa* leveleire festett képek.

Érdekes darab a kecskeszarvból készült lámpa. Az ember azt hinné, hogy egy nagy hólyag van felhasználva, pedig tüzes vas hengerrel nyújtják üveg vékonyságra a szarut. Vannak lámpák papirból is, kifestve és gyönyörű faragásu ébenfa-vázba illesztve.

Futólag említjük csak a tatár nyilász-sereg nehéz gömbölyű pajzsát bambuszból, a kákából font cipőket, az esőköpenyt kókusz rostból és papirosból, vízhatlanul befestve; a gitár, hegedű forma zeneszereket, a khinai dandyk divatos kalapját sárga bambuszból, festve és aranyozva. Egy jó nagy téglalakú veszőfonat előtt mégis megállunk. Ez női fej-vánkos finom rátángból. A nők ugyanis keményítve viselik hajukat, kiálló szárnyakkal. Ezek készítése

pedig oly fáradságos, hogy csak 8–10 napnyi közökben újíthatják meg. Ily magas és kemény vánkoson kénytelenek tehát feküdni, hogy frizurájuk az éjjeli pihenés áldozata ne legyen. Kényelmetlen fekvés lehet biz az ilyen vánkoson, melyet nyakukra kötnek. Khinai czopfról lévén szó, a khinai borotvákat is megemlítjük. Széles vésőhöz hasonlít, melylyel ugyancsak kell kaparni.

A chinai porcellánok szintén nevezetesek lévén, megemlítjük, hogy ezek közt vannak különféle pattogatott porcellán mutrák is, melyek alap színe olyan, mint midőn az ég báránnyal van tele. Ezen ritka és igen keresett porcellánok úgy készíttetnek, hogy a már kész mázos edény behuzatik vékony és forró mázzal s melegen jeges-vizbe mártják, mely műtét alatt megpatog a máz. Erre meg festéseket raknak s újra behuzzák vékony, átlátszó mázzal.

Gyönyörűek a selyem-himzések, színes szálakkal. Némelyik egész erdőt, madárcsoportot és lepkét ábrázol, és szebbek, mintha festve lennének.

Érdekes házi-szer a tüztartó sárkány is, mely sárkány alakban olyan, mint egy kis hajó s apró rudacsókák vannak benne. Keletázsiban ugyanis szokásban van, hogy a verandán mindig tűz ég, hogy a dohányzók rágyujthassanak. Ily hajócskába teszik tehát az e célra praeparált taplós rudakat, melyek közül egy-egy félnapig is ég. Mellette vannak dohányzó és opium élvező készletek.

A pénzek közt van oly apró is, hogy egy ezüst frtra 500 db esik.

A khinai rendkívüli türelméről tanuskodik egy foltozott üveg pohár. Vanak foltozók, kik az az eltört edényeket és üvegeket apró kapcsokkal úgy összeeskábálják, hogy erősebbek az ujnál.

Kochin-Khina mandarin kalapjaiban és kosárkáiban ismét a fonás ügyességét bámuljuk; gyöngyházzal kirakott bolt czégeiben pedig a pazarlást, házi oltáraiban a véső ügyes kezelését, váltópénzeiben pedig azt, hogy van köztük olyan is, melyből 750 db ér föl egy firtal; de legalább nem bankó. Van együtt egy csomó szerszám is. Az illatszerek tartói szintén fonva vannak s ezekben szivacs, melyre aztán az illatszert öntik és zsebben tarthatják.

Sziám tárgyai közt látunk papírból készült szeszélyes alaku halakat, riki-tó színekkel. Ezeket a lányos házaknál függesztik ki, jeléül, hogy el adó leány van. A hol aztán beveszik, azt jelenti, hogy a leány mátkás.

A fahéj használata általános s a kötelek is ilyenekből vannak sodorva. Láthatunk hamvtartót is, melyben a család az elhunyt megégetett hamvait tartja szobájában, valamint aranyozott fáklyákat, melyekkel halott-égetés alkalmával a máglyát szokás meggyújtani. A szanszkrit nyelv tudósai találhatnak itt szent kéziratokat, talipot-levelekre karczolva. E levelek oly alakra vannak metélve, mint a szíjj, s egy csomóba kötve.

A szöveteket látva, meg kell jegyeznünk, hogy a ruhaszövés Siámban a kormány monopoliumát képezi, s meg van szabva, mily szövetet hordhat az ur és paraszt. E rangfokozat szerint vannak kiállítva a szövetek. Az öltönyök közt van fél-tenyérnyi nagyságu „ködmen” is, mely a paradicsomi fügefalevel szerepét viszi, és madzagokkal erősítik a derékre. Ezt úgy hívják, hogy

„kis leányok füge levele”. Vannak ilyenek érczből is, vagy elefánt csontból faragványokkal. Nem valami költséges öltözék.

A pénzek közt szerepel az ólom, porcellán, és csiga is, az ezüst pénzek pedig golyó alakúak.

A maláji szigettenger tárgyai közt ismét a fonatok, kosarak az elsők, melyekből kalapok, paizsok, ételborítók stb. is kikerülnek. A tál alakú kalapok némelyikét halpikkely fedi. Érdekes a delhi-i királynő kalapja, mert ezt ő maga ajándékozta muzeumunk számára. Egy diszmenet alkalmával Xantus ugyanis felszólította ő felsége egyik tisztjét, ha nem kaphatná-e meg muzeumunk számára a fején levő kalapot. A tiszt alázatosan közölte a kérelmet, s ő felsége kegyes volt rögtön átadni a kalapot.

Az edények nagy része itt fekete agyagból van, de mindenik szép formájú. Látható a „fügelevelek” közt egy ezüsből. Épen egy tallér nagyságu. Ez egy egész öltözék.

Ceylon sziget és környéke, mely önmagát civilizálja, egész sajátos, előttünk új tárgyakkal van képviselve. A rátáng, bambusz és gyékény szolgáltat sisakot, pajzsot, vánkost. Vannak igen finom szövetek gazból, melyeket a ceyloni királyok korában a nők diszruhául viseltek, de jelenleg a gazdagok már asztalterítőül, vagy szőnyegnek használják. A könyvek talipot és pálma levelekre irtják. De hivatalos lapja papírra van nyomva, s beosztása olyan, mint az európai lapoké.

Jáva szigete finom gyapot kelméi nem csak tartósságuk, hanem szép festésük által is kitűnnek. Ezek festése így történik: Egy kis edénybe, melynek vékony csöve van, forró viaszt öntenek, s aztán a kirajzolt formák nyomain a kis csőből kiömlő viasszal utána öntenek minden vonalt. A szövet festékbe helyeztetvén, a viasz helye fehér marad. Majd ugyanazon szövetre másfélét rajzolnak, és ismétlik az előbbi eljárást. Az így festett szövetek igen drágák.

Eredeti szerszám a tolvajfogó is. Az éji öröknek ugyanis egy nagy kétágu villa van kezükben, csakhogy e villa kétága tüskés s e tüskék viszáson állanak. A tolvajnak ezt veti nyaka közé, mely aztán úgy megfogja, hogy ha futni akarna, a tüskék husát tépnék ki. Így kísértetnek az osztó igazság elé.

A Mollukkok lakói oly boldog időben élnek, hogy még nem ismervén a vasat, fegyvereik is csak nyilakból, mérges szálkákat fuvó csövekből és dorongokból állanak. A dorongok ellen aztán nádból van pajzsuk, mely 3–4 lábnyi hosszú és fél lábnyi széles, s egy fogantyú segítségével védelmezik általa magukat.

Szumátra fonott tárgyai, primitív fegyverei hasonlók a Borneo szigetbeliekhez. Itt a dájek ékszerek a legfeltűnőbbek. Ölnyi hosszúságu rézdrótokat kanyargatnak karjukra derekukra, lábukra, s fülökbe félfonnyi réz függőket aggatnak. Itt a „füge levél” már akkora, mint egy törülköző. Vannak azonban a harmatok ellen ujjasok is upafa kéregből.

Látunk két füstölt emberfőt is. A dájek ugyanis hazaviszi ellensége levágott fejét, és füstön tartja. Némely községnek külön ily füstölt fejtartó Walhal-

lája van. Az itt levő két fej két falu közt pörtárgyát képezte, s mivel nem tudtak kiegyezni, az uralkodó Xantusnak ajándékozta.

Csak nagyon röviden soroltuk itt elő az érdekes tárgyak közül azokat, melyek hirtelen megragadták figyelmünket. Több nap szükséges, hogy csak nagyjából megismerkedjünk a gyűjteménnyel, melyben sokszor a legkisebb, vagy első pillanatra igénytelennek látszó tárgyak a legfigyelemre méltóbbak.

Fölváltva szóltunk mübecsü darabokról, raritásokról, jellemzetes darabokról, hogy a változatosságnak némi vonását feltüntessük.

Pár nap múlva tárva lesz a közönség előtt az egész gyűjtemény, s a részletes lajstrom segítségével könnyen áttekintheti. Mi csak figyelmeztetést irtunk, s jeleztük, hogy muzeumunk mily nagy mérvben érdekesbült.

A gondos, tapintatos gyűjtésért és fáradozásért pedig Xantust illeti nagy dicséret, kinek muzeumunk körül igen nagy érdemei vannak, mert már Amerikából is oly érdekes madár-gyűjteménnyel látta el, hogy ritkítja párját. (Ellenőr III. évf. 1871. máj. 20. 246. sz. [2–3.] o.)

Népisme kiállítás.

A magy. nemzeti muzeumban az ünnepek után meg fog nyitni azon népisme kiállítás, melyet Xantus János Keletáziában a közoktat. miniszter megbízásából országos költségen tett utazása alatt gyűjtött s 23 hóig tartó utazása közben a magy. nemz. muzeumnak megküldött.

A népisme tárgyak következő országokra, államokra s szigetekre terjednek ki: Japán, Khina, Kohin-Khina, Sziám, Maláji szigeteken Ceylon és környete, Java, Szumatra, Molukkák, Borneo.

A Kohin-Khinában szerzett nagy gyűjtemény a szállítóhajóval elsülyedt; mindamellett is oly mérvű gyűjteményt láthatnak itt muzeumunkban ezen érdekes államból, minőt Anglián kívül Európában nem találunk.

Művészi készítmények ezek, tikkfából, gyöngyházzal rendkívül ügyesen és mesterien egyberakva, továbbá asztalos és ács kézi szerszámok, melyeket méltán megbámulhatnak európai kézműveseink is.

Általában Xantus János az általa bejárt országokban a szoros értelemben vett népisme gyűjteményen kívül természetrajzi gyűjteményt is szerzett, részint vásárlás, részint saját fáradozás által oly mérvben, melyhez képest például a Louis Filep által Franciaország részére nagy zajjal s nagy áldozatokkal hozott cikkek bár pénzértékben talán nagyobb becsűek, de nép, növény és állatországi ismék tárgyában csekélyebb értékűek.

Xantus János ugyanis az összesen csak 38,000 frtra menő költségekből, a következő tárgyakat küldte a magy. nemz. muzeum illető osztályörének:

Emlős állatot 171, csontvázat és koponyát 56, madárbőröket, kitömésre 771, madárfészket és tojást 220, kigyót, gyikfélét és teknőcöt 1362, halakat 4524, rovarokat 53748, rovarfészket 17, rákféléket stb. 3868, pókféle állatokat 4100, csigákat és kagylókat 16500, korálokat 300, sugárállatokat és féregfélét 413, növényeket, magvakat, stb. (6223 faj) 65000, ásványokat s kövüle-

teket 428, érmekeket, pénzeket stb. 976, könyveket, kéziratokat, stb. 500 példányt.

Ezen gyűjtemény pénzértékét azt hisszük szívesen, sőt köszönettel kifizetné érette Európa akármelyik muzeuma, vagy akármely ritkaság kedvelő tudós, kinek a tudományos szenvedélyekhez pénze is van. Sőt kifizetné ez magamagát bármely életre való vándormuzeum tulajdonos kezeiben.

Szerintünk azonban ily gyűjteménynek más fontosabb nemzetközi kereskedelmi s közmívelődési célja van. Ezen célnak kellett a közoktatási miniszter előtt lebegnie, midőn a keletázsiai utazást mint országos fontosságú s országos költségen létesítendő vállalatot pendítette meg. Jól tudják s értik e cél jelentőségét kivált a bécsiek, kik saját előnyeikre fogják kizsákmányolni még a Xantus gyűjteményeit is. S azt hisszük felesleg volna a gyűjtemény részleteit ezen szempontból ismertetni és taglalgatni. A gyűjtemény tárgyai szóljanak önmagukért; a közönség pedig ítéljen a tényekből s bizonyosan azon meggyőződésre fog jutni, hogy: egy ily kiállítás fentartása, ápolása, gyarapítása a legjobb nyitott könyv egyrészt természetbarátaink, másrészt iparosaink és gyárosaink vagy a kereskedelmi világ számára, melyből nemzetközi érdekeinket kiérthetjük s előmozdithatjuk.

Csak egy iparágat emelünk itt ki: a szövetygyártást, mely mikép a kiállítás tárgyaiból láthatjuk bámulatos tökélyre van vive, – de csak a főurak számára, mert gépek nélkül készítették s így p. o. Jávában a fonás 200–250, a festés 300–400 szorta több időt igényel mint nálunk, vagyis nálunk gépek segítségével egy munkás két-háromszáz szorta több szövetykalmét készít mint készítenek Keletázsia népei, melyek bár szeretik a szép czifra könnyű szövetyeket, de nagyrészt ruhátlanok.

Ezeket felöltöztetni, ezek számára iparcikkeket vinni oly áron, hogy azokat a nép megszerezhesse, vagy oly terményekért, fűszerekért, melyekben Keletázsia népei bővülkednek: nemde szép feladat, mely egymaga elég arra hogy meggazdagítson egy országot.

Ajánljuk tehát e gyűjteményt kivált eme szempontokból nemcsak a nagy közönségnek, de az illető szakférfiaknak is. kik jól tudhatják, hogy Nyugateurópában nem versenyezhet az ottaniakkal a magyar gyártmány, kivált mig Bécsen keresztül kell mennie.

A népisme kiállítás kulturai jelentősége hasonló fontosságú, melyről azonban korlátolt terünk nem engedi hogy jelenleg részletesebben szóljunk. (Magyar Ujság V. évf. 1871. máj. 20. 115. sz. [2.] o.)

Xantus néprajzi gyűjteménye.

(A múzeumban).

(y.) Pünkösöd után a fővárosi és a fővárosban megforduló közönségnek rendkívül érdekes új látványa lesz, melyhez igen könnyen és olcsón (egészen ingyen) juthat.

Nevezetesen a múzeum természeti tárában, melyet most Frivaldszky János épp oly buzgalommal, mint szakértelemmel rendez, meg fog nyilni a Xántus János kelet-ázsiai néprajzi gyűjteménye, mely által a múzeum s az egész ország igen jelentékenyen gazdagodott.

Nekünk alkalmunk volt látni Németország több híres ethnographiai múzeumát, de japáni, khinai, borneói s jávai tárgyakból sehol sem láttunk érdekesebb és tervszerűbben összeszedett gyűjteményt.

Xántus János, ki ily föladatra nem csak teremve, hanem kitűnően képezve van, tegnap délelőtt meghívta a sajtó képviselőit, hogy bemutassa nekik ama távol földek gazdag ipari és természeti tárgyait, melyekről hazánkban eddigelé igen kevés fogalom volt; oly kevés, hogy a kelet-ázsiai expedició alkalmával olyféle ipartermékeket küldtünk ki bemutatásra, melyeknél a „khinézerek” és szomszédaik hasonlithatlanul kitűnőbbeket képesek előállítani. Szóval tanítani vállalkoztunk ott, a hol izlés, forma, kézügyesség és anyagfőhasználás tekintetében magunk is igen sokat tanulhatunk. Jobban mondva: tanulhatnánk, ha módunkban állna ily messze földekre utazni; de épp azért, mivel ezt csak igen kevés ember teheti: állítják föl az oly múzeumokat, gyűjteményeket, melyek kivonatát és tükrét adják a távol élő népek ipari és művészeti tevékenységének.

Nálunk eddig senki sem gondolt néprajzi gyűjtemény létrehozására, s ha a kelet-ázsiai expedició alkalmával nincs magyar kormányunk (s abban egy Eötvös báró), s ha ezenkívül nincs Xántusunk, akkor bizonyára még maig is Berlinbe vagy Münchenbe kellene utaznunk, hogy Kelet-Ázsia mőtárgyait megismerhessük.

Derék dolog azonban, hogy a kezdet egyszerre ily gazdagon jelentkezik nálunk. A természeti tár egy tágas termében tizenkét nagy üvegszekrény van telerakva Japán, Khina, Kokinkhina, Ceylon, Jáva, Siám, Borneo, Summatra, a Molukka szigetek stb. sokszinű, alakú és használatú tárgyaival. Mindössze 2,533-ra megy a darabok száma. A baj csak az, hogy e tárgyakra nem egy, hanem sok terem kellene, mivel most, elegendő tér hiányában, a cikkeket – úgy szólván – egymás tetejére kellett halmozni, szoritani, s így a néző figyelmét – legalább az első alkalommal – sok cikk elkerülheti. Mindamellett a rendező kéz és értelem különös ügyességét tanúsítja, hogy még így is oly helyesen van a tömérdek tárgy összeállítva, hogy egy sem vesz el közülük, s mindenik a saját jelentősege szerint válik ki a csoportozatokból.

A művész, az iparos, a tudós, a mezei gazda nagyon sok ismeretet szerezhet ez üvegszekrények előtt, melyek megtanítanak bennünket az emberi erő különös becsülésére, látva, hogy még a vadaknak tartott borneóiak és molukkok is mily ügyesen és sokszor mily izléssel tudják céljaikra főlhasználni a jó természet adományait, noha a civilizációtól egészen el vannak szigetelve.

A japániak különösen kitűnnek formaérzék, izlés és változatosság által. Papír iparuk bámulatos. Mily márvány- és aranypapírt készitnek bambuszból; olajpapírjaikból pedig öltönyöket (egy barna felsőkabát ily olajos fekete pa-

pirból elég öt óra a viharok közé járó tengerésznek is): kárpit-mintáik pompásak, pókháló-vékony papírra vagy átlátszó selyemre festve. Térképeik pontosak. A Jeddóén minden ház megvan. Könyveik illusztráltak. Szinezett ábráik igen csinosak. A szövött és fonott művek kitűnőek, s ily szép lámpáik, kosaraik, fénymázás szelencéik s gyönyörű mivű fényüzési cikkeik az európai delnőknek sincsenek. Hát a sokféle legyezők, a tarka, aranyos utcai nőruha, a különös gitár, fuvola s más hangszer, porcellánok, mázos tálcák, himzetek, stb. mennyire igénybe veszik az európai ember bámulatát! Xántus a pénzekből (a legrégebbeken kezdve), a nyertermékekből, kivált a selyemből, a házi és ipari eszközökből, a fegyverekből nyomtatott és irott művekből, festésekből és rajzokból birodalmonként igen érdekes gyűjteményeket állított össze, tekintettel a különfélelegre. A nőlátogatók látni fogják ott khinai és japáni testvéreik majd minden toilette-eszközét, tükreit, használati cikkeit, kelméit, sőt egészen felöltötött mintákat is, s valószínű, hogy egyik másik gyönyörű műnél, például az utazó japáni hölgy ezüst evőkészleténél, nem annyira szánakozással fognak (mint tán eddig) tekinteni a messze Kelet-Ázsia hölgyeire, mint inkább egy kis irigyléssel is, noha egész állapotukat még sem fogják irigyelhetni. Látunk a tárgyak közt egy színlapot is a yokohámai színházból, s zománcos bronzedényt oly iparágból, mely már Japánban is kétszáz éve kihalt.

Khínát szintén gazdag gyűjtemény képviseli. Sajátszerű festései, templom-edényei, pénzei Krisztus előtt 1500 évvel kezdve, selyemszövegetei, remek legyezői, mesteri elefántcsont-faragásai, filigrán ezüst művei, oltárképei, könyvei (melyek egyikében le van írva és festve, hogy mit lehet látni a másvilágon, a persákat például állatfarkkal), bonctani táblái, lámpái (egy köztük kecskeszarvból), rizspapírra festett állatképei, a sok szép porcelán, selyem, gyékényfonat egyiránt meglepők. Van egy 1174-diki természetrajzi munkának: a „Puncaub”-nak egy 1479-diki kiadása, madarak ábráival. Khinai modern költők 1800 diki diszkiadása. A hongkongi hirodó (napilap) egy száma. Kiáltványok. Hangszerek, sajátosan primitívek, stb. A kokinkhinai részben látjuk az ácsok és asztalosok szerszámait, mesterséges nádfonatokat, női és mandarin-kalapokat, melyek sajátos alakokkal bírnak, napernyőt olajos papírból, régi bálványokat aranyzott fából, stb. Jáva művei közt igen szép nádfonatokat aranyos mázzal, színes gyapotkerméket, viasszal berajzolt igen szép szövegeteket, a régi hindu korszakból egy nagy bronztálat, technikai tárgyak (például gyapot-tisztító prés stb.) mintáit. A ceyloni szekrényben talipot-levélre stylussal irt könyveket, köztük a „Marahanso” (a ceyloni királyok történeteinek) második kötetet, elefántpénzeket, budhista papok napernyőjét, a szingál nyelvű ceyloni hivatalos lap egy számát (1868. dec. 31. kéről), mely alak- és beosztásra nézve európai lapjaink némelyikéhez hasonlít. A maláji szigettengerről egy diszkalapot, melyet a delhi-i szultánné egy körmenet alkalmával saját fejéről ajándékozott Xántusnak, vagyis a nemzeti múzeumnak; egy kis leány egész öltözetét, mely bizony nem több, mint egy ezüst

fügefalevél zsinóron; égetett fekete agyagból különös alakú edényeket; színes pálmalevelekből készített étékborítókat a legyek és egyéb állatok ellen, stb. A si ámi osztályban szent kéziratokat szanszkrit nyelven, talipot-levelekre karcolva; különös festett papirhalakat, melyeket azelőtt a házakra akasztottak ki, jeléül, hogy ott „eladóleány” van; egész zenekar különös hangszereit; Budhaszobrokat; hamvtartókat, melyekben az elégetett rokon hamvaiból tesznek el egy részt; igen szépen vésett óriás bronzvázát; a különféle osztályok ruhakelmeit; mindenféle, többi közt porcellán-pénzt; üvegcseréppel berakott favázákat, gyönyörű porcellán-csészéket, festett papir-álarcokat, melyeket papok használnak a vallási meneteknél. Borneo szekrényében az ellenség füstölt fejei mutatják, hogy e nép vad; az ipartermékek pedig, a ratangból font gyönyörű kalapok, a bambuszkosarak, a nők náduputtyonjai, a talipot-pálmák leveleiből csinált dobozok, sajtáságos karperecek, a falusi biró (dájek) hivatalos botja, a szövetek, melyeket minden nő maga készít, mind arra mutatnak, hogy a vad nép is mily sok ügyességgel, leleménnyel izléssel, bir. A sumatrai sokféle hangszer a zene kedvelését bizonyítja. A Molukkák szigeteiről való festett és aranyzott bálványok csodálatok népkézelemről adnak bizonyosságot; a páncélos állat pikkelyeiből készült kalapok sajtászerű benyomást tesznek ránk; a földmívelési és ipar-eszközök mintái pedig fogalmat adnak munkálkodásukról.

A nagy tárgyhalmazból csak keveset érinthetünk. A „Leíró sorozat” (katalógus) ki van nyomva, ára csak 20 kr., abban minden tárgy föl van sorolva.

A néző méltán kérdi: hol vett Xántus ennyi időt és pénzt a gazdag gyűjtemény összeszerzésére? S akkor azt kapjuk feleletül: ez csak egy része annak, a mit ő gyűjtött; van ezeken kívül majd százezernyi állat, köztük kitömött orangutánok, rhinocerosz, jávai vadtehén, a mi házi teheneink összülője, gazdag korall-gyűjtemény, 65,000 növény, tömérdek madár, rovar, kigyó, csiga, gyík, stb.; etnographiai albumok, stb.

Mennyi munka kellett ezek összeszerzésére, gondos elpakolására, megjelölésére, stb.! Pedig még egy kokinkhinai gyűjtemény el is sülyedt a tengeren, a hajóval együtt.

S mibe került mindez?

Huszonhárom hónapba s mindent összevéve 38,000 frtba (holott a szállításért és biztosításért magában is 13,000 firtot kellett fizetni).

S akadt egy pár copfos képviselő, kik a pénzügyi bizottságban sokalták a pénzt. Menjenek el megnézni e gyűjteményeket, s bizonyára röstellkedve fognak bocsánatot kérni Xántustól, ki az egész ország köszönetére tette érdemesé magát.

És vajha e gyűjteményeknek folytatása következne! Más országokba is kellene évenként küldeni gyűjtőt. S Xántus Jánosnál buzgóbbat, szakértőbbet nem küldhetnének soha!

(Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. máj 20. 115. sz. 514–515. o.)

Tessék, tessék, most kezdődik!

Mit láthatsz meg, s mit nem láthatsz a muzeumban?

Láthatsz itt vizilót, s nem láthatsz hajh, Rimanóczit.
Hallhatsz itt pávát, s nem hallsz talián operistát.
Láthatsz mammutot, és nem látsz főrendi tagot, hajh.
Láthatsz cameleont, s nem láthatsz Lágyszívü Virgilt.
Láthatsz bőregeret, s nem láthatsz Pulszkicsi Gusztit.
Láthatsz más fészken kakukot, s nem: germanizátort.
Láthatsz rákokat is, nem láthatsz Rákosit ámde.
Láthatsz arslánbőrt, s nem látsz belebujva gavallért.
Láthatsz sok papirost, bankót nem látsz de körömnnyit.
Minden láthatlant ám bőven pótol e példány:
Láthatsz orrszarvut, – és láthatsz Pulszky Ferenczet!

Xántus Yánus

(Az Üstökös XXIII. köt. 1871. máj. 20. 21. sz. 248. o.)

Xántus János keletázsiai gyűjteménye.

(Egy séta a pesti nemzeti muzeumban.)

A lefolyt hétről mit írjon a szives olvasónak e lapok tárcza írója? – Ez volt a kérdés.

A vasárnapi lófuttatásról? Ez először keveseket érdekelne, de másodsor meg elkésett valami volna?

Tanuljunk most az egyszer – gondolta magában a tárcza író s ha önöknek szives olvasók, nem lesz rá észrevételük – elfogja vezetni Xántus János derék hazánkfiának keletázsiai gyűjteményébe.

*

Xántus János keletázsiai nagybecsü gyűjteményének legnagyobb része, különösen az ethnographiai már rendezve van és rövid idő alatt átadatik a nyilvánosságnak. Nekünk ma a nagyszerü gyűjtő személyes bemutatása mellett volt alkalmunk e gyűjteményt megtekinteni és mondhatjuk, ez nem csak természetrajzi és ethnographiai tekintetben leggazdagabb Európában, de ok-szerün felhasználva iparunkat is nagy mértékben képes lesz előre vinni.

Az eddigi hasonló gyűjteményekben, pl. a triesztiben is, az volt az elhibázott dolog, hogy jobbára egyes diszművekre volt fektetve a fösúly, mig Xántus leginkább odatörekedett, hogy a chinai, japáni és általában a keletindiai kézmű ipar termékei fötekintettel a hasznosságra és a kiviteli tökélyre, legyenek gyűjteményében képviselve.

És e tekintetben, jó lélekkal mondhatjuk, együtt van minden, amit nem csak megtekinteni érdemes, hanem amit iparosainknak tanulmányozni is hasznos. Például a nádfonás, mely e népfajoknak ugyszólván legerősebb olda-

la, továbbá a chinai papír gyártmány, a selyem és rostfonás, a porcellán festés, emaillezés, a faragás elefánt csont, ében és gyökérből oly gazdagon van képviselve; hogy abból iparosainkra megbecsülhetlen haszon háromolhat.

A papír kiállításban legérdekesebbek a falszőnyegek, melyekről bizvást és sok anyagi siker kilátásával másolhatnak itteni gyárosaink is, mert e tekintetben a chinaiak az izlést a kivitel tökélyével a legnagyobb mértékben egyesítették. De a vízfestészet és a himezés terén is meglepő eredményt mutatnak föl olyannyira, hogy azt nálunk, a szín elevenségét illetőleg utánozni talán senki nem bírná. A porcellán-gyártmányok festése tekintetében a gyűjtemény valódi minta-példányokkal rendelkezik s azon bizarr alaku edényekből, melyek itt kitéve vannak, sokat át lehetne ültetni hozzánk is. A japániai különös tökélyre vitték a papírlemez gyártmányokat. Készítenek például tisztán papírlemezről bámulatos messziségre vivő nyilakat, sisakokat; melyek oly kemények, hogy a puska golyónak is ellenszegülnek, edényeket, melyek a legforróbb theát kiállják és tűzön melegíthetők.

Páratlanul művészi kivitelű példányokat bir e gyűjtemény a bronce vázából és diszművekből, fegyver művekből és ékszerekből is.

Vannak ebben a mai keletű iparcikk mellett érdekes régiségek is. Így például ott látja az ember China östörténelmének egy ezerévesnél jóval idősebb nyomtatott példányát, hasonló régi orvosi és fűvészi oktatómunkákat ábrákkal illusztrálva; Jeddó városának egy nevezetes, igen régi egyetlen térképét, hártára és bambuslevelekre Stylussal irt régi könyveket közönséges és aranymetszetű kiadásban, a japáni császárnak azon eredeti proclamációját, melyben az osztrák és magvar birodalommal kötött kereskedelmi szerződés ratificációját népével közölte, a japáni kormány hivatalos lapjának egy példányát, mely nem nagyobb mint nálunk egy jókora levélboríték lenni szokott, egynehány japáni és chinai művelt kisasszony szerelmes levelét eredetiben, a chinai legnagyobb nyomtatott napilapot, számos phantastikusnál phantastikusabb apró és nagyobb Buddhát, bálványt, szentet, oltárképet, vadaknak fából faragott, kirívó színekkel tarkított és rúttul vigyorgó isteneit, melyeket Xántus részint drága pénzen, részint csellel és erőszakkal hódított meg nemzeti múzeumunk számára, chinai kisasszonyok czipellőit, melyek kicsinyek volnának nálunk egy nyolcz hónapos csecsemő lábára is, aranynyal átszőtt divatköpenyeket, ragyogó madarak tollából készített legyezőket és napernyőket, nagy leveses tál alaku, szarvasbőr vánkoston ülő harangokat, melyekkel isteni tiszteletre hívnak a Mandarinok. Sikerült Xántusnak egy kényes chinai asszonyság egész toilett asztalkáját is megszerezni összes titkaival, mint pl. festékeivel, szemöldök pingáló ecsetjeivel, több rendbeli fésűivel és bambuszrost toupéival együtt.

Szóval lesz itt mit nézni azon hölgyeknek is, kik magukat a jávai, a borneoi, sumatrai, celebesi, japáni és chinai divat iránt ohajtják tájékozni.

Sőt mi több, Xántus ur még arról is gondoskodott, hogy a különben paradicsomi mezben járdogáló vadkisasszonyok sajátságos, régi két garas nagy-

ságu ércz előkötőiből is szerezzon egynehány „hiteles” példányt, mint amely a férfi közönséget nem kevésbé fogja érdekelni.

Hasonló apodicticus példányokat hozott Xántus ur azon hal formájú papirkészítményekből is, melyeket az egyik keletindiai szigeten a leányos házak elé szoktak kifüggeszteni a gondos apák azon célból, hogy a szerelmes urfiakat értesítsék, miszerint most már szabad a vásár! Mert aki előbb merészelve a kisasszonykákhoz vakmerőn közeledni, annak ugyancsak meggyülne a szigorú apákkal a baja.

Zenészeinkről sem feledkezett meg Xántus ur, s hozott magával annyiféle instrumentumot, a kigyóbőrrel bevont csodálatos alaku doboktól kezdve, a hosszunyaku mandolinon, a három öles bambuszfagotton, a sajtyszerű harangokból és érclemezekből alkotott czimbalmon folytatva a trombiták minden fajáig, hogy bátran föl lehetne vele szerelni bárom japáni bandát.

Ennyit a gyűjtemény népismei részéből; a természetrajzi, melyet Xántus magával hozott, talán még ennél is gazdagabb, de még nincs rendezve. A négy óriási vörös utáncs, (orángutáng) azonban már elfoglalta helyét a ketreczekben, persze hogy igen szeliden, azaz – kitömve. Ez állatok magassága körülbelül öt láb, a fejalkatuk hasonlatossága után bizony bizony megtörténik, hogy az ember, ha még oly jó keresztény is, elhiszi egy pillanatra, hogy mi emberek, a majomtól származtunk. E példányokat, melyekhez hasonlókkal Európának egyetlen egy muzeuma sem bir, maga lőtte Xántus iszonyu magasságu fákról, hol azok rendszerint tanyáznak.

Rhinoceroszt is lőtt, ez azonban még nincs kitömve, mert harmadfél hüvelyknyi vastagságu bőre nem igen akar megázni annyira, hogy kidolgozni lehessen. Ez is egyetlen példány lesz muzeumunkban.

Ennyit futólagos megtekintés után irányadásul és figyelmeztetésül azon polgártársainknak, a kik Pestre feljöve – bizonyosan nem mulasztandják el e nevezetes gyűjteményt megtekinteni.

X.

(Szabad Polgár I. évf. 1871. máj. 21. 21. sz. 170–171. o.)

Különfélék.

– A keletázsiai gyűjtemény, mely a m. n. muzeumban az ünnepek után a nagy közönség számára meg fog nyitni, az orsz. m. iparegyesület tagjai által, mint a kiket a gyűjtemény első rendben érdekel, előbb is tüzetes szemle alá vehető. Xántus ur, ki a gyűjtemény rendezésével meg volt bizva, késznek nyilatkozott a kézműves és gyáros szakértőknek személyesen megadni mindazon felvilágosításokat, melyek a nagy gyűjtemény megérthetése céljából kívántatni fognak. Miután előre látható, hogy a gyűjtemény megnyitása után a tömeges látogatás nem igen fogja megengedni a közelebbi tanulmányozást, azt hisszük, hogy az egyesület érdekelt tagjai örömmel fel fogják használni a nekik nyújtott kedvező alkalmat eme ipari szempontból nagyon becses és érdekes gyűjtemény megszemlélésére. A gyűjtemény a tagsági jeggyel

bíró tagokra nézve látható május 27-ikig a délelőtti órákban a magyar n. muzeum természetiek osztályában (II. emelet).

(A Hon [Reggeli kiadás] IX. évf. 1871. máj. 23. 118. sz. [2.] o.)

Rövid hírek.

Xántus János a kelet-ázsiai néprajzai gyűjteményt jövő szombaton az ipar-egylet tagjainak fogja bemutatni és megmagyarázni. [...]

(Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. máj. 24. 118. sz. 562. o.)

A „KELET” TÁRCZÁJA.

Pesti levelek.

VII.

Pest, máj. 19. 1871.

Ritka élvezetben részesített ma néhányunkat Xánthus János. A közelebbi napokban szives leveleket intézett volt a szerkesztőségekhez, ma délelőttre meghívá őket a m. nemz. muzeum természetiek osztálya helyiségeibe, hol az általa, tavalyi kiküldetése alatt Keletáziában országos költségen beszerzett népisme tárgyak gyűjteménye már fölállítva és rendezve van; s mielőtt pünkösöd után a nagy közönségnek is megnyitatták, a hirlapoknak akarta bemutatni először. Én, megvallom, a „Kelet” jogán értettem magamra a meghívást, mely egy Szerkesztő barátomnál esett értésemre, s most kötelességemnek tartom mindenekelőtt a „Kelet”-ben számot adni első benyomásaimról.

Nem oly könnyű dolog, mint tisztelt olvasóim talán gondolják. Több mint harmadfélezer tárgyon futottunk át, kevesebb mint harmadfél óra alatt, a leg-tarkább vegyületben. S mily tárgyak! egy tőlünk távol eső, idegen világ saját-lagos iparának soknemű termékei, melyekhez – legnagyobb részben – nálunk semmi sincs a mi hasonlítható volna, egy részének még használata vagy rendeltetése is hosszabb magyarázatot igényelne.

Nagy teremben, üvegszekrényekben, többnyire gyönyörű világossággal rendezve, itt-ott azonban a tárgyak sokasága s a tér szűke volta miatt tulságosan halmozva, meglepő csoportozatokban látjuk itt Japán, China, Kochinchina, Sziám, A maláji szigettenger, Ceylon és körzete, Jáva, A molukkák, Szumátra, Borneo kézmű-iparának termékeit; mert a természetrajzi szintoly gazdag s ritkabeccsű gyűjtemény egészen külön van s most foly még rendezése (egyrészt kikészítése) és fölállítása.

A főbenyomás, mit ez ethnográfiai gyűjtemény, melyhez hasonlóteljességüvel azokról az országokról egy európai muzeum sem bir, az emberre tesz, rám legalább tett: a bámulat, meglepetés s gyönyörteljes csodálkozás benyomása, általunk egy részt vadaknak, mindenesetre az európai civilizációtól hátramaradottoknak tartott népek képzelhetlen tökélyre fejlett kézműipara láttára. Olvassuk sokszor, hogy Japán, China, a kézműiparban mennyire felülmúlják, egyes dolgokban kivált, Európát. Régi dolog, hogy az ipar fejlődése nálok századokkal megelőzött minket. S mégsem voltam elké-

szülve ilyesmik látására. De még kevésbé arra, hogy Ceylon, Jáva, Szumátra, a polgárosulástól egészen elzárkózott Borneo ipartermékei közt is annyi bámulásra méltót találjak.

Japánon kezdtük a szemlét, Xánthus vezetése s jellemző értelmezése mellett. A papir-ipar termékei itt a legbámulatosabbak. A bambusznád finom hártyaiból és rostjaiból, valamint selyemből készült képzelhetlen finomságu papírok, mindenféle használatra, írásra, nyomtatásra, csomagolásra, festvényeknek, falkárpitoknak, függönyöknek, követik egymást. Semmi sem oly szép mint a többnyire kézzel festett kárpitok és falszőnyegek, melyben a rajz geniálitásával a színezés üdesége versenyez; papírojok átlátszó finomságu s azért a falon először fekete papírt ragasztanak alapul, arra a festett falszőnyeget, melyen a setét alapszín áttetszik s meglepő hatást gyakorol. A papir-iparhoz sorozom; a könyveket is, melyek közül a képes iskolakönyvek tűntek föl leginkább pl. japáni növények, japáni halak, japáni madarak, színezett képekkel, tudományos rendszerben s igen jó ábrákkal ellátott iskolakönyvek. Aztán egyes iparágak (rézbányászat, vas-öntés, selyemszövés stb.) tankönyvei képekkel; a japáni birodalom részletes térképe, Jeddo alaprajza, az óriási város minden egyes épületeig menő részletezéssel stb. A kosár- és gyékényfonás mestersége is a legnagyobb tökélyig s az izlés ritka művészetéig van vive; e részben is nagyon gazdag e gyűjtemény; kosarak, szőnyegek, tálczák, kalapok, rosták, szelenczék stb. váltják egymást, a mesterségbeli ügyesség, a kiviteli tökély s a műizlés megannyi mintái. A porcellán a chinaival versenyez; szépségre – első tekintetre legalább előttem – felül is mulja azt. A mintegy 80 számot magában foglaló gyűjtemény lehető teljességgel képviseli a különböző anyag-, alak-, festés- és ízlés-modorokat; nekem a jeddói tojáshej-porcellán leginkább tetszett, nevének igazán megfelelő finomságával. A selyem-példányok: nyers selyemben, szövetekben, fényüzési cikkekben, kész öltönyökben, egyik szebb a másiknál. Nem állnak hátrább a bronzművek, melyekhez szépségben hasonlókat nürnbergi díszműáru kereskedéseink legdrágább darabjai közt hiába keresünk. Hát a festett, kerek, leveles, könnyű napernyők tarka gyűjteménye: bambusz- meg papir- vagy selyem-anyagból! Papier-macheból szebben dolgoznak mint a francia díszmű-készítők; egy főrangú delnő toilett szekrénye, ékszertartója, gyöngyházkirakattal megörvendtetne akármilyen királynét! – A fegyverek közül csak azt a rövid kardot említem, melynek nemes rendeltetése: hogy a párbaj-esetben becsületbiróság által halálra ítélt lovag, sajátkezüleg hasítsa fel a hasát vele; harikári a neve. Még csak a pénzekre vessünk egy futó tekintetet, melyek a legrégebb időtől maig, mintegy 120 darabban vannak képviselve; és siessünk Japánból, hogy maradjon időnk a többire is. (Vége következik.)

*

Chinában a papír-ipar ugyanazokat a bámulatos és gyönyörű mintatermékeket mutatja. A mi legfinomabb papiraink valódi durva bivalbőr ezekhez; s a szalmapapír, mely írásra itt nem való, esetlen gyurma a chinai levél-papírok mellett, melyeken a viznyomásnál finomabb, remekszép alaprajzok diszlenek, hogy a levélíró levele tárgyához képest válogathasson közülök, mintha előre a hangulatot akarná megadni ahoz, a mit ír s olvasni akar. De a mi a papírt holt anyagból élővé teszi: nézzük a lapokat, könyveket stb., melyek Chinában készülnek. A hong-kongi hiradó 1869. november 18-ki száma van itt kiállítva. Ez a lap oly tisztos koru, hogy hozzá képest a Pesti Napló s Vasárnapi Ujság, sőt a Times és Journal des Debats, tegnapi csecsemők. 1100-ban alapított s azóta folyvást jár, tehát nyolczszázadik évfolyamát futja már csaknem s 80 ezer példányban nyomatik jelenleg. A panczaub czimű természetrajzi munkából, mely 1174-ben jelent meg nyomtatásban először, itt egy aránylag új kiadás, az 1479-ki van meg. China őstörténelméből pedig az 1307-diki kiadás. Az újabb irodalom termékei közül buddhista imakönyvet, chinai régi s újabb költők kiadásait, történelmit, földrajzi, természetrajzi tankönyveket és diszműveket, felső mathesisi (1740-ből), népismertetési, anatómiai, heraldikai, lóidomitásról s bűvészetéről szóló s isten tudja hány más ismeretágba vágó műveket találunk. A naptárok közt egy száz esztendő s kalendárium, 6 rőf hosszú szép fametszetben, egy lapon, mikroskopi apró betűkkel van nyomva. Con-fu-cse élete hatása, ritka szép disznyomat a legfinomabb bambusz-papíron. A falragaszok, színlapok, látogató név- s czimjegyek, hivatalos hirdetések és kiáltványok: egész gyűjteménye, megannyi érdekes curiosum. A papírművek közt iratokat és nyomtatványokat élénken szinezett kézi-festések váltják fel, melyek a mi 13–14. századi festvényeinkhez feltűnően hasonlítanak. A nád, gyékény, bambusz-szövetek a japániai folytatásai, különböző alakzatok- s modorokban, ugyanezen ízléssel s tökélylyel. A bambuszlevélből mesterségesen készített felöltők, esőköpenyek, a mi hosszúszerű gubáinkhoz hasonlítanak, csakhogy czélszerűbbek, mert az eső lesiklik levél-fürteikről. Elfeledtem említeni Japánban, de itt ismét előkerülnek a sajátlagos zeneszerek, kezdetleges cziterák és gitárok, vonós hegedük, egyhangu tompa zenéjü dobok stb. A mesterségesen fonott czirókseprükben nagyon gyönyörködtem, oly könnyű, tartós, ügyes jószágok, hogy nincs párjuk. Ép oly könnyü, erős a hajlékony és roppant nagy íj, mely bambusz-szárból készítve s a kemény aczélhegygyel ellátott nyilvesszót biztos lövésre veti több száz lépésre. A chinai porcellán-kiállítás még gazdagabb s több oldalú a japánnál. Nem is kezdek részletezésébe a tömérdek váza-csésze, tál, kanná s egyéb mustráknak; de emlitem a nankingi (szétrobbant) hires torony egy tömör L alakú tégláját; s a többieket szépségben, könnyűségben, finomságban felülmúló kántoni porcellán-mustrákat. A thea-készletek: egész muzeum; köztök egy roppant thea-tál, állványon, rendkívül szép márvány-vörös mázzal, ragadta meg figyelmemet. A legyezők százféle, szeszélyes, izletes alakokkal s szerkezettel gyönyörködtetnek; köztük egy áttört elefántcsont mivü a legszebb – s

átvezet a csodaszép faragványokra e fehér agyar csontból; apró szobrok, bámulatos szekrénykék s tokok és szebbnél szebb diszművek láthatók itt; egy ékszer-szekrény különösen remek műve a türelemnek és izlésnek. Apró csecsebecsék, gyermekjátékok, minőket porcellánból hölgyeink etagére-jein látunk, százával vannak itt beszerezve, s bennök a chinai élet és humor gazdag sokféleségében mutatkozik. A női toilett semmit sem enged a párisi delnőknek; de a chinai nő-czipők, alig négy □ hüvelyknyi aprósága csaknem hihetetlen ferdeségét, furcsuságát mutatja föl annak. A szobrok közt Buddha az isten s Konfucius a próféta szerepelnek; de a könyör-anya, az ő szüz-Máriájok, is látható egy igen szép példányban. A chinai régi és új pénzek gazdag gyűjteménye, réz, bronz, ezüst és aranyból, méltóan sorakozik a japániakhoz. Kerek, közepén lyukas pénzdarabok, miket nem erszényben, hanem zsinórra felfűzve hordanak. A chinai himzés-munkák ritkítják párjokat. De még szebbek a kézi faragványok, melyek közt egy ritka szép darab, ning-poi szandál fából, kis kerek arczképek rámájául szolgáló, mindnyájunkat bámulatra készített.

Kochin-China is az előbbieket ismétli, vagy inkább variálja. Itt a mesterségesen fonott mandarin-kalapok, finom ratángból, aranyszálakkal áttörve s a méltóság jellegéül szolgáló fehér selyem áll-szalaggal, a kalap fordított tölcser-alakjával tünt először szemünkbe. A férfi és női kalapok általában mind a három országban igen választékos, de szintoly sajátságos s nekünk nevetséges alakzatú mintákat szolgáltatnak (ámbar a mai divat magyar- (?) és francziakalapjai után mit találhatnánk még nevetségesnek?). Itt is pompások a különbözőféle pipere-szerek s csecsebecsék; és rendkívül kifejtett iparra mutatnak a különböző kézi mesterségek, kivált asztalos-, ács-, lakatos-mesterség számai.

Sziám-ból is sok érdekes adalékot hoz a gyűjtemény. Az előbbiek változatai, a nád- és pálmalevél-fonatokból, gyapot- és selyemszövetekből, a papiriparból stb. itt is feltalálhatók. Tarkán színezett s holyagkép készített finom papir-halakat láttunk, melyek (azelőtt kivált) arra szolgáltak, hogy legényhívónak akasztották ki a ház ablaka fölébe, a hol eladó leány volt. Ha lányos háznál hiányzott a jel: tudva levő volt, hogy ott a leány már eligérkezett s nem szabad többé. Hasonló művek a csoda alaku papir-álarczok, melyek, mint bolond estélyeinken a fejre huzható állatfejek s torz-képek, vallásos menetek alkalmával használtak. A pénzek itt kezdetlegesebbek az előbbieknél. Elkezdve a csiga- és kagylópénzek, kő- és porcellán-pénzek át, melyek a mi pityke-gombjainkhoz hasonlítanak, tökélyesül az ujkor sinórra fűzhető pénzdarabjáig. A tiszál, fuány, előbb golyó alaku, ujabban szintén lapos pénznemek. Itt láttuk a földmivelés sajátságos eszközeit: ekét, boronát, jármot, hanttörőt stb. S itt is, és mindenütt a vízi járműveket, a halászcsolnaktól és sétaládikától kezdve, fel a vitorlás tengeri kereskedőhajóig, természetesen csak kisalaku, de tökéletes mintázatokban.

Hagyjuk el a kontinenset s menjünk a szigetvilágba, melyen (Japánnal) kezdtük volt is futólagos szemlénket.

A maláji szigettenger már ugynevezett vademberek közé vezet; de a japáni s chinai ipar és civilizáció hatása mindenben észrevehető itt is. Nem akarom olvasóimat fárasztani; nem szabad elfelejtenem, hogy ők nem részesei a közvetlen szemlélet gyönyörének, csak unalmas névsorozatot kénytelenek végig betűzni. A delhi-i szultánné diszkalapját emlitem itt föl csak, melyet Xánthus egy diszmenetnél látott az uralkodóné fején s udvarmesterétől kérdezték: mikép juthatna egy hasonló példányhoz a muzeum számára, a kegyes szultánné, aki az óhajtsárról értesült, levette saját felséges fejéről s muzeumunknak ajándékozta a ritka szép készítésű diszkalapot, mely a talipot-pálma leveleiből van fonva s színezett s aranyozott munkájú. Hasonló fajta készítmények az étel-, jelesen gyümölcsborítók, melyek hűsén tartják s rovaroktól mentesítik az alájuk helyezett csemegéket. De az Éva anyánk fügelevelének utódját sem mellőzöm: egy féltényérnyi nagyságu valami, négy szál spárgával a derékra köthető, s a tárgysorozatban úgy van bevezetve: „1915. egy kis leány egész öltözéke ezüstből.” Na, már Borneóban nagyobb a szemérem, ott hasonló czélra félrőf széles lefüggő lebernyegeket használnak ellenzőkül.

Ceylon és körzete termékeiből a legsajátosabbak a gazból készített igen finom szövetek, melyeket hajdan, a ceyloni királyok idejében, főrangú nők ruhául is használtak, most már csak szőnyeg- és butorszövetül, a durvábbja pedig alsóbb rendűek ruházatául használtatik. Nálunk a gazzal legfőlebb befűtnek, mert takarmánynak is rossz; Ceylon szigetén szép szöveteket készítenek belőle. A talipos-levelet itt is sok mindenre használják. A legyező igen könnyű s mégis erős belől; a papírja is nagyon tartós és szép; a ceyloni irodalom ily pálmaleveleken jelenik meg; stylussal írnak (karczolnak) reá s azután kifeketik. Egy pár csinos iskolakönyvet láttunk szingál nyelven, s a Marahansó (a ceyloni király-könyv) egyik kötetét. A ceyloni hivatalos lap is szingál nyelven jelenik meg s egészen az európai hírlapok alakjában.

Jáva szigetéről a színes gyapot-kelmék ragadták meg figyelmünket. Festésök nagyon mesterséges és hosszadalmas; azért drágák is; öt-hat izben festik, először forró viaszba mártogatott hegyes eszközzel rajzolják reájok a mintázatot, s akkor a festékbe eresztve, a hol a viaszvonalak vannak a festék nem fogván meg, tarkán marad; azután ismét viaszozzák más mintára, s más festékbe mártva, megint más tarkaság áll elő s így tovább több izben. A földmívelési eszközök, a fegyverek s zeneszerek itt ismét más meg más alakú tárgyakal vannak képviselve. Érdekesek a bambuszhidak mintái; egyik a Kamp-kiáng folyón álló, valóságban 240 láb hosszú; másik a Sinagár folyón álló, lábakon áll. Érdekes egy munkában levő, illetőleg felállított szövőszék, egészen felszerelve, rajta a félben levő szövettel. A mesterség eszközei közt találunk egy ügyes gyapot-prést; a földmívelési közt itt is ekéket, boronákat stb.

A Molukkák gyűjteményéből egy gyönyörű kalapot emelek ki, mely a Gilimbi (dasippus) nevű pikkelyes emlős állat pikkelyeiből van készítve, mozaikszerű tarkaságban s meglepő csinnal; különböző pajzsokat, melyek részint

nyil-, részint kardvágás ellen vannak készítve, amazok szélesek, ezek igen keskenyek, de annál hosszabbak. Egy kis puzdra tele mérgezett nyilvesszőkkel, s hozzájuk a hosszú pipaszár forma fúvó-cső, mert ezeket a mérges nyilat fúvással hajtják az ellenségre. Az ily kezdetleges fegyver-félék is mind oly művészi csinnal s tökélyvel készülvék, a mi akármely civilizált esztergályosnak becsületére válnék. Két utálatos képű, ijesztő bálvány is áll itt: mohamedán bálványok. Bámuló kérdésünkre azt adta felvilágosításul Xánthus, hogy a mohamedán vallás csak erőszakkal van elfogadtatva a molukkai, s többi szigetlakókkal, de ők tényleg most is régi bálványaikat tisztelik s félik.

Szumátra s Borneo kiállításainak főérdeket annak meggondolása ad, hogy a szigetek, melyeknek lakói vadságukról ismeretesek, s melyek nemcsak az európai, de az ázsiai civilizációtól is teljesen el vannak szigetelve, az ipar azon ágaiban, melyekre szükségük van, mit tudnak felmutatni, holott az egészen csak magokból fejlődött. Valóban, minden is oly sajátos itt s a chinai vagy hindu és siami ipar befolyására mi sem mutat. És mégis mily gyönyörű dolgokat látunk, a magok nemében s szükségükhöz képest, itt is! Első s főrubrika, természetesen, a fegyverek. S valóban, szerencsét kell kívánnunk magunknak, hogy e roppant hajító dárdákat, gerelyeket, nyilvesszőket, bárdokat és késeket – egy üvegszekrényben s nem az illető hősök kezeiben s felénk fordított éllel és hegygyel, láthatjuk. De ki hinné: ágyuik is vannak; hosszú, vékony, rendkívül csinos művü sugárágyuk, ladikokra; mert tudni való, hogy a fegyver után a vízi jármű az, a mire legtöbb szükségök van s a miben legtökéletesebbek is. Gyönyörű csolnakjaik vannak, miknek mintáit is bámulva szemléljük; valóságban pedig oly nagyok is vannak, hogy 60 evező, s 100-nál több fegyveres- és élelemmel több napra ellátott harczost is magokba fogadnak. Hogy hadviselésük, szárazon és vízen mily szellemű: mutatják fegyverétkiméneik. Kardjaik markolatán tisztí bojt helyett ellenségeik haját viselik, kiket a csatán elejtettek. A sisak forgója is az: itt egy ritka szépségű, marczone hadi sisak, mely párduczborrel van bevonva, emberhajjal bokrétázva, borzfogakkal és bors-madár tollával diszítve; egy másik, a bors-madár egész fejét s roppant erős csőrét viseli diszül. De mind ez semmi. Két ellenség fej, füstre téve s megszáritás által védve a romlás ellen, melyek mint diadal-émlékjelek, a nemzetség csarnokában lógnak le, egyik barna füstös, mint a sonka, másik csontvázig aszalva; irtózatos szemlélni! Fegyvereik közt gyönyörű damaszk-aczélokot is látunk. A hadviselés, úgy látszik, tökélyre van emelve náluk. Már a piperére keveset adnak. Bizonyos ellenzőkről már emlékeztem. Hölgy kalapjaikat kell még emlitenem, melyek közt egyik, paizsuk véltük, egy jó rőf átmérőjű s csaknem egészen lapos, kevés csucsorodással; de oly szép, tarkán összerakott, gyékény- vagy pálmárostból, hogy gyönyörűség nézni. A hölgyek ékszerei: kar- s láb-pereczek; nem egyes karikák, hanem a felkart és lábszárt sokszorosan körülkerülve bronz fonatával; sőt derék-karikát is viselnek így s nem ritkaság, hogy egy borneoi delnő 40–50 font bronzot is visel testén ékszerűl...

Meguntál-e szíves olvasó? Bocsáss meg! de lásd, tele vagyok a látottakkal; s a legnevezetesebb és legérdekesebb tárgyaknak tizedrészét sem soroltam elő. Most csak annyit teszek hozzá, hogy Japánból 663; Chinából 807; Kochin-Chinából 121; Sziámból 242; A maláji szigetekről 92; Ceylonból 112; Jávából 163; A molukkáról 67, Szumátrából 70, Borneoból 195 különféle tárgy (néhol egy szám alatt több példány is) van kiállítva.

Ha e számokhoz hozzá teszem, hogy a természetiek gyűjteménye, melyet szintén Xánthus hozott magával, több mint 150 ezer példányt (65 ezer növény- és magv; 53 ezer rovar; 16 ezer csiga- és kagyló; 4500 hal, 800 madár, 200 emlős, köztük a híres orangutangok stb.) foglal magában, elképzelhető mily kincse az ethnografiai ismeretnek az, melylyel muzeumunk ez expedíció által gyarapult! S ha megemlítem, hogy mind e kincsek az országnak csak 38 ezer forintjába kerültek, melyből 13 ezer forintba a hazaszállítás került, valóban nem érthetjük meg némely urak jajveszeklését, kik a gyűjteményt drágálják! Nincs legkisebb érzékek is a tudomány iránt; ez a legkevesebb s legszelidebb ítélet a mit róluk mondhatunk.

Részünkről megbecsülhetlen acquisitionának tartjuk e gyűjteményt. És pedig nem egy szempontból. A tudomány szempontja egyik. Mert ha kevés embernek jut részébe utazhatni s világot és népeket látni, ha könyv, leírások, képek igen gyöngye kárpótlásai a szemléletnek és kézzel foghatásnak, bizonyos, hogy ethnografiai ismereteket gyűjtemények által lehet szerezni. De kincseknek tartjuk e gyűjteményt egy gyakorlati szempontból is: iparunk fejlődése érdekéből. Annyi remeke a kézművességnek, művészetnek, s nyers anyagok annyi nálunk ismeretlen földolgozása van itt összehalmozva, hogy nincs iparág és művészet, melynek művelői nálunk ne tanulhatnának igen sokat Kelet-Ázsia iparosai s művészeitől. Csak ezért is örülnünk kell, hogy Xánthus gyűjteménye föl van állítva s néhány nap múlva megnyitják a közszemléletnek. Hiszem, hogy a közönség özönleni fog látására. S meg vagyunk győződve: hogy nem lesz senki a látogatók közt, ki Xánthus buzgalmának, rendkívüli ügyességének s tudományának, szívében köszönetet ne szavazna, a miért e valódi kincstárt hazánknak megszerezte!

Szász Károly

(Kelet I. évf. 1971. máj. 24. 118. sz. 475. o.; máj. 25. 119. sz. 479–481.)

Hírek.

– (*Népismeji gyűjtemény a nemzeti muzeumban*) A pünkösöd utáni napokon megnyílik múzeumunkban a Xántus által Kelet-Ázsiában gyűjtött népismeji tárgyak kiállítása, a mi azonban csak egy kis részét teszi e derék tudósunk által eszközölt keleti gyűjteménynek. A természettaniak osztályának első termét rendezik be az ethnografiai gyűjtemények számára. A berendezésen látszik, mily szűk már a muzeum épülete. A nagy terem üveggel fedett szekrényekkel van tele rakva, s ezekben látjuk összehalmozva a tárgyakat úgy, hogy egyetlen szekrény tartalma képes volna egy kisebb termet betölteni,

pedig 9–10 nagy szekrény tele van. Országok és szigetek szerint külön osztályozták, minden egyes tárgy számokkal ellátva, s eképp a lajstrom után mindenki megnyerheti a kellő fölvilágosítást. E lajstrom egész kötet, 62 lapra terjed s 2533 darab tárgymutatója. Az egyes tartományok lehetőleg minden tárgyból vannak képviselve. A képzőművészetekről oltárképek, fali szőnyegek, tusrajzok, fametszvények, színes nyomatok, legyezökre szabad kézzel ecsetelt festmények, bálványszobrocskák stb. által nyerünk fogalmat, még pedig olyat, mely után tájékozhatjuk magunkat, hogy például Japánban magasabb fokon áll a művészet ez ága, mint Khinában, s hogy a karikaturákban mester mindkettő. Látunk nyomtatványokat, melyek közül némelyik igen régi: tankönyveket, melyekből meggyőződünk, hogy a tudományokat igen részletesen tanítják; szak-könyveket, például a selyemtenyésztésről, csillagászatról; utleírásokat illusztrálva, sőt látunk látogatójegyeket is, melyek oly nagyok, mint egy színlap. A papirok anyaga rizs-szalma, bambusz, nem ritkán pedig selyem. A tulajdonképpeni papírt igen ügyesen használják különféle eszközökre, például nyilak tegzének vagy sisaknak, melyeken a golyó sem hat keresztül. Az esztergályozás, csontfaragás valódi remekművek és ezekben Európa nem versenyezhet velük. Látunk különbnél különféle öltönyöket, furcsákat és célszerűket. Ezeknél ismét a gyékény és bambusz játssza a főszerepet úgy, hogy az esököpenyek is gazból vagy gyékényből készítvék. Látunk házi oltárokat, egyházi edényeket. A kézműveknél bámulnunk kell az ügyességet, türelmet, s az izlést. Mennyi találékonyssággal vannak készítve a Molukkák lakóinak minden eszköze, melyeknél egyetlen vasdarabot sem lehet látni. És mennyi izlés van szöveteikben s gyékényből font pajzsaikon, holott a civilizációtól egészen elzárva élnek. A fonásmestersége mintaszerűleg fejlődött. A kosarak, puttonyok, gombkötő munkák mind, mind tanulmányul szolgálhatnak mesterembereinknek. Még a seprük kötését is ajánljuk megfigyelésre és utánzásra. A pompás porcellánokról nem is szólunk. De még meg kell említenünk, hogy a fegyverzetekből is van elég mutatóvány. Látunk ezek közt fuvó csöveket, melyeken át mérgezett nyilakat fúnak az ellenségre. Látunk alabárdokat, sajtáságos alaku kardokat, továbbá a házi eszközöket, meg egész női toalett-készletet. Nem hiányoznak a különféle járművek kis mintái sem, mert a gyűjtésnél az volt a vezérelv: bemutatni minden sajtáságost, figyelemre méltót, ha lehetséges kis példányokban. A pénznemek is össze vannak gyűjtve a legrégebb kortól. Van köztük ólom, és csiga pénz is. Az egész gyűjtemény oly becses, hogy sehol sem lehet párját találni, s ekképp muzeumunk egyszerre a legelső ilyenmü intézetek közé emelkedett. Az egész kelet-ázsiai gyűjtés, melyhez még vagy 100,000 darab különféle emlős, madár, hal, rovar stb. tartozik, 38,000 firtba került, pedig ez összegből is 13,000 firt a szállítási költség-re esik. Kívánatos tehát, hogy az etnografiai gyűjtemény továbbfejlesztésére a kormány évenként bizonyos összeget fordítson, s bizza meg a buzgó Xántust a gyűjtések folytatásával.

(Hazánk s a Külföld VII. évf. 1871. máj. 25. 21. sz. 190–191. o.)

K ü l ö n f é l é k.

– A „Pester Lloyd” mai számában egy keserű és igazságtalan tudósítást hoz az akadémia május 16-ki üléséről. Nem első eset, hogy e lap oldalát támadást intéz minden ellen, a mi magyar, habár a támadást ügyesen tudja néha álcázni, még is jobban esik neki, ha követheti ellenünk azt a jelszót: calumniare audacter. Most neki ront Xantusnak és az ő keletázsiai gyűjteményének s eszes tollal írja le, hogy mennyire kidicsérte Xantus a maga keletázsiai gyűjteményét a világon páratlannak mondta, stb. A ki az akadémia érintett gyűlésén jelen volt, tudni fogja, hogy ez nem igaz. Xantus nem mondta, hogy ily gyűjtemény nincs több, ő csak az Éjszak Borneoból hozott gyűjteményt mondá olyannak, a milyen európai muzeumban még képviselve nincs, de nem az egész gyűjteményre. A „P. L.” tehát valótlán szavakat ad szájába s így akarja nevetségessé tenni. Ugy tudjuk, hogy a „P. L.” akadémiai tudósítója nem nézte meg az incriminált gyűjteményt, mert különben lehetetlen lett volna elismerését megtagadnia Xántustól, a mint azt a jóakaratu „magyar” sajtó nem is tagadta meg. Azt is tudjuk, hogy többen, kiknek a budgettárgyaláskor kifogásuk volt az osztályokban e gyűjteményre fordítandó költség ellen, a mint a gyűjteményt megnézték, rögtön más meg győződésre jutottak, sőt egy közülük bocsánatot is kért Xántustól. Ha pedig a Pester Lloyd figyelembe méltóztatik venni, hogy ez az egész gyűjtemény 38,000 frtba került, melyben benne-foglaltatik a tárgyak 13,000 frtra menő szállítási díja, Xántusnak magának utazási és 21 havi fenntartási költsége, s hogy így maga a gyűjtemény alig került 20,000 frba: kénytelen lesz beismerni, hogy akadt volna azok közt a protegált „cislajthánok” közt akárhány, a ki hasonló expediciónál 20,000 frtért nem hogy hasonló gyűjteményt nem hozott, de 20,000 frtot mellékesen zsebre dugott volna.

(A Hon [Reggeli Kiadás] IX. évf. 1971. máj. 25. 120. sz. [2.] o.)

Hirek.

Pest, május 25.

– A „P. Lloyd” gyakran neki megy fejvel annak, a mi magyar. Vannak egyes munkatársai, kiknek nagy kedvük telik az ilyesmiben, s Buda-Pesten szokás már az. Közelébb is az akadémia ülésén Xántusnak a keletázsiai gyűjteményről tett ismertetéséről irván, megragadta az alkalmat, hogy Xántust és a muzeumi gyűjteményt figurálgassa. A nevezett lap szerkesztője most meggyőződven a valóról, illetőleg a lapjában megjelent valótlanságról, akadémiai tudósítójának uti passust adott. Ezt ki is jelenti mai esti lapjában. (Ellenőr III. évf. 1871. máj. 26. 252. sz. [3.] o.)

Fővárosi hírek.

– A „P-r Lloyd” elbocsátá akadémiai tudósítóját, ki Xántus keletázsiai jelentéséről rágalmazó, hazug tudósítást irt; az elégtétel elég csattanós; azt az urat

azonban, a mint mi már régebben ajánlottuk, kár volt hónapok előtt el nem kergetni.

(Fővárosi lapok VIII. évf. 1871. máj. 26. 120. sz. 570. o.)

Népisme muzeum.

(Xantus nagybecsű gyűjteményéből.)

Népisme vagy etnografiai muzeumnak azért neveztetik e gyűjtemény, mert oly becses tárgyakkal áll, mikről ama keleti népeket ismerhetjük meg, melyek közt e gazdag kincsét Xantus összeszedette. Most még csak egyes vendégeknek, például h i r l a p i r ó k n a k, tudósoknak s oly testületek tagjainak lehet megtekinteni, kik szakismerettel szemlélhetik azt.

A közönség számára csak a pünkösdi utáni napokban nyílik meg a muzeumban e keletázsiai népisme gyűjtemény kiállítása. Most a berendezéssel még sok dolog van. A berendezésen látszik, mily szűk már a muzeum épülete. A nagy terem üveggel fedett szekrényekkel van tele rakva, s ezekben látjuk összehalmozva a tárgyakat úgy, hogy egyetlen szekrény tartalma képes volna egy kisebb terem betölteni, pedig 9–10 nagy szekrény tele van. Országok és szigetek szerint külön osztályozvák, minden egyes tárgy számokkal ellátva, s ekkép a lajstrom után mindenki megnyerheti a kellő felvilágosítást. Az egyes tartományok lehetőleg minden tárgyból vannak képviselve.

A képzőművészetekről oltárképek, fali szőnyegek, tus-rajzok, fametszvények, színes nyomatok, legyezőkre szabad kézzel ecsetelt festmények, bálványszobrocskák stb. által nyerünk fogalmat, még pedig olyat, mely után tájékozhatjuk magunkat, hogy például Japánban magasabb fokon áll a művészet ez ága, mint Khinában, s hogy a karikaturákban mester mindkettő. Látunk nyomtatványokat, melyek közül némelyiké igen régi; tankönyveket, melyekből meggyőződünk, hogy a tudományokat igen részletesen tanítják; szakkönyveket, péld. a selyemtenyészetéről, csillagásatról; utleírásokat illusztrálva, sőt látunk látogatójegyeket is, melyek oly nagyok, mint egy színlap.

A papírok anyaga rizsszalma, bambusz, nem ritkán pedig selyem. A tulajdonképeni papírt igen ügyesen használják különféle eszközökre, például nyilak tegzének, vagy sisaknak, melyeken a golyó sem hat keresztül. Az esztergályozás, csontfaragás valódi remekművek s ezekben Európa nem versenyezhet velük. Látunk különbnél különféle öltönyöket, furcsákat és czélszerűket. Ezeknél ismét a gyékény és bambusz játsza a főszerepet úgy, hogy az esőköppönyek is gazból vagy gyékényből készítvék. Látunk házi oltárokat, egyházi edényeket.

A kézműveknél bámulnunk kell az ügyességet, türelmet s az izlést. Mennyi találékonysággal vannak készítve a Mollukkák lakóinak minden eszközei, melyeknél egyetlen vasdarabot sem lehet látni. És mennyi izlés van szöveteikben s gyékényből font pajszaikon, holott a civilizációtól egészen elzárva élnek. A fonás mestresége mintaszerűleg fejlődött. A kosarak, puttonyok, gombkötő munkák mind tanulmányul szolgálhatnak mesterembereink-

nek. Még a seprük kötését is ajánljuk megfigyelésre és utánzásra. A pompás porcellánokról nem is szólunk.

De még meg kell említenünk, hogy a fegyverzetekből is van elég mutatóanyag. Láttunk ezek közt fuvó csöveket, melyeken át mérgezett nyilakat fűnek az ellenségre. Láttunk alabárdokat, sajátságos alakú kardokat továbbá házi eszközöket, meg egész női toilette-készleletet. Nem hiányoznak a különféle járművek kis mintái sem, mert a gyűjtésnél az volt a vezérelv: bemutatni minden sajátságost, s figyelemreméltót, ha lehetséges, kis példányokban.

A pénznemek is össze vannak gyűjtve a legrégebb kortól. Van köztük ólom-, és csigapénz is. Az egész gyűjtemény oly becses, hogy sehol sem lehet párját találni, s ekképp muzeumunk egyszerre a legelső ilyenmü intézetek közé emelkedett.

(Igazmondó IV. évf. 1871. máj. 28. 22. sz. 177. o.)

Kelet-Ázsia a nemzeti muzeumban.

A pünkösdüi ünnepek után ritka élvezet vár a fővárosi közönség azon részére, mely érdeklődik nemzeti muzeumunk gyűjteményei iránt. Xantus János derék tudósunk két évi fáradozásainak eredménye: a kelet-ázsiai gyűjtemény pünkösd után föl lesz tárva a nagy közönség eiött. Eddigelé csak a hirlapirók voltak oly szerencsések, hogy gyönyörködhettek e nagyszerü népismeii gyűjteményben, mely Kelet-Ázsia minden kiválóbb tartományából temérdek tárgyat foglal magában. Egy nagy terem telve van a gyűjtött holmikkal, pedig tárgy tárgy hátán fekszik. Csodálatos valóban Xantus rendkívüli szorgalma, hogy két év alatt ennyi mindenfélét tudott összeszedni. Hozott ö magával emlősöket (200 darabot) madarakat, hüüllöket, rovarokat (35000 példányt), növényeket, nem is szólva az etnografiai tárgyak mennyiségéről. Egy darab Kelet-Ázsia ez a magyar nemzeti muzeumban!

Lesz tehát gyűjteményünk, milyennel London és Páris nagy muzeumai-ban is aligha találkozhatni. Nem ajánlhatjuk eléggé ugy a fővárosi közönségnek, mint a felránduló vidékieknek, hogy ne mulaszták el megtekinteni a kelet-ázsiai kiállitást. Egy új világ tárul föl az ember szeme előtt, ha végig tekint a kiállitott tárgyakon. China, Japan, Ceylon, a kelet-ázsiai nagyobb szigetek müipara, müvészete sat. a legbővebben van itt képviselve.

A japáni tárgyak alighanem a legérdekesebbek. Vannak közöttük csodálatosnál csodálatosb dolgok. Bambusznádból készült papirok, átlátszó falszőnyegek a legpompásabb rajzokkal, szalma és nádból készült fonadékok, mint kosarak, korsók, saruk sat. – a legtarkább egyvelegben tárulnak a szemlélő elé. Rendkívül érdekes a japániak festészete, melylyel majd minden tárgyat ékesitenek. Náluk csak a vízfestészet van divatban, de festöik mesterien kezelik az ecsetet. A szőnyegek, bútorok, napernyök, sat. csinos és élethü kivitelü, festményekkel boritvák. A karikaturában mind a japániak, mind a khinaiak mesterek. Láthatni torzképeket, melyek dicséretére válnának egy Hogarth ecsetjének.

Selyemféléket gazdag mennyiségben tár elő a japáni kiállítás. Vannak ott selyemlegyezők, pompás színes himzésekkel. Kelmék, melyekre a mustrák nem szöve, hanem festve vannak. S a mi fő, a japániak oly tartósságot bírnak adni festéküknek, hogy az lemoshatlan a kelméről. Azután különböző csodás alakú hangszerek következnek, gitárok, nádfuvolák stb. Majd a porcellán-neműekkel találkozunk; ennek készítésében is mesterek a japániak, és porcellánjuk szebb és finomabb az európainál.

A Japániak papírja épenséggel álmétkodásra ragadja az embert. Bambusz nádából, rizsből, kukoricából, pálmalevelékből készítik papírjukat, annyi alakban, hogy az európai papírgyártás eltölpül a japáni előtt. Látni ott színezett papírt aranyporral behintve, melyet vékony márványlemeznek hajlandó tartani az ember. Látni másfél négyszögöles csomagoló papírt, mely oly erős, hogy lehetetlen azt kettétépni. Nyomdapapírost és finom selyempapírt dus s a legtarkább választékban tár elénk a kiállítás. A selyempapírnak temérdek a neve és változata. Van olyan papír, mely levegő-szint játszik, úgy hogy az ember alig veszi észre. És aztán a festések és lenyomatok e papírokon! Virágok, pillangók, halak, tájképek, jelenetek a népeletből stb. diszítik e papírfajtákat. Mindezen dolgok pedig oly vakítón ragyogó színekkel vannak visszaadva, hogy káprázik a szem, ha nézi ezt a szingazdagságot.

Aztán fegyvereken, butorokon, japáni öltözeteken, templomi szereken akad meg a szem. Láthatók ívek, melyeknek hurja bambuszpapírból van készülve. E hur kiállja a legnagyobb feszítést, és 60–70 rőfnyire lövi a nyilat. Vannak kardok oly finom aczélből, hogy az ember dereka köré keritheti, mintha szíj volna. A hüvelyen s a markolaton pompás munka diszlik. Láthatók nagy török, melyekkel a halálra ítélt japáni nemes ember önmaga metszi föl hasát. Azután az iparhoz szükséges eszközök következnek, furók, gyaluk, beretvák, ollók, vésők, ráspolyok, szekerczék, kések sat. és mindezen szerek, ha nem jobbak is tán az európaiaknál, minden tekintetben kiállják a versenyt a legjobb angol készítménnyel.

A japáni tárgyak kimerithetlenség. Látunk bronze-edényeket, szelenczét, dohány- és szivartartókat, apró fejű pipákat, melyekbe alig fér egy félgyűszünyi dohány, egy nagybecsű antik étkezési készletet, sat. Van ott egy japáni harang is, egy ugynevezett gong, mely dézsaalakú. Ezt egy szarvasbőrrel bevont ütővel konditják meg. Mély hangot ad. A nőket bizonyára rendkívül fogja érdekelni egy japáni pipere-asztal, melyen az aczéltükör mögött ott fekszik a női toilette sok kiegészítő része, fésűk és hajtük fából, festő-csetek farostból, sat. Van két pipere szekrény is, egyik szalmával van kirakva, másik gyöngyház kagylóval, s ez remekműve a japáni iparnak. Nem kevésbé pompás a maga nemében egy föraugu japáni hölgy diszruhája, selyemből, gazdagon himezve arannyal. Ugylátszik, hogy a japáni szépek is értenek a luxus-hoz, nemcsak az elegáns európai delnők.

A khinai tárgyak között első helyen szintén papírfélék ragadják meg figyelmünket. A papírt több ölnyi hosszúságban gyártják a khinaiak, egész

ugy, mint a régiek készítették a maguk papir tekercseit. Van a gyűjteményben többi között egy számla, melyet Xantnusnak adtak át, a mint egy papirgyárban vásárlást tett. A számla csak 6 rőf hosszú. A különféle préselt, rajzolt, festett, aranyozott disz levélpapírok bambuszból készültek. A khinai könyvek között látunk egy boncztani tankönyvet érdekes ábrákkal, egy százesztendő naptárt, szakműveket, utleírásokat sat. Van ott egy khinai östörténelmi mű, mely 1307-ben nyomtatott. Legérdekesebb azonban egy khinai lapnak, a „honkongi híradónak” példánya. E lap 1100-dik évben indult meg, és most 80,000 előfizetővel bír. Megvan a pekingi hivatalos lap azon száma is, mely a Magyarországgal kötött kereskedelmi szerződést tartalmazza.

Aztán száz meg száz tárgy következik. Látunk kecskeszarvból készült lámpát, színes papírlámpát ébenfakereken, bambusz-pajzsokat, kákából font cipőket, esőköpenyeg papírosból és kókuszdió-rostból, mely vízhatlan festékekkel van bevonva és kiállja a versenyt akár mily kaucsuk köpenyvel. Van ott mindennemű hangszerek, gitárok, hegedű alaku zeneszerek, sárga bambuszból készült kalapok, női vákosok, porcellánfélék, gyönyörű selyemhímzések, sat. Szóval száz meg száz tárgy, melyeken csodálattal nyugszik az európai szeme.

A sziámi tárgyak között papírból készült szeszélyes alaku halakat látunk, rítkó színekkel kifestve. E papirhalakat Sziámban leányos házaknál függesztik ki jeléül, hogy ott eladó lány van. A fahéj száz célra használtatik Sziámban, és igen tartós kötelek készülnek belőle. Látunk szanszkrit kéziratokat, melyek nagy szétdarabolt levelekre vannak írva. A ruhaszövés a sziámi királyságban a kormány monopoliuma, ép úgy mint nálunk a dohányegydárúság. A kormány szabja meg, milyen ruhában járjon az ur s a paraszt. Az öltöndarabok között láthatni egy szivalaku kis lemezt, melynek két oldalához madzagok vannak erősítve. Az egész nem nagyobb egy gyermek kezénél. E kis lemezből áll a sziámi leányok egész öltönete. Mindenesetre olcsó divat.

Következnek a kelet-ázsiai szigeteken gyűjtött tárgyak. A maláji szigetek, Ceylon, Jáva, Borneo, Szumátra, a Molukkok dúsan és érdekesen vannak képviselve a kiállításban. Java sziget finom gyapot-kelméi tartósságuk és szép festésük által egyaránt kitűnnek. A Molukkok lakói nem igen ismerik és használják még a vasat, és fegyvereik igen egyszerűek. Fuvó csövekből mérges szálkákat lövelnek. Érdekes két füstölt emberfő, melyet Borneóból hozott Xántus. Ott a dayakok között szokásban van levágni az elesett ellenség fejét, mely aztán füstön tartatik, hogy megmaradjon.

Ez csak rövid vázlata azon nagyszerű gyűjteménynek, melylyel muzeumunk gazdagodott. Xántus büszke lehet fáradozásainak eredményére, és a közönség mindannyiszor élvezetes és tanulságos órákat fog eltölteni, valányszor fölkeresendi Kelet-Ázsiát a nemzeti múzeumban.

B. N.

(Magyar Család I. évf. 1871. máj. 28. 4. sz. 73–75. hasáb)

Mi ujság?

** (*A nemzeti muzeumban*) a pünkösdi ünnepek után nyitják meg a közönség számára azt a becses népisme gyűjteményt, melyet Xantus János kelet-ázsiai utazása alatt a kormány megbízásából állított össze e közintézetünk gazdagítására. A természeti tár egy tágas termében tizenkét nagy üveg szekrény van telerakva Japán, China, Kochinchina, Ceylon, Jáva, Siám, Borneo, Sumatra, a Malukka szigetek stb. sokszinű, alaku és használatu tárgyaival. E távol országok érdekes ipartermékeiről lapunk népisme cikkeiben nem egyszer volt szó, s nemsokára ismét lesz alkalmunk ilyenü közleményeket – rajzokkal kísérve – adni, a mikor Xantus gyűjteményét is részletesen ismertetni fogjuk. (Vasárnapi Ujság XVIII. évf. 1871. máj. 28. 22. sz. 282. o.)

Xanthus.

(Balra a műbódé, jobbra egy ponyván azon szárazföldi és tengeri ráritások lefestve, miket a nagy tudós a Popokatepel tetejében, a bangkoki határban, a koromandeli pusztákon, a zanzibari szorosban és a honolului nádasokban bogarászott, tücskézett, halászott, vadászott és utóbb kitömött állapotban hazaröpitett, zudított és usztatott.)

1-ső Strófa.

(Ismeretes ária szerint és keletázsiai métrumban.)

Ezernyolczáz hatvanhétben,
Mikor megvolt az expedition,
Én is mentem el Ázsiába
Egy osztrák–magyar hajón, hi-hu-hajón.
Didl-dum, didl-dum, didl-dum.

2-i k Strófa.

Akkor mingyár a partra kiléptem,
S megfogtam egy szörnyü legyet,
Ha nem volt olyan, mint a bornyu,
Én csörgő-kigyó legyek, li-lu-legyek.
Mekmere mek-mek-mek!

3-i k Strófa.

Barumétrum-békát fogni
Zanzibárba messze utaztam.
S husvéti madár piros tojását
A zsebemben elhoztam, ti-tu-tam.
Tamtara-tam-tam-tam!

4-i k Strófa.

Ott hol a nyúzott tigris macskák
Ugrándoznak a pálmafetetőn,
Fogtam lépen ezt az exemplárist
És örültem neki rettentőn, ti-tu, tön.
Töntörö-tön-tön-tön!

5-i k Strófa.

A mit tollas koronám mögött nem
Látnak, a japáni opossum,
Mikor mondják, no most hegedüljél,
Azt feleli: non possum, sim-sam-sum.
Bumburu-bum-bum bum!

6-i k Strófa.

Hej sün disznó fékom teremtette!
Ez játszik még furcsa egy szerep –
Ő nem eszi meg az izralitót,
A mit neki ugy is nem lehet, hi-hu-het.
Hepp-here-hep-hep-hep!

7-i k Strófa.

Furcsa állat Siámban a szarvas.
Mert az mind bogár egytül egyig,
Puskával is agyon lehet ütni,
De a türe is szűrni elig, lá-lu-lig.
Mikmiri-mig-mig mig!

8-i k Strófa.

Az a madzag a mi itten látszik,
Az a szörnyű boa-kigió,
Őtet melegezni nem tanácsos,
S ötet megcsókolni nem jó, hi-ha-hó.
Ho-ho-ho-ho-ho-hó!

9-i k Strófa.

Mindezt hoztam haza Ázsióbul
Magyarország glóriájára.
Kezdődik már, tesszen besétálni –
Ucczu kezd el szépen, muzsika, ki-ka.
Ha-ha-ha-ha-ha-ha!

B. J.

(Borsszem Jankó IV. évf. 1871. máj. 28. 178. sz. 763–764. o.)

*A „Borsszem Jankó” 1871. 178. számának címlapja,
az előző cikk illusztrációja*

TÁRCZA. A néprajzi muzeum.

I.

Japán és Khina.

(v.) Külsőségek, vonalegyenességű utcák fényes palotákkal, finom izlésről tanuskodó köz- és magánépületekkel, meglepő térek és sétányok mindig vonzerőt biztosítanak valamely város számára és tagadhatlan, hogy az építészeti és architectoniai tulajdonok nélkül a leghatalmasabb birodalom fővárosa sem felel meg a mai kor igényeinek; de mit ér e külfény belső érték nélkül, mi volna Páris a Louvre műkincsei, tudományossága, művészete hiányában, s mivé törpülne Velence a Palazzo ducale, az akadémia dei bei arti s a számtalan palota híres műritkaságai, festményei nélkül? Mert mindig a belérték határozza meg az egyesek, valamint a nemzetek s városok nagyságát.

Ime Páris a testvérgyilkosság szomorú színhelye, még jelenben is leköti a világ figyelmét. – Ott van tudományossága, és műkincsei még nem enyésztek el. Csak a multkor is világerdeket költött ott egy gazdag gyűjtemény, egy magános ember tulajdona, – az öreg Thiers műritkasági gyűjteménye, melyet a híres történetíró s jelenlegi köztársasági elnök, magános óráiban szedett össze. S szó volt róla, hogy e műkincset elkótyavetyéljék, de ott, az izgalmas dulongások közepett is találkoztak lelkes műbarátok, – kik elég bátrak voltak hangsúlyozni, hogy e páratlan gyűjtemény dobraverése nem fér össze a nemzet méltóságával, – hogy ily műkincsek szolgálnak főleg a nemzeti nagyság s dicsőség bebizonyítására, s emelik azok értékét, gyakorolnak vonzerőt s utmutatásul szolgálván jelen és jövő nemzedékeknek, hirdetik a nemzet műfogékonyságát. Maga Thiers is bevallja, hogy művei irásánál, e gyűjtemény műritkaságaiban, nevezetesen festményei és rézmetszeteiben sokkal biztosabban és jellemzetesebben találta visszatükrözve és ecsetelve az illető kor szokásait, háboruzási és öltözködési módját, mint a legkitünőbb könyvben. – Ime tehát ily gyűjtemények hasznát még továbbra is bebizonyítani akarni, egészen fölösleges. A tudomány, a művészet, ipar embere egyaránt tanulhat rajtok és képezheti izlését.

Örvendetes jelenség haladásunkra nézve s jövőnk valódi biztositékaul tekintendő, hogy a magyar főváros külgyarapodásával arányban belértéke is nagyobbodik; szóval hogy a két irányban való előretörés, lépést tart. Szépülnek házaink, van ékes Dunasorunk s az utóbbi évben nyertük ama nevezetes műkincset, az Eszterházy-képtárt, mely belértékileg a legnevezetesebb európai városok mellé állítja Pestet és ime ép most gazdagodtunk egy gyűjteménnyel, mely műbecsére nézve elég jelentékeny helyet foglalhat el európai társai között. Értjük a néprajzi muzeum gyűjteményét, melyet a jövő vasárnap adnak át a nagy közönség használatának.

E muzeumban képviselve van Kelet-Ázsia műipara s itt élénk fogalmat alkothatunk magunknak e nép művelődési állapotáról. [...] A mult században, és általában még nem is oly régen csak kivételesen lehetett bejutni az orszá-

gokba és mesés dolgokat beszéltek Khináról, Japánról, noha műiparát valamennyire már ismerték Marco Polo a híres velencei utazó a tizenhatodik században látogatta meg Khinát, mely birodalomról aztán csudálatos dolgokat adott elő s részben irt is. A jezsuiták voltak itt az első hittérítők, azonban tudjuk, hogy nem sokat értek el az itt régóta meggyökerezett kultúra jelenségei közepett, sőt Japánban a hollandi kereskedők nevetséges kudarcot vallottak hitfelekezeti fogásaikkal.

Ama régi kultúra eredményeivel szemben, melyek az európai előtt Khinában és Japánban feltárulnak, mennyire érdekes és tanulságos ez országok égalji viszonyát is ismerni. – A növényzet gazdagon kifejlett pálmákkal, s a pázsitféléknek erős sejtű termékeivel, – mint például bambusznáddal, rizsszel ajándékozza meg a lakosságot; az állatország az elefántot nyújtja, az ásványország nemes és finom érczetek szolgálat. Ily előnyök folytán a kéz- és műipar kiváló fejlődést vett, és maga a növény s állatország hatalmas tényezőül szolgál arra, hogy nemcsak czélszerű, mint nálunk e befolyás következtében, hanem mindjárt eleinte kiválóin ékes és finom alakot nyertek e tárgyak. Az elefántcsont, a bambusz-, s sotang-nád, a különféle pálmák, a rizs, a nálunk is közönségesen ismert ficus egy itt elő nem forduló faja, a ficus-religiosa, kiváló feldolgozási anyagot foglalnak magukban.

A keletázsiai néprajzi muzeum két első s jobb felőli oldalszekrénye Japán, a másik két szekrény ellenben Khina nevezetességeit tartalmazza. A látogató azonnal észre fogja venni, hogy a két ország művelődési jellegei, gyártmányai, műipar czikkei feltűnőleg hasonlítanak egymáshoz. Mindkettőben ugyan ama hangulat a szobák berendezése s butorzatában, ugyanamaz izlés a házi- és konyha-eszközökben, az öltözködésben, a fényüzési czikkeken, a fegyverzetben, ugyanoly írásmód, ugyanoly művészet. A fénymázás czikkek mindenekelőtt főszerepet játszanak e két ország műiparában, s már a mult században is nagy feltűnést okoztak ama fénymázás munkák, melyeket a jezsuita hittérítők Mária Antoinette francia királynénak vittek.

A felhozott s Khina valamint Japánban erdősűrűségű szép ligeteket alkotó bambusznád, a papír s kárpitos munkák készítésében főszerepet játszik. Gyakran pókháló finomságu sejteket találunk e növényből papír gyanánt igénybe véve, s több mint huszféle papírnemet készítenek ez országokban. A papír mellett mindjárt a kárpitos munkákat is felismerhetjük és a papirkárpitok úgy látszik legáltalánosabb használatnak örvendenek. – A szín ezeken ép oly ragyogó mint változatos, s neveli a hatást, hogy a szobák falkárpitjaihoz hasonló színű lámpák vannak mindenütt divatban. Ily papírlámpák muzeumunkban nagy mennyiségben találhatók, s ékes alakjuk valamint szép színezetüknél forrva igen izleteseknek mondhatók.

A kárpitos munkák között az asztalteritékek, s az ablakfüggönyök is jelentékeny helyet toglálnak el. Az utóbbiak részben festményekkel vannak ellátva, melyek részint történeti tárgyak, részint az ottani csendéletre vonatkoznak. A jelen cikk elején felhozott Thiers-féle gyűjteményben szintén

képviselve van a khinaiak e nemü műipara illetőleg művészete, mennyiben az ott feltűnően sokra becsült khinai nagy ablakfüggöny festményt hord, mely egy khinai hercezeg életét hadjáratát, és különféle multságait tárgyazza. Mint később látni fogjuk, ily festmények, a nélkül hogy tulajdonképeni butorral volnának kapcsolatban, – muzeumunkban is előfordulnak.

A néprajzi muzeum.

II.

Japán, China.

(v.) Ha a papirkészítmények a már leirt kiváló külsővel dicsekedhetnek, és felfelé az írásig és nyomtatásig annyi különböző czélnak szolgálnak eszközül, ugy gyakran lefelé egészen más rendeltetéssel birnak. Átalában sajtáságos jelenség az, hogy a papir, mint már említettük, e két országban sokkal nemesebb átalakulás útján jön létre, mint nálunk, hol rongyból foszlányokból gyártják, míg ott rendesen, a bambusznád vagy a pálmák s a ficus egyik fajából készítik, eszünkbe juttatva ama másik növényt a papyrust, mely Egyiptomban terem, hajdan szintén papir gyanánt volt igénybe véve s a mi papirunk nevét adá. Azonban kérdés, melyik világrész papirjában egyesül annyi átalakulás után, végre is a legnemesebb anyag? mert a mi nálunk rövid idő előtt még rongy volt, később a legnemesebb eszméknek szolgált hüvelyül s felért a legnagyobb kincscsel. A papirt Khinában és Japánban még öltönyül is használják. Olajban áztatják, mi által az vízhatlan lesz, fekete színt nyer, s elkészítve felöltők s köpenyek minőségében kitűnő szolgálatot tesz. Muzeumunkban papirból, nevezetesen mázos és aranyozott sajtolt papirból főveget is találunk, melyhez hasonlót Japánban, a testőrség katonái viselnek s mely oly kemény, hogy nem csak kardvágásnak, hanem a golyónak is ellen áll. Szégyenlve valljuk meg, hogy Európában ennyire még nem tudtuk vinni. Itt roszt gallérokat készítettek ezelőtt néhány évvel papirból, de e szokás csak hamar megszűnt, a mi pedig a mi papirosunk keménységét illeti, ugy meg vagyunk győződve, hogy az első porosz golyó a legszilárdabb papirosunkat is átlukgatná.

Azonban minő nagy választékosság áll rendelkezésére a khinai és japáninak az öltözködésben. Ott, hol a selyem oly kiváló tökélyben gyártatik s más szövetek nálunk alig képzelhető fejlettséget értek, igen természetes, hogy mindez anyagot öltönyökül is felhasználták, és tudjuk, hogy a keletiek Khinából hozták az első selyemöltönyt, már Justinián alatt. Az ottani divat különben csak részben hasonlít a mienkhez, s ha a nadrág vagy bugyogó ott is nélkülözhetlen valami nők és férfiaknál egyaránt, ugy a tulajdonképeni kabátot, bőujju zekék, talárok, köpenyek, ujjasok, könnyü felöltők helyettesítik. A 625-ki számmal jelölt minta egy teljes női öltönyt; a 626-ki, hasonlóan férfi öltönyt mutat, s azok megismerése helyesebb fogalmat nyujt ilyesmiről, mint e leírás, mely csak általánosságban utal az ottani divatra minden rang és kor különbség nélkül.

És ki hinné? Ama sajtáságos alaku, vigyorgo arczu, idétlen vékony hangu, gyámoltalan járásu japáni nők, kik kötél tánczosnók, késfogók, szemfényvesztők minőségében hozzánk is elvándorolnak, hazájukban a legszebb pipere czikkeket vásárolhatják s ismerik mind ama titkokat, melyek a női szépséget emelik, a hervadt vonásoknak üdeséget kölcsönözhetnek, – fogyatkozásokat helyreütnek!

Melyik európai nő nem érzett volna még vágyat ama tarka legyezők után, melyek a csin izlés szingazdagság netovábbjai és anyagukban valódi művészettel párosult műipari bevégeztségről tanuskodnak? A legfinomabb selyemhimzés festés, szövés, egyesülnek bennük, míg nyelvük gyöngyházzal kirakott szines vagy illatfából készült avagy ékes elefántcsont-gyártmány. De az ernyőpalma kitűnő legyezőket szolgáltat czélszerűség tekintetéből, míg napernyők olajos papirból is készülnek nádnyéllal ellátva.

A női pipere muzeumunkban gazdagon van képviselve. Vannak itt szekrények szines gyöngyházzal kirakva, pipere-skatulyák régi aranymázzal, ékes kesztyű, és ékszer tartók, teljesen felszerelt női öltözők, tükörrel, arcfestékekkel, rizsporr, hajtűkkel, hajkeményítő és hajsimító kefékkel. A tükör nem versenyezhet a velencei avagy prágai tükörrel s csak aczélból van, de az arcz- ajk- és orrlyuk-festő ecsetek finomságra nézve semmi kívánnivalót sem hagynak hátra, és nagyobbára farostból vagy tollból állítvák elő. – Khina a festékek hazája s ott a hol a finom s nálunk utánozhatlan tust készítik a kendőzésre is czélszerű szereket találtak. Sajnáljuk, hogy a különben semmi legjelentéktelenebb apróságot is figyelmen kívül nem hagyott derék Xantusunk ily tust a lehető legnagyobb mennyiségben magával nem hozott.

Kecs és tetsző ékesség jellemzi a japáni és khinai női piperét, mely többféle változatosságában és bonyolultságában magas illemfejlettségre és kitanultságra mutat. Az ottani nők még nagyobb gondal jellemkeznek külsőleg, mint a mieink, s valószínűleg a legszegényebb nő is több időt kénytelen igénybe venni öltözködésére, mint a leggazdagabb európai urhölgy. Ha már a szűk czipők fel- és lehuzása is töméntelen bajjal jár, – úgy a hajrendezés kimondhatlan sok vesződéséget, kellemetlenséget okoz, és több mint bizonyos, – hogy a mi hölgyeink igen közel fekvő és könnyen kitalálható okok miatt, semmi esetre sem vállalkoznak ily hajidomításra. Ott keményítve és kiálló oldalszárnyakkal hordják a haját, a mi magában véve már a legnagyobb czélszerűtlenség. A keményítés folytán kifejlett feszesség fájdalmat okoz, s ennek kikerülésére 8–10 nap alatt csak egyszer fésülködnek; de a frizura megőrzése végett ennyi idő tartamára is magas és kemény vánkosocon kénytelenek fekdüdni. Minő különbség? Azok csupa hiuságból rotmig vánkosocon pihennek, talán nem ismerve a valódi álom édességeit, míg az európai nők puha vánkoso- sok között szétbontott s azért annál ingerlőbb hajjal éldelik a természet legnagyobb gyönyörét! Nem-e ez is ama dolgok egyike, melyek Göthe szerint gondolkodásra kényszerítik az embert?

A néprajzi muzeum.

III.

Japán, China.

(v.) A nők készleteit általában finomság jellemzi és valamint ez országok növényzete buja és gyakran óriási fejlettségi daczára nagyobb karcsu és kecses vonalokat mutat, ugy azok is ritkán nélkülözik a könnyűséget, az alak szembeötlő kimértségét. A pipereszerek mellett mindjárt ott találjuk a házi eszközök gazdag változatosságát, szemben az egyszerű valamint a legelőkelőbb hölgy szükségleteivel egyaránt. Mintha a renaissance gazdag találékonyaságra utaló műveit tárnák fel előttünk, oly szokott alakokra vélünk ismerni – ama gyönyörű kis állványokban, szekrénykében, almáriomok és étkezési asztalkákban, dobozokban utazási szerekben, tálczák, serlegekben; melyek részint ében- és mahagonifa avagy tabajcot-pálmából, részint elefántcsont avagy aranyozott és mázzal bevont bronzból készülve valamely európai diszmü-kereskedés – kirakatát juttatják eszünkbe. – Mind e készletek gyakran egyszerű faragás által jöttek létre, vagy a műipar legválasztékosabb termékei gyöngyház, s elefántcsonttal kirakva, arany mázzal bevonva. – Az elefántcsont-tálczák izlésre nézve mindent fölülmulnak, mit e részben nálunk is előállíthatni és a többi tárgy is a tökély bélyegét viseli. – A szalmadobozok különféle színü rétegeket foglalnak magukban élénken emlékeztetve a mi hasonanyagu készítményeinkre. Hogy a női fényűzés legpazarabb járulékait se mellőzzük, felemlítjük amaz ezüst és arany karpereczeket, melyek e finom iparág ottani bevégzettségről tanuskodnak. Mennyire különböznek ezektől ama réz karpereczek, fülbevalók, melyeket a molukki szigeteken hordanak.

Azonban a selyemhimzetekről is csak futólagosan tettünk említést, holott ezek is a női piperéhez tartoznak, sőt azoknál is nagyobb figyelmet érdemelnek, mennyiben közvetlen a nők szorgalmának köszönik létrejöttüket. Egész képek csoportulatok vannak ily módon előállítva, és különösen ama selyemhimzeteket emeljük ki, – melyek különféle szárnyasokkal, virágokat ábrázolnak, mindkét oldalukon teljes alakokat tüntetve fel, mennyiben visszájuk nincs.

Itt áttérhetünk a tulajdonképeni festményekre. A két ország között nagy a különbség. Japánban a tárlat nem hiányzik, mig a khinai festmények rajzolatok vagy tusmázolások csak kivételesen párosulvák előnyeivel. Egész könyvek, sorozatok, cyclusok állanak itt rendelkezésünkre a két ország enemü művészete tanulmányozhatása végett. – Apró életképek, torzrajzok, – oda vetett vázlatok tusmázolások láthatók itt nagy választékban, – s gyakran oly kivitelben, – mely európai művésznek is becsületére válnék. Nagy műveltség-re mutat, – hogy a művészet már nem csak az iparral, – hanem a tudománnyal is kezdet fogott. Vannak itt művek ugyanis, melyek a kohászat, bányászat-ra nézve adnak utasítást; a pénzveréssel foglalkoznak; avagy a gazdaságot, hal- és állattenyésztést tárgyalják tudományos szempontból; végre a selyemgyártás- és porcellán készítésre vonatkoznak, különféle ábrákat és szépen

rajzolt avagy festett, nem különben mértanilag előállított mintákat tartalmazván utasításul. Xántus japáni fényképeket is hozott magával, melyeket tér szüke miatt még el sem helyezhetett. Ezek különféle tárgyuak és részint ottani tájképeket, épületeket, templomokat tüntetnek fel, részint arcsképeket ábrázolnak színezve és egyszerűen, annak jeléül, hogy Japánban e téren sem maradtak hátra és a fényképészetet az élet és forgalom minden mozzanatának alá rendelték.

A két ország porcellán-iparát nagy választékban találjuk itt képviselve, s az átmenet különféle fokozatában láthatjuk e nevezetes anyagot a legközönségesebbtől elkezdve fel a legfinomabbig. Japán a jeddoi, kiotói, kagosimai; Khina a kantoni, nankingi, shanghai gyárakból járult e gyűjtemény gazdagítására. Vannak minták most már teljesen felhagyott gyárakból s ezek csin és finomságra nézve gyakran fölülmulják az újabbakat. Az edények különféle rendeltetésűek, a theaeszközök azonban legnagyobb mennyiségben jutottak hozzánk. Szegény és gazdag egyaránt él e kellemes itallal, – igaz, némi különbséggel; ez finom csészékben, az egyszerűekben költi el adagját. Korsók és vázák, virágtartók és serlegek készülnek azonkívül még porcellánból és teljes fogalmat alkotunk magunk a khinai előkelők osztályáról, ha megfontoljuk, hogy a finom ételeket és gyümölcsöket rejtő porcellánedények mellett pompás illatot árasztó és tündöklő bokrétákkal megrakott vázák és felséges bronzállványok, aranyozott és gazdag vésetű csemegetartók foglalnak helyet. Az utóbbi neme a műiparnak sem hiányzik muzeumunkban.

Valamint a porcellánipar némely sajátságait az újabb korban utánozni nem tudják, úgy halt ki már 200 év előtt a zománczozás ama módja, melylyel a bronzedényeknek a mostanikat jóval fölülmuló külékességét adták. Jó, hogy muzeumunk ilyesmiben sem szűkölködik. Bronz- és elefántcsontból kiváló faragványokat és véseteket találunk, a nélkül, hogy nagy ügyességű alkotójukat, a keleti Benvenuto Cellinit névleg ismerni szerencsések lehetnének. Van itt az 540-ik szám alatt egy pecsétnyomó, mely elefántcsontból faragva, kiváló művészetet árul el; egy másik, szintén elefántcsontból készült pecsétnyomón a róka ravaszágát érzékítette meg a művész, ép oly elmésen, mint alakilag valódi műizléssel. Egy régi és újabbkori társaitól teljesen elütő illatszertartó aranyozott bronzból az 546-ik szám alatt szintén figyelmet érdemel. Így tehát látjuk, hogy a szép s forma iránti érzék itt is irányadó volt a műipar létrehozásában, s hogy az annak még jelenleg is éltető eleme. Jövőben általánosságokra ereszkedünk, s e két ország művelődési mozgalmára vonatkozó sorozatunkat befejezzük.

A néprajzi múzeum.

IV.

Ceylon s az ind szigettenger szigetei.

(Vége).

(v.) Még sok mondani valónk lett volna – Khina és Japánról, de terünk és időnk szűk volta miatt erről le kellett mondanunk. Ott van muzeumunkban a sok khinai könyv, hirlap, szerződési okmány, szinlap, látogatási jegy, melyek együtt és különvéve mindannyi tanulmánytárgyul szolgálnak. Ott van a sok finom élű kés és fegyver, s ezek között a császári nyilászok íve, – mely a nád-fonatok kivételével egészen bambusz papirból van, szintén bambuszpapirból készült íve segélyével 60–70 rőfnyi távolra lökhetni róla a – vesszőket. Ez utóbbiak igen csomósak és aczélhegygyel látvák el. Itt a fegyverek között a japáni osztályban látható egy példánya ama hajlott törnek, melylyel a becsületbiróság által halálraítélt nemes ember magát hasfelmetszés által kivégezni köteles. Furcsa szokás! A török szultánok eddig arany zsineget küldtek azoknak, kik felett a halálítéletet kimondták, és ime Japánban még most is dívik az önkivégzési kötelezettség! Ott találhatók végre a különféle hangszerek, melyek kezdetlegességet árulnak el, – nem költve bennünk amaz óhajt, hogy azokat valamely kéz vagy száj működése következtében, megszólalni halljuk. Fú, vonó, pengető és üt-hangszerek ezek fa- és rézből.

De térjünk át Ceylonra.

A föld legszebb kertjei egyike, valódi földi paradicsom, talán az igazi paradicsom egykori színhelye nyílik meg előttünk, páratlan növényzetével, tündéries tájaival, felséges égaljával, üde tiszta legével, – gazdag mondakörével, regéivel, egy régi nép művelődésével, s annak különféle eredményeivel ismeretve meg bennünket. – Itt van az Ádámhegy, de a sziget regényes királyai eltűntek s most angolok itt a tulajdonképeni urak. A legérdekesebb tárgy gyanánt a „Mar a o h n s o” című könyvet említjük meg. E könyv, – muzeumunkban csak is a mű második kötete által képviselve – több folyamában a ceyloni királyok történetét foglalja magában és páli nyelven van írva. Megjegyzendő, hogy Ceylonban a szingál nyelv az uralgó s az ottani irodalom is e nyelvet használja. Ugyanily nyelven szerkesztve találjuk muzeumunkban a ceyloni hivatalos lapot.

A műipar itt is figyelemre méltó tökélyt ért el, s a kagylót finom czélokra használták fel, ugy szintén az elefántcsontot, a kókuszdiót, az ébenfát, a mahagonit és a pálmák különféle fajait, a bambuszt és a tikfát. A felhozott anyagokból a gyűjteményben diszedények, tárczák, ékszerszekerénykék ezüsttel gazdagon kiverve és kirakva, dohánytárczák, a papok által használt festett legyezők ötlenek szemünkbe. A házi szükségleteket, butorokat, öltönyöket e szigeten pálmából, kokusból készítik és vannak itt színes kosarak garból csirkekalitok bambuszból, dobozok pálmalevelekből, ebből font zsákok, kalapok sapkák stb. Finom átalakítása folytán a gáznak tetszős szöveteket nyernek,

melyből a királyok korában diszruhát készítettek; jelenleg asztalteríték vagy lábszőnyegül használják e szövetet.

A khinai és japáni pénzekhez képest a ceyloni pénzek nagyon kezdetlegesek; azok tökélyt s nagy jelentőséget hordanak magukon, ezek alkalomszerűleg jöttek létre s a kulturai öntudatosság még nem érvényesült alakjukon. Érdekesek a ladikminták, de azért még sem versenyezhetnek a khinai virághajók ékes körvonaláival.

Most egyre nagyobb egyszerűséggel találkozunk, s a szigettengeri lakóhoz közeledve le kell mondanunk ama finom, s magas fényüzésről tanuskodó diszművekről melyek csak imént is annyi élvét okoztak nekünk: a fényüzés divatoskodás kizárásával, itt a szükség által parancsolt czélszerűség uralkodik. Vége a finom porzellánnak, a finom selyemnek, a sok divatcikk és csecsebecsének; itt fatálok, fatányérok, gyékény fonatból készült ruhák vagy szalmából előállított széles kalapok vannak használatban. Az edények, például a ratang nádból készült edények részben aranyozást hordanak. Javában a selymet, a gyapot, s kecskegyapju látszik helyettesíteni, s ez anyagból, a viasz sajátos és elmés alkalmazása folytán, gyűjteményünkben is képviselt, meglepő tarkaságu kelméket nyernek. A bronzot itt különféleképp használják. Mindjárt a 2145–2156-k számjegy alatt különféle korszakban, s uralom alatt vert pénzeket találunk, míg a 2144-ki számjegy a soloi császárok nagy bronzpénzét mutatja. A hindu művészet különféle korszakait, nevezetesen a virágzást, s a hanyatlást bronz bálványok által találjuk képviselve; hasonló karperecek sem hiányzanak és a Modja-kaput korszakot egy arany gyűrű hozza emlékezetünkbe. Így tehát az utóbbi tárgyakat illetőleg itt is egy régi kultúra ismérvei állanak előttünk.

Ha Jávából Borneoba megyünk át a bronz és nemes ércből készült karpereceket, részben csöngő réz ékitvényekkel vagy pedig feketére festett és finom ratangból font karperecekkel látjuk helyettesítve, de kivételkép a bronz, ezüst is feltalálható részint pénzben részint kar és lábperecekre, melyek is nagyban divatoznak. A ruházat e vidéken csak a legszükségesebbre szorítkozván, a lakosok, férfiak és nők egyaránt hasukon is pereczeket hordanak. Ezekkel öszhangzatban a fülbevalók is nagyok és többféle járulékból állanak. A kezdetleges ruházatot gyapot-kelmék, de leginkább kérgek szolgáltatják. Izlésre mutatnak a sárkányvérrel: azaz a dracaena draco vörös nedvével festett kosárcák, puttonyok, sisakok, paizsok, evező lapátok, bambusz-ból font szőnyegek. – A sziget fegyverzetéből nyilak, puzdrák, emberi hajjal diszitett lándzsák, részben damaszkirozott kardok, apró bronz ágyuk nyujtának nekünk fogalmat. Ezek igen kecsesek, s a mai, – illetőleg európai hadviseléssel szemben valódi kis játékszerek.

Ezekben tehát röviden elősoroltuk volna a keletázsiai néprajzi muzeum nevezetességeit, és ráutalunk ama mozzanatokra, melyek az ott található tárgyak előadására befolyással voltak, – úgy, hogy a figyelmes olvasó ezek folytán önként is kedvet kaphat ott személyesen meggyőződni azok minősége

felől, hogy később aztán maga is mondhasson ítéletet. Mert célunk volt a gyűjtemény kitelhető részletezésével: minél szélesebb köröket ösztönözni a néprajzi muzeum látogatására. – Az ítélet és bírálat ez uttal nem minket illetett.

(Gyors-Posta I. évf. 1871. máj. 24. 117. sz. 2–3. o.; máj. 26. 119. sz. 1. o.; máj. 28. 121. sz. 2–3. o.; jún. 2. 124. sz. 1–2. o.)

KRÓNIKA.

Pest, június 6.

– **A muzeumi természetosztály** s azok közt Xantus keletázsiai gyűjteménye is megnyitott már a nagy közönség számára. E gyűjtemény, melyre ismételve felhívjuk a fővárosi és vidéki közönség figyelmét, mindenkor csütörtökön, e héten azonban a csütörtöki ünnep miatt kivételesen szerdán lesz nyitva.

(Magyar Ujság V. évf. 1871. jún. 7. 129. sz. [3.] o.)

Rövid hírek.

– **A múzeum** rendezett állattárát és a Xantus-gyűjteményt ma d. e. 9 órától 1-ig lehet látni, s ezentúl minden csütörtökön.

(Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. jún. 7. 129. sz. 610. o.)

Hírek.

Pest, jun. 7.

– A muzeum természetani osztályát ma a szó szorosabb értelmében meglepte a közönség s kivált a Xantus által rendezett néprajzi gyűjteménynél oly tolongás volt, hogy ember ember hátán állt. Ma nyílt alkalma először a közönségnek megtekinteni az érdekes gyűjteményt, melyről eddig a hírlapok útján értesült. Örömmel vettük észre, hogy a figyelmeztetést megértette az iparos osztály, s már az első alkalommal is nagy számmal nézte és vizsgálta a kelet-ázsiai gyártmányokat. Az emlősök osztályában is számos új darab van már Kelet-Ázsiából, többi közt a ritka orangutánok, páviánok, majmok stb. Ezentúl minden csütörtökön lesz nyitva az osztály.

(Ellenőr III. évf. 1871. jún. 8. 264. sz. [3.] o.)

Fővárosi hírek.

A Xantus-gyűjteményt és állattárt szerdán oly sokan nézték, hogy a múzeum termei ez alkalommal különösen szűkek valának.

(Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. jún. 10. 131. sz. 618. o.)

Intézetek és egyletek.

– A muzeumi természetosztály s azok közt Xantus keletázsiai gyűjteménye is megnyitott már a nagy közönség számára. E gyűjtemény, melyre

ismételve felhívjuk a fővárosi és vidéki közönség figyelmét, mindenkor csütörtökön lesz nyitva.

(Nefelejts XIII. évf. 1871. jún. 11. 24. sz. 288. o.)

Hirek.

– (*A nemzeti muzeum*) természettani osztálya újra rendeztetvén, e hó 7-ikén nyílt meg, számos új állattal, melyek Xántus által eszközölt kelet-ázsiai gyűjtésből valók. Ez alkalommal nyílt meg a népismereti osztály is, melynek rajzát és leírását lapunk jövő száma közli.

(Hazánk s a Külföld VII. évf. 1871. jún. 15. 24. sz. 219. o.)

Külön képcsarnok-palota.

Közművelődési mozgalmaink közt csak kevés van, mely oly örömdetes lendületet vett volna, mint az, mi festészetünk körül történik. Míg irodalmunk pang, tehetségek nem merülnek föl, a képzőművészet terén minden évben több-több műbecsütermékről van alkalmunk megemlékezni, s a tehetségek a legszebb jövőt ígérnek. Méltó tehát, hogy ez örömdetes jelenség kellő fogadtatásban részesüljön.

És e téren a kormányt sem lehet vádolni, hogy nem tesz semmit. Tesz valamit, habár nem is sokat, s azon hajlama, hogy szereti a parádéskodást, itt gyümölcsözőn érvényesül. Így éppen ma olyasmit olvasunk a hivatalos lap egy félhivatalos értesítésében, hogy külön képcsarnok-palotát terveznek, s ez ügyben enquette hivatik egybe.

A félhivatalos értesítés válasznak látszik Henszlmannak azon interpellációjára, hogy gondol-e a kormány arra, mikép az Eszterházy-képtár jelenlegi helyén nem biztos a tűzvesz ellen? Az értesítés elmondja, hogy a képtár helyiségét szakértőkből álló bizottság csakugyan olyannak találta, mely nem biztos a tűz ellen, miután a helyiség menyezete csak íves deszkázatból áll, s ekkép egy külső tűz, nagyon fenyegetné a képtárt. Egészen új fedélzettel kellene tehát ellátni az akadémia palotájának kiálló részét, de ennek költségei 200,000 frtba kerülnének.

Ennek folytán a közoktatási miniszter sürgősnek találta, hogy egy országos költségen építendő képtári épület felállítása vitatkozás tárgyává tétessék.

Emlékezhetnek olvasóink, hogy az „Ellenőr” midőn Xántus keletázsiai gyűjteményét ismertette, elmondta, hogy szűk a muzeum helyisége, egyzersmind indítványozta, hogy a muzeumi képtárt kell eltávolítani, s az Eszterházy-képtárral külön épületben elhelyezni. Örömdünk, hogy a hivatalos lap mai értesítése egészen összhangzó indítványunkkal.

Itt is felhozatik, hogy a muzeum folytonos gyarapodása, a népismereti osztály felállítása szükségessé tette az ottani képtár végleges és biztos elhelyezését, annál inkább is (s ezt az okot nagyon örömdest írjuk ki) mert „a nemzet bizonyára készségesen beleegyezne az etnografiai gyűjtemény terjesztésébe és kiegészítésébe”. Említi a hivatalos lap Pulszky azon tervét is, hogy a muzeum

udvarában építsenek egy pavillont az ethnographiai gyűjteménynek. De ennek költsége is 70–100,000 frtra rug.

Itt végre is világos az ut, melyen haladni kell. Az Eszterházy-képtárt a tűzveszélyes helyen hagyni könnyelműség volna, a hely biztosítására pedig oly tekintélyes összeg kellene, melyen már egy új középületet lehetne adni az országnak. Ehhez járul, hogy a muzeumi építkezés is elkerülhetlen, ha az ottani képtár nem nyújt helyet s az is 70–100,000 frt. Külön képcsarnok-palota föllállítása tehát csak egy okvetlenül kiadandó összeg miként alkalmazásától függ. Czélszerűen alkalmazva, még több közmivelődési célnak is meg lehetne felelni. Gondoskodni lehetne, hogy az építendő palotában helye legyen egy föllállítandó festészeti akadémiának, legyenek jó másoló termek, stb. Sőt helyet lehetne adni a képzőművészeti társulat kiállításainak is, hogy így a festészetnek egy központja legyen. Szóval égető a szükség egy képcsarnok-palota építésére. Ezek megvitatását ajánljuk az enquete figyelmébe.

Az egybehívott enquete következő tagokból áll a közoktatási miniszter elnöklete alatt: gr. Waldstein János képzőművészeti tanács elnök, Pulszky muzeumi igazgató, Ligeti Antal muzeumi képtárőr, Kratzman az Eszterházy képtár őre, Xantus, Keleti Gusztáv a mintarajztanoda igazgatója, továbbá a kultus és közmunka miniszterium több tagja.

Az enquete elé van tűzve az a kérdés is: mi történjék addig, míg az új épület elkészül az Eszterházy képtárral?

Szivesen üdvözljük a kormány e kezdeményezését.
(Ellenőr III. évf. 1871. jún. 21. 277. sz. [1–2.] o.)

Különfélék.

Pest, jun. 20.

(Az Eszterházy-képtár tűzmentessé tétele tárgyában) Henszlmann Imre a képviselőház márt. 11-én tartott ülésében határozati javaslatot nyújtott be. A kormány, mint a „B. K.”-ben olvassuk, ezen alkalom folytán a helyiségeket egy szakértőbizottság által megvizsgáltatá. A szakértőbizottság a képtár helyiségeit valóban tűzveszélyesnek találta, és nézete szerint a képtárt csak úgy lehetne tűzmentessé tenni, ha a jelenlegi tűzveszélyes faszervezet helyett vasszerkezet alkalmaztatnék. Ez azonban 200,000 forintba kerülne, ezen áron pedig nézete szerint, új, alkalmasabb épületet lehetne építeni, mely a mellett műfestői intézetül is szolgálhatna. A közlekedési miniszter magáévá tevén e véleményt, a közoktatási miniszter szükségesnek találta egy új és országos képtár felállításának kérdését nyilvános vitakozás tárgyává tenni, annál inkább, mert a muzeumban felállított ethnographiai (Xantus-féle) gyűjteménynek alkalmas helye nincs és így az új épületben ez is elhelyeztetnék; czélszerűnek látszik e kérdést, már azért is megfontolni, mivel az új épület nem csupán az országos (Eszterházy-féle) képtárnak, hanem a muzeumi képtárnak végleges s biztos elhelyezésére is szolgálhatna, vele egy földél alatt egyesíthetnék. Minthogy tehát a tűzveszélytől leendő megóvás

iránt okvetlen intézkedni kell, megfontolandónak tünt fel a vallás- és közoktatási miniszter előtt az, vajjon az említett szükségleteknek nem lehetne-e ezuttal megfelelni; e végre pedig a miniszter egy enquete bizottmányt hívott egybe, melyben a közoktatási, közlekedési miniszteriumok képviselői az orsz. képzőművészeti tanács elnöke, a muzeum igazgatója és képtár őre, az orsz. képtár őre, Xántus János, az országos mintarajztanoda és rajztanítóképezde igazgatója részt veendének. Ezen enquete fogja az építéssel kapcsolatos kérdéseket tárgyalni.

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. jún. 21. 141. sz. [3.] o.)

A nemzeti muzeum népismei gyűjteménye.

Csak néhány napja, hogy a nemzeti muzemumban egy új terem nyílt meg, melyről már előlegesen is sokat irtak a lapok. Ez a népismei etnografiai gyűjtemény keletázsiai tárgyakból. Külföldön sokat utazott tekintélyek ítélete szerint: a gyűjtemény páratlan a maga nemében, a mennyiben az itt képviselt országok és szigetekből egyetlen egyszerre oly szűk lett, hogy már nem fér el, s minden osztály szorong. Nemsokára valószínűleg a képtárt kell elvinni belőle, s az Eszterházy-képtárral egy közös épületbe helyezni. Meglehet, hogy az építendő boulevardon jelölnek ki ezeknek helyet.

Tervben van, hogy addig is a muzeum második udvarán egy pavillont építenek, s a kelet-ázsiai gyűjteményt oda helyezik el, miután az is valószínű, hogy e gyűjtemény évről évre szaporodni fog, s előbb kell számára tágas hely, mint építkezések nélkül akadna.

A népismei gyűjtemények minden tekintetben tanulságosak, egy keretben összesülvén egy-egy ország vagy nép életéhez tartozó minden jellemző tárgy. A kereskedelmi érdekek oly terjedtek az egész világon, hogy összeköttetésben állnak a legtávolibb országok is egymással, s ekkép ismerniük kell egymást, hogy tudomást szerezzenek: az ipar, művészet mily ágában legelőnyösebb a szoros öszszeköttetés. A ki például a muzeumi népismei gyűjteményt meglátogatja, az rögtön meggyőződik az ottani példányok után, hogy sem Japánban, sem Khinában nem szorultak a mi edényeinkre, vagy gombkötő munkáinkra, hanem például lakatos művek inkább rájuk férnének.

Ha csak egy futó szemlét is teszünk a gyűjtemény fölött, többet tanulunk, mintha az itt képviselt népek felől köteteket olvasunk. Műveltség tekintetében mind Japánról, mind Khináról kellő fogalmat szerzünk, ha látjuk könyveiket még abból az időből, midőn nálunk a könyvnyomtatást nem ismerték; vagy látjuk a parányi részletekig kidolgozott térképeket. A Mollukák szigete lakóinak civilizációja is eléggé körvonalozva van, mihelyt szemünkbe ötlük egy tenyérnyi ruhadarab, mely egész öltönyüket teszi, vagy látjuk a hosszú csöveget, melyeken mérgezett nyilat fujnak ellenségeikre. De látunk egyszersmind számos házi eszközt, melyek kezdetlegessége, vagy a kényelem szempontjának figyelembe tartása mindig sokatmondó. Látunk földmívelési szereket, az

ipar számos cikkét, melyek alakja, vagy a bennük nyilvánuló izlés azonnal megsugja, hogy mit tartsunk azokról, a kik készíték.

Gondoljuk meg csak, mily kimondhatlan előnyös volna, ha oly gyűjtemény állna rendelkezésünkre, mely egész földrészek etnografiai vonását állítná elénk, s a népek ipari fejlődése, a minden napi háztartás eszközei, a földmivelés szerszámai mind ott állnának iparosaink előtt, hogy együtt lássanak oly tömeget, melyből valami okvetlen megragadja a figyelmet, s ezáltal az iparnak új lendületet ad. Nem is említjük, hogy a tudomány is mennyi tanulságot vonhat.

Pedig ez nem oly elérhetlen valami. Japán, Khina, Siam és az ázsiai déli szigetek egy nagy csoportja képviselve van már. Azt nem tudjuk, hogy mennyibe került, mert az etnografiai tárgyak gyűjtése nem külön számlára történt. Xántus nagyérdékű állatgyűjteményt, sőt növényeket s ásványokat is hozott, egy egész muzeumot, s ezzel együtt mindössze 38,000 forintba került két év alatt. Ha minden évben 8–10,000 forintot szavaz meg ezután is az országgyűlés az etnografiai gyűjtemény gyarapítására, 10–12 év alatt Pestnek oly nevezetessége lesz, melyet megnézni messze földről eljönnek.

A kelet-ázsiai gyűjtésnek nagy szerencséje volt, hogy oly avatott kezek eszközölték, mint a Xántuséi. A legjellemzőbbeket kereste, s mivel a nép közt önmaga járt utána, jutányosan is megszerezhetette.

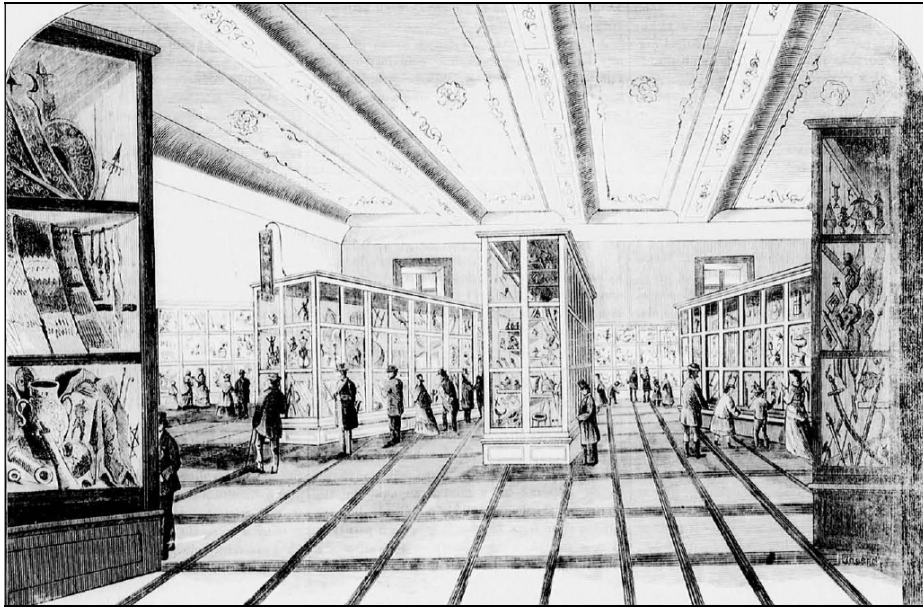
De lássunk a gyűjteményből néhány érdekes darabot.

A muzeum második emeletére érve, a lépcsővel szemközt nyílik meg a természetiek tárának ajtaja. Mindjárt a legelső csarnokban helyezték el a népismereti tárgyakat nagy, üveggel fedett szekrényekben. Minden szekrény fölött ott van nagy betűvel az illető ország vagy sziget neve; minden egyes tárgyon pedig szám látható. E számokat kell kikeresnünk a nyomtatott lajstromban, mely aztán részletesen megmagyarázza a tárgyat, sőt némelyek készitési és használási módját is elmondja.

Tekintsük először a *japáni* tárgyakat. Első helyen vannak a bambusz papírok, aztán a fali szőnyegek, melyek átlátszók és izlésteljes rajzolatokkal, cirádákkal ékitvék, úgy hogy aranyozott falra, vagy sötét alapra téve igazi ékitményül szolgálhatnak. Ezek egy része szabad kézzel van festve. Itt láthatók igen geniálisan tussal mázolt madarak, alakok, jellemképek a japáni életből. A festészetről egyáltalában megjegyezhetjük, hogy csak vízfestést (aquarell) lehet látni. Vannak igen kitünő részletes térképek, többi közt Jedo városáé, melyen még a háztulajdonosok nevei is beírják. Következnek a szalma- és nádfonadékok, kosarak, korsók, ételhordók, saruk. A női saruk oly parányik, hogy csakis két lábujjra húzhatnak föl a mi hölgyeink. Még a vízmerítő vedrek is kókuszrostból fonják. Szekrényekül a kámforfát látjuk legtöbbször használva. Az ily szekrényeknek ékes faragványok szolgálnak díszítésül. A selymek minden faja együtt van. Ezek némelyikére a mustrák nem szöve, de festve vannak, s kimoshatlanok. A legyezők némelyike kincset ér, selyemből készülve, pompás színes himzésekkel. Együtt vannak a hang-

szerek is, sajtáságos alaku gitárok, nádfuvolák, stb. A porcelánokról érdekes tudni, hogy Japánban csak oly porcellán készítő hely létezik, melyeket gyárnak lehet nevezni: a többi egyesek kezében van, s olyan formán készül, mint nálunk a cserépedény a fazekasoknál.

Keletázsiai néprajzi gyűjtemény a nemzeti muzeumban

Figyelemreméltó a császári nyilászok ive, mely a nádfonatok kivételével egészen bambuszpapirból készül, még hurja is; de azért a legnagyobb feszítést is kiállja s 60–70 rőf távolságra lövi a vesszőt. Érdekes darab a harikári kard is, egy tokban levő kés, melylyel a becsületbiróság által halálra ítélt nemes ember sajátkezüleg köteles hasát fölmetsztve, magát kivégezni.

Az öltözékek közt a napszámos és főúr, vagy előkelő hölgy ruhája is be van mutatva. Az elegánsabbak selyem- vagy aranyszálakkal himzettek. A selymek minden faja szemünk előtt van. Tudvalevőleg a japáni selyem a legelső s ezek 5 főosztályra oszlanak, az 5 főtermelési hely után.

A bálványok, házioltárok, templomi szerek közt legjobban megragadja a figyelmet a gong harang, mely dézsaalaku, és szarvasbőrrel bevont ütővel kongatják. Belül sok apró domborodása van, miáltal az érc oly rendkívüli hangot ad, hogy még több perc múlva is bűg.

A kenderpapir-kárpitok, nyomtatványok, legyezők, a yokohamai színház 1869. okt. 22-iki előadásáról szóló színlap, bronzedények, szelencék, szivar- és dohánytartók után figyelmünket a császári testőrség fővegei ragadják meg, melyek szegfű gomba alakuk s oly terjedelműek, mint egy napernyő. Mázos

és aranyozott vastag papirból vannak sajtolva, de azért a legerősebb dőfés sem szurhatja át.

A női toilette asztal körül ott van az acéltükör, fésük és hajtük fából, festő-ecsetek farostból és tollból. Egy pipereszekrény szalmával van kirakva finom árnyalat szerint, másik gyöngyházzal. Végül következnek a pénzek a legrégebbektől kezdve.

A *khinai* tárgyakat szintén papirok nyitják meg, melyeket több ölnyi hosszúságban gyártanak. Van többi közt egy számla is, melyet Xántusnak nyújtottak egy papirgyárban tett vásárlás után. Csak 6 rőf hosszú. Érdekesek a proclamatiók számára készített óriás papir-szalagok is, minthogy azokon a császári bélyeg is rajta van, akkora nagyságban, mint egy közönséges sajt. A különféle préselt, rajzolt, festett, aranyozott disz levélpapirok bambuszból készültek. A papirok közt van a betegség- és villámhárító is, melyekre bűvös szavak iratván, fára huzatnak, vagy ráhába tétetnek s az ajtó fölé akasztatnak azon hitben, hogy a házba betegség nem jöhet, mennykő le nem üthet.

A könyvek közt van anatómiai tankönyv ábrákkal, száz esztendő naplár, szakművek, utleírások. A legbecsesb régiségek egyike „Puncaub” nevű 1174-ben nyomtatásban megjelent természetrajzi munka 1479-diki kiadása ábrákkal; továbbá Khina őstörténete 1307-ki cantoni kiadásban. A hongkongi hiradó (napi lap) azért említésre méltó, mert 1400-ban indult meg s 80 ezer előfizetője van. Az itt levő példány 1869. nov. 18-diki. Megvan a pekingi hivatalos lap azon száma is 1869. szeptember 7-én, melyben a szerződés megkötése Ausztria–Magyarországgal közöltetik.

Az oltárképek kevés és kemény szinezésben aquarell-festmények, közönséges khinai alakokkal, melyek derékig vannak rajzolva, némely képen 10–15 is együtt. Szebbek ennél a kézzel festett madarak, vagy a kiáztatott (macirált) *ficus religiosa* leveleire festett képek.

Érdekes darab a kecskeszarvból készült lámpa. Az ember azt hinné, hogy egy nagy hólyag van fölhasználva, pedig tüzes nagy hengerrel nyújtják üvegvékonyra a szarut. Vannak lámpák papirból is, kifestve és gyönyörű faragású ébenfa vázba illesztve.

Futólag említjük csak a tatár nyilász-sereg nehéz gömbölyü pajzsát, bambuszból, a kákából font cipőket, az esőköpenyt kókuszrostból és papirostból, vízhatlanul befestve; a gitár, hegedüforma zeneszereket, a khinai dandyk divatos kalapját sárga bambuszból, festve és aranyozva. Egy jó nagy téglalakú vesszőfonat előtt mégis megállunk. Ez női fej vánkös finom rátángxból fonva. A nők ugyanis keményítve viselik hajukat, kiálló szárnyakkal. Ezek készítése pedig oly fáradságos, hogy csak 8–10 napnyi közökben újíthatják meg. Ily magas és kemény vánkösön kénytelenek tehát feküdni, hogy frizurájuk az éjjeli pihenés áldozata ne legyen. Kényelmetlen fekvés lehet biz az ilyen vánkösön, melyet nyakukra kötnek.

Gyönyörűek a selyem-himzések, szines szálakkal. Némelyik egész erdőt, madárcsoportot és lepkét ábrázol, és szebbek, mintha festve lennének.

Érdekes házi-szer a tüztartó sárkány is, mely sárkányalakban olyan, mint egy kis hajó s apró rudacsákak vannak benne. Keletázsiban ugyanis szokásban van, hogy a verandán mindig tűz ég, hogy a dohányzók rágyujthassanak. Ily hajócskába teszik tehát az e célra preparált taplós rudakat, melyek közül egy egy félnapig is ég. Mellette vannak dohányzó és ópiumélvező készletek.

A pénzek közt van oly apró is, hogy egy ezüstforintra 500 darab esik.

A khinai rendkívüli türelméről tanuskodik egy foltozott üveg-pohár. Vannak foltozók, kik az eltört edényeket és üvegeket apró kapcsokkal úgy összeeszkábálják, hogy erősebbek az ujnál.

Kochin Khina mandarin kalapjaiban és kosárkáiban ismét a fonás ügyességét bámuljuk: gyöngyházzal kirakott bolt cégeiben pedig a pazarlást, házi oltáraiban a véső ügyes kezelését, váltópénzeiben pedig azt, hogy van köztük olyan is, melyből 750 db ér egy frttal. Az illatszerek tartói szintén fonva vannak s ezekben szivacs, melyre aztán az illatszert öntik és zsebben tarthatják.

Siám tárgyai közt látunk papírból készült szeszélyes alaku halakat, rikitó színekkel. Ezeket a lányos házaknál függesztik ki, jelölül, hogy eladó leány van. Ahol aztán beveszik, azt jelenti, hogy a leány mátkás.

A fahéj használata általános s a kötelek is ilyenekből vannak sodorva. Láthatunk hamutartót is, melyben a család az elhunyt megégetett hamvait tartja szobájában, valamint aranyozott fáklyákat, melyekkel halott égetés alkalmával a máglyát szokás meggyújtani. A szanszkrit nyelv tudósai találhatnak itt szent kéziratokat, talipot levelekre karcolva. E levelek oly alakra metéltvék, mint a szíj s egy csomóba kötvék.

A szöveteket látva, meg kell jegyeznünk, hogy a ruhaszövés Siámban a kormány monopoliumát képezi, s meg van szabva, mily szövetet hordhat az ur és paraszt. E rangfokozat szerint vannak kiállítva a szövetek. Az öltönyök közt van fél tenyérnyi nagyságú „ködmen” is, mely a paradicsomi fügefalevél szerepét viszi, és madzagokkal erősítik a derékra. Vannak ilyenek ércből is, vagy elefántcsontból faragványokkal. A pénzek közt szerepel az ólom, porcellán, és csiga is; az ezüstpénzek pedig golyóalakuak.

A *maláji szigettenger* tárgyai közt ismét a fonatok, kosarak az elsők, melyekből kalapok, paizsok, ételhordók stb. is kikerülnek. A tál alaku kalapok némelyikét halpikkely fedi. Érdekes a delhii királynő kalapja, mert ezt ő maga ajándékozta muzeumunk számára. Egy díszmenet alkalmával Xántus ugyanis megkérdezte őfelsége egyik tisztjét, ha nem kaphatná e meg muzeumunk számára a fején levő kalapot. A tiszt alázatosan közölte a kérelmet, s ő felsége kegyes volt rögtön átadni a kalapot.

Az edények nagy része itt fekete agyagból van, de mindenik szép formájú. Látható a „füge levelek” közt egy ezüstsől.

Ceylon sziget és környéke, mely önmagát civilizálja, egész sajátos, előtünk új tárgyakkal van képviselve. A rátáng, bambusz és gyékény szolgáltat sisakot, pajzsot, vánkost. Vannak igen finom szövetek gazból, melyeket a ceyloni királyok korában a nők diszruhául viseltek, de jelenleg a gazdagok

már aszalterítőül, vagy szőnyegnek használnak. A könyvek talipot- és pálma levelekre irvák. De hivatalos lapja papírra van nyomva, s beosztása olyan, mint az európai lapoké.

Jáva szigete finom gyapot kelméi nem csak tartósságuk, hanem szép festésük által is kitűnnek. Ezek festése így történik: Egy kis edénybe, melynek vékony csöve van, forró viaszt öntenek, s aztán a kirajzolt formák nyomain a kis esőből kiömlő viasszal utána öntenek minden vonalt. A szövet festékbe helyeztetvén, a viasz helye fehér marad. Majd ugyanazon szövetre másfélét rajzolnak, és ismétlik az előbbi eljárást. Az így festett szövetek igen drágák.

Eredeti szerszám a tolvajfogó. Az éji öröknek ugyanis egy nagy kétágu villa van kezükben, csakhogy e villa két ága tüskés s e tüskék visszásan állanak. A tolvajnak ezt veti nyaka közé, mely aztán úgy megfogja, hogy ha futni akarna, a tüskék husát tépnék ki. Így kísértetnek az osztó igazság elé.

A *Mollukkok* lakói oly boldog időben élnek, hogy meg nem ismervén a vasat, fegyvereik is csak nyilakból, mérges szálkákat fuvó csövekből és dorongokból állanak. A dorongok ellen aztán nádból van pajzsuk, mely 3–4 lábnyi hosszú és fél lábnyi széles, s egy fogantyú segítségével védelmezik általa magukat.

Szumátra fonott tárgyai, primitív fegyverei hasonlóak a *Borneo* szigetbeliekhez. Itt a dájek ékszerek a legfeltűnőbbek. Ölnyi hosszúságu rézdrótokat kanyargatnak karjukra, derekukra, lábukra, s fülökbe félfontnyi rézfüggőket aggatnak. Itt a „füge levél” már akkora, mint egy törülköző. Vannak azonban a harmatok ellen ujjasok is upafa kéregből.

Látunk két füstölt emberfőt is. A dájek ugyanis hazaviszi ellensége levágott fejét és füstön tartja. Némely községnek külön ily füstölt fejtartó Walhalája van. Az itt levő két fej két falu közt pör tárgyat képezte, s mivel nem tudtak kiegyezni, az uralkodó Xántusnak ajándékozta.

Irhatnánk még a tárgyakról igen sokat, de azt hiszszük, ennyi is elégséges annak előtüntetésére, mily változatos e gyűjtemény, és mily sokoldalú tanulságot lehet azok megismeréséből meríteni.

K. E.

(Hazánk s a Külföld VIII. évf. 1871. jún. 22. 25. sz. 221–223, 225. o.)

Hirek.

Pest, jun. 24.

– A seperát votumok urnájába, a „Reformba” egy „skeptikus” vétót dobott a külön képcsarnok eszméje ellen. Szavazatának indokolása: egy laikus elszörnyed rajta hogyan kerülhet egy nem nagy palota fedelének egy nem nagy része 200,000 frtba t. i. ennyire van téve azon összeg, melybe a képtár helyiségének tűzmentesítése kerülne. A „skeptikus” nagyobb takarékoságot óhajt s felhívja a figyelmet az egyetemi könyvtár helyiségének valóban nyo-

moru állapotára. Van szavunk ezen felszólalás ellen, mert nem szeretjük, hogy egy jó eszme tájékozatlanságból eredő okok által népszerűtlenné legyen. Nálunk mindig emlegetik a takarékoságot, mihelyt a szükséges összeg nem a delegációk elé van terjesztve, vagy közművelődési célra van szánva. Pedig e téren gyümölcsöző beruházás minden, s egyike a legtakarékosabbaknak ez a külön képcsarnok felállítása. A szakértők valóban jól számítottak a mikor az Eszterházy-képtár tüzmentesítését 200,000 frtra tették, nem tudjuk. Hanem biz az a dolog nem kis-miska. A tűz nem belülről fenyegetheti a képtárt, miután nem fűtenek és nem világítanak, hanem kívülről. Az Esterházy-képtárnak pedig voltaképpen nincs is semmiféle fedele, csak üveg tetőzete. Egy külső tűz folytán tehát a termekbe szabadon omolhat be a tűz. Az üveg fedélzetet pedig beboltozni nem lehet, miután sehol sem nyithatnak ablakokat. Nagyon természetes tehát, hogy egész sajtószerű szerkezetű, vasból készült szerkezetről kell gondoskodni, mely a tűz rombolásának ellenálljon és azt feltartsa. De mivel a palota legfelsőbb része csak a képtár egy részét foglalja magában, s a másik rész az épület második emeletén van, azt a részt is vas fedélzettel kellene ellátni. Meglehet azonban, hogy még így sem kerülne 200,000 frtba. De lássuk tovább az okokat, melyek a külön képcsarnok-palota mellett harcolnak. A legfontosabb ok a muzeum szűk volta, hová még a főrendiházat is beerősztolták minden irodájával. A muzeum műtárgyai évről évre folyton növekedőleg gyarapodnak, például a képtár, melyet tavaly rendeztek máris annyira gyarapodott, hogy a télen valószínűleg ismét újra kell rendezni. A természettaniak osztályában Xantus gyűjteményeit teljes lehetetlen kiállítani s Rómer Flóris a pinczébe szorult régiségeinek egy részével. Itt elkerülhetlen az építkezés s ha egyelőre a Pulszky által a második udvarba tervezett pavillont fölépítik (a mi által csak a tűzveszély lehetőségét növelnék) az is 70 vagy 100,000 frtba kerülne, pedig csak ideiglenes volna. A hivatalos lap egy félhivatalos nyilatkozatából pedig értesültünk, hogy a kormány el van határozva az etnographiai gyűjtemény gyarapítására évről évre bizonyos összeget venni fel az országos budgetbe. Két-három év múlva tehát Pulszky pavillonja is szűk lenne pedig valószínűleg folytonosan bemálházva nem állhatnak a muzeum újabb szerzeményei. Ellenben ha eltávolítják a muzeumi képtárt s az Eszterházy-félével egy fedél alá teszik, a muzeum mindjárt jelentékeny tért nyer. De nyer az Eszterházy-képtár is, melynek helyisége szintén oly szűk, hogy a metszvényeket és a kézi rajzokat (melyek a képtárnak nagyon híres részét képezik) nem lehet kiállítani, és szekrényekbe dugva, most is zár alatt hevernek. A külön képcsarnok palotában egyébiránt nem csak a két képtárnak terveznek helyet, hanem ott akarják föllátni a festészeti akademiát, oda akarják tenni az országos mintarajztanodát, és a rajztanárok képezdését. Ezek számára pedig megfelelő helyet ha még lehetne is találni (ki tudja mily távol a képtáraktól) bizonyára jelentékeny bért kellene azokért fizetni évről évre, s még sem lenne oly czélszerű. Megjegyzendő egyébiránt, hogy a kormány az akadémiának is házbért fizet az Eszterházy-képtár helyiségeért. Ha számba

vesszük tehát az Eszterházy-képtár tüzzmentesítését a muzeumi pavillon építését, és a házbérek által képviselt tőkét, oly összeg áll előttünk, melynek mi-ként felhasználása fölött érdemes komolyabban gondolkozni, mint a hogy ezt a „skeptikus” teszi, ki szörnyű luxusnak tartja, hogy a főváros egy közintézet-tel gyarapodjék. Ne igyekezzék senki ott támadni, a hol támogatni kell.
(Ellenőr III. évf. 1871. jún. 25. 281. sz. [2.] o.)

A m. t. akadémia ülése.

Jun. 26.

Az akadémia mai összeülésén, melyen Csengery Antal elnökölt, a főtitkár az előterjesztések sorát, az akadémia halottjairól való megemlékezésen kezdi. [...]

Olvastatik a harmadik osztály értekezletének jegyzőkönyve, mely szerint Xantus indítványa, keletázsiai gyűjteménye, önálló műben való leírása, s ennek az akadémia által való kiadása elfogadtatik, a kivitel módozatának megá-lapítása, külön bizottságra bizatik. [...]

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. jún. 27. 146. sz. [2.] o.)

Különfélék.

– Xantus keletázsiai ethnographiai gyűjteményének, mely csak 38000 frtba került, illő méltánylatára fölemlítjük, hogy az 1840-ki or-szágyűlésnek, Lamare Picot francia tudós, ugyanazon tartományokbeli ha-sonló ethnographiai gyűjteményét Pozsonyban a Pálfi teremben kirakván, 500,000 frankért ajánlotta fel. E francia gyűjtemény sem számmennyiségére, sem érdekességére, anynyival kevésbé, mert az állat s növénygyűjtemény benne teljesen hiányzott, Xantuséval koránsem mérkőzhetik. A magyar or-szágyűlés részint drágálván a roppant árt, részint nem látván ez érdektelen és nyomorúnak tetsző kezdetleges hindu fegyverzetek s egyéb házi és pagodai készletek és bálványok megszerzésének szükségét, nem vette meg. Úgy hall-juk, aztán a francia kormány szerezte meg a magyarnak kínáltnál jutányosb áron Lamare Picot ezen gyűjteményét.

(A Hon [Reggeli kiadás] IX. évf. 1871. jún. 29. 148. sz. [3.] o.)

Helyi hírek.

(A nemzeti muzeumnak) ritka látmánya lesz, azon óriási rhinocérosban, melyet Xantus lőtt Jávában s melyek kitömését csak a napok-ban végzik el; az állat kitömve is 21 mázsát nyom, ma szállíták át és vasárnap már közszemlére lesz kiállítva a közönségnek; kétségkívül a muzeum ez osz-tályának legnagyobb műdarabja lesz, minőt alig mutathat fel bármelyik euró-pai muzeum.

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. aug. 5. 179. sz. [2.] o.)

Helyi hírek.

(Xántus gyűjteményét) a nemz. muzeumban hétfőn d. u. 3 órakor fogja megmutatni a tanáregyleti közgyűlés tagjainak.
(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. aug. 6. 180. sz. [2.] o.)

Fővárosi hírek.

*A **múzeumot** múlt hóban 28,170 személy látogatta meg. Legtöbben (11,242-en) megint a képtárt. A természetosztálynak is 10,407 látogatója volt. Ebben a Xántus-gyűjtemény tegnap is nyitva volt, a közgyűlésre jött tanárok kedvéért. Mindenkit meglep ez osztály, mely igen jelesen van berendezve. Kivül a kertben több a panasz. Mig az öreg Kubinyi a parkra fordítá egész figyelmét, Pulszky csak a belső gyarapításra gondol, s a kert lombjai, pázsitjai máris egészen fakó szint mutatnak. Úgy halljuk, hogy nem bírnak a vízvezetékéből vizet kapni.

(Fővárosi Lapok VIII. évf. 1871. aug. 8. 180. sz. 335. o.)

Xántus János keletázsiai „hozományá”-ról.

A m. n. museum történetében június 7-dike örökre emlékezetes fog lenni, mert ekkor lőn közszemle tárgyává téve mind a tömérdek kincs, melyet Xántus János 1869/70-ben országos költségen s tetemes szakismerettel Kelet-Ázsiában szerzett. A természetiek osztálya különben is ekkor szakítván meg épen ez új gyűjtemény rendezése által igényelt „téli álmát”, szokatlanul nagy tolongást lehetne észre venni a nevezett nap délelőttjén museumunk felé, s magunk is a legnagyobb szorongás közepette vethetők papírra a „Bazár” olvasónőinek szánt jegyzetünket.

Két termet a szó szoros értelmében zsufolásig töltnek meg a tárgyak s a belépő, ha talán a fennen dicsért „Reichscabinet” csodáinak szemléletével dicsekedhetik is: legnehezebb feladatnak fogja magára vallani a „kezdetet”, mert a középső két roppant szekrény ép úgy csábítgatja magához, mint a falak mentében keleti szinpompában hivalgó diszes egyéb tárgyak kifogyni nem akaró egymásutánja. Igen jó gondolat volt azért a tudós gyűjtőtől, rövid „kალაււզ”-ról gondoskodni, melynek nemcsak jutányossági előnyei vannak a többi osztályok ilyenmü füzetei fölött, hanem jól összeállított tartalmával valódi mentora is a látogatónak. Hasonló terjedelmü füzetet tenne ki legalább is, ha részletekbe akarna ismertetésem ereszkedni; épen azért, e lap irányához képest, a hölgyközönséget érdeklő tárgyakra fordul fő figyelmem.

A „Japán” homlokirattal ellátott szekrények egyikében nem is nézheti nő irigylés nélkül: mennyire változatos kárpit mintákkal rendelkeznek odavaló testvéreik papír, bambus és selyemből. E kézzel eszközölt s kitörülhetetlen szinekből álló rajzolatok nem emlékeztetnek ugyan a Gobelinek masszív formáira, mindamellett a pókháló vékonyságu papír lapok arany, ezüst diszletei még ezek mellett is nagyon emelnék valamely lakás fényét. Xántus szerint előbb sötét papírt húznak a falakra s e felé ragasztják a kárpitot, minek ilye-

ténkép rendkívül meglepő hatása van, mert átlátszó finomságuk mellett hihetetlen tartósságra képesek. Nagyon sok nézője akad a csodálatos kinézésű nyomtatványoknak is, melyek közt némely kézirat gondos rajzai a mi középkori „barát írásunk” ernyedetlen kirtartására bizonyít. Meg kell azonban vallanom, igen sok bizalmas nyilatkozatot hallék a közönség részéről, melyek mind áldák Árpád atyánkat, hogy odahagyá az ősatyai just, különben talán hasonló ákom-bákomokat verne most nálunk is a tanító úr a gyermekek fejébe.

Hát még a női ruhák tárlatánál ki ne érezné Garay szép mondását: „Magyar hölgynek születni.” Nagy és szép gondolat. Alig 2–3 hüvelyknyi az a „finom sársaru” és előkelő „leánycipő”, melyek készítése míg egyfelől oly primitív, hogy a japáni Kögelek-től igazán nagy indolentia mellékfoglalkozásul valami „perpetuum mobile”, „ugró papucs” féleiben nem törni fejüket; másfelől pedig szomorító példáját nyújtják, hogyan sanctionál a szokás még embertelen cselekvényeket is. „Skizzek a japáni élet minden mozzanatából” című képsorozat is eléggé mutatja ama szánandó női teremtéseket, kiknek a természet üditő ölen egy nő repeső örömeivel járniok lehetetlen a hiuság parancsolta mesterséges „lábkicsinyítés” miatt. E szokás inkább az előkelőbb s honoratior osztályt zsarolja, a szegények ép lábakkal élhetnek az isten szép ege alatt. Érdekes ama hajkeményítő kefe is, melyet mézgába mártva, fésű gyanánt használnak, s az így csontkeménynyé vált haj aztán egy a Jákob menyeyi látásakor használt koczka kő keménységével dicsekvő ratang párnát tesz szükségessé. Ellentétül az itt csak utólag vázoltakhoz, ott találjuk a szebbnél szebb pipere eszközöket, ruhadarabokat. Eme bambus kosár, vagy ratang fonatu virágtartó helyet foglalhatna akármelyik continensbeli nő lakosztályában. A tárczák és kosarak egész garmadája mutatja mily előre haladott e távoli nép a kézműiparban. Kapnának itt hölgyeink az idéni divaténál izletesebb kalap formákat finom Talipot pálma levélből; válogathatnának a jeddói gyáraknak elismerést biztosító gyapotszövetek vagy az ugró selyem (Crape) mintái közt egyaránt, mert ezeknek kiváló előnyük, hogy a mustra, mely ráfestve van kimoshatatlan, és oly tartós, hogy a hajdani magyar szokás szerént egy ugyanazon köntösben az unokák unokái is pompázhatnának. Ama gitárok 3 szögletes fa pengetője ugyan nem adná oly olvadékonyan ki az „Ach wie es möglich ist” accordjait; de édes örömet „staffirung”-jába számítná minden európai „eladó” a miakoi, kiotói, kagosiami, nagasaki, jeddói gyárakból „patogatott” és „tojáshéj” porcellán készletet. Különösen szép és nagy értékű egy régi thea melegítő Salzuma herczegnek már 8-ik század óta működő kagosiami gyárából. Ki van állitva egy előkelő női öltözék is selyemből, s ha olvasónőim valamelyike ennek párját ohajtaná meghozatni, ide jegyzem, miszerint egy ugyanazon helyről is osztályozvák e selymek. A Lon kou legfinomabb s ha ezt olvassuk: „Lon kou 0” vagy „Lon kou 1” meglehetünk győződve, hogy igen finom vagy „extra” a küldemény. Ott áll Leid a könyörületesség istenasszonyának szobra kétszer is, mondhatom szivesebben hódolhat a nép e szende alaknak, mint a nagy agyarakat mutogató Buddha istennek.

Itt ismét egy kis museuma tárul elénk a szelenczék, skatulok, edények, tárczáknak, fából, bronzból, elefántcsontból, gyöngyház és arany dombor (relief) művekkel és koczkaékitésekkel. Néhány igen értékes női pipereszekrény után legnagyobb figyelemnek örvend az a 3 asztal s hozzá tartozó aranymázás étkezési készlet, mely feltűnő subtilitásával mutatja, mily kis adagokban étkeznek, a szőnyegeken guggoló japánok. Nagy választéka látható a festészet művészetét önmagukon gyakorló nőknél mellőzhetetlen arcz, ajak, orrlyuk festő ecseteknek farostból, tollból; még a rizsposros szelenczékre is szép példányokat találni rég kihalt iparágak képviselői. Így egy szelencze meg szivartárca vörös mázból faragva, és egy antik utiétkezési készlet legfinomabb aranymázzal. Többen már óráig elnézhetnök e tájképek, arabeskek és guirlandokban váltakozó disztárgyak sorát, hanem terünkhez képest csak Jeddo igen szép kivitelű térképet említhetjük meg a közérdekűbb tárgyakból s folyton specialitásoknál maradva nézzük Khinát.

Köztudomásu dolog, hogy a khinaiak mi előttünk ismerték a papírkészítést, illő tehát phisicailag is, hogy előttünk legyenek e tekintetben. A csökönyösség, maradóság példájául emlegetett „mennyei birodalom” csakugyan végtelen sokféleségben bírja ez iparágat, Bambus, kukoricza selyempapírok láthatók itt levél, látogatójegy, számla lap, kormányi hirdetés kárpit és könyv alakban. Ha netán a véletlenség valakinek Chinából szánná a „szerencsét” ajánlom figyelmébe venni, miszerint szigorun meghatározott alapszinü papirt kell ott az „imádó”, „kérő” és völegénynek használni, mi a boritékokra is kiterjed. Ott van a régi és modern költők diszes kiadása, több oltárkép, egy 40 kötetes közhasznu ismeretek tára (Conversations Lexicon) féle „Punczlaub” címü munka, több theologiai irat, sőt a nők foglalkozásairól is találni egy illusztrált munkát. A nummismatica, heraldica, algebra és historia mind képviselvék; igen érdekes egy a császári kettős sárkány czimerével ellátott halálítélet, továbbá ama proclamatio, melyben az osztrák–magyar birodalommal kötött kereskedelmi szerződés közhirrre tétetik. Xántus figyelme egész a gőzhajózási jegyig kiterjed e tekintetben, hasztalan kísérlet volna tehát a több százra menő darabot itt névszerint felsorolnom; nekem ép ugy nem lehet itt a részletek tengerére bocsátkoznom, mint a ama kis csónak modell eredetijének, mely parti utazásra igen ajánlatos lehet. Kecskeszarvból bizonyára nem láttak még olvasónöim ily remek mivű lámpát, minő itt gyöngy és selyemmel ékítve üvegvékonytságban diszeleg. E végre meleg hengerekkel lapitják a szarvat, s a melegség által nem csak szép átlátszóságot, hanem az üveg idomithatóságát és – törékenységét kölcsönzik neki. Gyönyörü esököpeny fogad odább Nipa levélből, miből szőnyeget is találhatunk a szekrény aljában. Az „idomitott” lábaknak szánt női czipők egész pazarlással vannak kiállitva, mintha a szabadon járás kevés élvezetét akarnók kárpótolni; mert e „Luca széke” forma „lábás jószágok” olykép lehetlenitik a mozgást, hogy csupán hordszékeken mozoghatnak a divat által megbénitott szegény nők. A férfi czipők annál óriásibbak, főleg az a szegekkel kivert, mely az alp vadászokéra

emlékeztet s China északi vidékein a több hónapig uralgó tél alatt használták. Ha elismerés illeti a japáni porcellanokat, annyival inkább bámulunk itt a különféle mustrákon. Különösen felöltő szépek a pattogatottak Kanton, Sanghae, Nanking és Amoy-ból, melyeknek készítése egyszerűen így történik: a mázos edényt bevonják vékony és meleg mázzal, azon melegen jeges vízbe mártják, mialatt a felső máz igen finom vonalakban (technicus szóval élve: hajdadon) felpattogzik, erre festéseket tennek s legvégül ismét mázzal vonják be. A himzéseknél meglepő látni, hogy fonák oldalukon sincs semmi különbség. Ananászrost és selyem a legkedveltebb anyagok, mikből „pártát” söt házi siphát is láttunk.

A legyezőkről nem is jó sokat beszélni, csak divat hölgyeink irigylését kelteném föl, hisz még a tavaly rendezett londoni kiállításon is közelismerést aratott ezekkel China. Szandalfa, selyem, kecskeszarv, papír, bambusz adják a világhírű tárgyakat; a rajtuk levő rajzolatok, kiugró s egyéb decoratiós alakzatok pedig ép úgy dicsérik a kézműipart, mint a papírkészítésének pókháló vékonyságaig vett s roppant tartossággal párosított kiállítása. A piperekosarak, virágvázák, ékszerszekrények, „virághajók,” kendőző eszközök, társas és gyermekjátékok egész kereskedéseket elhíresíthetnének. Ily himzésfinomságával előállított kosár és dobozmintákat pedig tudom nem találni se a kigyóutczái, se a haltéri kosárásuknál. A hajtük, filigránművü brocheok, karpereczek, nyaklánczok s minden az ékszer főrovata alá befoglalható tárgy lajstromozása kétségbeejtene, még egy aranyárust vagy divatlap munkarész vezetőjét is. A szobrok, szelenczék, thea- és opiumkészletek egész raktarán végig haladva megálljt vezényel érdeklődésünk ama sokféle selyem készítmény előtt, melyeknek már neve egész sorozat. Szewlan, Jun, Csuk, Kotu-Gou, Csuk Lomlong, Há Sgó, Ma Hew, Jan Tu Tratlú, Pán Tu Lu, Huang Than, Punjám Mang és Lampán adják a legkedveltebb mustrákat. De mit ér irigyelni mindezt ama bábuktól, kiknek fogalma sincs, mit tesz e mondás: szabadság, szerelem! És most nézzünk végig a szárnyas állatok egyik fajáról annyira világhírűvé vált Kohin Chinát képviselő kiállításon.

A női ruha és piperetárgyak itt már nincsenek akkora választékban, mint-hogy e tekintetben az anyaország és közte különbség nem lehet. Leginkább kézi szerszámokban mutat önállóságot s a festett bambus kosarakon és szép készítésű női kalapokon kívül megemlíthetjük az ügyes kötésű czirok seprűket és szőnyegekkül használt gyékénymustrákat. Zászlókként vannak felfüggesztve a hajdanta használt boltczégek is, melyek tikkfából gyöngyházzal gazdagon megakva tartják a „firmát” de drágaságuk miatt használatuk mindinkább gyérül.

Sziámból a töménytelen Talipotlevelü női kalapon sok nézője akad mindig ama kezdetleges kiállítása halaknak, melyek ott az eladó leányosházakon alkalmaztatnak. Fahéj, kender és Ratang kötélén kívül, látni néhány aranyozott fáklyát, melyet temetéseknel a „máglya” alá raknak. Többféle és alaku hangszeren kívül leginkább szembeszökő egy gyönyörűen vésett óriás bronz váza és egy darab munkával beállított szövőszék. Vannak vallásszertartásnál

használt edények, csiga, porcellan, ezüst, arany pénzek, két személyre szánt csinos sandolinok, s több iparos tárgyon kívül még az ehető „fecskefészek” anyagát tevő mohából (Licben) is láthatni néhány példányt. A maláji sziget-tenger, Ceylon, Java, Mollukkák, Borneo, Szumatra is több százra menő tárgyak, köztük pár füstölt emberfejjel és névértékkel bíró ágyuval szaporítják e gyűjtemény sokszerűségét, mely 2533 népismeai darabon felül, még egy teljesen be nem állított természetrajz osztálylyal is gazdagítani fogja muzeumunkat. Csupán fogalomnyújtás kedvéért ide írom e gyűjtemény számait is, hogy annyival teljesebb legyen a derék tudós iránt táplált hálásérzetünk. Emlős állat 171, csontváz és koponya 56, madárbőr (kitömésre) 771, madárfészek és tojás 220, kigyó, gyikféle és teknőcz 1302, hal 4524, rovar 748, rovarfészek 17, csiga és kagyló 16,500, növények, magvak (6223 faj) 65,000 ásvány s kövület 428 példányban várja a végleges osztályozást.

Fővárosi hölgyeink csütörtök délelőttjén nem tehetnek jobbat, ha a muzeum üditő parkjából belátogatnak e csak főbb vonalaiban vázolt gyűjteményhez; a vidékieknek pedig felesleges is volna ajánlani, mert tapasztalás szerint minél távolabb vagyunk valahonnan, annál erősebb vágyódásunk s így pesti utjunkban nem fogják azt kikerülni.

Téglás Gábor

(Magyar Bazár VI. évf. 1871. aug. 10. 14. sz. 232. o.)

Apró hírek.

+ **Rimanoceros** urtól egy nyilatkozat érkezett hozzánk, hogy ő azon rimanocerossal, melyet Xántus hazánkfia nem rég Jávából hozott, nem áll semmi rokonságban.

(Bolond Miska XII. évf. 1871. aug. 13. 33. sz. 129. o.)

Egyletek és intézetek.

(A NEMZETI MUZEUM) július hóban ismét gyarapodott különféle gyűjteményeiben. A könyvtár részint ajándék, részint köteles példányok által 559 könyvet és nyomtatványt nyert. A régiség-osztály számos éremmel, régi pénzzel, bronz-, vas-, kőedényekkel s egyéb régiségekkel szaporodott, ugyszintén a természet-osztály különféle állatokkal, csigákkal, madarakkal, ásványokkal és ékkövekkel. – A könyvtárt látogatta e hóban 1,185 személy, kik 6 kéziratot s 2,233 nyomtatványt használtak; a régiségtárt látogatta 5,336, a képtárt 11,242, a természet-osztályt 10,407 személy, összesen tehát valamennyi gyűjteményt 28,170 személy. – A muzeum az utolsó napokban ismét oly szép kitömött állat darabot kapott, minővel kevés európai muzeum dicsekedhetik; ez azon óriási rhinoceros, melyet Xántus János lőtt Jávában s mely kitömve is 21 mázsát nyom. Muzeumunkban ez most a legtekintélyesebb állat.

(Magyarország és a Nagyvilág VII. évf. 1871. aug. 20. 34. sz. 459. o.)

[Részlet a közoktatási minisztérium költségvetéséből]

A közoktatásügyi minisztérium költségvetéséből átvesszük a következő részleteket. [...]

A keletázsiai expedíció alkalmával gyűjtött nagyszámu és kitűnő értékű népismeit tárgyak, természetükénél fogva a m. nemzeti muzeum bármelyik osztályába sem sorolthatván, helyesebben egy külön osztályban egyesítették, s ez immár a közönség használatára megnyitott.

Tekintve, hogy Európának nagyobb városaiban már is önálló népismeit muzeumok állítottak fel, melyek különösen ipari szempontból is nagy jelentőségűek, a népismeit osztálynak önálló fentartása és idővel gyarapítása, ugy a tudomány, mint az ipar szempontjából felette kívánatos. – Ez azonban csak úgy eszközölthet kellő sikerrel, ha az osztály élén egy az ügygyel buzgólkodó szakférfiu alkalmaztatik. Ez oknál fogva egy külön őri állomás rendszerítése kéretik, melyre Xantust a m. tud. akadémia tagját van reménye a kormánynak megnyerni.

Mínthogy pedig a keletázsiai expedíció alkalmával tett szolgálatokért mi jutalomban sem részesült, s a muzeumi alkalmazása esetén sem gyorsabb előléptetésre, sem foglalkozásra nem számithat, részére a rendes őri illetményeken felül, addig, míg az intézetben természetes lakást nyerhet négyszáz forintnyi személyes pótlékot kér engedélyezni.

*

Azon tudományos anyag, mely három év óta a m. n. muzeumban összegyűlt, szükségessé teszi tudományos feldolgozását és kiadását. Ide tartozik p. o. a Xantus János által megszerzett japáni Sphingidák, továbbá Weisz botanikus gyűjteménye, nemkülönben a rovarok, halak, arachnidák számos példányai, a régiségtárnak magyar érmei s azon régiségek, melyek Szihalom, Koronczó, Aszód és hazánk egyéb tájain gyűjtettek, s jelenleg a muzeumban őriztetnek stb.

Ezen cél leginkább az által éretnék el, ha a m. n. muzeum, más muzeumok példájára évkönyvet adna ki, melyben kincsei tudományosan közzététvén, a tudomány érdekében gyümölcsözővé válnának. – Ezen célra nagyobb költség igényeltetvén a miniszter 5000 forintot kér megadatni. (Ellenőr III. évf. 1871. okt. 4. 366. sz. [2.] o.)

Különfélék.

Pest, oct. 7.

(A brazíliai császár Pesten.) Mint esti lapunkban röviden jeleztük, ma 10 órakor a brazíliai császár és császárné kíséretükkel (ez áll a főudvarmesterből és főudvari tisztből, két udvari hölgyből és egy fiatal leánykából, ki az egyik udvari hölgy gyermeke) meglátogatták a nemzeti muzeumot. Pulszky

Ferencz igazgató fogadván őket, legelőbb a régiségtárba vezette, hol Rómer Flóris régiségeit bemutatván, megkezdett a körut. [...]

Most a kelet-ázsiai expeditióból hozott ethnographiai és természettudományi gyűjteményt szemlélte meg, hol Xantussal beszélgetvén, arról értesült, hogy az mint politikai menekült hosszasabban tartózkodott Amerikában; természetes, hogy a beszélgetés most Amerikára vitetett át, innen azután ismét visszatértek a kelet-ázsiai expedícióhoz. [...]

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXII. évf. 1871. okt. 8. 230. sz. [2.] o.)

PEST, OCTOBER 12.

– A pénzügyi bizottság október 12-iki ülésében először a függőben hagyott tételeket vette tárgyalás alá. [...] – Xantus Jánosnak az ethnographiai gyűjtemény elrendezéseért tiszteletdíj fejében 1000, – vizvezetési költség többlet 800 ft előirányzat szerint megszavaztatott. A muzeum lépcsőháza kiciszítéscéért a múlt évi összeghez 6000 ft szavaztatott meg. A kerti utak kiciszolására pedig 1000 ft. [...]

(A Hon [Reggeli kiadás] IX. évf. 1871. okt. 13. 236. sz. [1.] o.)

A magyar nemzeti muzeum.

A magyar nemzeti muzeumnak keletkezésekor ki volt tűzve nemzeti, jobban mondva magyarországi célja; ma már e cél alig látszik meg rajta.

Magyarország multját, művészetét, természeti gazdagságát, ethnografiáját kellene visszatükröznie; a bensülöttnek hazáját, az idegennek Magyarország összevont képét kellene ott föltalálnia; – mindebből azonban alig látni valamit.

Mi pedig örültünk a diszes japáni, borneói, chinai gyűjteménynek, az ausztráliai fáknak, a gyantázatoknak, meg a hatlábu bornyunak s még jobban fogunk örülni, ha azok máshol a magok helyén diszesen ki lesznek állítva, – de mindezek nem a magyar nemzeti muzeumba valók, s ha a jelenlegi igazgató amugy lenne meg győződve, igen sajnáljuk, de széles ismeretköre mellett sem tartanók a magyar nemzeti muzeum igazgatóságára alkalmasnak.

De hát mivel töltjük meg akkor a magyar nemzeti muzeumot? – fogja kérdeni valaki.

Megmondjuk: Mindenekelőtt Magyarország multjának emlékeivel.

A kagyló kövületek, a föld rétegei, sziklái kétségkívül jeles tárgyai lehetnek a magyar nemzeti muzeumnak; ezek azonban, a mint évezredekig elhelyeztek, még pár évtized mulva is ott lesznek előbbi helyükön: ellenben a régi oltárok bizonyos egyházak padlásain, a szegényedő magyar nemesi családok butor-, ékszer, fegyver, szövet stb. darabjai tömegesen vándorolnak a külföldi kalmárok kezébe. Az igen tehetősek nem akarnak megválni családi reliquiaiktól; legalább azok kik elárúsítják, lennének annyi tekintettel e nem-

zeti intézet iránt, hogy ezt kínálnák meg először. (Feltehetik, hogy a muzeum hivatalnokai úgy sem fogják a neveket elárulni.) Ez az egyik baj; a másik úgy látszik az igazgató ur tév felfogásában fekszik, mert a nemzeti muzeumnak nincs annyi pénze, hogy a külföldi régiség kalmárokkal versenyezhesen. 2–3000 forint, mennyi a budgetban fölvéve van, néha egyetlen darab megszerzésére sem elég, – míg egy egy idegen mókusra – s elismerjük, hogy ez is becses tárgy egy egyetemi muzeumban – 400 forint könnyen kitelik.

A magyar nemzeti muzeum régiségtárának magában kellene foglalnia a hazai építészet gipsz mintáit, a régi faragászat, festészet, szobrászat, egyházi szövetek, ötvösművészet termékeit, a régi butorzatokat századok szerint, a kézművek, bányaművelés történetét, pecsét-, oklevél-, és érem-gyűjteményt, az öltözeteket, fegyverzeteket századok szerint.

És ennek beszerzése az, melytől sem költséget, sem fáradságot sajnálni nem kellene; utazó megbizottakat kellene kiküldeni; fölszólításokat tenni hatóságilag; sőt, mint a bécsi kormány tette egykor, custosokat bizni meg a leletek lefoglaltatásával és megszerzésével.

Ez első és igen sürgős teendő; bátran lehet állítani, hogy e régészeti emlékekből hazánk miveltiségi viszonyai szerint egy évtized alatt egy évszázad vesz el.

(Vagy mit mondok, első teendő. Legelső az volna, hogy a létezőt tart-suk meg. De hát tudja-e az ör, az igazgató, vagy a miniszter, hogy mi a nemzeti múzeumban a létező. Még megközelítő számokban sem, maig font számra sincs fölmérve a mi ezüst, arany vagy réz érem van, nem hogy leltározva lenne. Ide munkaerő kell; látjuk, hogy dolgoznak, de az mind kevés. Itt százak kimélésével ezrek vannak veszélyeztetve.)

E gyűjteményhez járulhatna a hazai kő-, bronz, vas és római korszaknak lehető teljes kiállítása, a mint azt Rómer Flóris ur igen szépen megkezdette.

A második nemzeti gyűjtemény a hazai művészet (ó- és új) kiállítása volna, Pulszky ur gipszutánzatai tetszenek nekünk is; de ezek az épen alakulóban lévő képzőművészeti főtanodába valók. Itt a hazai festészet, szobrászat műveit akarnók látni. A Pyrker-féle képtárat is oda csapnók az Eszterházy-féléhez s a festész akadémiá mellett állíttatnók fel.

A harmadik egy országos nemzeti könyvtár lenne. Az alap megvan a Széchenyi könyvtárban, de ehhez is nagy fáradsággal kellene a többit vagy eredetiben, vagy másolatban megszerezni. Magyar nyelven, vagy magyar dolgokról írott könyvnek itt nem volna szabad hiányoznia.

Negyedik helyre jönne a hazai természetrajzi gyűjtemény, vidékenkint, lelhelyenkint kiállítva (kivált a geologiai és minerologiai rész). A rendszerek olyszerű kiállítása, hogy az elemi tanulmányul szolgálhasson, csak akkor, ha az is elfér. E mellett volna helye az országos geologiai intézetnek is. A hazai ipar muzeumának itt nem lehetne többé helyet találni, de a fentebbiek egyelőre megférnének.

Általában nem csupán a mi meggyőződésünk az, hogy van már ugyan nekünk sok kincsünk összehordva, de nem megőrizve kellően, sem jó helyre téve, sem egy megállapított elveken alapuló rendszerbe öntve nincsen, – s ezért bármily gazdag legyen is az különben, – az egész csak holt capitalis.

*

Tudjuk, hogy darázs-fészekbe nyulunk, midőn a közintézetek szinfalai mögé is be akarunk tekinteni: de miután a nemzet közvagyonáról sőt folytonos adótárgyáról van szó, bátorkodunk az igazgató urat a következő interpellációkkal terhelni:

Való-e, hogy az ásványtani őr Krenner ur – ki állítólag 3–4 helyütt is huz államfizetést és szálláspénzt, az eddigi ásványtani és geológiai gyűjteményt összehalmozva a muzeum lomtárába vettette? S hogy a Lobkovicz-féle gyűjtemény rendezésével sem igen igyekszik készen lenni?

Való-e, hogy a növénytani őr, mint lakásán fölirva van „Victor von Janka” ur, a nyáron valami consortialis megbízásból a Balkánon volt, míg a szép Haynald-féle gyűjtemény fölbontatlan hever?

Igaz-e... De nem kérdünk többet ezuttal; most megelégszünk ennyivel is.

P. Szathmáry Károly

(A Hon [Reggeli kiadás] IX. évf. 1871. okt. 25. 246. sz. [1–2.] o.)

Az országos könyvtárak. A földtani intézet*

[...]

*) Hallom, hogy némelyek a nemz. muzeumról írott tegnapi czikkemből azt olvasták ki, mintha én Xántus t. barátom működését, vagy a szorgalmas állattani örökét kicsinyelném. Ezt nem is hittem, hogy akár rólam, akár e lapról, mely annyi méltánylattal szólt ezen működések eredményéről, föltehesse valaki. Én e gyűjteményeknek szivemből örülök s addig mig alkalmas elhelyezést nyernek, nemz. muzeumunkban is szívesen látom. De abban a meggyőződésben vagyok, hogy Xántus becses gyűjteményének egy ethnographiai muzeum alapjául kell szolgálnia, melynek élén épen ő volna legméltóbb helyen: vagy az alapítandó ipar-muzeumhoz csatoltatnia, hol ő újra igen helyén lenne.

P. Sz. K.

(A Hon [Reggeli kiadás] IX. évf. 1871. okt. 28. 249. sz. [2.] o.)

**ORSZÁGGYÜLÉSI TUDÓSÍTÁSOK.
A KÉPVISELŐHÁZ CDXIX. ÜLÉSE**1872. jan. 13-án
dél előtt 10 órakor.

[...]

P. SZATHMÁRY KÁROLY:

A muzeumra előirányzott összegeket a legnagyobb készséggel megszá-
vazza; ennek kijelentése után szóló utal azon helytelenségekre, melyek a mu-
zeumnál állítólag elkövetettek, s rosálja azt, hogy a muzeum igazgatója nem
felel meg azon várakozásoknak, melyeket három évvel ezelőtt a sajtó oly annyi-
ra hangsúlyozott.

PULSZKY FERENCZ:

Megvallja, hogy megijedt egy kissé, midőn az előtte szóló a muzeum
bírálgatásához fogott, mert tartott attól, hogy azon igen sok hibákon és hiá-
nyokon kívül, melyeket ismer, elő fogja sorolni azokat is, melyeket nem ismer
ámde megkönnyebbült lelke, mert látja, hogy azokat sem ismeri, miket ő.
Azokra nézve beszéde folyamában felvilágosítást fog adni. Egyben, úgy hiszi,
mindketten megegyeznek és ez az, hogy a szóban levő ügy nincs összefüg-
gésben a 67-iki kiegészéssel és hogy ezen kérdésről minden pártszenvedély
nélkül beszélhetni. [...]

De hát itt vagyunk most a szervtelenségnél. Azt mondják, hogy beleékel-
tük az ethnographiai gyűjteményt a zoológiába. Igaz, de azért ékeljük bele,
mert nem ékelhettük a felsőházba, pedig ott volna helye, (Elénk derültség.)
nem az ethnographiai és chinai gyűjtemények, hanem a felsőház, reméli,
előbb ki fog menni onnan, és akkor azon két szobába, melyet most conferenti-
ákra használnak, be fogjuk tenni, és visszakerül a zoologiai osztály azon te-
rembe, mely mostan a Xantus-gyűjteménye által van elfoglalva. Kétséget nem
szenved, hogy e pillanatban nincsen tökéletesen organizálva. Az igaz, hogy ha
az ember logice akar menni, akkor ott hibákat talál. De ha körülnézek és lá-
tom, hogy más dolgok sincsenek nálunk logice rendezve ezen sok logikátlan-
ság közt megeshetik az is, hogy az ethnographiai gyűjtemény a madarak és a
bogarak közt legyen. Igaz, hogy logice ott a halaknak és békáknak kellene
lennie, tehát a halak és békák várjanak még pár évig, hiszen nagyobb dolgok-
kal is várunk mi. (Derültség.) A szegény béka, mely ott van a pálinkában,
maradjon még egy ideig a másik szobában. Igaz, ez alkalmatlan annak, a ki a
magyar halakat, békákat és kigyókat akarja tanulmányozni, hogy a másik
szobába kell mennie, azon szobába, melyben a kagylók vannak. Ezek ismét
nincsenek elrendezve. Ennek az oka pedig az, hogy nincsen rá különös embe-
rünk, mert nem lehet kívánni, hogy a ki az arachnidákat, a pókokat érti, értse a
kagylókat is, és nem lehet kívánni, hogy a mi derék természetőrünk, ki világ-

hirü nagybátyjához méltó, s ki, reméli, nagy hirre fog vergődni, mindent tudjon. Nehéz embert találni, a ki ne csak a madarakhoz, hanem a kagylókhoz és halakhoz is értsen. [...]

(Budapesti Közlöny VI. évf. 1872. jan. 14. 10. sz. 73–75. o.)

Országgyűlési tudósítás.

A képviselőház ülése jan. 15-kén.

[...] Nem értjük ez alatt Dobsa hosszú beszédét Pulszky ellen, habár ez is telve volt személyeskedésekkel, hanem inkább azon feltűnő momentumot, miszerint e napon egyes élő hazafiak sokszoros kitüntetéssel emeltettek ki. Horváth Mihály Toldy Ferencz felett tartott dicsbeszédet, Szathmáry Károly Xantus Jánost magasztalta, talán kárpótlásul azért, hogy a legközelebbi múlt gyűlésen az ethnographiai gyűjteményt museumunkból ki akarta zárni, s végül Helfy egész sorozatát adta elő kitűnő tudósainknak, még a kik jelen is voltak. [...]

Xantus Jánosnak 1000 ftnyi tiszteletdíj van előirányozva. Szathmáry annak kimutatására, hogy a ház ezen összeg megszavazása által önmagát tiszteli meg, következő adatokat terjeszti elő: Xantus már 1859-ben megkezdte a gyűjtemények küldését saját erejéből és saját erszényéből. Azóta minden évben több küldemény jön tőle, úgy hogy eddigelé a saját pénzéből tett ajándékozások felmennek 72 darab emlősre, 1267 madárra, 2294 madártojásra, 105 madár fészekre, 3450 csigára, szóval több mint 7300 darab részint állatra, részint más természeti tárgyra, melyek közt sok eddigelé ismeretlen tárgy is van. Ezen kívül a Smithsonian-féle intézet utján nagyszerű ajándékozásokat tett a muzeumnak és akadémiának.

Az összeg megszavaztatik. Nemkülönben megszavaztatik a muzeum épületi lépcsőház kidíszítésére 6000 ft, a muzeum-kerti utak kikavicsolására 1000 ft. A visegrádi várromok megóvására az előirányzat 15,000 ft. (A pénzügyi bizottság csak 5000 frtot ajánlt.) [...]

(A Hon [Reggeli kiadás] X. évf. 1872. jan. 16. 12. sz. [1–2.] o.)

A vallás- és közoktatási magyar kir. minister *Xantus János* m. tud. akadémiai tagot, a magyar nemzeti muzeumnál rendszeresített néprajzi osztály örévé nevezte ki.

(Budapesti Közlöny VI. évf. 1872. márc. 10. 57. sz. 452. o.)

Közintézetek, egyletek.

** (*A nemzeti muzeumnál*) rendszeresített néprajzi osztály örévé a közoktatási miniszter *Xantus János* m. akadémiai tagot nevezte ki.

(Vasárnapi Ujság XIX. évf. 1872. márc. 17. 11. sz. 133. o.)

Közintézetek, egyletek.

** (*A muzeum megnyitása.*) A nemzeti muzeum gyűjteményi termei szombatn f. hó 16-án nyitattak meg ismét a nyilvános szemléletre, még

pedig a következő rendben: minden *hétfőn és csütörtökön* a természet- és néprajztár, minden *kedden és szombaton* a képtár; *vasárnapokon* fölváltva az egyik vagy a másik. Mihelyt az épen rendezés alatt levő fegyvertár elkészül, a régiségtár is meg fog nyitni.

(Vasárnapi Ujság XIX. évf. 1872. márc. 17. 11. sz. 133. o.)

Heti hírek.

– Xantus János derék tudósunkat, ki már oly sok értékes tárggyal gazdagította nemzeti muzeumunkat, a közoktatásügyi miniszter az ethnographiai osztály örévé kinevezte.

(Szabad Magyarország II. évf. 1872. márc. 17. 11. sz. 86. o.)

EGYLETEK ÉS TÁRSULATOK. IPAREGYESÜLETI ÜGYEK.

Az országos magyar iparegyesület az idején rendes közgyűlése vasárnap, apr. 28-án délelőtt tartatott meg a pesti városház nagy termében Weninger Vincze elnöklete alatt. A tagok az ugyanakkor tartott számos választási értekezlet dacára nagy számmal jelentek meg és élénk érdekeltséggel hallgatták az évi jelentést, mely az egyesület működésének vázlatos képét adja, és ez az országos intézet örvendetes emelkedéséről és fejlődéséről tanuskodik. [...]

Kiállítások.

Az egyesület törekvése folyton oda irányult, hogy a kiállítások terén legalább mindazt megtegye, ami jelenlegi viszonyaink között lehetséges volt. [...]

A kézműipari szakosztály testületileg megszemlélte a Xantus János úr által Kelet Ázsiából hozott népműgyűjteményt, melyet Xantus ur szives volt a tagokkal magyarázólag megismertetni. – E gyűjteményben feltűnően a japáni bórpaper nevű készítmény, abból néhány mutatvány tüzetesebb szakosztályi megvizsgálás alá vétetett és Yokohamából egy próbaküldemény rendeltetett.

Bemutattattak továbbá az egyesület mintagyűjteményei számára hozatott külföldi jeles szerszámok –, végül a ministeriumtól küldött kelet-ázsiai tárgyak és Scutariban kelendő posztó-nemek mutatványai. [...]

(Budapesti Közlöny VI. évf. 1872. máj. 1. 99. sz. 787–789. o.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Pest, jun. 14.

(Világkiállítási ügy.) A jövő évi bécsi világtárlaton Magyarország házi ipara is külön fogván képviseltetni, a közoktatásügyi miniszter a házi ipartárgyak rendszeres gyűjtésével Rómer Flóris és Xantus János muzeumi öröket bizta meg, kik működésüket a nyár folytán meg fogják kezdeni. Most a belügyminiszter körrendeletben felhívja az ország törvényhatóságait, hogy ezen kiküldeteket telhetőleg támogassák.

(Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXIII. évf. 1872. jún. 15. 137. sz. [2.] o.)

KÜLÖNFÉLÉK.

– A sziámi király, Xantus János hazánkfiát, a keletázsiai expedíció alkalmából és tudományos működése elismeréséül, a fehér elefánt rend lovagjává nevezte ki. Ez annyival méltánylandóbb, mivel az admirális, a sziámi király egykori fölszólítására Xantus nem volt ajánlva kitüntetésre. A király testvérei és külügyministere azonban Xantus működésének többször voltak szemtanúi.

(A Hon [Reggeli kiadás] X. évf. 1872. aug. 6. 180. sz. [2.] o.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Pest, sept. 3.

(Siámi elefántrend.) Xántus János a siámi királytól a Busana Bhorn nevű fehér elefánt rendjelét kapta, melyet a főpolgármester holnap fog neki átadni. A rendjel, mely igen kezdetleges művű, közepén fehér elefántot mutat. (Pesti Napló [Reggeli kiadás] XXIII. évf. 1872. szept. 4. 203. sz. [3.] o.)

Fővárosi hírek.

*A főpolgármester átnyujtá Xantus Jánosnak a siámi „fehér elefánt” (Busana Bhoru) rendet. Ez érdemrend igen kezdetleges munka, emaillos szelkekkel s közepén egy fehér elefánt rajzával. Magyarország rendjel-tömegében az egyetlen példány.

(Fővárosi Lapok IX. évf. 1872. szept. 5. 202. sz. 881. o.)

Egyveleg.

(A siámi király.) Siam első fiatal királya ez őszön éri el 20-ik évét. A mint betöltötte, ősi országos szokásnál fogva bizonyos időre egy buddha kolostorba vonul viasza; addig helyette a kormányt egy kormányzó (kalahome) viszi. A fiatal király a civilizáció életkérdését látta abban, hogy két új érdemrendet alapítson, melynek mindegyike öt osztályt számít. Ezzel az eddigi elefánt rend veszendőbe ment. A siámi koronarend nagykeresztjét a fiatal király a német, illetőleg porosz koronaörökösnek, Károly Frigyes hercegnek és Moltkenek küldte meg. Az osztrák császár és magyar király s a trónörökös az új – fehér elefánt renddel diszítették föl. A király ezenkívül, a kötött kereskedelmi szerződéseket arra használta föl, hogy több osztrákot, egy magyart (Xántus János), olaszokat és egy hollandit rendekkel ajándékozott meg.

(Vasárnapi Ujság XIX. évf. 1872. szept. 22. 38. sz. 468. o.)

Xántus János érdemjelei.

Xantus János hazánkfia a siámi királytól az imént kapta meg a fehér elefánt érdemrendjét életnagyságban, melyet úgy kell viselni, hogy ... ráül az ember, mert nincs a világnak olyan gomblyuka, melybe beleférjen.

Hasonlókép biztos forrásból halljuk, hogy a japáni tajkon ő fölsége Xántus János hazánkfiát a kelet-ázsiai sustorgó istennyila arany gatyamadzagával

készül fölruházni, mely annnyival jobb a fehér elefántrendnél, mert nem eszik semmit míg a fehér elefántrend naponként 50 font rizskását kíván meg.

Az anami uralkodó ő fölsége meg, e szép példákön okulva, föntisztelt hazánkfiának az ezüst békaczomb kuruttyoló kis keresztjét fogja legkegyelmesebben adományozni, melyet az átfurt fülczimpában szokás viselni.

A kochinchinai mezitelen fejedelemtől Xántus János hazánkfia a kinkinézer államszekér leghátsó saraglyájának elsőrendü srófját fogja megkapni kitüntetés gyanánt s hozzá az ott szokásos sáska-nyaklánczot, mely csupa sáskából van füzve s az aranygyapjas láncz módjára viseltetik. A minden kinézerek császára végre Xántus János hazánkfiát a mennybeli arany elefántborju farka csimbókja szerint czimzett vitézi lovagrend békés szolgálatokért járó 14-dik rendü középkeresztjének 3-dik alosztályu csillaga egyik sugarával fogja kitüntetni, mely két részre osztva a bajusz két felén lelögva szokott viseltetni.

Gratulálunk Xántus János hazánkfiának e ritka kitüntetésekért.
(Borsszem Jankó V. évf. 1872. aug. 11. 241. sz. 9. o.)

Előterjesztés

a vallás- és közoktatási magy. kir. ministerium 1873. évi költségvetéséhez.

(Folytatás és vége.)

[...]

3. czim.

Magyar nemzeti muzeum.

A m. n. muzeum díszlépcsőjének és menynezetének újjá-alakítására (4. rov. alatt) előirányoztatott 16,000 frt, vagyis az 1872. évi előirányzathoz képest 10,000 frttal több. [...]

6. czim.

Egy hazai népismeii gyűjtemény létesítésére 15,000 frt vétetik előirányzatiig igénybe.

Azon közművelődési, közigazdászati és tudományos, jelesen művelődés történeti körülmények, melyek egy hazai népismeii gyűjteménynek mielőbbi létesítését sürgetőleg igénylik, a közoktatás állapotáról tett előterjesztésben részletesen felsorolják. E helyütt csak is annak politikai és jelesen pénzügyi oldalai érintendők.

Az elsőt illetőleg az 1873-ban Bécsben megnyitandó világtárlaton minden európai s nem-európai államok minél teljesebb képviseltetésükre törekcsenek, sőt viszonyaik minél teljesebb ismertetése czéljából jelentékeny áldozatoktól sem riadnak vissza. Magyarország a külföld előtt sokáig terra incognita volt, és e tekintetben, részben legalább földközi fekvésével, mely a nemzeteket egymáshoz közelítő tengertől távol tartja, és a szállítási költségek nagyságával, mely Magyarországnak a legutóbbi villágtárlatok székhelyétől távol voltának következménye, némileg mentheté magát. Ehez járult, hogy a legutóbbi londoni részletes kiállítástól eltekintve, a nemzet kisebb-nagyobb

mérvben tehetségeinek s tevékenységének szabad kifejtésében a politikai viszonyok által zsidbasztva volt. Mindez jelenleg megszűnt, Bécs az ország határszélétől alig néhány mértföldnyire fekszik s politikai tekintetben a nemzetet és kormányát az ország minél teljesebb képviseltetésében nem gátolják, sőt fényesebb képviseltetését sürgetőleg parancsolják. Számos s részben a nyugot-európai polgárisodás egyengető befolyása által még eredetiségéből ki nem vetköztetett néptörzsek, különleges iparokkal a kelet és nyugot határai között oly nevezetes helyet foglalnak el, hogy azok ismertetése kivált a külföldre kiválón érdekes, főleg pedig kapcsolatban a szintén rendeztetni szándékolt oktatásügyi kiállításal. Az első mutatná, hová birt Magyarország népe önerejéből fejlődni, míg a másik jelezni azon fokot, hová – és azon eszközökkel, melyekkel a törvényhozás s maga a kormány az 1868. 38. t. cz. erejével a népet értelmi és erkölcsi fejlődésében vezetni kívánja. Csak ezen két rendbeli kiállítás fogja a művészeti, régészeti és irodalmi kiállításokkal kapcsolatban Magyarország s népének jelenlegi műveltsége fejlettségét hiven visszatükrözni s a nemzetet e tekintetben is Európa előtt azon helyre emelni melyre ugy a természet adományait mint fiainak élelmességét tekintve érdemes.

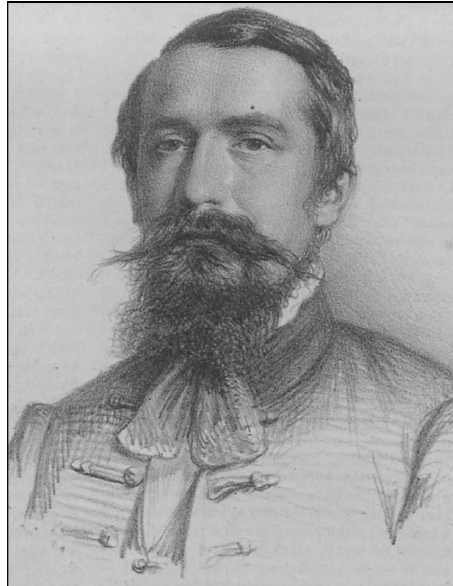
A mi ezen tétel pénzügyi oldalát vagyis annak indokolását illeti, miért vétetett épen 15.000 frt fel, arra a válasz a következőkben adatik:

Midőn házi ipartermelvényekből a világtárlaton rendezendő külön kiállítással kapcsolatosan egy magyarországi népismeri gyűjteménynek létesítése a világkiállítási központi bizottságban megpendített, a gyűjtemény mi módolni, legczélszerűbben s lehető legcsekélyebb költséggel létesítése iránt kirendelt bizottság körvonalozván a gyűjteménybe fölveendő tárgyakat, a költségek kiszámítására szükséges támpontok hiányában azokat csak hozzávetőleg, mintegy 15.000–20.000 frtban vélte megállapítandónak; miért is, nehogy indokolatlan kiadásokra alkalom nyitassék, a kisebbik összeg 15.000 frttal vétetett az előirányzatba fel. A gyűjtések eszközzésére kiküldött biztosok, eddigi tapasztalataik alapján f. é. szeptember 4-én bemutatott s a m. n. muzeum igazgatósága által pártolólólag felterjesztett érdemleges jelentésükben a tervezett kiállítás költségeit 21.800 frttal jelezték, úgy hogy a 15.000 frtnyi összeg csak a legszükségesebb kiadásokat fedezendi. Megjegyzendő, hogy ezen gyűjtemény a tárlat bevégeztével a m. n. muzeumban fog elhelyeztetni s ezáltal azon anomália is meg fog szüntetni, mely abban nyilvánul, hogy külföldi népismeri gyűjtemény a m. n. muzeumban létezik ugyan, – a hazája távolabb részeinek népismeri viszonyait tanulmányozni kívánó honfíu s az ország fővárosában megforduló idegenek azonban honi népismeri tárgyakat a m. n. muzeumban nem találják. [...]

(A Budapesti Közlöny melléklapja VI. évf. 1872. dec. 1. 48. sz. 377–378. o.)

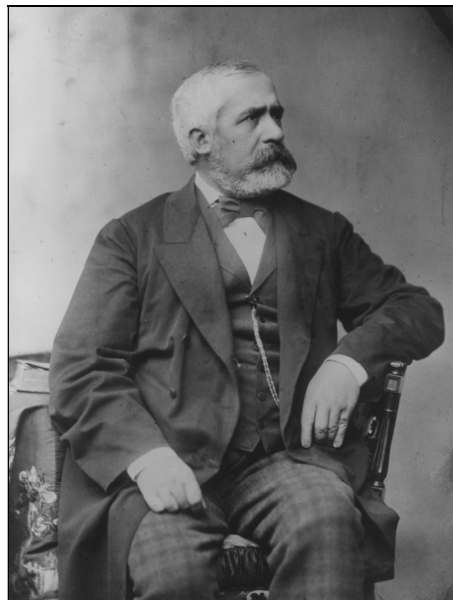
1.

2.

3.

4.

Xántus János

1. Barabás Miklós litográfiája, 1861 (Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok);
 2. Marastoni József litográfiája, 1862 (Az Ország Tükre 1862. 4. sz. 49. o.); 3. Ismeretlen
 fényképész, 1880-as évek (Magyar Tudományos Akadémia, Kézirattár); 4. Kunfalvi
 Rezső felvétele, 1885 körül (Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Fényképtár)

A NÉPRAJZI MÚZEUM KETTŐS ÜNNEPE

*A Néprajzi Múzeum új épülete,
Ferencz Marcel DLA felelős tervező látványterve*

**A NÉPRAJZI MÚZEUM NAPJA
EMLÉKÜLÉS A NÉPRAJZI MÚZEUM ALAPÍTÁSÁNAK
150. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL
(Budapest, Danubius Hotel Helia, 2022. március 5.)**

150 éves a Néprajzi Múzeum

Megnyílt a Néprajzi Múzeum! Ez persze hatásadás, pontatlan, de közérthető üzenet. Ezzel a hírrel az elmúlt 150 év során visszatérő jelleggel találkozhattak az érdeklődők. Előadásom elején igyekszem tömören és röviden jelezni a mai napig vezető hosszú út állomásait.

1872. március 5-én nevezték ki Xántus Jánost a Magyar Nemzeti Múzeum Ethnographiai Osztálya vezetőjének – erre emlékezünk most. 1892-ig a gyűjtemény a Magyar Nemzeti Múzeumban működött és 1892-ben költözött ki onnan a frissen fölépült Várkert bazárba, azonban az alkalmatlan feltételek miatt már a következő esztendőben átköltözött egy Csillag utcai bérházba. Ekkor egyébként már a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának nevezték az intézményt. 1887-től használták a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára elnevezést is párhuzamosan az első névváltozattal. 1890-től bukkan föl az Ethnographiai Múzeum elnevezés.¹ A Csillag utcában a folyamatosan növekvő gyűjtemény elhelyezésének megoldásaként fokozatosan egyre több lakást foglalt el bérlőként a múzeum. A helyhiánnyal is összefüggésben költözött újabb helyszínre 1906-ban. Ekkortól egészen 1924-ig a Városligetben működött az egykori millenniumi kiállításra készült Iparcsarnok épületében. Innen, pusztító viharkár után költözött a tisztviselőtelepi gimnázium Hungária (ma Könyves Kálmán) körüli épületébe. Itt működött leghosszabb ideig (50 évig!), egészen az 1974-ig, amikor a Kossuth téren a volt Igazságügyi Palotába, az onnan távozó Magyar Nemzeti Galéria helyére költözhetett. Negyvenhét évig működött ebben az épületben a Néprajzi Múzeum – az intézmény nevéként a Néprajzi Múzeum először 1934-ben jelenik meg, viszont csak 1969-től véglegesedik ez a forma, névváltozási terv nem merült föl az új helyszínekre költözés idején sem² –, s 2021. augusztus elsején költözött ki onnan. A fenti odüsszea során tehát számos alkalommal nyílt lehetőség a múzeum megnyitására hírt közölni.

Állandó tárlatának megnyitására ennél ritkábban szóltak a tudósítások. 2022-ig állandó kiállítása – beleszámítva a rövid ideig látogatható etnológiai tematikájú tárlatot a Kossuth téren – az elmúlt másfél évszázadban összesen

---

¹ Fejős 2000. 931.

² Fejős 2000. 931.

öt nyílt meg a múzeumnak. Ez is jelzi a jelentőségét a jelenleg készülő, minden korábbinál nagyobb alapterületen megvalósuló tervezett gyűjteményi állandó kiállításnak, melyen méltó szinten jelennek meg a nemzetközi gyűjtemények is!

A múzeum költözéséről és új épületeinek (a Szabolcs utcában működő Néprajzi Múzeum Gyűjteményi Központ, illetve a Városliget szélén megépült főépület) jellemzőiről, vagy a még folyamatban lévő költözés jellemzőiről is számos részletes beszámoló és előadás készült az utóbbi években. Ezek közül is kiemelkedik a háromnapos *Útközben* című online nemzetközi konferencia, melynek tanulságai érdemben segítették a kiállítási koncepció és forgatókönyv kidolgozását is.

Kemecsi Lajos az előadását tartja
(Fotó: Incze László)

Mai előadásomban nincsen lehetőség az ikonikus építészeti alkotásként értékelhető múzeumi főépületben már a megnyitásakor megismerhető tartalmi elemekre részletesen kitérni. Abban bízom, hogy a heteken belül megnyíló épület megismerése eloszlatja azt a tévedést, miszerint az új épület plázaként, valódi múzeumi elemeket csak nyomokban tartalmazó objektumként nyílik meg! Meggyőződésem, hogy a Néprajzi Múzeum új főépülete a legkorszerűbb infrastrukturális fejlesztésekkel éppúgy méltó helyszíneként működik a jövőben, mint ahogy az intézmény Gyűjteményi Központja szolgálja a gyűjtemények raktározásának és állományvédelmének rendkívüli jelentőségű feladata-

it. Ez a két épület a végleges költözést követően, 2023 végére várhatóan minden téren kiteljesítve igazolja a budapesti Néprajzi Múzeumnak a magyar és a nemzetközi múzeumi világban méltán megillető jelentőségét.

Hangsúlyosan kívánok viszont jelen alkalommal szólni a 150 éves intézmény jelenéről és amennyire időm engedi, jövőjéről is. Teszem azt annak tudatában, hogy a mai előadások elsősorban a múlt felidézésével, a jelent is formáló intézmény- és kutatástörténet elemzésével foglalkoznak. Az előzmények, akár a kiforratlan kezdetek megismerése, a múzeumi múltból vett információk mindig tanulságul szolgálnak a jelenben kitűzött célok megfogalmazásához. Az előadások segítenek megismerni azokat a törekvéseket, amelyek folyamatában és eredményeként létrejött Magyarországon a néprajzi múzeum intézménytípusa a maga sajátosságaival, jellemző változatában.³ Főigazgatóként ezért is érzem fontosnak az előremutató jellegű gondolatok hangsúlyozását is a jubileumi alkalomhoz kapcsolódva!

150 évvel ezelőtt a néprajz egy sajátos múzeumi korszakot élt meg Magyarországon. A tudományterület fő sodra akkor épp a múzeumi megközelítésben kristályosodott ki – többek között a tárggyűjtés, a tipológiai elemzés, és a bemutatás kérdéseiben. A néprajzi múzeum, mint önálló szakterület az önmegeteremtés és változás sodrában alakult. A kezdetek elemzése azt mutatja, hogy a néprajzi múzeum bonyolult formációs folyamat terméke.⁴ S ez a folyamat napjainkban is tart, az egyes szakaszok egymásra épültek, távolról sem töretlen egyenes vonalú előrehaladás jegyében. Az orientációs pontok és kapcsolódások, például más szakterületekkel, többször megváltoztak, a tudományos kérdések elhalványultak, újak születtek. A múlt tényeinek megismerése olyan felismerésekhez vezet, melyek a szakmai kontinuitás fenntartását és tudatos építését szolgálják.

S miként másfél évszázada, úgy a jelenben is múzeumi korszakot élünk – megítélésem szerint. A korszerű és hiteles múzeum két tartalmi és módszertani pillérré épül: az egyik a gyűjteménye, a másik az intézmény tudományos és társadalmi küldetése. A múzeum a kulturális örökségi közösségben egyenrangú félként vesz részt, platformként szolgál az egyének és csoportok számára saját örökségük gyűjtéséhez.⁵ A participáció és a diszkurzivitás kutatási tendenciaként jelentkezik a korszerű néprajzi múzeumi kiállítási programokban.⁶ Az új örökség diskurzus támogatja az együttalkotást és a megosztott kurátori gyakorlatot. Ezen folyamatok kiteljesedésével a kortárs néprajzi muzeológiában a figyelem középpontjában már nem pusztán a gyűjtés, hanem a gyűjteményfejlesztés áll. A néprajzi paradigmaváltás eredményeként korábban soha

---

³ Fejős 2020. 10.

⁴ Fejős 2000. 11.

⁵ Meijer–van Mensch 2012. 123–126.

⁶ Crooke 2011. 175.; Foster 2018.

nem gyűjtött és figyelmet nem kapott anyagok múzeumokba kerülése válik szükségessé és lehetségessé.

A társadalomtudományok tudományos háttérbázisai között érzékelhetően növekszik a néprajzi múzeumi gyűjtemények szerepe. A Néprajzi Múzeum felelőssége és lehetőségei érdemben megnöttek az utóbbi évtizedben lezajlott emlékezetpolitikai fordulattal összefüggésben. A múzeumi szerepvállalást árnyalja, hogy a hagyomány az identitás médiumaként működik és a hagyományok fenntartása vagy megmentése a társadalmak morális feladata.⁷ Nem könnyíti meg a helyzetet, hogy a néprajzi múzeumok eredendő múltorientációját a jelennel való szembesülés komoly kihívás elé állítja. A kortárs viszonyok értelmezése iránti fogékonyságot az utóbbi években az antropológia diszciplináris igényű megjelenése is serkentette.⁸

A múzeum napjainkra olyan kulturális szórakoztató helyszínné alakult, a fogyasztás helyszínévé, ahová elsősorban az attrakció, az élményszerzés miatt jön a látogató. A múzeumok mint intézmények terén nyilvánvaló a megfelelni vágyás a különböző fenntartói és a lokális elvárásokhoz.⁹ Az állam mint fenntartó számára a közgyűjteményi intézmény a programérvényesítésnek kitüntetett modern csatornája és egyben indoktrinációs eszköze lett.¹⁰ Külső normaként telepedik a múzeumokra az angolszász kifejezéssel *auditkulturának* nevezett megítélés, amely a társadalmi hasznosság mérésére vonatkozik. A múzeumi megközelítés azáltal számít sajátosnak és különlegesnek, hogy az ebben való részvétel, a reflexió és az ismeretek visszaforgatása minden más eljárásnál jobban ki van téve a tevékenység keretétől szolgáló intézmény belső és külső kényszereinek. Minden, ami múzeumi keretek között érvényesíthető, nem vezethető le kizárólag tudományos koncepciókból, steril szaktudományos problémákból. Az etnográfiai múzeumi tevékenység komplex módon meghatározott és közvetlenebbül kötődik a társadalom szövetéhez, mint az akadémiai kutatás. Alkalmazott jellege különbözteti meg leginkább, valamint ennek következménye: a kutatói vagy egyetemi szféránál szélesebb társadalmi nyilvánosság elérése. A nyilvánosságban játszott szerep és a közvetlen társadalmi hatás elsősorban a kiállítások nyomán valósul meg, a gyűjtemény nem áll eredendően a figyelem homlokterében. Viszont a látható kiállítási tevékenység nyilvánvaló módon hagyományosan az intézményi gyűjteményeken alapszik. A néprajzi múzeumok alkalmazotti szerepe nem a tudományosság alacsonyabb, hanem inkább eltérő típusa. A múzeum a 21. század harmadik évtizedében nem illusztrálja az elméleteket, hanem akár létre is hozhatja azokat. A múzeumi tárgyak és gyűjtemények nem önmagukban alkotóelemei a tudományos diskurzusnak, hanem egész létrehozási és felhasználási mechanizmu-

⁷ Giddens 1994. 65.; idézi Jakab 2012. 48.

⁸ Vö. Macdonald 2016. Az etnográfiai és etnológiai múzeumokkal kapcsolatban: 10–12.

⁹ Kemecsi 2020. 425–426.

¹⁰ Ébli 2005. 49.

sukkal, a felfedezéssel, az azonosítással és a tárgyközi kapcsolatok megállapításával, kidolgozásával. Mindez szükségszerűen átalakítja a néprajzi múzeumi tevékenységet és a gyűjteményekről való tudományos diskurzust is. Ezért is fontos, hogy 2022 májusában megvalósul egy nemzetközi etnográfiai/antropológiai múzeumok részvételével szerveződő többnapos konferencia és elindulnak az időszakos stratégia első kiállításai is az új épületben.

A társadalmi múzeumok számára alapfeladatként jelentkezhethet, a jelenkori kortárs konfliktusok problémái mellett, a mindennapi élet esztétikumáig, vagy a szimbólumok és a kommunikációs jelenségek komplex világáig számos érzékenynek ítéltető tematika.¹¹ A Néprajzi Múzeum adottságainál fogva nem lokális, hanem társadalmi jellemzőkkel és globális kontextussal rendelkezik – a magyarországi néprajzi muzeológia terepén egyedülként. A múzeum leg-erősebb identitása történelmi öröksége: a gyűjteménye; feladata pedig ennek az örökségnek a továbbvitele, ami már önmagában is lehetőséget teremt arra, hogy saját tárgyát – a kultúrát és a társadalmat, annak hétköznapi és populáris jelenségeit – átfogóan, nemzetközi kitekintésben tárgyalja. Ezt korszerű, jelenre nyitott, közérthető és kritikai módon képes közönsége számára láthatóvá, érthetővé, élvezhetővé és élményszerűvé tenni – s ebben kínál 150 éves története során először számára tervezett és épített épületeibe költözése minden korábbi időszaknál nagyobb esélyt.

Az iméntiekben tömören jelzett vállalások és az intézményi küldetés teljesítésével összefüggésben hangsúlyozandó, hogy a Néprajzi Múzeum jelenleg egyike a kulturális stratégiai intézmények kiválasztott körének. Ezzel összefüggésben – megítélésem szerint – 150 éves története során talán először nyílik arra lehetősége, hogy gyűjteményéhez, munkatársai fölkeszültségéhez, vállalásaihoz méltó infrastrukturális és anyagi lehetőségek közepette működjön. A fentiek fényében óriási a felelőssége az intézményünkben tevékenykedőknek, mert a Néprajzi Múzeum nyilvánvalóan jelentésteremtő tér, megkérdőjelezhetetlen klasszifikációkkal. Közös felelősségünk, hogy éljünk ezzel a kivételes lehetőséggel és igazoljuk, hogy az alapító Xántus és az őt követő több generációnyi múzeumi munkatárs életművének méltó folytatói és kiteljesítői vagyunk. Tartozunk ezzel elődeinknek, tartozunk ezzel szaktudományunknak és elsősorban tartozunk társadalmi környezetünknek!

Köszönöm a figyelmet!

KEMECSI LAJOS

---

¹¹ Pl. Zipsane 2017. 34–36.

Felhasznált irodalom

- Crooke, Elizabeth
2011 Museums and Community. In Sharon Macdonald (ed.): *A Companion to Museum Studies*. Wiley–Blackwell. 170–185.
- Ébli Gábor
2005 *Az antropologizált múzeum*. Budapest
- Fejős Zoltán (főszerk.)
2000 *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest
2020 *Néprajz és muzeológia. Tudománytörténeti megközelítés*. Budapest
- Giddens, Anthony
1994 Living in Post-Traditional Society. In Beck, Ulrich–Giddens, Anthony–Lash, Scott: *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge. 56–109.
- Jakab Albert Zsolt
2012 *Emlékállítás és emlékezési gyakorlat. A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron*. Kolozsvár
- Kemecsi Lajos
2020 *Megőrzött építészet. Szabadtéri néprajzi múzeumi tanulmányok*. Debrecen
- Macdonald, Sharon
2016 New Constellations of Difference in Europe’s 21st-Century Museumscape. *Museum Anthropology* 39. 1. 4–19.
- Meijer-van Mensch, Léontine –van Mensch, Peter
2012 A szaktudományos felügyelettől az együttalkotásig. In *Múzeumelmélet. A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig*. (Szerk. Palkó Gábor) Petőfi Irodalmi Múzeum–Ráció Kiadó, Budapest, 97–126.
- Zipsane, Henrik
2017 Befektetés a fenntartható interkulturális párbeszédbe. Egy társadalmi projekt Jamtliban. In *Múzeum – Projekt – Fejlesztés. Írások Cseri Miklós tiszteletére*. (Szerk. Sári Zsolt) Szentendre. 33–40.

**„Ha időmnek ura leszek”
Xántus János: megyei ügyvédből univerzális gyűjtő**

Xántus János csaknem egy évtizeden át tartó gyűjtőmunkája során százezres nagyságrendben gyűjtött természetrajzi anyagot a washingtoni Smithsonian Intézet számára az Egyesült Államok és Mexikó különböző vidékein. Ez idő alatt számtalan levelet váltott Spencer Fullerton Bairddel, az intézet segédtitkárával, melyekben részletesen ecsetelte gyűjtőtevékenységének nehézségeit, azzal kapcsolatos áldozatvállalását. De egyikben sem olyan tömören és kifejezően, mint a második állomáshelyéről, Fort Tejonból 1858. január 15-én küldött levelében, amikor így fogalmazott: „... a gyűjtés tökéletes rabszolgájává tettem magam”.¹ Ha valami, ez tökéletes öndefiníció volt tőle.

Onnantól kezdve, hogy a kansasi Fort Riley szerződéses katonájaként 1856 közepén felajánlotta szolgálatait a philadelphiai Természettudományi Akadémiának, mindinkább elkötelezte magát a természetrajzi gyűjtés mellett és egyre jobban kiképezte magát a legkülönbözőbb állatok preparálásában, 1859 áprilisában eljutott odáig, hogy több mint kétéves teljes magányt vállalva partra lépjen a Kaliforniai-félsziget legdélebbi csücskén, hogy minden erejével a gyűjtésnek szentelje magát.

Hogy miért és mikor választotta ezt a magányos utat, arról csak találgatni tudunk. Széchényi Ferenc uradalmi ügyészeként Somogyban működő Xántus Ignác fiaként ugyancsak a jogi pályát választotta, és tudjuk, hogy, legalábbis gyerekkorában, a tanulás nem tartozott kedvenc elfoglaltságai közé: „... mikor szabadulva az iskola gyötrelmentenyésző falai közül, minden szűnnapon át a vadászat szilaj szenvedélye mulattatott...”² Ez talán jelzi későbbi elköteleződésének irányát, alaposabb természettudományos képzésben azonban biztosan nem részesült. Legfeljebb a győri bencés gimnáziumban szerezhette ilyen irányú ismereteket az ott magyart és latint tanító Rómer Flóristól, aki amellet, hogy kirándulásokra vitte diákjait, a gimnázium természetrajzi szertárát is gyarapította. Xántus Nemzeti Múzeumhoz fűződő kapcsolatának kezdetét jelzi annak a két római pénznek az adományozása, melyeket 1847-ben juttatott a múzeumnak,³ amiben szerepet játszhatott apjának a múzeumalapító Széchényi családhoz fűződő kapcsolata is.

A legkorábbi határozott irányultságot jelző információval Xántus szabadságharc utáni emigrációjának első, londoni állomásáról rendelkezünk. Egy

¹ Xántus János levele Spencer Fullerton Bairdnek, Fort Tejon, 1858. január 15. Smithsonian Institution Archives Record Unit (SIARU) 7212.

² Xántus János: A'czengár népfaj. *Hon és Külföld* 1848. február 11–18. 12–14. sz. 45–55.

³ *Pesti Hirlap* 1847. április 11. 861. sz. 236.; *Nemzeti Ujság* 1847. április 13. 469. sz. 234.

osztrák hatóságok kezére jutott levelében azt írta, hogy a „... világhírű természetrajzi kereskedelmi társaság” [sic!], egy másik dokumentum szerint pedig a „londoni Természettudományi Társaság szolgálatába állok, és a következő hónap 26-án már a braziliai Santaremben leszek, mint teljhatalmú üzletvezető, évente 800 piaszter fizetéssel, nem számítva a kiegészítő jövedelmeit”.⁴ Egyéb adatok híján nem tudjuk eldönteni, hogy esetleg szándékos dezinformációról van szó, vagy az otthoniaknak akarta egy szebb jövő képét felvillantani, netalán már ekkor foglalkoztatta a gondolat, hogy az akkoriban jó üzletet jelentő természetrajzi gyűjtésből tartsa el magát. Annyi biztos, hogy az utazás nem jött létre. A világváros London önmagában hatalmas impulzust jelenthetett az osztrák fogságból menekülő 25 éves fiatalember számára, de ennél is fontosabb, hogy éppen ott-tartózkodására esett az első világhiállítás, amelyről tudósítást is küldött a *Magyar Hírlap* számára, és még évekkel később is elragadtatással írt Bairdnek a több alkalommal is felkeresett csodálatos kiállításról, külön kiemelve az elegáns stílusú édesvízi és tengeri akváriumot.⁵

Az álomból végül Amerikában lett valóság, miután Xántus 1853 tavaszán New Orleansba érkezett, ami akkoriban az Európából bevándorolt vagy onnan kutatóútra érkező tudósok egyik fontos kiindulópontja volt. Onnan küldött leveleiben több olyan kutató- és gyűjtőexpedíciót is említ, amelyekben vezető európai természettudósok kísérőjeként vett részt. Míg a többieket csupán megemlíti, a Moritz Wagnerrel és Karl von Scherzerrel tett kutatóútjáról részletesebben is megemlékezik, s róluk tudjuk, hogy 1852 decembere és 1853 áprilisa között tartózkodtak Louisianában és Mississippi államban, tehát akkor, amikor Xántus is ott lehetett. Egy későbbi, Bairdnek írott levele szerint Wagnerrel egy közép-amerikai útra szerződött azzal a feltétellel, hogy fizetésekként az elejtett madarak fele, más gyűjteményeknek pedig a negyede illeti meg. Az expedíciót követően, amint írja, 1700 madárral, nyolc emlőssel, továbbá sok egyéb állattal, közöttük körülbelül 40 gallonnyi kígyóval, hallal tért vissza, mint az expedícióból neki járó osztályrészszel. Noha a közreműködéséért kapott javadalmazás ellentmond a tényeknek,⁶ létezik egy dokumentum, amely legalább részben alátámasztja Xántus állítását. Ugyanis amikor a kelet-ázsiai expedíció során annyira elmérgesedett a viszony a magyar és az osztrák részvevők között, hogy Xántus panaszt nyújtott be a magyar kormánynak, az osztrákok vizsgálatot rendeltek el. Ennek során a még Dél-Amerikában levő Donau tisztjeinek tanúvallomást kellett tenniük az ügyben. Ennek kapcsán kért állásfoglalást Karl von Scherzer régi útitársától, Moritz Wagnertől. Ő az alábbi véleményt fogalmazta meg: „*Mr. Xantus, aki akkoriban nagyon sanyarú helyzetben volt, azzal a kéréssel fordult hozzánk, hogy őt,*

⁴ London, 1851. június 23. Haus-, Hof- und Staatsarchiv Ministerium des Äußern Informationsbüro (HHStA MdÄ IB) Akten Kt. 16.

⁵ Xántus levele Bairdnek, Fort Tejon, 1858. február. 2. SIARU 7212.

⁶ Gyarmati János: *A gyűjtés rabszolgája*. Budapest, Néprajzi Múzeum, 2020. 53.

mint leírót (Abschreiber) és kísérőt (Reisebegleiter) vigyük magunkal. Próba-képpen elfogadtuk ezt az ajánlatot, és velünk tartott a Mexikói-öbölbe tett utazásunkra. Hamarosan kiderült azonban, hogy nem felel meg még a legcsekélyebb igényeknek sem. Sem tudása, sem szorgalma nem felelt meg elvárásainknak, és New Orleansba való visszatérésünk után sajnálatunkra el kellett bocsátanunk. Egyébként, erkölcsi értelemben a viselkedése tökéletesen kifogástalan volt.”⁷

Mindebből egyértelműen kiderül, hogy Xántus, legalábbis a Wagner–Scherzer-expedíció kapcsán igazat állított, ugyanakkor arra is következtethetünk belőle, hogy gyűjtői, preparátori felkészültsége akkor még elégtelen volt. De Bairdnek írott leveléből az is kiderül, hogy akkor már tisztában volt a természetrajzi gyűjtemények piacképességével és ismerte azt a gyakorlatot, mely szerint a résztvevők nem konkrét összegért, hanem természetbeni részesedésért dolgoztak a gyűjtőknek.

Mintegy három évvel később már egész másképpen nyilatkozott róla a kansasi Riley-erőd orvosa, William Alexander Hammond, aki a Smithsonian Intézet számára gyűjtött, és ehhez segítő csapatot szervezett az erődben szolgáló katonákból, akik között Xántus János volt a legelső, akinek „*a szorgalma és kitartása nagy segítségemre volt*” – írta egyik levelében.⁸ Xántus az ő révén lépett kapcsolatba a philadelphiai Természettudományi Akadémiával, majd a Smithsonian Intézettel, az előbbinek 1856 nyarán már el is küldte első rovargyűjteményét.⁹ Az igazán sorsfordítónak azonban az utóbbi intézménnyel való kapcsolata bizonyult. Baird célja ugyanis az volt, hogy minél teljesebb körűen térképezzék fel az Egyesült Államok természetrajzi viszonyait és a lehető legtöbb természetrajzi anyagot gyűjtsék össze a Smithsonian számára. Céljainak megvalósítása érdekében kiemelt szerepet szánt a hadsereg tagjainak, különösen az általa kiválasztott tizenhét katonaorvosnak, akik állomáshelyükön, illetve a lehetséges vasútvonalak nyomvonalának feltérképezésére kiküldött expedíciókban nem csak gyűjtöttek, hanem további gyűjtőket is beszerveztek. Ebben a tekintetben Xántus tökéletesen kapóra jött Bairdnek, számára pedig a kényszerűen vállalt katonalétből való kitörés, az anyagi továbblépés, a tudományos elismerés és a hazának tett szolgálat lehetőségét csillantotta meg ez a kapcsolat.

Már louisianai tartózkodása idején felajánlotta gyűjtőmunkáját a Nemzeti Múzeumnak, és utasítást kért a gyűjtendő példányokat illetően, ám végül csak következő állomáshelyéről, a kaliforniai Fort Tejonból sikerült gyűjteményeket hazajuttatni a Smithsonian Intézeten keresztül. Oda, majd a dél-kaliforniai Szent Lukács-fokra, végül a mexikói Manzanillóba Baird már kifejezetten

⁷ AT-OeStA HHStA MdÄ Adm. Reg. Fach 34 SR Kt.95 rub. 55, fol. 126–153.

⁸ Bonnie Ellen Blustein: *Preserve Your Love for Science: Life of William A Hammond, American Neurologist*. New York, Cambridge University Press. 1991. 33–34.

⁹ Xántus levele John L. LeConte-nak, Fort Riley, 1856. július 6. American Philosophical Society, Philadelphia (AMS) LeConte papers.

azzal a céllal juttatta el – még ha a hivatalos megbízása másra is vonatkozott –, hogy olyan helyeken gyűjtsön, ahonnan az intézet nem rendelkezett természetrajzi gyűjteményekkel.

Ha korábban voltak is kétségek Xántus gyűjtői képességeit illetően, mire Fort Tejonba került, alaposan elsajátította az ehhez szükséges ismereteket. A Smithsonian Intézet éves jelentésében erről Baird úgy nyilatkozott, hogy „*Amerika legfontosabb természetrajzi kutatásai között Mr. John Xantus feltárásai különös figyelmet érdemelnek. [...] Ó a legteljesebb mértékben kiaknázta az erőd környékének természetrajzi [gyűjtésében rejlő] lehetőségeket.*” Az általa küldött állatok tökéletesen kikészítve és csomagolva, méretekkel, megjegyzésekkel és leírásokkal ellátva érkeztek Washingtonba.¹⁰

Ezt annál is inkább nagyra kell értékelnünk, mert valamennyi állomás helyén magára hagyatva dolgozott.

A teljesen eltérő elejtési technikát igénylő állatok begyűjtése mellett el kellett sajátítania a preparálást és tartósítást is, el kellett végeznie a gyűjtött példányok dokumentálását (élőhely, megnevezés, nem, méretek, szín), felcímkézését, csomagolását és meg kellett oldani szállításukat is. Mindezt úgy, hogy közben egészen másfajta tevékenységből kellett eltartania magát, és jórészt abból kellett finanszíroznia gyűjtéseit is, aminek költségeit csak részben térítették meg neki.

Gyarmati János az előadását tartja
(Fotó: Incze László)

¹⁰ Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution, 1861. 39, 58.

Egyetlen különbséggel hasonló volt a helyzet az 1868–1870. évi osztrák–magyar kelet-ázsiai expedíció esetében is. Akkor nem csak tisztességes bért kapott munkájáért, hanem kultuszminiszterként és az Akadémia elnökeként Eötvös József mindig rendelkezésére bocsátotta a gyűjtéshez szükséges költségeket is. Ugyanakkor új fajta feladatot is kapott: természetrajzi gyűjtőből egy személyben univerzális gyűjtővé kellett válnia. A természet kincsei mellett mindent gyűjtenie kellett, ami az „emberisme” körébe sorolható. Noha ilyen gyűjtést korábban nem végzett, a néprajz nem volt idegen Xántus számára. Amerikáról írott könyvei és cikkei,¹¹ akár más művekből átvéve, akár saját megfigyelései alapján, bőségesen tartalmaztak népismei leírásokat, ott-honosan mozgott az európaiktól eltérő kultúrákban, járatos volt a szokásaikban és anyagi kultúrájukban, különösen az egykori spanyol gyarmatbirodalom területén, mint ahogy abban is nagy tapasztalattal rendelkezett, hogy idegenként miként tud beilleszkedni egy ilyen közegbe. Innen már csak egy lépés volt az anyagi kultúra tárgyi emlékeinek gyűjtése. Csupán a megbízás hiányzott hozzá.

Aligha vitatható, hogy Xántus Amerikában szerzett tapasztalatai nagyban hozzájárultak eredményes ázsiai működéséhez. Éppen azoknak köszönhetően vált megkérdőjelezhetetlenné: erre a feladatra a korabeli Magyarországon nála alkalmasabb személyt nem találhattak volna. Gyűjtés iránti elkötelezettségét aligha lehet tömörebben és pontosabban összefoglalni annál, ahogy ő maga tette Kínából Japán felé indultában: „... *hol szintén gyűjteni fogok, mi valódi gyönyört okoz nekem. Minden szép darab szerzésekor úgy érzem, mintha gazdagodnám.*”¹² Ezekből a szavakból ugyanaz az újabb és újabb darabok utáni vágyakozás tükröződik, mint aminek egy évtizeddel korábban a Szent Lukács-fokon adott hangot: „... *minden követ megforgattam, minden rendelkezésemre álló eszközt bevettem, hogy megszerezzek mindent, amit csak tudok.*”¹³

Annyiban hasonló helyzetben volt, mint Amerikában, hogy ugyan voltak helyi segítők, de a munka dandárját magának kellett végeznie, hiszen azt a kérését, hogy egy gyűjtőmunkáját nagyban megkönnyítő preparátort vihessen magával, az osztrákok mereven elutasították, és az egyik hajón szolgáló, megígért segítőt sem kapta meg. Lelekesedése azonban a régi volt, napi tevékenységének sokrétűségét jól érzékelteti egy évtizeddel később megjelent szingapúri úti beszámolója: „*Valódi elememben voltam, mert én nagyobb élvezetet részemről nem ismerek, mint a tropikus ég árnyas lombjai alatt puskával, hálóval és rajzszerekkel működni s örökös izgatottság közt várni az új és új,*

¹¹ Xántus János levelei Éjszakamerikából. Tizenkét eredeti rajzok után készült kő- és egynéhány fametszettel közli Prépost István. Pest, 1858. Xántus János: *Utazás Kalifornia déli részeiben. Egy földképpel és nyolcz kő- és nyolcz fametszettel.* Pest, 1860. Xántus János: Nyugati Mexikóról. *Földrajzi Közlemények* 1889 17. 217–271.

¹² Xántus János: Khinai levelek. *Fővárosi Lapok* 1869 október 3. 6 (226): 903.

¹³ Xántus levele Bairdnek, Szent Lukács-fok, 1860. december 15. 1861. február 27. SIARU 7212.

minden lépten elénk táruló meglepetésekre. [...] Hét órákor aztán reggeliztem s kimentem az őserdőbe, az ültetvények közé, vagy éppen ladikon a folyó partjaira s mellékpatakjaiba, gyűjteni. [...] 1 órákor már mindig otthon voltam, egy kis villásreggelit ettem, aztán 4 óráig rendeztem és pakkoltam a gyűjteményt, 4 órától napnyugtáig ismét puskával vagy rovarhálóval működtem, [...] s aztán éjfélig ismét rendeztem a gyűjteményt, catalogizáltam és lelhelyeztem a példányokat.”¹⁴

Bár Kelet-Ázsiából való hazatérésekor Xántus bízott a visszatérésben, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának megalapításával és az 1873-as bécsi világkiállítással egész más feladatok vártak rá. A világkiállításon való magyar részvételt szervező országos bizottságnak 1871. december 19-i megalakulása óta tagja volt, feladatként a nemzeti háziipar, valamint a parasztház és berendezése képviselőjét kapta.¹⁵ A világkiállításon bemutatásra szánt tárgyegyüttes összeállításával ugyancsak őt és a Régiségtár örét, Rómer Flórist bízták meg. Szláv József földművelés, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 1872 júliusában őket nevezte ki a bécsi kiállításra küldendő háziipari tárgyak gyűjtésének biztosául.¹⁶

Xántus még hivatalos kinevezése előtt, alig két héttel azután, hogy az Ethnographiai Osztály élére került, 1872. március 16-án kifejtette ezzel kapcsolatos elképzeléseit. Cikkében felsorolta, mi mindent és milyen módon kellene összegyűjteni. Felsorolásából kiderül, hogy az általa gyűjtendő tárgyak (cserépneműek, népies piperecikkek és kézimunkák, kivarrott lábbelik és ruháneműk, szőnyegek, egyéb házi szövések, faedények, népies faragványok, valamint zeneszerek) kifejezetten a népi/háziipar körébe sorolhatók, figyelmen kívül hagyva számtalan olyan tárgyfajta, melyet ma néprajzi tárgynak tekintünk. A gyűjtés módját pedig úgy képzelte el, hogy „... egy megbízható szakférfi személyesen utazná be az országot mindenütt érintkezésbe tenné magát e célra hivatott egyénnel, megrendelné a szükségeseket saját belátása szerint, s a mit beszerezhetne, rögtön küldené Pestre”. Azaz a gyűjtés során azt az eljárást kívánta követni, amit kelet-ázsiai expedíciója során is alkalmazott. Eszerint azt ugyan fontosnak tartotta, hogy „szakférfi” utazzon a gyűjtés helyére, de annak, hogy a gyűjtést is maga végezze, nem látta szükségét. Ele-

¹⁴ Xántus János: *Uti emlékeim Singapoore és vidékéről*. Győr, 1879. 36, 49.

¹⁵ *Világkiállítási Közlöny* 1872, II. sz. 36.

¹⁶ *Vasárnapi Ujság* 1872. július 21. 19 (29.) 361. Xántus visszaemlékezése szerint Rómert csak utóbb, saját kérésére nevezték ki „társ gyűjtőnek” és ő „csakis a Tót nemzetiségű vidékekkel foglalkozott, míg az egész Magyar, Székely, Román, Szerb, Orosz, Bolgár, Horváth, Sokác, Vend, sőt Csángó háziipart én gyűjtöttem össze”. NMI 2/1888. Az Akadémia valójában már 1871. november 3-án delegálta Rómert a világkiállítás előmunkálataira alakult bizottságba, tehát Xántussal együtt, a kezdetektől fogva részt vett a bizottság munkájában.

gendőnek vélte, hogy a szakember által adott instrukciók alapján helybeliek gyűjtsék egybe a megrendelt tárgyakat.¹⁷

Az összegyűjtött anyag Bécsbe történő kiküldéséig rendelkezésre álló mintegy háromnegyed év természetesen nem tette lehetővé, hogy a két megbízott az ország valamennyi pontjára elutazzon. Bár maguk is tettek gyűjtőutakat, erősen támaszkodtak ismeretségi körükre, vidéki szakmai és baráti kapcsolataikra, részint úgy, hogy tőlük kértek tanácsot a gyűjtési célpontokat illetően, részint ők gyűjtötték a két szakember számára.¹⁸

Xántus és Rómer gyűjtés szempontjából két részre osztotta az országot, és elsősorban azokra a vidékekre összpontosítottak, ahonnan igazán reprezentatívnak tekinthető háziipari anyagra számíthattak. Xántus elsősorban Erdélyben és szűkebb pátriájában, Somogyban gyűjtött. Noha nagyon különböző módon. A sajtó ugyanis bőségesen beszámolt erdélyi, illetve kelet-magyarországi útjairól, ugyanakkor egyetlen szót sem ejtett somogyi gyűjtéseiről. Szülőföldje esetében a később is alkalmazott módszert vethette be: régi ismerőseinek írott levelek révén juthatott onnan származó tárgyakhoz. Ha a bécsi világkiállításra kiszállított tárgyról készült három igen részletes listát vesszük alapul, amelyek nemcsak a „tárgy-darabok” mennyiségét, hanem a sorszámozott tárgyakat, például az egy viselethez tartozó különféle ruhadarabokat is tartalmazzák, akkor Xántus nagyjából 1650 tárgyat gyűjthetett.¹⁹

A bécsi világkiállítást követő másfél évtized, Xántus szavaival a tengődés és tespedés éráját hozta a Néprajzi Osztály számára, ami csak az 1880-as évek végétől mutatta a változás jeleit. Az osztályt körülvevő közeg és a pénzügyi helyzet változása megmutatkozott Xántus újjáéledő aktivitásában is. Míg a megelőző időkben évente alig egy-két bejegyzést találunk az osztály tevékenységét rögzítő naplóban, 1888-tól kezdve havonta több műtárgybeszerzéssel kapcsolatos levelet is kiküldött. Ezekből az derül ki, hogy a korábban jól bevált módszert alkalmazta: általa ismert helyi emberektől rendelt tárgyakat. Így saját szülőfalujából, Csokonyából Barta Szabó Józsefen keresztül²⁰ egy olyan Dráva-vidéki együttest, melynek darabjai a múzeum törzskönyve szerint „Xántus János megrendelésére készültek”, ilyenformán a legelső olyan

¹⁷ Xántus János: A magyar népisme kiállításáról. *Fővárosi Lapok* 1872. március 16. 9(62): 267.

¹⁸ Xántus például Klotild főhercegnő számára készült „...pompás román női öltözéket kapott Karánsebesről, hol a legszebb népviselet található minden román vidék közt.” *Fővárosi Lapok* 1873. április 19. 10(90): 389.

¹⁹ Az Iparművészeti Múzeum Adattárában fellelhető első lista (IM Adattár 4/1873) a Jankovich Emil által 1873. március 28-án Xántustól átvett, 1634-ig sorszámozott 941 „tárgy-darabot” tartalmazott, míg a harmadik (IM Adattár 6/1873) azt az 1638-tól 1662-ig sorszámozott tárgyat, amelyet Xántus április 22-én pótlólag adott át. Az Iparművészeti Múzeum első leltárkönyve 1360 tételből állt, de egy-egy tétel sokkal több tárgyat (például 32 kalapot vagy 14 mázas kancsót) is tartalmazhatott.

²⁰ Néprajzi Múzeum naplója, NM EA szám nélkül.

hazai gyűjtemény, amely múzeumi tisztviselő gyűjtésének tekinthető, és közvetlenül be is került a gyűjteménybe.²¹ Megrendeléseivel nemcsak az egész országot hálózta be, a Rábaköztől Máramarosig, hanem arra is volt gondja, hogy a legkülönbébb nemzetiségektől, a szászoktól a bolgárokig, származó tárgyakkal gyarapítsa a múzeumot. Az osztály naplójának tanúsága szerint gyűjtői és szervezői tevékenysége a három évtizeddel korábbi amerikai aktivitását idézte: nem csupán Magyarországra kiterjedő gyűjtőhálózatot épített ki, hanem rendszeres levelezésben állt egy sor európai műkereskedő céggel és múzeummal.

1893 nyaratól azonban mind többet betegeskedett, ősszel ideggyógyintézetbe került, a következő év tavaszán pedig tüdőgyulladást kapott. Ezért családja az Adriai-tenger menti Voloscára vitte, ahol olyannyira sikerült egészségét helyreállítani, hogy erejéből még egy utolsó, főként halászeszközökből álló gyűjtemény összeállítására is futotta,²² ezzel is tanúsítva, noha származása, képzettsége távolról sem erre predesztinálta, amikor rátalált az őt leginkább érdeklődő tevékenységre, szinte élete utolsó pillanatáig elkötelezett híve maradt.

A magyarországi muzeológia történetében valószínűleg nem sok olyan gyűjtő akad, aki nála több tárggyal gyarapította a hazai közgyűjteményeket, és nála sokoldalúbb gyűjtőt aligha találunk.

GYARMATI JÁNOS

²¹ Tksz. 40, Ltsz. 2551–2583, 2669–2670.

²² NM Tksz. 108. Ltsz. 5820, 6302–6309, 6334–6399, 6402–6415.

Jelenet a Willany Leó Improvizációs Táncszínház előadásából
(Fotó: Incze László)

Ünnepi koccintás
(Fotó: Incze László)

**A NÉPRAJZI MÚZEUM ÚJ ÉPÜLETÉNEK
HIVATALOS ÁTADÁSA
(2022. május 22.)**

A Néprajzi Múzeum főigazgatójának megnyitóbeszéde

Tisztelt Miniszterelnök Úr!
Tisztelt Miniszter Hölgyek és Urak!
Államtitkár Hölgyek és Urak!
Tisztelt Kollégák!
Kedves Vendégeink!

„... múlhatatlanul szükséges, hogy a Xántus által Kelet-Ázsiában gyűjtött tárgyak egy külön ethnographiai osztályban egyesíttessenek s azoknak rendezése és az osztály terjesztése külön osztályorra bízassék; mert épen ez osztálya múzeumunknak lehet az, melyből a közönség nemcsak tudományt és élvezetet, de gyakorlati tanulságokat is meríthet”. Jókai Mór 1870-ben ekképpen szállt síkra a magyar országgyűlésben a néprajzi múzeum létrehozása mellett – mely kijelentés egészen a mai napig tartó hosszú folyamatot indított el. A méltó és alkalmas épület megvalósítását olyan nagy hatású szónok is szorgalmazta, mint Herman Ottó a parlament képviselőházában 1884 januárjában elmondott beszédében, mondván, hogy az etnográfiai múzeum megvalósítása elengedhetetlen azért, hogy Budapest kulturális intézményei révén bekerüljön a „nagy-hatalmi állásra igényt tartó” fővárosok sorába.

Az önálló, saját épülettel rendelkező Néprajzi Múzeum megvalósítása 150 évvel ezelőtt megfogalmazott igény – melynek beteljesítésére, ennek a régi adósságnak a lerovására egészen 2022-ig kellett várnia a muzeológusoknak, tudósoknak, tanároknak, diákoknak s a magyar kultúra iránt érdeklődő széles hazai közönségnek, a külföldi látogatóknak!

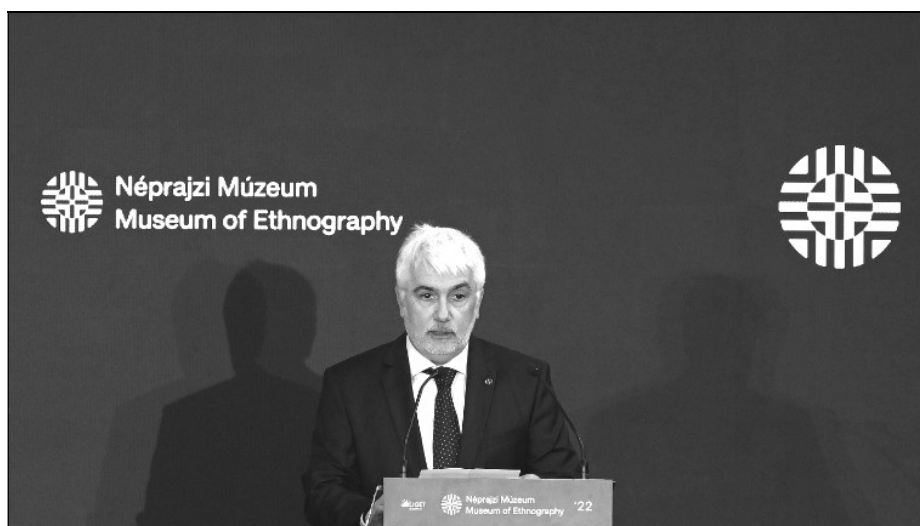
Indokolt az elmúlt százötven éves múzeumvándorlás állomásait röviden jelezni annak érdekében, hogy méltóképpen értékeljük a most megnyíló épület jelentőségét a hazai és nemzetközi szintéren. 1872. március 5-én nevezték ki Xántus Jánost a Magyar Nemzeti Múzeum Ethnographiai Osztálya vezetőjének. 1892-ig a gyűjtemény a Magyar Nemzeti Múzeumban működött és abban az évben költözött ki onnan a frissen fölépült Várkert bazárba, ahonnan már a következő esztendőben átköltözött egy Csillag utcai bérházba. A helyhiánnyal összefüggésben költözött újabb helyszínre 1906-ban. Ekkortól egészen 1924-ig itt a közelben, a Városligetben működött az egykori millenniumi kiállításra készült Iparcsarnok épületében. Innen, pusztító viharkár után költözött a tisztviselőtelepi gimnázium Hungária (ma Könyves Kálmán) körúti épületébe. Azon a helyen működött leghosszabb ideig (50 évig!), egészen

1974-ig, amikor a Kossuth téren, a volt Igazságügyi Palotába, az onnan távozó Magyar Nemzeti Galéria helyére került. Negyvenhét évig működött ebben az épületben a Néprajzi Múzeum s 2021. augusztus elsején költözött ki onnan gyűjteményeivel a Liget Projekt részeként megvalósított világszínvonalú Szabolcs utcai Országos Múzeumi és Raktározási Központba. S ma nyílik meg a kiállításainak, rendezvényeinek, ismeretátadási és tudományos feladatainak korszerű helyszíneként a főépülete. Százötven esztendő adósságot róttunk le ezáltal!

Mindezen hányattatás, történelmi és társadalmi-politikai változások és katasztrófák ellenére a múzeum gyűjteménye és társadalmi-tudományos tevékenysége lendületesen erősödött, gyarapodott. A következetes gyűjtő- és feldolgozó munka eredményeként mára egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a budapesti Néprajzi Múzeum új épülete és gyűjteményei alapján is a legközelebbi hasonló nagy néprajzi múzeumok között régióinkban kivételes helyzetben van, s végre az értékeihez méltó helyszínen működhet.

A Néprajzi Múzeum új épületének megvalósítása Magyarország kormányának messzemenő támogatásával történt. Köszönet érte Orbán Viktor miniszterelnöknek és Magyarország kormányának!

*Kémecsi Lajos az épületátadó ünnepségen
(hirado.hu)*

A Ferencz Marcel által tervezett új főépület megvalósítása Baán László miniszteri biztos irányításával, Gyorgyevics Benedek, a Városliget Zrt. vezérigazgatójának és munkatársainak, Sághe Attila vezérigazgató-helyettesnek, Mázsa Ákos projektigazgatónak és a kivitelezők részéről a ZÁÉV kivitelezői csapatának: Sántha Csaba projektfőmérnöknek, Barna Károly projektvezetőnek, a Magyar Építők Zrt. munkatársai közül hangsúlyosan Lendvai Péter

létesítmény-főmérnöknek, Szabó Sándor főépítésvezetőnek összehangolt munkájával zajlott. Az épülettel egy időben megnyíló látványos kiállítások létrejöttében múlhatatlan szerepe volt Taraczky Dánielnek és Vasáros Zsoltnak munkatársaikkal egyetemben.

Nagyon köszönöm a rendkívül bonyolult és komoly kihívásokat megoldó program megvalósításáért végzett eredményes munkájukat!

Főigazgatóként köszönöm elkötelezett és kitartó, magas színvonalú munkáját a múzeum korábbi és jelenlegi munkatársainak, közülük is hangsúlyosan a korábbi főigazgató-helyettesként és a kiállításokért felelős projekt vezetőjeként dolgozó Szarvas Zsuzsannának, a költözésben és az új helyszíneken megvalósuló tartalmi elemekért egyaránt rendkívül sokat vállaló Schleicher Vera főosztályvezetőnek, Granasztói Péter főigazgató-helyettesnek, Fábíán Mária és Tumpék Eta korábbi és jelenlegi restaurátor főosztályvezetőknek és Vágvölgyi Márta korábbi és Almásiné Kanyó Klára jelenlegi gazdasági igazgatóknak. Sok száz nevet kellene és lehetne felsorolni még, akiknek köszönhető ez, a hazai múzeumügyben példa nélküli sikerként megvalósult projekt, de erre nyilvánvaló módon nincsen lehetőség.

Befejezésül arra kívánom fölhívni a figyelmet, hogy óriási a felelőssége az intézményünkben dolgozóknak, mert a budapesti Néprajzi Múzeum nyilvánvalóan jelentésteremtő tér. Éppúgy, mint a napokban a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban megnyílt látványos erdélyi épületegyüttes. Kitüntetett időszak a magyarországi néprajztudomány, a hazai közgyűjteményeknek! Közös felelősségünk, hogy éljünk a kivételes lehetőséggel és igazoljuk, hogy az alapító Xántus és az őt követő több generációnyi múzeumi munkatárs életművének méltó folytatói és kiteljesítői vagyunk. Tartozunk ezzel elődeinknek, tartozunk ezzel szaktudományunknak és elsősorban tartozunk társadalmi környezetünknek!

KEMECSI LAJOS

Magyarország miniszterelnökének ünnepi beszéde

Vagány! Szócs Géza biztos örülne, ha látná, sőt, ha látja, biztosan örül is. Ne felejtsük el, hogy az ő fejéből pattant ki az a gondolat, hogy Magyarország, illetve Budapest lenne Európa méltó helyszíne egy példátlan múzeumi negyed számára.

Tisztelettel köszöntöm Önöket, Mindannyiukat! Hölgyeim és Uraim!

Külön köszöntöm Csák János miniszter urat. Így megy ez, János, az ember még el sem foglalta hivatalát, máris dicsfényben fürdik. Tisztelettel köszön-

töm polgármester urunkat, Tarlós Istvánt, aki nélkül bele sem vághattunk volna ebbe a nagyszerű kalandba. Üdvözlém a hivatalban lévő polgármester urat is, de őt kegyeleti okokból, miután nem jött el, inkább most nem köszöntöm. De annyit azért a Liget ellenzőinek a figyelmébe ajánlanék – ha már néprajzi múzeumban vagyunk – a dakota néprajzi anyagból, hogyha az ember észreveszi, hogy döglött lovon lovagol, akkor szálljon le róla.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mindannyiuknak jó napot kívánok! Régen láttuk egymást, napra pontosan négy hónapja, amikor a szomszédban összegyűltünk, és átadtuk a Magyar Zene Házát, most pedig ismét itt vagyunk, és egy fantasztikus új kulturális központot, a Néprajzi Múzeum épületét adhatjuk át. Közben persze történt egy s más. Adjunk hálát a Jóistennek, hogy itt állhatunk, és Magyarország előre megy, és nem hátra. Nem tudom, Szakcsi Lakatos barátunk itt van-e? Ki gondolta volna akár tizenöt évvel ezelőtt is, hogy az egész nyugati világ legnagyobb kulturális beruházása itt zajlik a Városligetben, alig győzzük majd az átadókat, és sorban bezsebeljük a nemzetközi elismeréseket. Miért csináltuk mindezt? Miért építettük meg ezeket a nagyszerű épületeket, köztük ezt a mait is? Miért döntöttünk úgy, hogy a bizonytalan és átalakuló világ kellős közepén kultúrára, kulturális terekre, múzeumokra és koncerttermekre, az épített környezet és Budapest legszebb parkjának a rendbetételére fordítjuk Magyarország forrásait? Nem könnyű válaszolni erre a kérdésre. Einstein egyszer azt mondta: *„mindenki tudja, hogy bizonyos dolgokat nem lehet megvalósítani, mígnem jön valaki, aki erről nem tud, és megvalósítja”*. Ezek lettünk volna mi. Miközben mindenki azt bizonygatta, hogy nem lehet, addig mi lépésről lépésre, épületről épületre haladunk, sőt, április 3-án a magyar emberek megerősítettek minket abban, hogy jól tettük, hogy megcsináltuk, és úgy gondolják, hogy még, még, még, Európa legnagyobb kulturális beruházásának teljesen el kell készülnie. Úgy érzem, megkaptuk a felhatalmazást a teljes program megvalósítására.

Tisztelt Ünneplők!

Azt mondják, hogy a világháború alatt a brit parlamentben arról gyözködték Churchillt, hogy csökkentse a kulturális kiadásokat, a pénzt meg inkább fordítsa hadi kiadásokra. Azt válaszolta, hogy de akkor miért harcolunk? Így van ez, egy nemzet kultúrája valójában szilárd útjelző, a kultúra megmutatja, hogy honnan jövünk, s azt is kijelöli, hova kell megérkeznünk, és ha ezt elhanyagoljuk, akkor menthetetlenül eltévedünk. És ha eltévedünk, akkor egy idő után már azt sem tudjuk, hogy miért harcolunk.

*Orbán Viktor miniszterelnök a beszédét mondja a megnyitőünnepségen
(Miniszterelnöki Sajtóiroda/Fotó: Fischer Zoltán)*

Tisztelt Ünneplők!

Meghatványozódik a kultúra fontossága, ha a magyar népművészetről van szó. A népművészet megmutatja, hogy milyen magyarnak lenni, és megmutatja azt is, hogy milyen jó magyarnak lenni. Népünk ezer év alatt felhalmozott, sőt, talán a Kárpát-medencei jelenlétünknel is régebbi bölcsessége, tudása, élettapasztalata, világlátása összegződik a magyar népi kultúrában. Mi olyan nép vagyunk, amelynek nem maradtak fenn iratai a régi korokból. Nincsen saját írásos emlékünkhöz a Kárpát-medence előtti életünkből, de itt van nekünk a magyar népművészet, iratok helyett a népmesék, kultusztárgyak helyett a népi képzőművészet, rítusok helyett népdalok, balladák és népi táncok. Ez a mi őseink bölcsessége, és mindebből, a magyar népművészetből világosan kirajzolódik a magyar karakter. Milyen is ez a magyar jellemvonás? Mi a meghatározó magyar sajátosság? Senki sem tudja jól megfogalmazni, éppen ezért építettük meg ezt a Néprajzi Múzeumot, hogy erre a nehéz kérdésre megadja a választ.

Kedves Barátaim!

Amit biztosan tudunk, az, hogy nyelvünk és zenénk olyan helyekhez és idők-höz köt bennünket, ahol más európai népek nem járatosak. Ez adja a magyar világ egyedi jellegét és mélyebb okát a létezésünknek, a mai létezésünknek is. Ha mi eltűnnénk, velünk együtt valami pótolhatatlan tűnne el a világból. És ez adja a mi életünk küldetését is, a magyarok küldetését is.

Mindennek a kultúrának a megőrzésére rajtunk kívül senki más nem alkalmas és nem képes. Az is látható, hogy a mi világunknak fontos eleme volt mindig is a kulturális befogadás. Bár a Kárpát-medencét a népek tarka kavalkádja lakta, Zsolnától Brassóig, Máramarostól a Dráva partjáig van valami hasonló a házakban, a falvak rendjében és az utak ívében.

Az is kiderül ebben a múzeumban, hogy a magyarság egy olyan jegy, mint amilyen az anyajegy: letörölhetetlen. Tovább öröklődik az elmúló évszázadokon keresztül. Tulipánminták kanyarodnak a hímes tojásainkon, a búzaszálak hajlonganak a díszes edényeinken, és széles mező tárul elének a kalocsai szötteseken éppen úgy, mint nagyanyáink vasárnap asztalán, vagy ahogy öregsünk, egyre inkább a mienken is. Ugyanazok a motívumok ívelnek végig a kultúránk és a történelmünk századain is. A magyar lélek olyan, mint a természet vadvirága, bárhol megél, ha szabadon élhet. Olyan, mint Petőfi költészet: ha a gyom köré is nő, mégis előbúvik, és előbb-utóbb megtalálja a módját, hogy szabaduljon a rákapaszkodó indák fogságából.

Ha néprajzi örökségünket látjuk, nemcsak szépnak látjuk, de eltölt bennünket a szabadság érzése is – engem legalábbis ilyenkor el szokott tölteni –, és önkéntelenül elmosolyodunk. Magyaroknak lenni jó. Ezért érezzük előre és állunk ellent, ha korlátozni akarnak bennünket, és ezért ismerjük fel idejekorán, ha baj van, ha veszély fenyegeti a kultúránkat, a szokásainkat, az életmódunkat, az örökségünket. A szépséghez és a magyarsághoz való ragaszkodás egy töről fakad. Látjuk és értjük a szépet a magyar világban, a magyar lélek szép, a magyar élet tetszetős élet, a magyar világ gyönyörködteti a szemet és a lelket. Ahogy Ravasz László írja: *„A magyarság örül önmagának, kedvét leli önmagában.”*

Kedves Barátaim!

Mai modern világunkban alapvetésnek számít, hogy a szépség valami szubjektív dolog. Vagyis te, a szemlélő dönti el, hogy mi szép, és mi nem az. Tetszetős gondolat. Azonban egy fantasztikus brit, egykori barátunk, néhai Sir Roger Scruton a következőket írta: *„A szépség valódi és egyetemes érték, az emberi értelemben gyökerezik, és ennek a szépérzéknek elvitathatatlan szerepe van abban, ahogy a világot magunk körül alakítjuk.”* A szépség egy egyetemes érték, ami értelmünkben gyökerezik. Sir Roger Scruton azt állítja, hogy mi, emberek képesek vagyunk olyan igazságokat megfogalmazni, amelyek önmagukban is megállják a helyüket, és nem függenek semmilyen történelmi kortól, kulturális háttértől vagy politikai nézettől. És szerinte szépérzékünk ennek legjobb példája. Az a tény, hogy semmi szépet nem látunk egy betonkockában, viszont a naplementét vagy a gyermekét ölelő édesanya képét mind szépnak találjuk, azt bizonyítja, hogy létezik örök, egyetemes szépség, ami maga az igazság.

*Orbán Viktor meglátogatja a múzeumot, jobbra tőle Kemecsi Lajos
(Miniszterelnöki Sajtóiroda/Fotó: Fischer Zoltán)*

Tisztelt Ünneplők!

A Kossuth téri Kúria-épület, bár szép épület, formája nem illett a tartalomhoz. Formája egy közhivatalé, tartalma a magyar kultúráé volt, ez pedig – valljuk be – nem erősítette, hanem inkább kioltotta egymást. Ez az épület más. Itt a tartalom és a forma találkozik. Ez az épület meggyőződésünket tükrözi, hogy létezik szépség a világban. Hogy a tizenkettő egy tucat kockaépületek és az ötletlen irodakomplexumok világában is lehet egyedül alkotni, amely illik környezetéhez, megragadja a szemet, és gyönyörködteti a lelket. Olyan épület szeretnénk volna, ahol a magyar népi kultúra természetes szépsége a legteljesebben kibontakozhat. A munkát mi elvégeztük, az ítélet, a műítélet most már az Önök dolga.

Hölgyeim és Uraim!

A mai nap az ünneplés napja, azt ünnepeljük, hogy kincseink méltó helyre kerültek. Egy feladatunk maradt, fel kell nőnünk a feladathoz. Fel kell nőnünk ahhoz, hogy ne csak egy nap legyen az ünneplés, hanem minden nap megtaláljuk örömünket a magyarságunkban, ahogy Ravasz László intett erre miniket. Ebben segít nekünk ez a figyelemre méltó épület, amely a magyar lelemény és szépérzék újabb kiemelkedő példája.

Gratulálok ehhez a gyönyörű múzeumhoz, és köszönöm, hogy Önökkel együtt ünnepelhetek. Isten éltesse mindannyiukat!

ORBÁN VIKTOR

**A NÉPRAJZI MÚZEUM ÚJ ÉPÜLETÉNEK ÉS
KIÁLLÍTÁSAINAK ÜNNEPÉLYES SZAKMAI MEGNYITÓJA
(2022. május 25.)**

**Rendezvénysorozat a Néprajzi Múzeum új épületének
szakmai megnyitója alkalmából**

Hosszú várakozás után, 2022. május 23-án, hétfőn megnyitotta kapuit a látogatók előtt a Néprajzi Múzeum a Városligetben. A nyitással párhuzamosan, május 25–27. között zajlott a *What's Up?! EthnoConference – Conference of Directors of European Ethnographic Museums*, melynek az első napján megnyílt a *Kerámiatér* és *ZOOM* állandó kiállítás, valamint *Megérkeztünk* címmel az első időszaki kiállítás is. A Néprajzi Múzeum dolgozói igencsak sűrű és mozgalmas, de kifejezetten sikeres napokat, sőt, éveket tudhatnak a hátuk mögött. A múzeum majd öt évvel ezelőtt, 2017 decemberében zárta be a kapuit, és elkezdődött a Kossuth Lajos téri Igazságügyi Palotából való kiköltözés előkészítése és lebonyolítása, illetve az új állandó kiállítások szervezése, majd az új helyszínekre való beköltözés.

A háromnapos rendezvénysorozat 2022. május 25-én Kemecsi Lajos főigazgató ünnepi beszédével kezdődött, és hivatalosan is megnyílt 150 év *ideiglenes* múzeumépületei után a Néprajzi Múzeum első olyan (fő)épülete, amely *ténylegesen* néprajzi múzeumnak épült. Az új Néprajzi Múzeum *Megérkeztünk* című első időszaki kiállítását Paládi-Kovács Attila (BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest) nyitotta meg. Beszédében hangsúlyozta, hogy 150 év után először került méltó helyre az 1872-ben alakult gyűjtemény a Városligetben. „*A budapesti Néprajzi Múzeum egyedülálló módon, egyetlen intézményben őrzi a magyar nép, a nyelvrokon népek, a vele élő nemzetiségek, a szomszédos népek és a messzi távoli népek kultúrájának tárgyait, fényképeket, rajzokat, magnószalagon és hanglemezen, mozgófilmeket stb. megőrzött dokumentumait*” – mondta. A *Megérkeztünk* kiállítás viszont nem népek, népcsoportok vagy nyelvek és kultúrák mentén rendszerezett tárgyakat, dokumentumokat mutat be, hanem összesen húsz tematikus egység alapján kiválogatott, a világ legkülönbözőbb pontjairól származó, közel 100 darab emléket állít ki.

A megnyitóbeszéd és az időszaki kiállítás körbejárása után délután kezdetét vette a *What's Up?! EthnoConference – Európai Néprajzi Múzeumok Igazgatói konferenciája*.

Az első szekciót Foster Hannah Daisy, a Néprajzi Múzeum muzeológusa moderálta. Első előadóként Kemecsi Lajos főigazgató úr tartotta meg az *Átmenetek metszéspontján – A budapesti Néprajzi Múzeum* című előadását,

amelyben az intézmény 150 éves történetének áttekintése után a Néprajzi Múzeum globális társadalomban betöltött, 21. században megváltozott szerepére is kitért. „*A jelen eseményeire és a változásokra nyitottak, reflektálnak, ellenben kritikusnak is kell lennie a múzeumnak, és a felhalmozott örökséget, tudást érhetően és élvezhetően kell átadnia a közönsége számára*” – emelte ki beszédében.

Goranka Horjan, a Zágrábi Etnográfiai Múzeum igazgatója *Megújuló múzeumépület az innovatív és „okos” intézményfejlesztés szolgálatában* címmel tartotta meg előadását, amelyben bemutatta a Zágrábi Etnográfiai Múzeum rögzös kiútját az elhanyagolt infrastruktúrából, az elavult, így alig látogatott állandó kiállításból és a pontatlan tárgydokumentációkból. Előadása végén betekintést nyújtott – a pandémia által megakasztott – ICOM és ICCROM szervezetekkel együttműködésben szervezett szakmai programokba és a múzeum jövőbeli terveibe, amit jelenleg a világitárványt követő pénzügyi válság is veszélyeztet.

Barbara Plankensteiner, a hamburgi Museum am Rothenbaum vezetője *Mozgásban a MARKK – Egy hamburgi néprajzi múzeum újrapozicionálásának sikerei és kihívásai* című előadásában beszámolt a hamburgi múzeum önújra-definiálásáról, melynek során az intézmény szakított a régi (bár a látogatók által igen népszerű) gyakorlattal, miszerint a különböző kultúrák rekonstruálása szervezi a kiállításokat, illetve az olyan „*hagyományos kultúrához*” szorosan kapcsolódó, látogatócsalogató események, mint például a vásárok, a fesztiválok és egyéb népünnepségek. Az új irányvonal mozgatórugója a sztereotípiák felszámolása és az erősebb önreflexív nézőpont lett. Ennek egy lépése az is, hogy kikerült a múzeum nevéből a *Völkerkunde* szó: a Museum am Rothenbaum ezzel kíván nyitni a különböző csoportok felé és szakítani a néprajzi múzeumok hagyományos szerepfelfogásával.

Sanne Houby-Nielsen, a stockholmi Nordiska Múzeum igazgatója a nap utolsó előtti előadójaként, *Kontinuitás és változás között egyensúlyozva – A stockholmi Nordiska Múzeum megújítása* című prezentációjában egy gyors múzeumtörténeti áttekintés után a múzeum stratégiai változásait mutatta be a jelenlévőknek, kezdve a névváltástól (*Skandinavisk-etnografiska samlingen* helyett *Nordiska museet*), a látogatók számának növelésén és a múzeum nyitottá válásán át, a számi gyűjtemény újraértelmezésén keresztül, a múzeum(ok) új típusú társadalmi szerepvállalásáig és segítségnyújtásáig.

A nap utolsó előadója, Laura Van Broekhoven, az oxfordi Pitt Rivers Museum igazgatója *Régi terek, új jövőkép? – A Pitt Rivers Múzeum megújítása a „radikális remény”, a jóvátétel és a megbékélés jegyében* című előadásában olyan témákat vetett fel a hallgatóság számára, mint hogy hogyan dolgozható fel a múlt és lehetséges a múzeumi szerepek újraidentifikálása egy olyan múzeumnál, mely a gyarmatosítás során tett szert a tárgyaira. A Pitt Rivers Museum szerepet vállal a kortárs dekolonizációs párbeszédekben is, például a *Black Lives Matters* mozgalom tüntetéseiben. Az igazgató több olyan projektről

is beszámolt, melynek során a múzeumi szakemberek együtt dolgoznak a múzeumban tematizált közösségekkel. Broekhoven szerint ezek hosszan tartó tanulási folyamatok a múzeumi munkatársak számára és törekedni kell arra, hogy eltérjenek a megszokott munkamenettől, folyamatosan új lehetőségeket keressenek és a megszokott sémáktól eggyel távolabb lépve gondolkozzanak.

Az előadásokat a megszokott szakmai vita követte, szó esett például a múzeumok elnevezésének fontosságáról, vagy éppen *nem-fontosságáról*, a *közösség* fogalmának problematikájáról is.

A konferenciát a Parno Graszt koncertje követte a kiállítási térben, ahol a jelenlévők táncra is perdültek az ismerős dallamok hallatán.

Ezt követően Ralf Čeplak Mencin, a Szlovén Etnográfiai Múzeum igazgatója megnyitotta a *ZOOM* és a *Kerámiatér* kiállításokat. Beszéde legelején felidézte, hogy a Néprajzi Múzeumban látott először kiállítva egy *Trabantot* mint műtárgyat. Kiemelte, hogy a *ZOOM* kiállítás játékosan, a látogató saját értelmezésére hagyatkozva, magyarázat nélkül mutatja be a tárgyakat és perspektívaváltásra ösztönöznek minket olyan fogalompárok mentén, mint nagy–kicsi, sok–kevés, statikus–dinamikus, rendezett–rendezetlen és így tovább. A *Kerámiatér* koncepciója pedig szerinte az emberi agy két féltekéjére hasonlít: a múzeumi belső elnevezés alapján a *Múzeumi kód* oldal az emberi agy bal agyféltekéjéhez hasonlatos, a racionális és a racionalizáló múzeumi rendszerezést prezentálja, ezzel szemben a *Társadalmi kód* oldala az agy jobb féltekéjét követi le: itt a személyesebb, asszociatívabb megközelítést használták a kurátorok.

A konferencia második napján – 2022. május 26-án – az első és utolsó szekciót Régi Tamás, a Néprajzi Múzeum muzeológusa moderálta. A nap első előadója Robert Zyděl, a lengyel Nemzeti Etnográfiai Múzeum főigazgatója volt, aki a *Múzeumi működés válságos időkben – Régi problémák, új kihívások* című előadásában a múzeum tárgyain keresztül mutatta be, hogy az olyan társadalmi krízisek, mint a *klímaválság*, a *menekültválság* vagy a *háború* nem új keletű problémák, ellenben ezekre a problémákra a múzeumoknak is reflektálnia kell.

A Szlovák Nemzeti Múzeum főigazgatója, Branislav Panis bevezetője után az intézményhez tartozó Turócszentmártoni Néprajzi Múzeum igazgatója, Radovan Sýkora tartotta meg előadását *A Szlovák Nemzeti Múzeum új projektje Turócszentmártonban* címmel. A turócszentmártoni múzeumot a budapesti születésű Michal Milan Harminc tervei alapján, 1929 és 1932 között újjították fel. A renoválás fő céljai között szerepelt, hogy az épület egyedisége megmaradjon, de az új kiállítóterekkel, műhelyekkel és raktárak kialakításával korszerűbbé váljon. A múzeum melletti történeti botanikus park is újraterelítésre került, ami azóta is kiváló helyszíne a közösségi életnek.

A szekció utolsó felszólalója, Lars-Christian Koch, a Humboldt Forum főigazgatója *A Staatliche Museen zu Berlin (Berlini Állami Múzeumok) néprajzi gyűjteményeinek átköltöztetése a város szívébe* címmel tartotta meg előadását. Reflektálva az előző előadásokra, némiképp változtatott a prezentáció-

jának fókuszán: a múzeum költözésének problémaköre helyett az eredetileg barokk palotaépület (Stadtschloss) felújításából adódó megújulási lehetőségekről számolt be.

A második szekciót Kőszegi Gábor, Néprajzi Múzeum muzeológusa moderálta. A szekciót a Finn Nemzeti Múzeum igazgatója, Elina Anttila nyitotta meg *A finn „Új Nemzeti” – Területi bővítés egy újfajta Nemzeti Múzeum számára* című előadásával. Kiemelte, hogy a Finn Nemzeti Múzeum története szorosan összekapcsolódik a finn nemzetállam történetével, így már a korai időszakban is foglalkozott a *finnség* kérdésével. Később olyan témákat vetett fel, mint hogy mit jelent ma a *nemzet* fogalma, mindenki része-e a nemzeti narratívának és hogy hogyan teheti egy múzeum jobbá a világot.

Kertu Saks, az Észt Nemzeti Múzeum főigazgatója *Az újrakezdés kihívásai – Az Észt Nemzeti Múzeum koncepciójának megújítása az új épületben* című előadásában kitért a 2016-ban megépült múzeum körüli vitákra, mint annak az elhelyezkedésére, méretére és szerepére. Ugyanis a főváros, Tallin helyett az attól 200 km-re található Tartu külvárosa lett a múzeum székhelye, ami a szovjet megszállás alatt menekülési útvonal volt, így új, szimbolikus jelentést adott az addig üresen álló területnek. Saks bemutatta a múzeum újrapozicionálásának irányait: az új kulturális komplexum helyet ad oktatási, közösségi programoknak, konferenciáknak is a kiállítások mellett. Beszámolt az új állandó kiállításokról is, és hangsúlyozta: kiemelt feladata az intézménynek, hogy minden olyan finnugor nép kultúráját megőrizze, amely vagy orosz elnyomás alatt él vagy manapság kihalófélben van. Ezen kultúrákat és kötődéseiket az észt néphez az állandó kiállítás keretei között mutatja be a múzeum.

A szekció utolsó előadója André Delpuech volt, a párizsi Musée de l’Homme (Embertani Múzeum) igazgatója, aki a *Civilizált és barbár – A „mi” és a „mások” múzeumai: Franciaország átjárhatatlan határai* című kritikus szemléletű előadásában – gyors történelmi összefoglalás után – kiemelte, hogy a francia múzeumok az átnevezések és az infrastrukturális fejlesztések ellenére még mindig a(z örökölt) gyűjteményük és az intézményhálózatuk foglyai, ahol még uralkodik a „mi” és „ők” szemlélet.

A második nap utolsó szekcióját Ralf Čeplak Mencin, az ICOM-ICME elnöke, a Szlovén Etnográfiai Múzeum igazgatója nyitotta meg *Néprajzi múzeumok a 21. században* című előadásával. Kifejtette, hogy milyen történelmi folyamatok – például a gyarmatosítás, a gyarmatok elvesztése – voltak hatással az etnográfiai gyűjtemények kialakulására. Kitért a jelenkori krízisekre is, és hogy azok milyen mértékben indikálják az etnográfiai múzeumok (illetve a kutatók) önreflexiójának az igényét.

A szekciót Ann Follin, a svéd Världskulturmuseerna (A Világ Kultúráinak Nemzeti Múzeuma) főigazgatója folytatta *A 21. század múzeumai: relevancia, elkötelezettség, részvételiség* címet viselő előadásával. Bemutatta azt az újonnan létrejött múzeumi szervezeti struktúrát, amely négy különböző történelmi és szervezeti háttérrel rendelkező múzeum egyesüléseként jött létre.

A múzeum szakemberei közös gondolkodás után alakították ki az intézmény új szerepeit, céljait és stratégiáit. Kiemelt feladatuk a különböző közösségek személyes történeteinek és tárgyainak a bemutatása, láthatóvá tétele.

A nap utolsó előadójaként Leen Beyers, a belga Museum aan de Stroom (MAS) vezető kurátora tartotta meg *MAS – Egy lokális múzeum első évtizede* című előadását. A múzeum történeti áttekintése után, Beyers bemutatta a 2011-ben, négy etnográfiai múzeum összeolvadásából létrejött új intézményt. A MAS célja, hogy nemzetközi és úttörő múzeum legyen és – a kikötői múltjából fakadóan – a különböző kultúrákból származó emberek és gyűjtemények közötti globális kapcsolatokat mutassa be. Erre példának hozta a múzeum kongói gyűjteményét bemutató kiállítását a *100x Kongót*, amelyen keresztül kritikusán tudta vizsgálni a gyarmati örökségüket, miközben együtt dolgoztak kongói művészekkel, kutatókkal és felvették a kapcsolatot a kongói háttérű belgákkal is.

A What's Up?! EthnoConference – Európai Néprajzi Múzeumok Igazgatói konferenciája harmadik és egyben zárónapján a néprajzi múzeumok lehetséges jövőképei voltak az előadások központjában. Wilhelm Gábor, a Néprajzi Múzeum muzeológusa irányítása alatt az első szekcióban a nemzetközi szakemberek tartották meg előadásukat. Elsőként Bambi Ceuppens, – Guido Gryseels főigazgató távolléte miatt – az AfricaMuseum (Belgium) kutatója és kurátora tartotta meg előadását, amelyben beszámolt a világ utolsó gyarmati múzeumaként emlegetett AfricaMuseum 2013-ban kezdődött teljes megújulásáról. Az intézményi struktúra fejlesztésén kívül megújult az állandó kiállítás, ami már a kortárs Afrikát mutatja be, kritikusán közelíti meg Belgium gyarmatosító múltját.

Léontine Meijer-van Mensch, a Szász Állami Etnográfiai Gyűjtemények főigazgatója *Az átláthatóság szerepe a hálózati múzeummá válásban – A GRASSI újra feltalálása* című előadásában három város – Lipcse, Drezda, Herrnhut – néprajzi múzeumának folyamatban lévő átalakulásáról számolt be.

Harmadik előadóként Carolina Orsini, a milánói MUDEC, Kultúrák Múzeuma (Museo delle Culture) főigazgatóhelyettese mesélt a 2021-ben megnyílt új gyűjteményi kiállításukról, amely a *Globális Milánó – Innen nézve a világ* címet kapta. A kiállításban az egyéni történetek szorosan összekapcsolódnak a globális történelmi folyamatokkal. A workshopok során a kiállítás tervezésébe bevonták a helyi eritreai és etióp közösséget is.

A szekció utolsó felszólalója, Boris Wastiau, a frissen kinevezett svájci Alimentarium igazgatója volt, aki *Az Alimentarium stratégiai fejlesztése 2021+ – egy tapasztalat – két platform, közönség- és közösségfejlesztés és a siker mérése* című előadásában kiemelte, hogy az Alimentarium mind fizikai, mind az online térben azt tűzte ki céljául, hogy kulturális kontextusba ágyazva, szórakoztató módon segítse az ételek fontosságának megértését, szerepét az egészségre, illetve a közösségekre gyakorolt hatását. A szekciót egy közös gondolkodás zárta a múzeumi siker mérhetőségéről vagy mérhetetlenségéről.

Az utolsó szekcióban a Néprajzi Múzeum munkatársai – Kőszegi Gábor moderálása mellett – tartották meg előadásait. Elsőnek Veres Gábor általános főigazgató-helyettes szólalt fel, aki *Újra lendületben – Megújuló ismeretközvetítés, közönségkapcsolatok, kommunikáció a Néprajzi Múzeumban* című előadásában bemutatta, hogyan készült fel a látogatók fogadására az új, 21. századi modern épületben, milyen új arculatra volt szükség, illetve milyen új múzeumpedagógiai törekvésekhez kapcsolódik a múzeum.

A szekciót Granasztói Péter, a Néprajzi Múzeum gyűjteményi főigazgató-helyettese folytatta *Megőrzés, hozzáférés, kortársiasság – Néprajzi múzeumi szerepek és feladatok a 21. században* című előadásával, amelyben végigvette a múzeum szakmai és tudományos munkájában az elmúlt húsz évben bekövetkezett megújulási törekvéseket és bemutatta a múzeum új szerepvállalásait: MaDok program, digitalizáció, az állományvédelem szervezése.

Harmadik előadóként Bata Tímea muzeológus tolmácsolta Szarvas Zsuzsanna muzeológus, kiállítási projektvezető szavait. Az *Állandó és időszaki – A Néprajzi Múzeum kiállítási stratégiájának jellemzői* című előadás az eddig elkészült és átadott, illetve a készülóban lévő gyűjteményi kiállítás – amelyeket nemcsak hazai, hanem európai kontextusban is elhelyezett – kapcsán mutatta be a múzeum elmúlt két évtizedének nagyobb kiállításait.

A háromnapos nemzetközi konferencia utolsó előadója Schleicher Veronika, a Néprajzi Múzeum gyűjteményi főosztályvezetője *Gyűjtemények válságúton?* címmel tartotta meg az előadását, amelyben olyan dilemmákat vetett fel, mint például, a Néprajzi Múzeumnak nincs és nem is volt gyűjteményi stratégiája. A törékeny – hisz ki gondolta volna például 2015-ben, amikor megpróbálták a múzeum munkatársai gyűjteményi stratégiát írni, hogy 2020-ban virtuális karanténtárgy-gyűjteményt fognak létrehozni a koronavírus miatt? – programszerű gyűjteményfejlesztés kiegészül az „*esetlegesség hagyományával*”, erre a két tradícióra támaszkodva születnek meg a napi múzeumi működésben az egyedi döntések, melyeknek forrása a meglévő gyűjtemény.

A konferenciát követően a még jelenlévőket körbevezették a Szabolcs utcai Gyűjteményi Központban, ahol megnézhatték a korszerű raktárakat, műhelyeket.

A háromnapos konferencia kifejezetten izgalmas témákat és problémákat vetett fel, amelyek mentén kötetlen párbeszéd alakult ki.

HORVÁTH KINGA

Kemecki Lajos a megnyitóbeszédét tartja
(Az ünnepség és a konferencia fotóit Garai Edit,
Sarnyai Krisztina és Szász Marcell készítette)

Paládi-Kovács Attila megnyitja a „Megérkeztünk” című kiállítást

A Muzsikás együttes az ünnepségen

Az ünneplő közönség

Épületmegnyitó

Tisztelt Megjelentek!

„... múlhatatlanul szükséges, hogy a Xántus által Kelet-Ázsiában gyűjtött tárgyak egy külön ethnographiai osztályban egyesíttessenek s azoknak rendezése és az osztály terjesztése külön osztályörre bízassék; mert épen ez osztálya múzeumunknak lehet az, melyből a közönség nemcsak tudományt és élvezetet, de gyakorlati tanulságokat is meríthet.” Jókai Mór 1870-ben ekképpen szállt síkra a magyar országgyűlésben a Néprajzi Múzeum létrehozása mellett – mely kijelentés egészen a mai napig tartó hosszú folyamatot indított el. 150 évig tartott az a folyamat, míg a Néprajzi Múzeum végre saját igényei szerint tervezett korszerű épületbe költözhetett. Olyan hosszú volt ez az időszak, hogy csak egy nagyon rövid megnyitóbeszéd próbálhatja ellensúlyozni az odisszea megpróbáltatásait!

A Néprajzi Múzeum 2021. augusztus elsején költözött ki utolsó ideiglenes helyéről, a Kossuth téri Igazságügyi Palotából gyűjteményeivel a Liget Projekt részeként megvalósított világszínvonalú Szabolcs utcai Néprajzi Múzeum Gyűjteményi Központba. S ma nyílik meg a kiállításainak, rendezvényeinek, ismeretátadási és tudományos feladatainak korszerű helyszínéként a főépülete és első kiállításai. Százötven esztendő adósságot róttunk le ezáltal!

A Ferencz Marcel építész által tervezett hatalmas és korszerű főépületben számos tartalmi elem elérhető már az első naptól kezdve. A most nyíló, többéves tudományos, kurátori és állományvédelmi előkészítés után megvalósuló időszakos tárlathoz és a délután megnyíló *Kerámiatér*hez, illetve a *Zoom* állandó kiállítási részekhez szorosan kapcsolódik a *Méta* megnevezésű tudásátadási helyszíne a múzeumnak, ahol interaktív eszközökkel és a legkorszerűbb multimédiás muzeológiai fejlesztésekkel működik az intézmény múzeumpedagógusainak felkészült csapata. Ezen kiállítások alapterülete több mint 2200 négyzetméter, ami messze meghaladja a korábbi épületünk állandó kiállításainak méretét. Az itt bemutatásra kerülő tárgyak száma közel 5000 darab, ami sokszorosa a korábban közvetlenül megismerhető kollekciónak!

Az épület megnyitásakor további, a közönség látogatási élményét erősítő részei is működnek már a múzeumnak. Üzemel a korszerű nemzetközi tapasztalatok alapján kialakított és termékeiben is megújult múzeumi boltunk és az intézmény korábbi és új kiadványainak, illetve a néprajz és antropológiai tudományszakoknak friss könyveit árusító könyvesboltunk is, a kulturális start-upoknak helyet adó co-working térrel egyetemben. Megnyílik a múzeumi étterem a földszinten, a Műcsarnok felől nyíló, a park felé is közvetlen kapcsolatot lehetővé tevő oldalon, illetve a két múzeumi kávézó a másik oldalon. Működnek a múzeumi munkatársak irodái és a kiszolgáló helyiségek, raktárak. Az épületben kaptak helyet a Magyar Néprajzi Társaság, a Magyar Kultu-

rális Antropológiai Társaság, a Fotótörténeti Társaság, a Pulszky Társaság Múzeumi Egyesület irodái – jelezve intézményünk központi szerepét. Az elkövetkezőkben pedig sorban megkezdte működését a múzeumi moziterem, az archívumi kutatószolgálat, a könyvtári olvasóterem, majd a gyűjteményi állandó kiállítás további részei is elkészülnek és a gyermek- és ifjúsági kiállítás teszi teljessé a múzeumi küldetéshez rendelt világszínvonalú tereit az épületnek.

Xántus és Jankó utódaként Semayer Vilibáld igazgató elődöm is elszántan küzdött egy önálló és alkalmas épületben működő helyzetű Néprajzi Múzeumért. A Néprajzi Múzeum igazgatójaként egyik legfontosabb vállalása volt az intézmény számára lényegesen nagyobb tereket biztosító városligeti Iparcsarnokba történő költözés 1906-ban. Itt, a helyszín adottságaihoz igazodva, kiszabadítva a gyűjteményt a csak ideiglenesnek tekintett Csillag utcai bérlemény szűkös helyiségeiből, nagy alapterületű kiállításokat rendezett. A múzeum vezetőjeként fontosnak ítélte és meg is fogalmazta az intézmény helyzetértékelését és fejlesztési koncepcióját is. Ennek nemzetközi minták kínálták az alapját, elsősorban a berlini és a lipcsei kutatóintézetek működését követve.

Semayer 111 évvel ezelőtt (1911-ben!) kidolgozta az építési program alapját jelentő, figyelemre méltóan nagyvonalú koncepciót. Ebben a teljes szükséges alapterületet már 34 000 négyzetméterben jelölte meg. Sajátos, hogy a Néprajzi Múzeum számára épített városligeti objektum alapterülete is közelít ehhez a mérethez. A raktárszerű kiállítások módszertanához ragaszkodva több mint 22 000 négyzetméternyi kiállító tér szerepelt a koncepcióban. Az építési program a ma már korszerűtlennek ítéltető kezelhetetlen óriási raktártárlatok mellett olyan funkcionális tereket is tartalmazott azonban, amiket a 21. századi modern múzeumok is előszeretettel működtetnek. Így könyvtár, előadóterem, gyermekmúzeum, moziterem, néprajzi szervezet irodái, kiszolgáló és közönségforgalmi terek. Akárcsak a ma megnyíló épület funkcióit sorolnánk.

A fenti rövid múltbéli kalandozás is érzékelteti, hogy a most megnyíló intézmény létrejöttében milyen óriási szerepe volt a korábbi kutató-muzeológus generációknak.

Nagyon köszönöm minden jelenlegi és korábbi munkatársunknak és közreműködőnek, hogy munkájával segítette ennek a másfél százados álomnak a megvalósulását!

Köszönöm, hogy meghallgattak!

KEMECSI LAJOS

„Megérkeztünk” A Néprajzi Múzeum időszaki kiállításának megnyitója

Mózes népe, miután megszabadult az egyiptomi fogságból és száraz lábbal átkelt a Vörös-tengeren, 40 éven át bolyongott a pusztaságban, mire elért az „Ígéret földjé”-nek határára. Mózes megélhette még, hogy a hegyről letekintsen a tejjel-mézzel folyó Kánaánra, de maga már nem léphetett annak földjére. Az 1872-ben alapított Néprajzi Tár 150 év után, sok költözést és kényszerlakhelyet megélve, csak idén jutott el odáig, hogy végre múzeumi célra tervezett épületbe kerüljön, és méltóképpen szolgálhassa feladatát, a magyarság és tágabban véve az emberiség népi kulturális örökségének őrzését, bemutatását. Az 1920-as évek elején lett volna akarat egy néprajzi múzeum építésére, mérnöki terv készült a mai Honvéd téren felépítendő palotára, de az ország gazdasági helyzete miatt akkor le kellett mondani az építkezésről. (Látványterve 1923-ban készült. Tervezte dr. Lechner Jenő és Wargha László.) A 2010-es évek közepén aztán nem csak akarat, de gazdasági erő is volt az építkezéshez. Hála a polgári kormányoknak, a Városliget megújítását célzó programnak, s személy szerint L. Simon László és Baán László megértő támogatásának.

A budapesti Néprajzi Múzeum egyedülálló módon, egyetlen intézményben őrzi a magyar népet, a nyelvrokon népeket, a vele élő nemzetiségeket, a szomszédos népeket és a messzi távoli népek kultúrájának tárgyait, fényképeken, rajzokon, magnószalagon és hanglemezen, mozgófilmekben stb. megőrzött dokumentumait. A nyugat-európai országokban ez az egység nem található meg. Számos fővárosban csupán a távoli népek kultúráját dokumentáló néprajzi múzeumok láthatók (például Musée de l’Homme Párizsban, Tropenmuseum Amsterdamban stb.). Saját népük tárgyait csupán kisebb vidéki múzeumok, később alapított gyűjtemények (pl. Volkskunde Museum Bécsben), jobb esetben szabadtéri néprajzi múzeumok őrzik.

A néprajzi tárgyak, dokumentumok gyűjtése nálunk is a messzi népek anyagával kezdődött. A Lappföldön és az Urál vidékén a nyelvrokon népeket kutató Reguly Antal 1847 őszén visszatért Magyarországra és nagy érdeklődést keltő beszámolót tartott az öt anyagilag és erkölcsileg is támogató Tudományos Akadémián. A lappoknál, voguloknál gyűjtött 92 tárgyat tartalmazó kollekciját átadta a Tudós Társaságnak, s azokat Toldy Ferenc titoknok alkalmasint ki is állította. A Xántus János kelet-ázsiai anyagából 1871-ben a Nemzeti Múzeum csarnokában rendezett nagy sikerű kiállítást követően felállított Néprajzi Tár aztán átvette a Regulytól származó rokon népi tárgyakat a Magyar Tudományos Akadémiától.

A Néprajzi Tár a továbbiakban is főként idegen földrészekről, messzi népektől (Új-Guinea, Szibéria, Közép-Ázsia) származó tárgyakkal gyarapodott. Ezért az 1880-as években Herman Ottó és Herrmann Antal, meg az 1889-ben megalakult Néprajzi Társaság „magyar néprajzi múzeum” felállítását követel-

te a kormányzattól (Herman Ottó a képviselőházban is) és kiharcolta a millenniumi kiállítás néprajzi falujának létrehozását. Ez a Városligetben 1896-ban sikeresen megvalósult 12 magyar és 12 nemzetiségi (német, román, szlovák, bolgár stb.) ház felállításával és berendezésével. Ennek is köszönhetően Jankó János igazgatóságának idején (1893–1902) a Néprajzi Tár gyűjteménye öt-hatszorosára nőtt (kb. 6500-ról több mint 36 ezerre). Akkoriban újabb (főként obi-ugor és pápua) tárgykollekciók, embertani leletek, fotógyűjtemények is gyarapították a távoli népek ismeretét, s hatalmasra nőttek a századforduló Magyarország népeinek tárgyi vagyonát, hagyományos kultúráját dokumentáló tárgyak, fotók, kéziratok, meg a hangrögzítő viaszhengerek gyűjteményei. (A Vikár Béla által fonográf-felvett népdal- és népzenei tárgyak megismerése sarkallta Kodály és Bartók, majd Lajtha László és mások népzene-gyűjtését, melyből *A Magyar Népzene Tára* hatalmas korpusza kinőtt.)

A mai Néprajzi Múzeum első időszaki kiállítása a 2022. májusában (múlt vasárnap) átadott új épületben ízelítőt ad gyűjteményeinek kivételes gazdagságából, kontinenseket és korokat összefogó univerzumából. A kiállítás címe, a *Megérkeztünk* szó kifejezi a 150 éves hontalanság, ideiglenesség végét, a végleges otthonra találás, az elért biztonság örömeit. A most megnyíló kiállítás nem földrajzi térségek, nem népek, népcsaládok, kultúrák szerint rendszerezett tárgyakat, dokumentumokat mutat be, hanem a dolgok, a fogalmak rendező elve szerint kiválasztott, különböző – olykor távoli – kultúrákból származó objektumokat. Összesen 20 tematikus egységet ölel fel, tárgyakat, fotókat, rajzokat, megadva azok nevét, származási helyét, idejét. A tárlókhöz kapcsolódnak a műtárgyakat értelmező rövid szövegek.

Tudjuk jól, hogy a néprajzot sokan nemzeti tudománynak fogják fel. Valójában sokkal több annál, mivel a népekre tagolódo egész emberiség kulturális örökségét, hagyományvilágát vizsgálja. Az egyetemes néprajz az ember teremtő, alkotó munkáját, a dolgok eredetét, a mesterségek, a társadalmak születését az egész emberiségre kiterjedően, az evolúció folyamatában tekinti át. Bátky Zsigmond már 1906-ban megírta, hogy a „*ma még néprajzának nevezett múzeumokból más gyűjtemények bevonásával olyan múzeum fog kialakulni, mely a földglobust átfogva, az egész emberiség művelődését fogja illusztrálni a maga természetes fejlődésében, egyszóval általános művelődéstörténeti múzeummá lesz*”. (Bátky Zsigmond: *Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére*. Bp., 1906) Sajnálatos, hogy felfogását a szakmán kívül kevesen ismerték. Ezért történhetett meg, hogy a néprajzot egyes marxista filozófusok (mint Lukács György 1919-ben, Fogarasi Béla 1953-ban) nacionalizmussal, s némelyek még később is etnocentrizmussal, sőt, rasszizmussal vádolták.

A most megnyíló kiállítás 20 témakörét idő hiányában nem sorolhatom, csupán néhányat emelhetek ki közülük. Mindjárt az elején látható az *Identitás* nevet viselő tárló, melyben különböző embercsoportok identitását jelző tárgyak láthatók. Említhetem pl. a nemzeti identitást kifejező magyar címerrel díszített cifraszűrt (köpenyt), egy-egy görög és manysi (vogul) hangszert, meg

a roma önazonosságot és vezető pozíciót egyaránt jelző *vajdaláncot* és *vajdabotot*. Egy másik tárlóban jellegzetesen a női nemhez kötődő tárgyak láthatók. Talán legfontosabb közülük a menyasszonyi láda, melyben a leány kelengyéjét, személyes értékeit tárolták az egykori falusi családok. A hajadonok ünnepi fejdíszre volt a párta, meg a díszes *gyöngyös cipő*.

A következő, a *Menyegző* nevet viselő tárló is főként női tárgyakat mutat be. A Tura, Pest megyei községből származó menyasszonyi koszorú, a japán kimonó és az Amur-vidéki halbórból készült felsőruha mint ünnepi női öltözet, egyenként is csodálatos értéke ennek a kiállításnak.

Az időszak kiállítás legrégebbi műtárgya egy maja agyagedény Közép-Amerikából. Valójában régészeti tárgy, az időszámítás utáni 600–900 közötti időből való, és a *Rítusok* nevet viselő tárlóban látható. Ez a kerámia rituális szertartást, cselekvéssort ábrázol. Ugyanott láthatók egyiptomi hetednapi korsók, továbbá egy kazsapó indián tollkorona, meg egy félpár bocskor, ortodox zsidó szertartás kelléke az Északkeleti–Kárpátokban. Az egykori kézműves céhek életéről vallanak a mesterségük jelképeivel díszített tárgyak, mint a céh lakomákon használatos edények, céhládák, meg a céhgyűlést hirdető behívótáblák. A céhekről szóló tárlóban láthatjuk a vargák céhlegényeinek kancsóját, valamint a kerékgyártó céh tagjainak ónkannáját, melyekben gyűléseiken a bort tették az asztalra, s melyből a *szolgáló mester* töltögette a bort az idősebb mesterek számára. Félteve őrzött kincse volt a takácsoknak, meg a képfestőknek a mintakönyv.

Nem sorolom tovább a tárlók és témakörök, a kiállított műtárgyak sokaságát. Talán még egyet kell említenem, mintegy annak bizonyosságát, hogy a szerzeményezés napjainkban is folyik. Látható egy 2021-ben a bajai halászkötől a múzeumba került *dobóháló*, melynek működési elvét ma már csak kevesen ismerik. Tudomásom szerint az itt látható tárgyak túlnyomó többségét még sohasem láthatta a közönség. Mi leszünk az elsők! Bízom benne, hogy nem kell sokat várnunk az új állandó kiállítás végleges elkészültére, megnyitására sem, s mi majd azt is az elsők között láthatjuk.

A kiállítást ezeknek a gondolatoknak a jegyében megnyitom. Szívvel gratulálok a kiállítást rendező munkatársaknak! A megjelenteket pedig tisztelettel kérem, hogy tekintsék meg a budapesti Néprajzi Múzeum első kiállítását új otthonában.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA

Foster Hannah Daisy, Laura Van Broekhoven, Goranka Horjan, Sanne Houbby-Nielsen, Kemecsi Lajos és Barbara Plankensteiner a konferencián

A Parno Graszt együttes hangversenye

*Ralf Čeplak Mencin és tolmácsa a „ZOOM”
és a „Kerámiatér” kiállítások megnyitóján*

*Robert Zydel, Branislav Panis, Radovan Sýkora
és Lars-Christian Koch a konferencián*

Két kiállítás, amely múltunkat, jelenünket és jövőnket kérdőjelezi meg

„ZOOM – Perspektívaváltás” és „Kerámiatér – látványraktár” a Néprajzi Múzeumban

A Néprajzi Múzeumot már nagyon régóta ismerem. Láthatatlanul kötődöm hozzá. Talán mert a nagymamám magyar származású volt, vagy mert jugoszláv állampolgárként szabadon utazhattam bármerre, még inkább Magyarországra és Budapestre. Vagy talán azért, mert életem egyik legkalandosabb utazása előtt – a Kínába tartó transzszibériai vonatút előtt, amely Budapestről indult – meglátogattam a Néprajzi Múzeumot 1985-ben, ahol akkor éppen egy nagyon érdekes kiállítás volt a turizmusról. Ez volt az első alkalom, hogy láttam egy autót kiállítva egy etnográfiai múzeumban. Egy Trabant volt (Trabi, ahogy becézzük), megpakolva mindenféle kempinghez szükséges kellekkel, és még a tetőcsomagtartó is tele volt mindennel. Soha nem fogom elfelejteni! Egy évvel ezután, amikor hazajöttem Kínából, találkoztam dr. Wilhelm Gáborral, akivel a felejthetetlen Lijiang és a Yunnan tartományban élő, egyedülálló piktografikus írással rendelkező naxi lakosok emlékeit osztottam meg, és ez a találkozó hosszú barátságunk kezdetét jelentette.

A Budapesten épülő új Néprajzi Múzeum fantasztikus épületét, amely már most Európa egyik legizgalmasabb kortárs építészeti teljesítményének számít, az elmúlt hónapokban csak az interneten keresztül tudtam megfigyelni, de most a Karmának köszönhetően fizikailag is jelen lehetek. Harminchétt évvel ezelőtt el sem tudtam volna képzelni, hogy a Néprajzi Múzeum új budapesti épületének megnyitóján – amely az etnográfiai múzeumi világ nagy sikere – én leszek az egyik díszvendég.

És most néhány szó az új kiállításokról, amelyeket meg fogunk látogatni!

A Néprajzi Múzeum gyűjteményében több mint kétszáz ezer egyedi tárgy, valamint több százezer fénykép, rajz, kézirat, hangfelvétel és film található. A ZOOM kiállítóterben ez a monumentális anyagalmaz őseredeti állapotában, egy múzeumi ősrobbanás kidobott hordalékaként jelenik meg. Az intézmény új állandó kiállítása betekintést kíván nyújtani abba, hogy az ilyen káosz miként ad helyet a rendnek – hogyan alakul ki egy „*múzeumi galaxis*” a rendszerezés és az értelmezés következtében. E cél elérése érdekében a kiállítás különböző történelmi nézőpontokat jár be, minden egyes problémát több szempontból vizsgál, és közben rámutat azokra az új és izgalmas lehetőségekre, amelyeket a nézőpontok változása – és minden egyes kortárs értelmezés – kínál.

A *ZOOM – Perspektívaváltás* című kiállítás másrésztől játékosabb megközelítésben, értelmezés és szöveges magyarázatok nélkül mutatja be a múzeum anyagát – benne válogatott tárgyakat – és ez maga is egyfajta perspektívaváltás. Itt a nézőpont és a megközelítés fizikai tapasztalattá válik, ahogyan

ráközelítünk, megfordítjuk, szétszedjük, ki-be fordítjuk, összekeverjük a dolgokat – a látogatók pedig a maguk részéről elvesznek a tárgyak, képek és szövegek levesében, amíg néhány kiválasztott példánál fel nem bukkannak, és talán még önmagukat is meglátják a ZOOM arcok tengerében.

A perspektívaváltás – a nagyítás és kicsinyítés – által megnyitott lehetőségeket elsősorban ellentétes fogalompárok segítségével vizsgálja: sok/kevés, kicsi/nagy, rész/egész, közel/távol, fel/le, lapos/többdimenziós, pozitív/negatív, fekete-fehér/szín, nagylátószög/zoom, gyorsulás/lassulás, összeszerelés/szét-szerelés, kiemelés/beillesztés, statikus/dinamikus, rendezett/rendezetlen. Ezek azok, amelyek összetartják a ZOOM változatos témáit, és ezek azok, amelyek túlmutatnak rajtuk, koherenciát kölcsönöznek a látszólag összefüggéstelennek tűnő dolgoknak, távolságot teremtve az egyébként egymás mellett álló dolgok között. Ahol nincs egymásutánosság, ott nincs meghatározott kiindulópont. Sietve vagy lassan böngészhetsz, mindent megnézhetsz vagy válogathatsz, belemerülhetsz vagy átfuthatsz rajta, hátrálhatsz vagy közelről szemlélhetsz, felülemelkedhetsz vagy lekuporodhatsz...

A másik kiállítás, amit most megfogunk nézni: *Kerámiatér – A Néprajzi Múzeum látványraktára*.

A koncepció a két féltekére osztott tér és az emberi agy analógiájára épül, John Onians neuromuzeológiai elméletének továbbfejlesztéseként, amely az emberi érzékelés, a memória és a múzeumi rendszerek közötti kapcsolatot kérdőjelezi meg. Az állandó kiállítóteret határoló terület a bal félteke működéséhez hasonlóan a racionális és racionalizáló múzeumi gondolkodást, a rendszeralkotó ösztönzőket és a tipologizáló impulzusokat térképezi fel. Az időszakos kiállításokat határoló terület a jobb agyfélteke működésének megfelelő asszociatívabb, személyesebb, olykor művészi megközelítésekre összpontosít, kiterjesztve a kerámiatárgyak társadalmi vonatkozásait. A két területet (témát) együtt értelmezve értjük meg a kerámiatéma komplex múzeumi értelmezését: az állandó kiállításokra jellemző szisztematikus, holisztikus gondolkodást, és a konkrét témákra összpontosító időszakos kiállítások mélyebbre merülő törekvéseit. A két megközelítés didaktikai szétválasztása azonban csak látszólagos, amit az azonos tárgyak bemutatása és a hasonló vizuális megoldások hangsúlyoznak, amelyek patchwork-hatást keltenek. A két félteke együttműködését a két terület kiemelt tárgyai hangsúlyozzák. A két terület tehát mind a Kerámiatér és a Regionális Gyűjtemények tárgyaival dolgozik, de eltérő értelmezéseket nyújt. Ez az eltérő értelmezés abból adódik, hogy a több mint háromezer tárgyra két különböző kódot alkalmaznak. A múzeumi kód a gyűjtemény-múzeum fogalmi és intézményi térben helyezi el a tárgyat, míg a társadalmi kód ugyanezt a tárgyat az anyag-ember alkotta mintába helyezi.

Kedves vendégeink, merüljünk el a múltunkat, jelenünket és jövőnket megkérdőjelező két kiállítás világába!

RALF ČEPLAK MENCIN

Elina Anttila, Kertu Saks és André Delpuech a konferencián

Ralf Čeplak Mencin, Ann Follin és Leen Beyers a konferencián

*Carolina Orsini, Léontine Meijer-van Mensch,
Boris Wastiau és Bambi Ceuppens a konferencián*

Schleicher Veronika, Granasztói Péter és Veres Gábor a konferencián

**MINISZTERIUMI ELISMERÉSBEN RÉSZESÜLT
A NÉPRAJZI MÚZEUM
(2022. október 27.)**

**Ünnepi beszéd a Néprajzi Múzeumnak megítélt
elismerő oklevél átadása alkalmából**

Tisztelt Elnök Úr, Igazgató Úr, Ünneplő Közönség, Hölgyeim és Uraim!

Nagy tisztesség számomra, hogy hagyományteremtő szándékkal idén először ebben a csodálatos palotában életre hívott A Magyar Néprajzi Társaság Napja ünnepségének keretében köszönhetem önöket. Örülök annak, hogy a Magyar Néprajzi Társaság az erdélyi partnerrel együttműködve tartja ezt a mai eseményt.

Annak különösen örülök, hogy egy kvázi állománygyűlés keretében a sok-sok néprajzi múzeumi munkatárs szemébe nézve köszönhetem meg az elmúlt években végzett elképesztő emberfeletti munkájukat. Azt a szakmai teljesítményt, amelynek következtében, azt hiszem, hogy nemcsak Magyarországon példaértékű rövidegességgel és állományvédelmi attraktivitással, hanem nemzetközi összehasonlításban is különleges teljesítményként végezték el a Néprajzi Múzeum állományának előkészítését és a költöztetés lebonyolítását.

Egy idézettel érkeztem: „*Amire az emberek sokáig, nagy akarattal, kitarással, előrelátással és körültekintéssel készülődnek, végül is bekövetkezik.*” Márai Sándor szavai, úgy érzem, hogy aktuálisak a Néprajzi Társaság és a Néprajzi Múzeum célkitűzéséhez. Aktuálisak azért, mert, ahogy tudjuk és hallottuk, évszázados kíváncsiságunk teljesült azáltal, hogy Magyarország Kormányának, a polgári kormányzás az elmúlt években felkarolta a szándékot, hogy igenis legyen egy direkt erre a célra tervezett, új, minden igényt kielégítő 21. századi otthona, palotája, ami nemzetközi összehasonlításban is különleges székhelye a magyar néprajznak, a múzeumi gyűjteményünknek.

Ennek az iszonyatos mennyiségű műtárgyállománynak – ami egyúttal a mi nemzeti örökségünk, a legmélyebb gyökerű kulturális önazonosságunkat azonosító tárgyi és szellemi kollekciónak –, még laikusként, kívülállóként is könnyen felmérhetjük, hogy mekkora emberfeletti feladat volt az átköltöztetése, az átköltöztetés feltételeinek megteremtése. Mivel még egy nemzetközi konferencián is bemutatottak, hogy valóban, nemzetközi összehasonlításban a szakmai teljesítménye kimagasló, ezért illő és méltó hogy a fenntartó tulajdonos minisztérium, a Kulturális és Innovációs Minisztérium nevében nagy köszönetünket fejezzük ki ezért a briliáns szakmai teljesítményért, ami a régi házból az új otthonba történő átköltöztetésnek a szakmai munkáját illeti.

Büszkeséggel mondhatjuk el, hogy a Néprajzi Múzeum munkatársi közössége egy nemzetközi sztenderdet állított fel ezzel a folyamattal, ezzel a

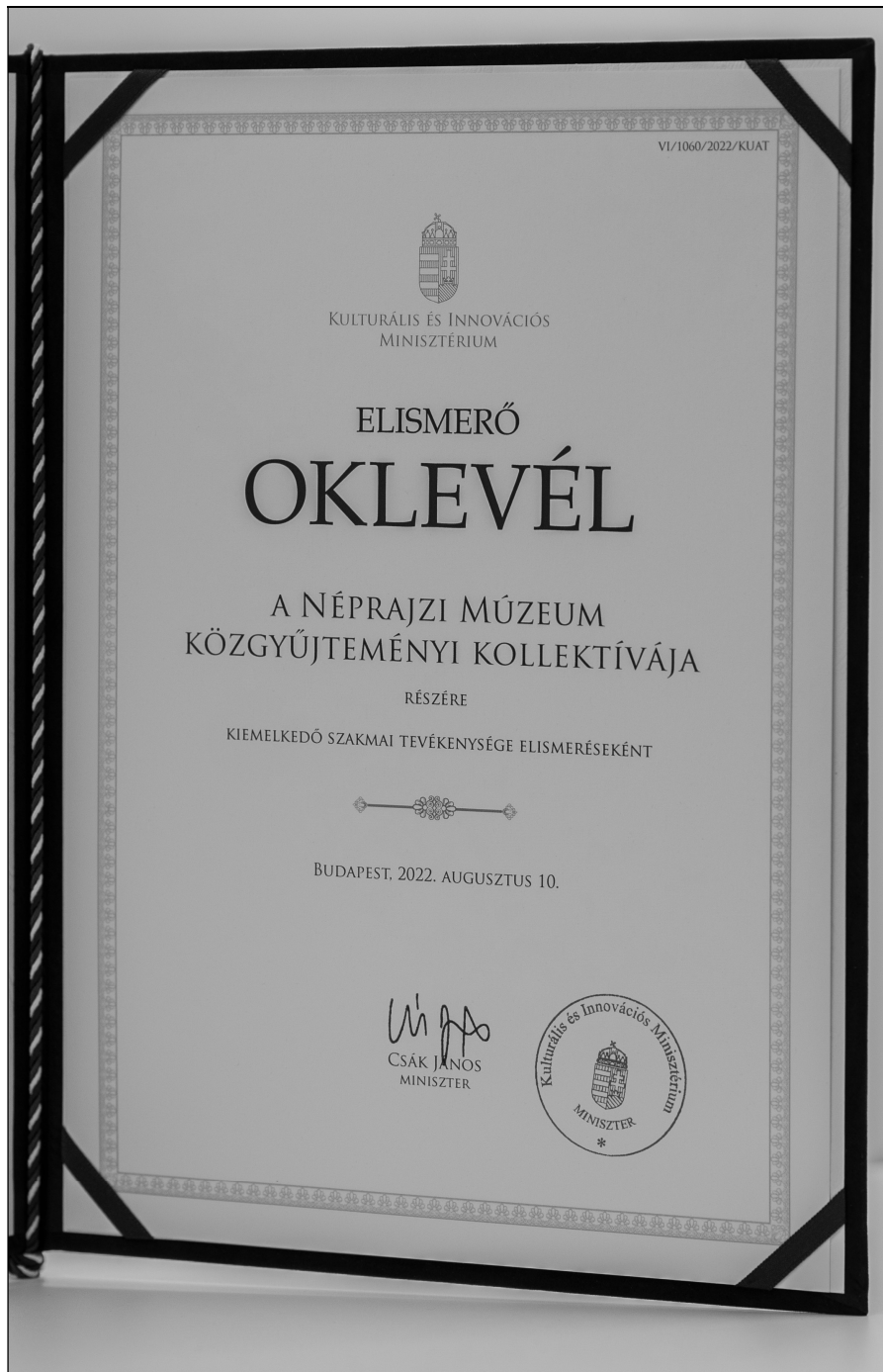
munkával, ami komoly megbecsülést érdemel. Nemcsak szeretettel óvták és védelmezték azt a törékeny és részben illékony szellemi és tárgyi állományt, amit a múzeum felőlel, hanem ennek a szeretve féltő és óvó gesztusnak az eredményeképpen az új Néprajzi Múzeumban most még inkább impulzívabb bemutatására nyílik mód ennek a csodálatos és egyedülálló állománynak.

Azt hiszem, hogy az Önök munkájára és erre a valóban megbecsülendő szakmai teljesítményre jól reagál az a kormányzati szándék, az a 7–8 évvel ezelőtti előkészített döntéssorozat, amelynek keretében a kormány egy kiemelt kormányzati beruházással ide a Liget Budapest program keretében kijelölt helyszínre végigfuttatta a Városliget Zrt. koordinálásában azt a tervezési folyamatot és kivitelezési programot, amelynek eredményeképpen Önök Európa legjobb középületébe költözhetek.

A kooperációhoz is szeretnék gratulálni. Az első négy évben még Kemecsi Lajos főigazgató úrral karöltve nagyon sok előkészítő feladatot teljesítettünk, és elvittük a kormányzati döntéshozatalig a folyamatot. Majd a következő négy évben Önökön volt a világ szeme, hogy ezt az emberfeletti programot hogyan tudják teljesíteni. Most, hogy államtitkárként visszatértem és már itt lehettem a múzeum avatónapságán májusban, a miniszterelnök úr beszéde is megerősített abban, hogy valóban, az előző négy esztendőben Önök nem hogy nem karba tett kézzel, hanem nagyon komoly szakmai feladatellátással teljesítették.

A befektetett munkájuknak és ennek a kormányzat által ide szánt több tízmilliárdos nagyságrendű forrásnak és segítségnek végül gyönyörűséges gyümölcse lett és ezt nemcsak a szakmai körök ismerik el, hanem a nagyközönség is. Nagyon bízunk abban, hogy az az expanzió, az a növekedés, ami a pandémia előtti utolsó évünkben, 2019-ben még azt mutatta, hogy a múzeum-jegy-vásárlók száma lépésről lépésre, óvatosan, nem túlságosan nagy léptekkel, de mégis folyamatosan emelkedett, ezt a 11 millió forint körüli múzeumi belépő váltási készséget lehetőség van visszaintegrálni a covid utáni időszakban is. Most, amikor Európában egy újabb válságban vagyunk szügyig, ami a háború és a rossz európai uniós döntések és a szankciós politika a keserű következménye, bízunk abban, hogy ez az újabb válság nem fogja nagymértékben eltántorítani a kultúrafogyasztókat és a kultúrában élőkét attól, hogy a múzeumi programok látogatói számában továbbra is erősödni tudjunk.

Különösen fontos szerepet kell szánunk arra – és ez a kormányzati kultúrpolitikának is egy fontos része, amiben nagy tisztelettel számítunk a Néprajzi Társaságra és a zászlóshajó intézményre, a Néprajzi Múzeumra –, hogy fogjunk össze a fiatal korosztályokért. Ma a diákok 10 másodperces videókra vannak kondicionálva, a digitális forradalom következtében a mindennapos okostelefon-használat már az idegrendszerünket is átalakítja. Fogjunk össze, folytassuk és erősítsük azt a célkitűzésünket, hogy a 7–10 másodperces ismeretszerzés mellett, helyett és annak ellenére igenis az értékátadás és az identitásmegetalálás folyamatában adjunk lehetőséget arra, hogy a múzeumpedagógia új módszerei érjenek célba.

(Fotó: Incze László)

A Belügyminisztérium alatt lévő köznevelési ágazattal intenzív munkát folytatunk és a jövőben is újabb és újabb jó gyakorlatokat és kísérleteket kell tennünk annak érdekében, hogy ne mondjunk le a fiatal korosztálynak a kultúrával való élés lehetőségéről és arról, hogy az Önök által kifejlesztett új módszerekkel képesek legyünk megszólítani őket. Annak ellenére, hogy a mostani iskolás korosztály számára nem sztenderd lehetőség a múzeumba járás. Legyünk egy kicsikét „trendik”, legyünk interaktívak és legyünk az ő befogadói képességükhöz igazodóak. Nyilvánvalóan ez látszik a szakmai innovációban Önöknél, de nagyon szeretném azt aláhúzni és támogatni, hogy ez valóban kultúrpolitikai célkitűzés is, kulturális akadálymentesítés. Segítsük tehát azt a korosztályt, amelyik a jövő kultúrafenntartója lesz. Amikor egy diák a legfogékonyabb időszakában van általános vagy középiskolás korában, legyen természetes számára az, hogy megismerkedik a nemzeti identitásunk és örökségünk alapköveivel, alapértékeivel, benne kiemelten is a néprajzi, etnográfiai gyűjteményeink kínálatával.

Zárásképpen, a Kulturális és Innovációs Minisztérium nevében nagy tisztelettel és szeretettel szeretném megköszönni azt az elmúlt években kifejtett kiváló, nemzetközi sztenderdek összehasonlításában is egyedülálló szakmai tevékenységet és elvégzett munkateljesítményt, amellyel ezt a költözést előkészítették és lebonyolították. Csatlakozva Elnök úr, Főigazgató úr köszöntéséhez, nagyon örülök, hogy a hagyományteremtéssel létrejövő A Magyar Néprajzi Társaság Napján, az első ilyen alkalmon, a Magyar Néprajzi Társaság mint a legnagyobb szakmai érdekvédelmi szervezet máris az erdélyi partnert, a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság munkatársainak bevonását kezdeményezte.

Igen, ezt is fontosnak tekintjük, hogy egy és oszthatatlan magyar kultúrát gondozunk és látunk el állami feladatellátásként. Az, hogy 100 év múlva itt vannak valamiféle határok közöttünk, az nem jelenti azt, hogy az etnográfiai közösség, a néprajzi munka feladatvégzése, a muzeológiának a végső célrendszere szétszakítható lenne valamilyen országhatárokon. Ahol magyar kultúra van, ahol magyar identitást ápolnak, őriznek és gondoznak, ott helye, szerepe és feladata van a muzeológia összekapcsolódásának, helye, szerepe van a néprajzi örökség számontartásának és a 21. századi eszköztárral való felvértezésének.

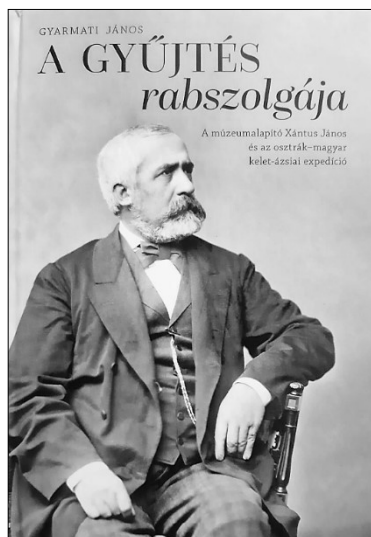
Ezen gondolatokkal engedjék meg, hogy formális keretek között Csák János miniszter úr, a kulturális és innovációs miniszter *Elismerő oklevelét* nyújtsam át. Ez az egyik első ilyen műfaj, ami megszületett, miniszter úr ugyanis nagyon óvatosan bánik az elismerő oklevél gesztusával. Az elmúlt hetekben áttekintettünk néhány különleges teljesítményt és néhány oklevélre miniszter úr igent mondott és ezek közül az egyik első az Önöké. Úgyhogy nagy örömmre szolgál, hogy a Kultúráért Felelős Államtitkárság részéről a miniszter elismerő oklevelét nyújthatom át a Néprajzi Múzeum közösségének az innovatív szakmai munkája elismeréseképpen.

HOPPÁL PÉTER

TÉKA

Gyarmati János könyve a Néprajzi Múzeum megalapítójáról, Xántus Jánosról

Gyarmati János: *A gyűjtés rabszolgája. A múzeumalapító Xántus János és az osztrák–magyar kelet-ázsiai expedíció.* Budapest, Néprajzi Múzeum, 2020. 260 oldal + tábla és 2 térképmelléklet.

A Néprajzi Múzeum 150 éves születésnapját a múzeum alapítójaként számon tartott Xántus Jánosról szóló könyvvel is megünnepelte. A rendkívül szép, elegáns küllemű kötet jóval többet nyújt a címben ígért, és a kutatás eredeti célját jelentő kelet-ázsiai expedíció feldolgozásánál. Valójában Xántus életútját, tudományos munkásságát, az általa gyűjtött természettudományos és néprajzi anyag sorsát ismerhetjük meg a könyvből, a korabeli tudományos és múzeumi törekvések környezetébe helyezve. Gyarmati sokéves, nagyon alapos, több országra kiterjedő kutatásának köszönhetően egy olyan írás született, amely azon túl, hogy a legapróbb részletekbe menően forrásértékű, Xántus kalandos életét bemutató, személyét emberi közelségbe hozó, letehetetlenül izgalmas olvasmány is.

Xántus élete nem először kerül feldolgozásra, a számos résztémát tárgyaló cikk mellett önálló köteteket is szenteltek neki. Sándor István forrásfeldolgozása mellett Németh Imre, Molnár László Miklós regényei is népszerűsítették személyét. Munkássága nem csak Magyarországon ismert, Henry Miller Madden Ausztriában, Könnöy László, valamint Ann Zwinger Amerikában megjelent, róla szóló könyvei mutatják az érdeklődést. Nem beszélve arról a nem bizonyított legendáról, mely szerint Karl May róla mintázta volna Winnetou legjobb barátját, Old Shatterhandet.

Gyarmati könyve annyiban más, hogy elsősorban Xántusra mint gyűjtőre koncentrál. Föltárja azokat a környezeti hatásokat, melyek révén Xántusból professzionális gyűjtő vált: a természettudományos kutatások fejlődését, a múzeumok szervezését, és a néprajznak mint új tudományágnak ezzel összefüggő megszületését.

Noha a kutatás elsődleges célja a kelet-ázsiai expedíció feldolgozása volt, Xántus ott végzett munkája nem érthető meg mindazon előzmények nélkül,

amelyek részint az expedíció létrejöttét, részint pedig Xántus néprajzi gyűjtővé fejlődését eredményezték. Kollekciónak utóéletét vizsgálva pedig föltárul a magyarországi néprajzi kutatás és múzeum létrejöttének folyamata.

Az 1848-as szabadságharcban való részvétele miatt emigrációba kényszerült Xántus valószínűleg Londonban került először kapcsolatba a természetrajzi gyűjtők világával. Új lehetőségeket keresve utazott Észak-Amerikába, és innentől fogva hosszú éveken át a megélhetésért folytatott elkeseredett küzdelem, az állandó pénztelenség és a gyűjtés szenvedélye határozta meg az életét. Az erre az időszakra vonatkozó források helyenként hiányosak, más esetekben pedig megkérdőjelezhető hitelességűek, ezért nem könnyű a történések rekonstruálása. Kezdetben különféle állásokban próbálkozott. Rövid időre alkalma volt csatlakozni egy expedícióhoz, ahol a természetrajzi gyűjtés fogásait igyekezett elsajátítani, de ekkor még nagyon tapasztalatlannak bizonyult. Hogy megélhetését biztosítsa, végül belépett az amerikai hadseregbe. Alomáshelye az akkori nyugati határszélén, a kansasi Riley-erődben volt. Hatalmas szerencséjére az erőd orvosa a Smithsonian Intézet számára végzett természettudományos kutatásokat. Így Xántus végre lelkes önkéntesként részt vehetett a környéken folyó gyűjtésekben és oly mértékben elsajátította az ehhez szükséges készségeket, hogy önálló munkára lett alkalmas. A Smithsonian közbenjárására és megbízásából helyezték át a jobb gyűjtési körülményeket biztosító kaliforniai Fort Tejonba, ahol már egyedül és igen eredményesen dolgozott. A katonaságtól való kilépése után szeretne volna megélhetését ebből a munkából biztosítani, de bár a Smithsonian Intézet gyakorlatilag teljes amerikai tartózkodása alatt segítette pénzzel, felszereléssel, összeköttetésekkel, alkalmazásukba soha nem került. Expedíciókhoz sem sikerült csatlakoznia, magányos gyűjtő maradt, aki az éppen aktuális munkahelyének környékét tárta föl.

Kilenc évnyi amerikai tartózkodása alatt kiváló szakemberré vált, aki hatalmas mennyiségű természetrajzi anyagát megfelelően tartósítva, a maga korában megszokottnak számító adatolással továbbította amerikai megbízói és a Magyar Nemzeti Múzeum felé. A ma már pontosan meg nem állapítható darabszám minden bizonnyal százezres nagyságrendű lehetett.

Bár környezetében gyakran találkozott indián törzsekkel, néprajzi anyagot – néhány kósza tárgy kivételével – nem gyűjtött. Elsődleges ambíciója az volt, hogy elismert természettudóssá váljon, a kezdetekben néprajzi érdeklődése, miként sok más korabeli gyűjtő esetében is, e törekvésnek mintegy a mellékterméke volt. A tudományos közélet és maga a Smithsonian Intézet is csak évekkel később kezdett figyelmet fordítani az őslakók életmódjára, kultúrájára. Xántus idejében erre még nem volt fizetőképés kereslet, és bár leírásaiban szerepelnek ilyen irányú megfigyelések, tárgyakat nem gyűjtött be.

A megélhetését nem tudta biztos alapokra helyezni, amiben az is közrejátszott, hogy gyűjtési szenvedélyét gyakran hivatalos teendői elébe helyezte. Egzisztenciális sikertelenséget elfedve és szakmai elismertségét némileg föl-

nagyítva küldte a magyar sajtó számára rendszeres beszámolóit, gyakorta kiszínezve kalandjait és körülményeit. Attól sem riadt vissza, hogy mások útleírásaiból vegyen át részleteket és azokat saját tapasztalataiként állítsa be.

Pénzügyi helyzete annyira rossz volt, hogy végül csak barátai, támogatói anyagi segítségével tudott 1861-ben visszatérni Magyarországra, ahol nagy tisztelettel és elismeréssel fogadták, de biztos megélhetést nyújtó, megfelelő álláshoz itt sem tudott jutni. Így rövid idő múlva visszatért Amerikába, ahol összeköttetései révén végre sikerült mexikói konzulként anyagi háttérrel és elegendő szabadidőt biztosítania magának. Gyűjtési szempontból ez élete egyik legeredményesebb időszaka. Az a vágya viszont, hogy az anyaga tudományos feldolgozásában is aktívan részt vegyen, nem tudott teljesülni. Bár természettudományos tanulmányainak hiányát igen szorgosan igyekezett pótolni, nem kelhetett versenyre az ezt a munkát hivatásszerűen, intézményi keretek között végzőkkel. Így Xántus gyűjtéseit mások dolgozták fel és publikálták.

1864-ben végleg hazatért Magyarországra. Külföldi tapasztalatai alapján szorgalmazta és szervezte meg a pesti állatkert létrehozását, amelynek igazgatója lett. Végre megbecsülésben és anyagi biztonságban lehetett része. Ezt a nyugalmas állapotot borította fel a felkérés az 1868-ban induló kelet-ázsiai expedícióban való részvételre.

A könyv bevezető részében olvashattunk az osztrákok tíz évvel korábbi föld körüli hajóútjáról, a Novara-expedícióról, amely a gyarmatosításból kimaradt Habsburg Birodalom kísérlete volt távoli földrészekkel való kereskedelmi kapcsolatok létesítésére. Ennek sikerén fölbuzdulva szervezték meg az expedíciót, immáron az Osztrák–Magyar Monarchia közös akciójaként. Magyar részről nem fűztek különösebb reményeket gazdasági kapcsolatok létesítéséhez, viszont kiváló alkalomnak bizonyult az új tudományos és főleg múzeumi célok megvalósítására. Külföldi példák nyomán a kutatások bázisául szolgáló múzeumi gyűjtemények létrehozása és bővítése a kulturális, tudományos élet fokmérőjévé vált, és a magyar kormány igyekezett fölzárkózni e téren is a nemzetközi trendekhez. A természettudományos anyag már – részben Xántusnak köszönhetően – gyarapodóban volt, néprajzi, „*népisme*” viszont még gyakorlatilag nem létezett. Az országban nem akadt alkalmasabb ember a feladatra Xántusnál, aki nem is tudott ellenállni a lehetőségnek.

A kötet következő részét szenteli a szerző kutatása tulajdonképpen tárgyának, a kelet-ázsiai expedíciónak. Erről az útról az amerikaiaknál sokkal részletesebb és megbízhatóbb adatok állnak rendelkezésre, ezek segítségével nyomon is követhetjük a történéseket. Kiviláglik belőlük, hogy Xántus elég lazán kapcsolódott az elsősorban osztrák kereskedelmi, gazdasági célokat szem előtt tartó küldöttséghez. Mind útja elején, mind a végén önállóan működött. A kérésben lévő hajókra várakozva Xántus önállósította magát, és Ceylonra, majd Szingapúrba utazott. Ezúttal nem voltak anyagi gondjai, a magyar kulturális kormányzat jelentős összegeket bocsátott a rendelkezésére,

aminek a hatékony felhasználását rögtön meg is kezdte. Természetrajzi, néprajzi és iparművészeti tárgyakkal teli ládákat indított útjára Magyarország felé. Ekkor már megkezdődtek az expedíció osztrák vezetőjével való konfliktusai, aki annak ellenére nehezményezte, hogy Xántus Bécs megkerülésével közvetlenül Magyarországra küldi szerzeményeit, hogy a beszerzésekre pénzt a magyaroktól kapott. Ezek a konfliktusok a későbbiekben is főnálltak, Xántus nehezen tudta érvényre juttatni, hogy az ő feladata kizárólag a Magyarországra számára való gyűjtés. Hosszabb szingapúri tartózkodás után az időközben megérkezett hajókkal előbb sziámi, majd rövid kokinkínai kitérő után Kínába, végül Japánba utaztak. Itt a küldöttség tagjaival együtt elsősorban városokban tartózkodott, és ottani boltokban, műhelyekben vásárolt főként iparművészeti jellegű tárgyakat, fölgyűjtötte a kikötő állatvilágát, és az akkoriiban még nem igazán elterjedt módon fényképeket is vásárolt. Az expedíció légkörét folyamatosan mérgezte az osztrák–magyar politikai szembenállás, amelynek folyományaként az a döntés született, hogy a kereskedelmi információgyűjtésre amúgy sem szívesen vállalkozó Xántust nem viszik magukkal Dél-Amerikába. Ő a nála maradt pénzt hazatérés helyett arra használta, hogy – miközben várta a magyar kormány utólagos beleegyezését és további pénzküldeményét – folytassa az utazást, és immáron szokása szerint egyedül dolgozzon. A Borneón töltött közel fél év során a természetrajzi tételek mellett már igen jelentős néprajzi anyagot is gyűjtött. Ellentétben a korábbi állomásokkal, nem kikötőkben kellett tartózkodnia, hanem alkalma volt fölkeresni bennszülött településeket, és iparművészeti jellegű készítmények helyett – az otthonról kapott instrukcióknak megfelelően – használati tárgyakat beszerezni. Két hónapi jávai tartózkodás után, ahol elsősorban természetrajzi gyűjtést végzett, végül hazautazott.

A kötet utolsó fejezetei azt a folyamatot kísérik végig, melynek során Xántus hazahozott tárgyai elfoglalták helyüket a korabeli múzeumi rendszerben. Természetrajzi gyűjteményét erre alkalmas szakemberek dolgozták föl, a néprajzi anyagot ő maga vette gondjaiba és rendezett belőlük kiállítást, amelynek fő célja a kor szemléletének megfelelően az volt, hogy a hazai kézműipar számára nyújtson ismereteket és ötleteket. Külföldi példák nyomán a Nemzeti Múzeum a korábban ömlesztve tárolt anyagának rendezésére tudományos osztályokat hozott létre. 1872-ben megalakult az Ethnographiai Osztály is, melynek első örüül Xántust nevezték ki, és amelynek anyagát az 1873-as bécsi világkiállítás számára rögtön magyar tárgyakkal is ki kellett egészíteni, melyet Rómer Flórisssal közösen bonyolítottak. Ekkor alakult ki a Néprajzi Múzeumra ma is jellemző, magyar és nemzetközi tárgyakat egyaránt tartalmazó kettős struktúra. És ekkor emelték ki kelet-ázsiai gyűjteményéből az újonnan alakuló Iparművészeti Múzeum számára a nem néprajzi jellegű tárgyakat, minek következtében egy erősen megcsonkított néprajzi gyűjteményt kellett fölfejleszteni. Gyarmati részletesen követi a szétszóródott gyűjteményrészek vándorlását, amelyhez tekintélyes mennyiségű magyar és külföldi mú-

zeumi iratanyagot, leltárkönyveket kellett átvizsgálni és értelmezni. Ennek a föltérképezésével, és a tárgyak további, napjainkig tartó sorsának ismertetésével zárul a kötet.

A kötettel párhuzamosan külön honlap is készült (xantus.neprajz.hu), ahova folyamatosan kerülnek föl a kutatás során készült adatbázisok, a Xántus személyével és a kelet-ázsiai expedícióval kapcsolatos dokumentumok, műtárgyak, rajzok és fotók.

FŐZY VILMA

A Néprajzi Múzeum a sajtófigyelem fókuszában

A Néprajzi Múzeum építészeti tervezésének folyamatát, költözését éppúgy erőteljes sajtóérdeklődés kísérte, mint a budapesti Városliget átalakulását. Az intézmény új épületének átadása, a kiállítások megnyitása hasonló módon az érdeklődés középpontjában állt.

A Néprajzi Múzeum munkatársai számára elsősorban az jelentett kihívást, hogy a közéleti jellegű megkeresések, cikkek és műsorok mellett méltó módon megjelenjenek a néprajztudomány, a gyűjtemény, a muzeológia eredményei, továbbá olyan hírek, közlemények, publicisztikák lássanak napvilágot, amelyek szakmai szempontból is tájékoztatást nyújtanak.

A Liget Budapest Zrt. kommunikációs munkatársaival együttműködve a cél sikeresen teljesült, a múzeum átadását követően, 2022. május 22. és 2022. május 31. között 321 olyan kritikai, tájékoztató vagy ismeretterjesztő sajtómegjelenés született, amely az új helyen megnyílt országos intézménnyel foglalkozott. A jelzett időszakban a Néprajzi Múzeum megújulásáról 49 televízió-, 63 rádióműsor tett közzé hírt, interjút, adott információt a legnagyobb csatornáktól kezdve a legkisebb helyi vagy speciális jellegű adókig. Hasonlóan ritkaságszámba ment az az online híroldal, kulturális, turisztikai portál, magazin, nyomtatott napilap, hetente és havonta megjelenő újság, magazin, amely nem reagált a Néprajzi Múzeum megnyitására. A fokozott figyelem eredménye a nyár végéig több mint félezer magyar és idegen nyelvű közlemény, publicisztika lett. A megjelenések számát megsokszorozták a sajtóorgánumok közösségi médiafelületein megosztott tartalmak éppúgy, mint a látogatók, újságírók, véleményformálók privát posztjai.

Az új múzeum megnyitásának sikeres kommunikációjához hozzájárult, hogy az olyan országos lefedettségű, nagy nézettségű és hallgatottságú televíziós csatornák, mint az RTL Klub, a HírTv vagy a Kossuth Rádió már a kiállítások rendezése időszakából közvetítettek. Az RTL Klub például híradójában tudósított a Herman Ottó által gyűjtött nagy méretű bődönhajó szokatlan elhe-

lyezéséről a ZOOM kiállításban, amelyet aztán számos más népszerű felület hivatkozással megosztott. A Kossuth Rádió *A hely* című műsora pedig kétszeres adásban mutatta be az előkészítés folyamatait a restaurátor-műhelytől a nyilvántartási, fotózási munkálatokon keresztül a kiállításrendezésig.

Hasonlóan meghatározó volt, hogy Kemecsi Lajos főigazgató már a tervezés, a költözés időszakától kezdve rendszeresen adott interjút a különböző médiumok képviselőinek. Ez a munka „*kapcsolt magasabb fokozatba*” 2021 novemberében, amikor a Néprajzi Múzeum bemutatta a néprajz kulturális sokszínűségéhez illeszthető, az intézmény magyar és nemzetközi tárgygyűjteményének szerteágazó motívumvilágára reflektáló új arculatát. Ettől kezdve az intézmény vezetője minden héten szerepelt, megszólalt a sajtóban. Ennek az aktivitásnak köszönhetően a májusi megnyitóra az újságírók, tévéstábok jelentős része már jól ismerte a Néprajzi Múzeum elképzeléseit, szakmai küldetését, üzeneteit, bátran alkotott véleményt. Ezt egészítették ki a múzeum kommunikációs csatornáin megjelenő saját videóinterjúk, szöveges és képes közlemények, amelyekben a múzeum munkatársai mutatták be a kiállításépítést, azt megelőzően a költözés folyamatát.

Ettől függetlenül jelentős kockázatot jelentett, hogyan jelenik meg a sajtóban a választásokat követő, erőteljesen átpolitizált légkörben a frissen átadott Néprajzi Múzeum: ki tud-e lépni a Városligethez kapcsolódó vitákból, fel akarják-e fedezni a magyar és külföldi újságírók a 150 éves intézmény identitását, teljesítményét? Ahogyan várható volt, a megjelent tudósítások szerzői közül jó néhányan preconcepcióval tekintették meg az újonnan megnyílt múzeumot: eleve csodáltak vagy elutasították. Ez azonban nem volt kizárólagos, számos „*valódi értékelés*”, gondolatébresztő, kritikai cikk, reflexív írás született, formálta a közbeszédet. A különböző médiumok azontúl, hogy részletgazdag, hosszú anyagokkal érzékeltették a Néprajzi Múzeum elkészültének jelentőségét, szerzőik meglepően gyakran tekintettek el a sajtóközleményben leírt mondatok változtatás nélküli átvételétől, sőt, az újságírás klaszikus korszakát idéző publicisztikákban fejtették ki véleményüket. Ez persze nem mindig jelentett kellemes olvasmányt a múzeum rajongói és munkatársai számára, azonban a befektetett intellektuális munka remélhetőleg az olvasókat, a későbbi látogatókat is reflexív gondolkodásra sarkallja. A Néprajzi Múzeum hírcsatornáin megjelenő tartalmak is erre ösztönözték a követőket: többek között videóinterjúk készültek a Néprajzi Múzeum *What's Up?! Ethno-Conference – Európai Néprajzi Múzeumok Igazgatói konferenciája* magyar és külföldi vendégeivel, akik arról vallottak, miért lényeges a nemzetközi kulturális és tudományos világban egy ilyen intézmény kortárs, saját igényeire szabott épületének átadása.

A magyar és nemzetközi médiamegjelenéseket áttekintve megállapítható, hogy a különböző és szerteágazó vélemények megfogalmazása mellett szinte minden szerző foglalkozott a múzeum épületének méretével, rendhagyó formájával, a tetőkerttel. A Városliget fáit pusztító múzeumépítkezés rémképét

felülírta az épületről nyíló panoráma, a parkkal való szerves kapcsolódás élménye, a sokat vitatott 56-os emlékmű megfelelő építészeti kontextusba emelése. Megtapasztalhatóvá vált, ahogy a Dózsa György út kaotikus parkolójának zavaros és terhelt múltú tereit megtisztítja, felszabadítja egy új kulturális célú épület. A mélyére és a tetejére vezető lépcsők, azok kialakítása, a minimalista stílus, a méretarányok, szokatlan új funkciók, tágas közösségi terek, közlekedők, a választott szürke-fehér összeállítás, a bejárat kialakítása ugyanakkor a sajtóban és a privát közösségi médiapozstok mentén egyaránt vitát generált. Jellemző, hogy míg az egyik szerző a pokol bejáratát vizionálta a belépőkapukat látva, egy másik kritikus izgalmas élményként írta le a két bejáratot: *„ahol az épület szinte kirobban a föld alól, és teljes súlyával fölének magasodik, miközben az ajtókhöz közelítve akár meg is érinthetjük a fejünk fölé az óriási tömeg alját”*. A véleményalkotók mindemellett pozitívan konstatálták, hogy másfélévszázados hanyattatás után a Néprajzi Múzeum révbe ért, végre olyan terekbe költözhet, amelyekben rangjának és igényeinek megfelelő módon működhet. Hasonlóan a legtöbb szerző elismerően szólt az épület homlokzatát körbeölelő, a múzeum magyar és nemzetközi gyűjteményéből egyaránt építkező pixelrácsról, az épület ingyenes bejárhatóságáról.

A múzeumépülettel egy időben megnyíló kiállítások mellett sem mentek el szó nélkül a szerzők, igaz ezek az architektúrához képest kevésbé megosztónak bizonyultak. Nem egy újságíró hiányolta, hogy az épülettel nem nyílt meg egy időben a nagy állandó kiállítás, mások kiemelték az új tárlatok különleges és átgondolt koncepcióját, miközben olyan véleményalkotók is akadtak, akik fantáziátlannak, nehezen értelmezhetőnek ítélték a látottakat. A szerzők jelentős része nem győzte hangsúlyozni a Néprajzi Múzeum nyitottságát. Ez egyszerre jelentette, hogy a látogatók belépő nélkül átsétálhatnak a múzeumon, betekintheznek a kiállításokba, áttekintheznek egyikből a másikba, ingyenesen megnézhetik a látványos Kerámia-teret, valamint a kurátorok problémákra és változásokra érzékeny, kísérletező nyitottságát. Az intézmény egyértelműen pozitív visszajelzést kapott a sajtón keresztül arról, hogy számos európai múzeum gyakorlatával ellentétben és a korábbi hagyományokkal szakítva nem választja külön a saját és más népek kultúrájának bemutatását.

A Néprajzi Múzeum új épületének és kiállításainak megnyitásához tervezett sajtókommunikáció céljai alapvetően teljesültek: az intézmény kiszakad a Liget-projekthez kapcsolódó közéleti viták erővonalai mögül. A vélemények sokfélesége, rétegzettsége kapott helyet a média különböző felületein, jelezve, a magyar kulturális élet meghatározó pillanatáról van szó. A számosságában és minőségében is jelentős sajtómegjelenések pedig ezen is túlmutattak, a lakosság széles tömege számára juttatták el a hírt: nemcsak egy új kulturális attrakció várja őket Budapest közepén, hanem egy megújuló tudományág, múzeumi terület számukra is megtapasztalható eredményeire is számíthatnak a jövőben.

BERÉNYI MARIANNA

Gyűjtemények és történetek

Már több mint százezer látogatója volt a Néprajzi Múzeumnak

– *Fontos feladatunk, hogy a százötven év alatt kialakult képet még inkább pontosítsuk, hiszen a Néprajzi Múzeum messze több annál, mint egy csodálatos népművészeti gyűjtemény* – mondta a Magyar Nemzetnek Kemecsi Lajos. A Néprajzi Múzeum főigazgatójával az elmúlt fél év tapasztalatairól, kiállításairól, az épület modern tereiről és arról is beszélgettünk, hogy az utóbbi években gyarapodtak-e a gyűjteményeik.

– *Fél éve nyitotta meg kapuit a Néprajzi Múzeum a nagyközönség előtt. Milyen visszajelzéseket kaptak azóta a szakmától és a látogatóktól?*

– A május utolsó hetére időzített megnyitást követően háromnapos nemzetközi konferenciát szerveztünk, amelyre meghívtuk az összes, Európában működő néprajzi és antropológiai múzeum igazgatóját. Az eseményen bemutattuk a fejlesztéseinket, és ők is ismertették a terveiket, közelmúltban megvalósult projektjeiket. A szakma elismerő szavakkal illette az épületet, valamint a Szabolcs utcai Országos Múzeumi Restaurálási és Raktározási Központot, emellett méltatták a hagyományos néprajzi kiállítások tanulságait felülíró új, innovatív kiállításainkat. Tehát a nemzetközi szakmai visszajelzések egyértelműen pozitívak, és ugyanilyen reakciók érkeztek a hazai szakemberektől, akik a szeptemberben megrendezett néprajzos muzeológusok országos továbbképzésén vettek részt. Már több mint százezer látogatója volt a múzeumnak, tőlük szintén pozitív visszajelzéseket kapunk folyamatosan annak ellenére, hogy voltak, aki hiányolták az 1991-ben nyílt, egykori Kossuth téri állandó kiállítást. Az a tárlat kizárólag a magyar anyaggal foglalkozott, miközben a Néprajzi Múzeum nemzetközi gyűjteményei is értékesek és számottevők, s úgy gondoltuk, hogy mindezt a közönségnek is meg kell mutatnunk. Nem az volt a célunk, hogy ugyanazt a kiállítást hozzuk létre, hanem az, hogy meghaladjuk azt.

– *Milyen koncepciót dolgoztak ki ennek érdekében?*

– A világ nagy múzeumaiban a gyűjtemény csupán egy-két százalékát állítják ki, mi azt szeretnénk volna, hogy a műtárgyállományunk négy százalékát bemutassuk. Ez nem tűnik soknak, de egy ekkora gyűjtemény esetében mégis jelentős tételnek számít.

– *A múzeum dolgozói hogyan fogadták a nyitást?*

– A kollégák már nagyon várták, hogy négy és fél év után kinyithassunk. Szép dolog kiállítást tervezni, de sokkal jobb, ha annak látogatói is vannak, akik megosztják az észrevételeiket.

– *Az Ybl- és Pro Architectura-díjas építész, Ferencz Marcel által tervezett épületben megvalósult mindaz, amit szerettek volna?*

– Ferencz Marcel úgy vált ennek az épületnek a győztes tervezőjévé, hogy megnyerte azt a nemzetközi tervpályázatot, amelyen nagyon neves, múzeumtervezésben is kimagasló eredménnyel bíró versenytársai voltak. Egyhangúlag az ő anonim pályázatát ítélte a legjobbnak a zsűri. Ezt a pályázatot egy olyan építészeti program alapján készítette el, amelyet mi fogalmaztunk meg gondos tervezőmunkával, rengeteg hazai és külföldi tapasztalatot összegyűjtve. Kijelenthetjük, hogy valóban az és úgy épült meg, amit és ahogy szerettünk volna. Ferencz Marcel zseniális ötlete volt, hogy ne egyetlen főbejárata legyen az épületnek, hanem kettő, ami a Néprajzi Múzeum küldetéséhez is jól igazodik. Hiszen így egy nyitott, demokratikus, a sok üvegfelületnek köszönhetően átlátható intézmény jött létre. A zöld tető pedig amellet, hogy beleolvad a környezetbe, vonzó találkozási hely. Alaposan végiggondoltuk, hogy ha a zöld tető vonzó lesz, a körbesétálható panorámasétány vonzó lesz, akkor idejönnek az emberek, és előbb-utóbb kíváncsivá válnak, hogy mi van idebent.

– *Elképesztően modern, komplex feladatokra alkalmas terek jöttek létre, négyezer négyzetmétert járhatnak be a múzeumlátogatók. Milyen tartalmakkal töltötték meg a tereket?*

– Számos kihívással kell ma szembenéznie egy korszerű múzeumnak: tudásbázisként kell működnie, ezért ehhez is terveztünk például kutató- és olvasótermeket. A könyvesboltunk jelenleg Magyarország legkomplexebb társadalomtudományi, néprajzi szakkönyvesboltjaként működik. Nagyon sok partnerintézményünk könyvei megtalálhatók itt a saját kiadványaink mellett. A lépcsősoron lesétálva láthatják az érdeklődők a kerámiateret a mintegy négyezer kerámiával. Egy szinttel lejjebb az állandó és időszakos kiállításokat tekinthetik meg. A Megérkezünk című időszakos tárlatunk keresztmetszetet kínál a Néprajzi Múzeum gyűjteményéből, olyan témák kerülnek ugyanis itt előtérbe, mint például a menyegző, a harc vagy a történelmi emlékezet. Szemügyre vehetik az elsőre talán meglepő tárgyat, Kovács János nemzetőr haját 1848-ból. De egy 19. század végén, 20. század elején készült rajzsorozat is ki van állítva, amelyen egykori pásztorok, számadók, idős férfiak hajviseletét dokumentálták a néprajzkutatók.

– *Emellett A Zoom – Perspektívaváltás című állandó kiállítást is formabontónak tekinthetjük.*

– Több mint ötszáz négyzetméteren olyan megoldásokkal, elrendezésben állítottuk ki a műtárgyakat, ami meglepheti az érdeklődőket. Egymás mellett láthatnak egy szibériai sámándobot és egy keletnémet írógépet. Ebben a kiállításban azt próbáltuk megmutatni, hogy mennyire komplex és gazdag az a gyűjtemény, amelybe beáramlanak a műtárgyak, és ezzel mit kezd a múzeum, hogyan alakít ebből rendszert. Ehhez az inspiráló kiállítási térhez tartozik a

hatszáz négyzetméteres, Méta nevű ismeretátadási tér. Itt digitális kijelzőkön és hagyományos ismeretterjesztő eszközökön keresztül informálódhatnak az érdeklődők. A Ferencz Marcel építész által zajos oldalnak nevezett első emeleten jön majd létre az ifjúsági kiállítás, míg a második emeleten kapott helyet az a konferencia- és rendezvénytér, ahol a nemzetközi és szakmai konferenciákat tartottuk. A Méta tér közelében, a föld alatt található a mozitermünk, ahol filmklubot tartunk, a jövőben pedig filmfesztivállal is várjuk a látogatókat.

– *A Néprajzi Múzeum 1872 óta működik. Egy ilyen nagy múltú intézménynek mi a feladata a 21. században?*

– Fontos feladatunk, hogy a százötven év alatt kialakult képet még inkább pontosítsuk, hiszen a Néprajzi Múzeum messze több annál, mint egy csodálatos népművészeti gyűjtemény. A világban való eligazodásban, az emberi viszonyok bonyolult rendszerében, az identitással kapcsolatos válaszok megfogalmazásában segítünk. Olyan alapvető kérdésekre kívánunk hiteles választ adni, mint hogy mi a néprajz vagy mi a múzeum. Ehhez rendelkezésünkre áll a gyűjteményünk és a rendkívül felkészült múzeumi, szakmai közösségünk, amely a költözést biztonságosan megvalósította, komoly elismerést aratva ezzel. Emellett igazolni szeretnénk, hogy a szakmai tudás közreadásával a társadalomnak hasznos munkát végzünk.

– *A gyűjtemény bővítésére volt lehetőségük az elmúlt években?*

– Bár a múzeum bezárása idején azt a döntést hoztuk, hogy nem gyarapítjuk a gyűjteményünket, számos alkalommal olyan magángyűjtemények kerültek elő, amelyeket nem volt szabad elengedni, mert közgyűjteményben van a helyük. Olyan terepmunkákra nyílt lehetőségünk Kelet-Afrikától Kalotaszegig, amelyeket csak most lehetett elvégezni. Úgyhogy készülünk egy kiállítással, amely ezeket az új gyűjtéseket mutatja be. Fontos itt megjegyezni, hogy a Néprajzi Múzeum nemcsak a múlt tárgyaival foglalkozik, hanem a jelen műtárgyaival is. Létezik egy kortárs tematikájú kutatási programunk, a MaDok-program, amelynek köszönhetően 21. századi tárgyakkal is gyarapodnak a gyűjteményeink. Összességében tehát nem egy lezárt, hanem egy folyamatosan formálódó gyűjteményről beszélünk.

– *A gyűjtemény fejlesztésekor mennyiben játszanak fontos szerepet a tárgyakhoz kapcsolódó történetek?*

– A már megnyílt Zoom térben a hatalmas fotógyűjteményünkéből mutatunk meg a látogatóknak 365 portrét, amely jelzi, hogy az emberekért vagyunk, velük foglalkozunk. Rengeteg olyan tárgyat őrzünk a gyűjteményünkben, amelyekhez emberi történetek fűződnek, és a mi dolgunk az, hogy ezeket a történeteket, fotókat, feljegyzéseket, köztük Vikár Béla, Kodály Zoltán és Bartók Béla első hangrögzítéses viaszhengereit bemutassuk a közönségnek.

- *Az energiaválságos időkben hogyan tervezik a működésüket?*
- Szerencsére az épület rendkívül korszerű technológiával rendelkezik. Az, hogy kétharmada a föld alatt van, jelentős mértékben lecsökkenti az energiaszükségletét a fűtés és a hűtés terén egyaránt. Hőszivattyús energiatelep látja el az energiafogyasztásunkat, csak árammal működő rendszereink vannak, nem fogyasztunk gázt. A távhő mellett a közelünkben működő városligeti műjégpálya hulladékhőjét is használjuk a fűtési szezonban. Éves adatok nem állnak még rendelkezésünkre, de az épület adottságai, modern rendszerei a leghatékonyabb működést teszik lehetővé, ezért azt tervezzük, hogy nem zárunk be.*

PETROVICS GABRIELLA

*Kemecsi Lajos főigazgató és Ferencz Marcel építész,
a Néprajzi Múzeum új épületének tervezője*

* Az interjú eredeti megjelenése: *Magyar Nemzet* 2022. nov. 8. 18. o.